

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Національного університету оборони України

№ 1 (33)

Видання університету – 2016

УДК 355(477) (066)
ББК 68.4(4 УКР) я 43
В 42

В 42 Збірник наукових праць “Військова освіта“ Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. – 2016. – № 1 (33). – 311 с.

Збірник призначений для керівного складу, науково-педагогічних (наукових) працівників, докторантів та ад’юнктів (аспірантів) вищих навчальних закладів і наукових установ системи військової освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет вченою радою Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (протокол № 8 від 25 квітня 2016 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Осьодло В.І., д-р псих. наук, проф. (голова редакційної колегії)

Приходько Ю.І., канд. пед. наук, доц. (заступник голови ред. колегії, відповідальний секретар)

Альохін І.О., д-р пед. наук, проф.

Вітченко А.О., д-р пед. наук, проф.

Діденко О.В., д-р пед. наук, проф.

Зіньковський Ю.Ф., д-р техн. наук, проф., акад. НАПН України

Іващенко Л.Я., д-р пед. наук, проф.

Корольчук М.С., д-р псих. наук, проф.

Лігоцький А.О., д-р пед. наук, проф.

Маслов В.С., д-р пед. наук, проф.

Семон Б.Й., д-р техн. наук, проф.

Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., акад. НАПН України

Стасюк В.В., д-р псих. наук, проф.

Телелим В. М., д-р військ. наук, проф.

Тимошенко Р.І., канд. військ. наук, снс.

Толок І.В., канд. пед. наук

Чорний В.С., д-р філософ. наук, проф.

Ягунов В.В., д-р пед. наук, проф.

Усі права застережені.

У разі передруку матеріалів посилання на збірник обов’язкове.

Адреса редакції: Україна, 03049, м. Київ-49, пр. Повітрофлотський, 28, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, тел.: (044) 271-09-76.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 21.02.2013 р., серія КВ, № 20600-10400 ПР.

Загальнодержавне видання.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 14 лютого 2014р. № 153).

В.М. Телелим, доктор військових наук,
професор,
Ю.І. Приходько, кандидат педагогічних наук,
доцент,
О.А. Прохоров, полковник, кандидат
педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ: ЗДОБУТКИ СТАНОВЛЕННЯ, НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РЕФОРМУВАННЯ

У статті досліджується актуальна проблема підвищення ефективності функціонування системи підготовки військових фахівців у світлі вимог сучасних нормативно-правових документів. Висвітлюються основні здобутки системи військової освіти з часу її створення і особливо – за останні роки. Показується, що суттєві зміни в системі військової освіти відбулися під впливом двох основних факторів: проведенням антитерористичної операції на сході нашої держави; визначенням державою курсом на євроінтеграцію та на зближення з НАТО. Обґрунтовуються напрями, шляхи та проблемні питання подальшого реформування системи підготовки військових фахівців.

Ключові слова: система; підготовка військових фахівців; якість освіти; комплексний підхід; практична підготовка; спеціальності; мережа; державне замовлення.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової спільноти характеризується глобалізацією, інформатизацією, домінуванням провідних країн, перерозподілом між ними сфер впливу; цивілізаційними та етнічними суперечностями; підвищенням значущості та ролі високих технологій, інтелектуальних, інформаційних ресурсів, менеджменту, соціальних, науково-технічних і гуманітарних чинників економічного прогресу; загрозою невідворотного скорочення природних ресурсів, зниженням рівня життя в більшості країн світу; посиленням ролі військових факторів у вирішенні міжнародних політичних, економічних, етнічних, міжконфесійних, військових та інших кризових явищ і конфліктів; поширенням діяльності екстремістських, терористичних організацій; стрімким зростанням обсягів військово-наукових знань, пошуком, розробленням і випробуванням новітніх систем озброєння та військової техніки, принципів їх системного застосування в конфліктних регіонах тощо. Викладені чинники актуалізують функції держави щодо захисту її суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки,

Стратегією національної безпеки України [4] визначені такі основні цілі: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина..., забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО. Досягнення поставлених цілей, – відзначається в Стратегії, – потребує якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних

інтересів..., комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України., Необхідною та невід’ємною складовою сектору безпеки і оборони держави є система військової освіти (СВО) – основне джерело підготовки та комплектування ЗС України, інших військових формувань офіцерськими кадрами. В контексті викладеного СВО повинна забезпечувати підготовку фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури [5; 9]. Успішному виконанню зазначеного має сприяти ретроспективний аналіз становлення системи підготовки військових фахівців в Україні в контексті досвіду провідних країн світу, визначення напрямів та шляхів підвищення її інноваційного реформування.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади, тенденції та перспективи становлення, трансформації, розвитку вищої професійно-технічної, педагогічної освіти, філософії освіти в світі та Україні, управління освітніми системами знайшли відображення в фундаментальних монографіях і наукових публікаціях В.П. Андрущенко, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, В.І. Лугового, Н.Г. Ничкало та ін. Проблеми створення, функціонування та реформування системи військової освіти, підготовки офіцерських кадрів для ЗС України висвітлено в ряді наукових праць військових учених [3; 8–11], наукових дослідженнях [1–2]. В зазначених працях і звітах досліджувалися концептуальні, історичні, дидактичні, інноваційні, практичні, проблемні питання військової освіти, управління якістю підготовки військових фахівців, тенденції розвитку військової освіти в провідних країнах світу (досвід для України) та ін. Разом з тим, як відомо, час не стоїть на місці. Усталені основи в підготовці військових фахівців, успадковані переважно з минулих часів і характерні, в певній мірі, для теперішнього часу, потребують змін, пошуків таких підходів і рішень, що мали б відповідати сучасним вимогам щодо високого ступеню готовності фахівців до забезпечення національної безпеки та оборони нашої держави, захисту її національних інтересів і територіальної цілісності.

Метою статті є висвітлення основних здобутків становлення системи підготовки військових фахівців, обґрунтування напрямів та шляхів її подальшого реформування.

Виклад основного матеріалу. Напередодні 25-річчя незалежності України можна стверджувати, що потужними зусиллями влади, багатьох управлінців усіх рівнів, військових і цивільних науковців, освітян вдалося визначити нові пріоритети розвитку військової освіти, створити відповідну нормативно-правову базу та цілісну інфраструктуру, розв’язати найголовнішу проблему військової освіти – побудувати міцне підґрунтя для підготовки нової генерації офіцерських кадрів – національно свідомих громадян України, здатних на високому професійному рівні вирішувати бойові й оперативні завдання в умовах мирного та воєнного часу, а саме: 1) спроможних з високою ефективністю виконувати завдання щодо безпеки та оборони Вітчизни, захисту її територіальної цілісності, національних інтересів, управління військами

(силами) в бою (операції); 2) експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; 3) навчати й виховувати підлеглий особовий склад на засадах національного патріотизму, відданості Батьківщині, психологічної стійкості, формувати стійкий морально-психологічний клімат у підрозділах і частинах; 4) спроможних розвивати власну наукову, творчу, лідерську індивідуальність, наполегливо здобувати й засвоювати нові знання протягом військової служби, наукової, педагогічної діяльності та кар'єрного зростання; 5) ефективно діяти у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки під егідою ООН, гідно виконуючи покладені на них міжнародним співтовариством обов'язки, співпрацювати зі штабами багатонаціональних сил НАТО.

Реформування та поступальний розвиток СВО нашої держави здійснювалися у відповідності з Концепціями, прийнятими постановами Уряду в 1992 та 1997 рр. [6–7] з урахуванням досвіду підготовки військових фахівців у провідних країнах світу. На основі зазначених документів СВО є інтегрованою складовою національної системи освіти, побудована за видовим принципом на засадах неперервного ступеневого навчання офіцерських кадрів, тісно поєднана з військовою наукою, базується на чинній загальній і відомчій нормативно-правовій базі та включає органи військового управління, мережу вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів (ВНП ВНЗ), ліцеїв, науково-методичних установ, до якої входять: два університети: Національний університет оборони України (НУОУ), Харківський університет Повітряних Сил); три академії; три військових інститути, два факультети військової підготовки; шість коледжів; 15 кафедр військової підготовки; 3 кафедри медицини катастроф та військової медицини; військовий ліцей; військово-морський ліцей; 17 ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою. У складі ВВНЗ, ВНП ВНЗ функціонують науково-дослідні центри (НДЦ) за відповідним напрямками науково-технічної та інноваційної діяльності.

На теперішній час у СВО здійснюється підготовка військових фахівців для ЗС та інших військових формувань України за повним переліком спеціальностей, спеціалізацій у межах державного замовлення, перепідготовка та підвищення кваліфікації офіцерського складу з реалізацією курсу на європейську інтеграцію та поглиблення партнерства з НАТО, до чого залучено понад півтори тисячі науково-педагогічних працівників, з яких більше 1100 докторів і кандидатів наук. Науково-педагогічні, педагогічні працівники готуються в докторантурах та ад'юнктурах ВВНЗ, ВНП ВНЗ, Гуманітарному інституті НУОУ, на відповідних курсах підвищення кваліфікації. В цілому вдалося створити та підвищити ефективність діяльності у військовій освіті національних наукових шкіл з військових, військово-технічних, психолого-педагогічних наук, інформаційно-комп'ютерних систем.

Стандартизація військової освіти, розроблення та запровадження у ВВНЗ, ВНП ВНЗ сучасних педагогічних технологій дало можливість: здійснити системний, комплексний підхід до організації освітнього процесу, його інформатизацію і, як наслідок, – підвищити ефективність; поліпшити

управління освітнім процесом, його планування та прогнозування кінцевого результату; забезпечити наступність змісту навчання та професійної підготовки військових фахівців різних ступенів освіти, адаптацію освітнього процесу до психологічних, фізіологічних та індивідуальних особливостей курсантів, слухачів; використати на практиці сучасні досягнення педагогіки, психології, дидактики, інформатики, теорії систем; здійснити гуманізацію педагогічного процесу, його особистісно орієнтовану спрямованість; реалізувати діагностику якості підготовки тих, хто навчається.

Інтеграція військової освіти та науки шляхом включення до складу ВВНЗ, ВНП ВНЗ профільних НДЦ дала можливість: суттєво підвищити ефективність наукових досліджень, якість освітнього процесу, залучити науково-педагогічних працівників ВВНЗ, ВНП ВНЗ до проведення наукових досліджень; зменшити бюджетні видатки на утримання військової науки; структурувати систему НДЦ за науковою проблематикою, рівнем наукових досліджень і підпорядкованістю; виключити дублювання у проведенні досліджень за науковими напрямками; зберегти наукові школи ВВНЗ в умовах реформування ЗС та зміцнити існуючий науковий потенціал; оперативно впроваджувати результати наукових досліджень у повсякденну діяльність військ (сил) ЗС України; створити єдині потужні спеціалізовані вчені ради; спрямувати тематику дисертаційних робіт ад'юнктів, докторантів НДЦ, ВВНЗ, ВНП ВНЗ у відповідність до реальних потреб ЗС. Вжиті змістові та структурні заходи щодо поєднання освіти та науки в СВО відповідають європейським та світовим тенденціям.

Системні зрушення відбулися з вивчення іноземних мов. На теперішній час вивчення іноземних мов здійснюється в системі мовних курсів на засадах Концепції навчання іноземних мов і відповідних нормативно-правових документів. Мовні курси є структурними підрозділами ВВНЗ, призначеними для удосконалення мовної підготовки особового складу ЗС України, що направляється за кордон на навчання, для проходження військової служби (роботи) у складі миротворчих підрозділів, а також військовослужбовців (службовців), яким знання іноземних мов необхідні для якісного виконання службових обов'язків.

Набула розвитку підготовка юнаків, яка проводиться у Київському військовому лицейі ім. Івана Богуна, Військово-морському лицейі та 17 лицейях з посиленою військово-фізичною підготовкою. Досягнута головна мета діяльності лицейів – забезпечення соціального захисту та надання державної допомоги у вихованні дітей-сиріт, дітей з багатодітних сімей, дітей з сімей учасників антитерористичної операції (АТО), дітей військовослужбовців, дітей учасників бойових дій та учасників ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, формування у молоді високої патріотичної свідомості, національної гідності, готовності до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів України, відданого служіння Батьківщині, любові до військової служби та свідомого прагнення до оволодіння професією офіцера.

Важливим фактором розвитку СВО є міжнародні зв'язки з військовими навчальними закладами іноземних держав. Особлива увага приділяється обміну

досвідом щодо підготовки випускників ВВНЗ, ВНП ВНЗ для проходження військової служби у багатонаціональних штабах, їх участі в миротворчих операціях. Встановлені тісні зв'язки з провідними військовими навчальними закладами Великої Британії, Греції, Італії, Канади, Китаю, Польщі, США, Туреччини, ФРН, Франції. Відповідно до щорічних програм і планів міжнародного співробітництва між міністерствами оборони України та країн-партнерів у галузі військової освіти передбачено навчання представників ЗС у військових навчальних закладах ряду іноземних держав. Щороку для навчання на мовних і фахових курсах країни-партнери надають для структур ЗС України близько 200 навчальних місць без фінансових витрат з боку нашої держави.

Протягом останніх років під впливом проведення антитерористичної операції на сході нашої держави, визначеного державою курсом на євроінтеграцію та на зближення з НАТО відбулися системні зрушення в системі підготовки військових фахівців щодо:

- реалізації курсу військової освіти на європейську інтеграцію та поглиблення партнерства з НАТО, переходу підготовки військових усіх ступенів і ланок управління до стандартів НАТО;

- організації дострокових випусків офіцерських кадрів у ВВНЗ, ВНП ВНЗ, що сприяло суттєвому кадровому поповненню підрозділів і частин ЗС України, зміцненню оборонних спроможностей в зоні проведення АТО;

- виконання ряду науково-дослідних робіт з проблем подальшого розвитку СВО, змісту освіти, якості освіти, моніторингу якості освіти та освітньої діяльності,

- дослідження дій військових фахівців різних категорій в ході проведення АТО із застосуванням соціологічних опитувань з метою визначення шляхів подальшого підвищення якості підготовки фахівців у ВВНЗ, ВНП ВНЗ;

- імплементатії в освітній процес положень Закону України "Про вищу освіту" з розробленням низки відомчих нормативно-правових документів, а саме: Положення про ВВНЗ, ВНП ВНЗ; Інструкція з організації навчальних практик та військових стажувань, Положення про порядок заміщення вакантних посад наукових та науково-педагогічних працівників та ін.;

- впровадження в освітній процес ВВНЗ, ВНП ВНЗ досвіду з проведення АТО на сході нашої держави: внесено зміни в програми тактичних, тактико-спеціальних, військово-технічних навчальних дисциплін; збільшено час на практичні заняття з бойового застосування озброєння та військової техніки; кардинально змінено підходи до загальновійськової, психологічної та фізичної підготовки; практикується запрошення до проведення навчальних занять з курсантами фахівців з військових частин, що задіяні в зоні АТО; посилено творчі зв'язки з військовими навчальними закладами європейських країн НАТО тощо;

- формування змісту підготовки військових фахівців на засадах компетентнісного підходу, приведення його у відповідність до державних і галузевих стандартів вищої освіти, сучасного воєнного мистецтва, бойового застосування ЗС України за визначеними варіантами, обставинами, ситуаціями, узагальненого досвіду проведення миротворчих, антитерористичних операцій, а також планів, процедур і дій багатонаціональних штабів в операціях НАТО;

посилення практичної складової у підготовці військових фахівців, особливо з механізованих, артилерійських та льотних спеціальностей, на що значно збільшено кількість навчальних годин;

спрямування освітнього процесу ВВНЗ, ВНП ВНЗ на формування та розвиток у військових фахівців таких якостей, знань і здібностей при виконанні посадових обов'язків: активності; творчого підходу; гнучкості; критичного аналізу; умінь знаходити й узагальнювати інформацію, обмінюватися нею; знань соціальних процесів; витримки в критичних ситуаціях; готовності узяти відповідальність за прийняте рішення, сприйняття критики; здатність забезпечувати єдність таких складових: ґрунтовне вивчення обставин, прийняття рішення, підготовка особового складу, всебічність забезпечення, організація виконання, аналіз дій;

реалізації заходів з впровадження дистанційного навчання;

покращення фінансування СВО, матеріально-технічної бази, в першу чергу, польової, оснащення ВВНЗ, ВНП ВНЗ тренажерами, засобами імітаційного моделювання, комп'ютерною технікою.

Перелік позитивних змін в СВО не вичерпується наведеним вище, його можна було б і далі продовжувати. Але проблема не в тому. СВО має динамічно розвиватися, оперативно реагувати на події, що відбуваються як в Україні, ЗС України, так і на міжнародній арені. У цьому сенсі до основних напрямів і шляхів подальшого реформування системи підготовки військових фахівців, на нашу думку, слід віднести такі:

створення організаційно-правових, фінансово-економічних і матеріально-технічних умов для задоволення потреб ЗС України у компетентних військових фахівцях з урахуванням європейських освітніх стандартів та особливостей розвитку основних складових сектору безпеки і оборони України щодо їх сумісності зі структурами країн-членів НАТО;

удосконалення системи допризовної підготовки молоді, її військово-професійної орієнтації, національно-патріотичного виховання та відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ, ВНП ВНЗ;

оптимізація всіх складових системи військової освіти (мережа ВВНЗ; рівні та ступені (кваліфікації) освіти; галузі знань, напрями, спеціальності і спеціалізації; освітні та наукові програми; стандарти освітньої діяльності та стандарти освіти; учасники освітнього процесу; органи, що здійснюють управління у сфері військової освіти);

забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності у ВВНЗ, ВНП ВНЗ;

приведення змісту та технологій підготовки військових фахівців у відповідність із сучасними вимогами до реформування ЗС України з пріоритетами військово-професійної спрямованості та національно-патріотичного виховання;

посилення практичної підготовки військових фахівців усіх ступенів вищої освіти;

підвищення дієвості систем: підготовки, перепідготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників ВВНЗ з

урахуванням досвіду проведення міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки, а також антитерористичних операцій на території держави та поза її межами; конкурсного відбору офіцерів на посади наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників з наданням пріоритету тим з них, які мають досвід ведення бойових дій;

приведення матеріально-технічної бази ВВНЗ, ВНП ВНЗ у повну відповідність до вимог військових освітніх стандартів;

вжиття дієвих заходів із запровадження у підготовці військових фахівців, підвищенні рівня їх професійної і мовної підготовки системи дистанційного навчання;

впровадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень, здійснення підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі, забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі ВВНЗ, ВНП ВНЗ освітньої, виховної, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;

запровадження централізованої системи моніторингу якості освіти та освітньої діяльності;

активізація міжнародного співробітництва в сфері військової освіти з провідними країнами світу та відповідними структурами країн-членів НАТО.

Зупинимося на деяких проблемних питаннях в системі підготовки військових фахівців, які є дискусійними і потребують комплексного підходу до їх вирішення.

В першу чергу, щодо структури, розгалуженості мережі СВО та термінів підготовки в ній фахівців. Аналіз військових освітніх систем країн НАТО, чисельність збройних сил яких співрозмірна з чисельністю ЗС України (Велика Британія, Італія, Франція, ФРН) показує, що в зазначених країнах створені та функціонують потужні та доволі розгалужені видові системи підготовки військових фахівців для збройних сил різних рівнів освіти та ланок управління за принципом диференціації. Кожний з видів збройних сил, залежно від їх функціонального призначення та прийнятою воєнною доктриною, має практично автономну систему підготовки фахівців, яка налічує декілька десятків військових навчальних закладів різної військово-спеціальної спрямованості. Значна увага приділена кафедрам (курсам) підготовки офіцерів резерву при вищих навчальних закладах (аналоги кафедр військової підготовки в Україні). Наприклад, у США таких курсів при цивільних вищих навчальних закладах більше 1000 з потенційним збільшенням у разі необхідності до 1200. Значна кількість офіцерів-випускників цих кафедр (курсів) щороку поповнює кадровий офіцерський корпус збройних сил. Зазначені видові військово-освітні системи містять такі навчальні заклади: 1) на тактичному рівні: навчальні центри, школи, коледжі, кафедри військової підготовки, училища, інститути, академії; 2) на оперативно-тактичному та оперативно-стратегічному рівні: курси, інститути, академії, університети. В основу підготовки фахівців жорстко покладено принцип ступневості з чітким просуванням по службі спланованого кадрового резерву та відповідним навчанням атестованих кандидатів на курсах перед призначенням на вищі посади. Терміни підготовки військових фахівців

при цьому встановлено в залежності від їх функціонального призначення, тобто функцій, які вони мають виконувати у військах.

На первинному тактичному рівні ці терміни складають від одного до чотирьох років, залежно від навчального закладу, де їх готують, та посадового призначення. Фахівців-офіцерів вузької спеціалізації готують на засадах практичного спрямування на курсах, у військових частинах і навчальних центрах, в школах, коледжах з термінами від одного до двох років. Організація підготовки таких фахівців не передбачає фундаментальності навчання, наявності викладацького складу з науковими ступенями та вченими званнями і має виключно практичний характер – підготовку фахівців до бойового застосування озброєння та військової техніки. Фахівців-офіцерів з інженерних галузей знань, спеціальностей, спеціалізацій готують на засадах науковості, фундаментальності з одночасним створенням умов для якісної практичної підготовки (здебільшого, у видових навчальних центрах). Терміни підготовки фахівців у таких закладах складають 4–5 років. Функціонування таких військових навчальних закладів пов'язано з наявністю досвідченого наукового та викладацького складу, всебічного та якісного науково-методичного, інформаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Такі військові навчальні заклади у провідних країнах світу не є об'єктами постійних реформувань, є базовими, навколо яких функціонує мережа закладів спеціалізованого, практичного спрямування, мають сталий поступальний розвиток, славні традиції, високий авторитет на міжнародній арені. Інша справа, яким має бути співвідношення офіцерських кадрів тактичної ланки управління у збройних силах, які готуються за розглянутими схемами та підходами.

Підготовка офіцерських кадрів оперативно-тактичної та оперативно-стратегічної ланок управління у провідних країнах світу має переважно ступеневий характер з реалізацією як на засадах здобуття певного освітнього рівня (університети, академії), так і шляхом проходження низки курсів у форматі післядипломної освіти (університети, академії). Терміни такої підготовки – від одного до двох років на кожному рівні.

Важливим є питання оптимальної реалізації системного підходу до таких важливих завдань в структурі безпеки, обороноздатності держави та її ЗС, як: визначення спеціальностей (спеціалізацій), за якими необхідно готувати військових фахівців; формування державного замовлення на їх підготовку, а також встановлення мережі ВВНЗ, ВНП ВНЗ, навчальних центрів для виконання завдань цієї підготовки. На теперішній час кожне з наведених вище завдань, успадковане ще з часів заснування СВО, виконується в автономному режимі різними органами управління, що апріорі не може призвести до належної оптимальності як кожного з них, так і їх сукупності в цілому. Системоутворюючим фактором при цьому є цільова установка – задоволення потреб ЗС України у висококваліфікованих військових фахівцях усіх категорій з оптимізованими складовими, а саме: воєнно-економічне обґрунтування; перелік спеціальностей (спеціалізацій) військових фахівців; державне замовлення на їх підготовку; мережа ВВНЗ, навчальних центрів; фінансове та матеріально-технічне забезпечення [9–11].

Щодо якості підготовки військових фахівців у СВО та їх подальшої служби за посадовими призначеннями. Особливо це питання актуалізувалося останнім часом, що пов'язано з проведенням АТО на сході нашої держави. І тут, на нашу думку, не все нормально з логікою причинно-наслідкових зв'язків. Якщо мова йдеться про випускників, які щойно закінчили ВВНЗ, ВНП ВНЗ, набули фундаментальну теоретичну підготовку і з відомих причин недостатні практичні навички, – з такою критикою з певними застереженнями можна погодитись. Адже добре відомо, що на становлення молодих офіцерів у військах потрібен час, що в середньому складає 1–1,5 роки з практичного оволодіння усіма функціональними обов'язками. Інша справа – офіцери, котрі прослужили у військах 5–10 років, навчалися в системі професійної підготовки у військах і на курсах підвищення кваліфікації. В чому ж причина їх недостатньої практичної підготовленості? Спробу знайти відповідь на це питання було зроблено шляхом проведення соціологічного опитування саме такої категорії офіцерів, які минулого року були зараховані на навчання до НУОУ (оперативно-тактичний рівень підготовки).

Наведемо узагальнені дані щодо структур що, на думку опитаних, більшою мірою могли б сприяти підвищенню професійної підготовленості офіцерів до виконання службово-бойових функцій в зоні АТО: ВВНЗ, ВНП ВНЗ; війська, сили; курсова підготовка; особистісні якості щодо самовдосконалення [10].

1. Розподіл відповідальності, на думку опитаних офіцерів, між ВВНЗ, ВНП ВНЗ і військами (силами) щодо формування професійної підготовленості військових фахівців за визначеними в опитувальнику показниками із максимальними значеннями (у %), що близькі або збігаються між собою, в середньому складає 34,8% / 40,4 %. В цілому дані опитування свідчать про пріоритети у формуванні професійної підготовленості офіцерів саме у військах (силах) по відношенню до інших структур.

2. Низка військово-професійних показників, що переважно мають формуватися у військах (силах) і відмічалися як недостатня підготовленість до дій в зоні АТО, на думку опитаних офіцерів, складає 45–58 %.

3. Низка військово-професійних показників, що переважно мають формуватися у період проходження курсової підготовки і відмічалися як недостатня підготовленість до дій в зоні АТО, на думку опитаних офіцерів, складає 32–35 %.

4. Низка військово-професійних показників, що переважно мають формуватися в процесі самовдосконалення і відмічалися як недостатня підготовленість до дій в зоні АТО, на думку опитаних офіцерів, складає 20 – 35 %.

З викладеного вочевидь, що якість військово-професійної підготовки – системна категорія. Набувши вищу освіту, офіцер отримує посадове призначення. Його подальша професійна підготовленість і кар'єрне зростання в повній мірі будуть залежати від службової діяльності у військах, системи професійної, курсової підготовки, особистісного самовдосконалення протягом усієї служби.

Актуальною за всі часи функціонування СВО та такою, що потребує

комплексного підходу, є проблема відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ, ВНП ВНЗ зі стійкою мотивацією, достатнім ступенем психологічної, фізичної і загальноосвітньої підготовленості, спроможних успішно оволодіти професією офіцера за обраними спеціальностями. Зазначені фактори є критичними і не можуть не викликати суттєвого занепокоєння. бо саме ці фактори, в першу чергу, в значній мірі визначають якість підготовки майбутніх офіцерів. Намагання звести проблему набору до чисто формально-технічної функції, де, зазвичай, відповідальність перекладається на СВО чи ВВНЗ, ВНП ВН, в тому числі за якість підготовки фахівців, не витримує критики. Проблема відбору кандидатів на навчання та якості освіти містить, на нашу думку такі складові: 1) мотивація кандидатів, сформована на основі їх особистісних якостей та соціальних гарантій; 2) підготовленість кандидатів; 3) організаційне та інформаційне забезпечення відбору; 4) діяльність ВВНЗ, ВНП ВНЗ з проведення вступних випробувань і подальшого навчання.

Не можна, на нашу думку, обійти і такого питання як залучення до викладацької діяльності у ВВНЗ, ВНП ВНЗ досвідчених старших офіцерів з оперативно-тактичним чи оперативно-стратегічним рівнем освіти – учасників АТО. Як показує практика, їх діяльність конче потрібна у військах і командири військових частин і з'єднань не схильні до таких дій. В певній мірі їх зрозуміти можна. Становлення старших офіцерів – тривалий процес, тим більше тих, хто має досвід участі в АТО. Але, незважаючи на викладене, проблема має вирішуватись. Відзначимо, що відбір та атестування таких категорій офіцерів як кандидатів на посади викладачів – переважно прерогатива кадрових органів, командирів військових частин і з'єднань. Що ж до керівництва СВО, ВВНЗ, ВНП ВНЗ, то вони готові прийняти такий контингент досвідчених офіцерів і забезпечити їм належну спеціальну, психолого-педагогічну та методичну підготовку на відповідних курсах підвищення кваліфікації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладені напрями та шляхи, проблемні питання потребують, на нашу думку, вжиття органами управління військовою освітою та персоналом, керівництвом ВВНЗ, ВНП ВНЗ системних змін на основі виважених рішень з урахуванням належної освітянської, кадрової політики, матеріально-технічного та фінансового забезпечення. При цьому важливо усвідомити, що удосконалення військової освіти в даний час зумовлено викликами, що постали перед державою, ЗС України у зв'язку із подіями на сході нашої держави, іншими докорінними змінами у зовнішньому і внутрішньому безпековому середовищі держави, потребами подальшого розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісними з певними структурами країн-членів НАТО, а також необхідністю приведення військової освіти в Україні у відповідність до європейських освітніх стандартів, забезпечення якісно нового рівня підготовки військових фахівців і потребою перегляду діючих концептуальних положень у сфері військової освіти, що стримують її подальший розвиток і не повною мірою відповідають новим завданням і темпам реформування ЗС України згідно із введеними в дію у 2015 році нормативними актами (Стратегія

національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Стратегічний оборонний бюлетень).

Вочевидь, що системні зміни передбачають вирішення низки складних, комплексних нормативно-правових, управлінських, структурно-організаційних, психолого-педагогічних, теоретико-методологічних, фінансово-економічних, матеріально-технічних та інших завдань, що мають реалізовуватися на принципах цілеспрямованості, системності, динамічності, адаптивності, еволюційності та поліфункціональності. Успішне їх подальше дослідження та розв'язання має забезпечити перехід до нового типу інноваційної військової освіти, що сприятиме зростанню військово-професійного, інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу військових фахівців, подальшому динамічному розвитку військової освіти, підвищенню її престижності у майбутньому інформаційному суспільстві, вагомому внеску у справу надійного зміцнення обороноздатності держави та її Збройних Сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт по науково-дослідній роботі “Тенденції та перспективи інноваційного розвитку системи військової освіти” – Київ: НУОУ, 2012 – 315 с.
2. Звіт по науково-дослідній роботі “Моніторинг в системі вищої військової освіти” (заключний). – К.: НУОУ, 2015. – 374 с.
3. *Нещадим М.І.* Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика: [монографія] / М.І. Нещадим. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 852 с.
4. Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року 5287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
5. “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/gu/documents/15828.html>.
6. Про реформу системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1992 р., № 490 // Зібрання постанов Уряду України. – 1992. – № 10. – С. 50–61.
7. Про створення єдиної системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р., № 1410 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – С. 32–33.
8. *Приходько Ю.І.* Методологічні основи формування змісту підготовки військових фахівців / Ю.І. Приходько // Вісник Національного університету оборони України. – 2011. – № 2 (21). – С. 68–74.
9. *Телелим В. М.* Військова освіта в системі безпеки та оборони держави / В.М.Телелим, Р.І. Тимошенко, Ю.Приходько // Наука і оборона. – 2013. – № 4. – С. 21–28.
10. *Телелим В.М.* Переосмислення навчання офіцерів / В.М. Телелим, Р.І. Тимошенко, Ю.І. Приходько // Центр воєнної політики та політики безпеки: Оборонний вісник. – 2015. – № 1. – С. 24–32.
11. *Телелим В.М.* Реформування системи військової освіти як процес пошуку раціональних підходів і рішень / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Науково-теоретичний та інформаційний вісник Національної академії педагогічних наук України “Педагогіка і психологія” – № 4 (85). – 2014. – С. 36–43.

В.М. Телелим, доктор военных наук,
профессор,
Ю.И. Приходько, кандидат педагогических
наук, доцент,
О.А. Прохоров, полковник, кандидат
педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ: ДОСТИЖЕНИЯ СТАНОВЛЕНИЯ, НАПРАВЛЕНИЯ И ПУТИ ДАЛЬНЕЙШЕГО РЕФОРМИРОВАНИЯ

В статье исследуется актуальная проблема повышения эффективности функционирования системы подготовки военных специалистов в свете требований современных нормативно-правовых документов. Освещаются основные достижения системы военного образования с времени ее создания и особенно – за последние годы. Показывается, что существенные изменения в системе военного образования состоялись под влиянием двух основных факторов: проведением антитеррористической операции на востоке нашего государства; определенным государством курсом на евроинтеграцию и на сближение с НАТО. Обосновываются направления, пути и проблемные вопросы дальнейшего реформирования системы подготовки военных специалистов.

Ключевые слова: система; подготовка военных специалистов; качество образования; комплексный подход; практическая подготовка; специальности; сеть; государственный заказ.

VM Telelim, Doctor of Military Sciences,
Professor,
YI Prikhodko, PhD, assistant professor,
OA Prokhorov, Colonel, Ph.D., Associate Professor
National University of Defense of Ukraine
The Ivan Chernyakhovsky

SYSTEM OF TRAINING MILITARY SPECIALISTS: ACHIEVEMENTS FORMATION, DIRECTIONS AND WAYS OF FURTHER REFORMING

In the article the actual problem of greater efficiencies functioning of the system of training military specialists in the light of the requirements of modern legal documents. It highlights the main achievements of the military education system since its inception, and particularly – in recent years. It shows that a significant change in the system of military education took place under the influence of two main factors: the antiterrorist operation in the east nashogo State; certain state heading evrointegratsiyu and rapprochement with NATO. The directions, route and problematic issues for further reform of the military system of professional training.

Keywords: system; training of military professionals; the quality of education; an integrated approach; practical training; specialization; network state order.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Розглянуто інтерактивні методи навчання, які використовуються на заняттях з іноземних мов у Военно-дипломатичній академії, правила організації та основні принципи інтерактивного навчання. Визначено переваги сучасних інтерактивних методів навчання іноземних мов використання яких дає можливість науково-педагогічним працівникам удосконалювати викладання іноземної мови, підвищувати ефективність навчального процесу й рівень знань слухачів. Сучасна комунікативна методика передбачає активне впровадження в навчальний процес інноваційних методів і форм роботи для кращого засвоєння навчального матеріалу.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання; комунікативна компетентність; форми роботи; мозковий штурм; рольова гра; іноземна мова.

Постановка проблеми. Реформа освіти в Україні, яка спирається на положення Болонської конвенції, передбачає, перш за все, зміни в галузі мовної освіти. До випускників Военно-дипломатичної академії (ВДА) висувуються високі вимоги, особливо щодо володіння іноземною мовою на рівні, визначеному наказом Міністра оборони України № 267 від 1 червня 2009 року “Про затвердження Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України та Плану реалізації Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України” [1].

Відповідно до вимог Концепції кваліфіковані фахівці повинні вміти не тільки читати й перекладати спеціалізовану літературу, а й розуміти те, про що говорять у офіційних і неформальних ситуаціях практичного, суспільного, професійного, особистого характеру тощо. Випускники академії повинні вміти підтримувати бесіду, вести пошук необхідної інформації в Інтернеті, готувати та проводити презентації.

Метою навчання іноземних мов у ВДА є формування у слухачів професійної комунікативної компетентності на основі мовних знань, навичок і вмінь, вдосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, письма та аудіювання. Характерною рисою сьогодення є тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчання, його наближення до реального спілкування. Отже, одним із основних завдань науково-педагогічних працівників (НПП) кафедр іноземних мов ВДА є розробка й впровадження ефективних навчальних технологій, які б забезпечували максимальну активізацію комунікативної діяльності на заняттях з іноземних мов, сприяли б створенню комфортних умов навчання, за яких кожен слухач відчуватиме свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі розглянуто в працях К. Михайлової [2], Ю. Сурмина [3], О. Пометун, Л. Пироженко [4], С. Сисоєвої

[5], О. Пехоти, А. Кіктенко, О. Любарської [6], О. Гончарової [7], А. Гарайової [8], Г. Томаса [9].

Термін інтерактивна педагогіка відносно новий: його запропонував німецький науковець Ганс Фріц у 1975 році. У своїх дослідженнях він визначив мету інтерактивного навчально-виховного процесу – це зміна і вдосконалення моделей поведінки його учасників. Аналізуючи власні реакції та реакції партнера, учасник модифікує свою модель поведінки і свідомо засвоює її. Це дає змогу говорити про застосування інтерактивних методів у процесі навчання і виховання.

Оскільки випускник має набути іншомовної компетентності протягом короткого часу, пропонується вдосконалити програму вивчення іноземних мов, інтенсивніше застосовуючи інтерактивні методи навчання, ефективність яких вже доведена.

Метою статті є визначення переваг сучасних інтерактивних методів навчання іноземних мов; правил організації інтерактивного навчання у ВДА.

Виклад основного матеріалу. Інтерактивний метод дає можливість комунікативно вирішувати пізнавальні завдання засобами іншомовного спілкування. Інтерактивна діяльність передбачає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованого на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного з учасників навчального процесу.

У системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи співпраці: позитивна взаємозалежність - група досягає позитивного результату за умови успішного виконання завдань кожним слухачем; індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен слухач виконує конкретне завдання, відмінне від інших; однакова участь – кожен слухач має певний час для ведення бесіди або завершення завдання; одночасна взаємодія – всі слухачі залучені до роботи.

Сучасна комунікативна методика передбачає активне впровадження в навчальний процес інноваційних методів і форм роботи для кращого засвоєння матеріалу. Як показала практика, досить ефективними є такі форми роботи: індивідуальна, парна, групова й робота в команді.

Підвищення ефективності занять залежить від добору й використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі методів навчання, а також від активізації всієї групи.

Вибір методів зумовлений цілями навчання, змістом навчального матеріалу та предметною специфікою, темпом та терміном навчання, рівнем педагогічної майстерності викладача, дидактичним та матеріально-технічним забезпеченням занять, рівнем підготовки слухачів.

Кожний метод навчання має свої переваги й недоліки. Ефективність їх застосування визначається специфікою конкретного навчального процесу. Універсальних рекомендацій щодо застосування методів не існує. З метою максимальної ефективності навчання, плануючи конкретні заняття, педагог має вибирати такі методи, які забезпечуватимуть активну участь слухачів, зворотний зв'язок у системі “викладач – слухач”, можливість здобувати знання і застосовувати їх у реальних життєвих та навчальних ситуаціях, розвиток цільових навичок поведінки (самостійної творчої діяльності, роботи в малих

групах); мотивацію слухачів до підвищення ефективності навчання, можливість отримувати знання на груповому та індивідуальному рівнях.

Досвід викладання іноземної мови показує, що найдоцільніше використовувати насамперед такі методи, які допомагають розвивати у слухачів бажання працювати творчо, продуктивно, прагнути до активних дій, досягати успіхів і мотивувати власну поведінку, намагаючись удосконалити моделі поведінки, що вкрай важливо для успішної професійної діяльності.

Серед відомих методів парної і групової роботи слід виділити такі:

внутрішні / зовнішні кола (inside/outside circles);

мозковий штурм, або метод генерування ідей (brainstorm);

читання зигзагом (jigsawreading);

обмін думками (think-pair-share);

рольові ігри (role-play);

кейс-метод аналізу ситуацій (case study).

Розглянемо особливості використання найпоширеніших методів інтерактивного навчання іноземних мов слухачів ВДА.

Метод проведення дискусій, або метод *внутрішні / зовнішні кола*, дає можливість співрозмовникам обмінюватися думками в структурній манері. Слухачі формують два концентричних кола. Викладач записує на дошці питання або аргумент - твердження для дискусії. Представник внутрішнього кола і його опонент у зовнішньому обмінюються думками щодо цього питання. Після обміну думок педагог подає сигнал - і коло починає рухатися вправо / вліво. Таким чином співрозмовники міняються і знову висловлюють свої думки. Цей метод сприяє активізації навичок усного мовлення, дає можливість спілкуватися з різними співрозмовниками щодо проблемних питань, залучати всіх без винятку учасників до комунікації одночасно.

Приблизний варіант цієї методики було застосовано для проведення слухачами ВДА дипломатичного рауту в рамках військово-спеціальної гри, під час якого слухачі мали спілкуватися іноземними мовами з різними учасниками (викладачами академії), виконуючи професійні завдання.

Мозковий штурм, або метод генерування ідей, може застосовуватися для вирішення специфічної проблеми, вивчення нової теми (лексичного матеріалу), а також для підвищення зацікавленості, виявлення рівня знань, поглядів, уподобань тощо. Цей метод передбачає такий алгоритм:

1. Запропонувати слухачам питання, проблему або тему (запишіть на дошці, папері, викладіть усно, у виді слайда).

2. Попросити висловити якомога більше ідей і пропозицій, бажано у формі слів і лаконічних фраз. Заохочуйте всіх до участі в обговоренні проблеми.

3. Пояснити, що ніхто не має права повторювати чужі ідеї, коментувати або критикувати їх до закінчення мозкового штурму.

4. Записати усі думки учасників. Зазвичай найбільш чудернацькі ідеї і фрази виявляються найцікавішими і найбільш вдалими.

5. Розставити пріоритети, проаналізуйте подані ідеї для генерації подальшої дискусії або розв'язання поставленого питання.

Метод мозкового штурму часто використовують на заняттях з іноземних мов у ВДА під час подання нової теми, лексико-граматичного матеріалу, а також у ході підготовки до складання есе.

Метод читання зигзагом сприяє розвитку навичок усного мовлення й умінню аналізувати інформацію. Його активно застосовують викладачі кафедр іноземних мов ВДА, адже ефективність методу доведено на практиці. Для читання зигзагом послуговуються аутентичним іншомовним матеріалом (невеликі газетні статті або тексти). Наприклад, викладач підбирає два тексти на одну тему. Слухачі працюють самостійно в групах: група А - з одним текстом, група В - з іншим. Під час самостійної роботи всі виконують завдання, метою яких є перевірка на розуміння тексту. Вони можуть бути у вигляді запитань або вправ на виправлення неправильних тверджень. Потім слухачі працюють у парах. Представники групи А і групи В ставлять співрозмовнику запитання за змістом його тексту / статті, а потім дають відповіді. Таким чином, пасивне читання перетворюється на активний аналіз інформації, колективний обмін думками, що сприяє засвоєнню лексики. Завдання такого типу НППІ кафедр іноземних мов розробляють і успішно використовують на заняттях за тематикою військово-спеціального курсу та військово-дипломатичного курсу з англійської мови.

Суть методу, який називається *обмін думками*, полягає в тому, що слухачі мають змогу виробити певну стратегію вирішення проблеми за визначений час. Викладач пропонує тему / проблему, слухачі працюють у парах, обмірковуючи варіанти вирішення комунікативного завдання. Метод обміну думками дає можливість сформулювати рішення і поділитися ним зі співрозмовником. Він сприяє залученню всіх учасників до спільного обговорення, на відміну від класичного методу, коли спілкуються викладач і лише один слухач. Ця методика дуже проста в застосуванні і не потребує ретельної підготовки. Використовується як за планом, так і спонтанно.

На особливу увагу заслуговує метод *рольової гри*, який дає можливість слухачам продемонструвати вміння застосовувати знання іноземної мови в ситуаціях, наближених до реального життя, і змушує їх зосередитися на процесі комунікації. Метод особливо ефективний в умовах навчання іноземних мов у ВДА, тому що він сприяє також розвитку професійних навичок слухачів. Рольові ігри не тільки корисні й цікаві для всіх вікових категорій, а й дуже популярні в сучасній методиці викладання іноземних мов. Вони не тільки сприяють розвитку комунікативних навичок, а й допомагають долати психологічні комплекси й мовні бар'єри.

Однією з інтерактивних методик, що набула популярності у Великобританії, США, Німеччині, Данії та інших провідних країнах світу, стала методика *Case study* (кейс-метод аналізу ситуацій), розроблена англійськими науковцями М. Шевером, Ф. Едеймом та К. Ейтсом. Саме цій методиці відводять важливе місце у вирішенні сучасних проблем навчання. Уперше кейс-метод було застосовано в 1910 р. під час викладання управлінських дисциплін у Гарвардській бізнес-школі, добре відомій своїми інноваціями, а в Україні він став поширюватися тільки в другій половині 90-х років ХХ ст. як пізнавальний у процесі вивчення природничих наук. В основу кейс-методу покладено концепцію розвитку розумових здібностей. Його суть полягає у спільному

аналізі, обговоренні, виробленні рішень слухачами у конкретних випадках (ситуаціях, історіях, текстах, які прийнято називати кейсом) за тематикою розділу дисципліни.

Цінність кейс-методу полягає в тому, що він дає змогу актуалізувати комплекс знань, які необхідні для вирішення певної проблеми, а також поєднати навчальну, аналітичну й виховну діяльність, що, безумовно, є важливим у реалізації сучасних завдань системи освіти. Специфіка кейс-методу полягає в тому, що застосовують його для технологізації й оптимізації, методологічного насичення навчального процесу [3].

Зважаючи на те, для аналізу якої ситуації застосовують кейс-метод, виділяють такі його види: кейс-потреби, кейс-вибір, кризовий кейс, конфліктний кейс, кейс-боротьба, інноваційний кейс.

Практика свідчить про те, що в разі використання інтерактивних методів навчання слухачі запам'ятовують 80 % того, що висловлювали самі, та 90 % того, що зробили самі. Вони не тільки краще запам'ятовують матеріал, а й його ідентифікують, використовуючи в повсякденному житті. Застосування інтерактивних методів у навчанні в малих групах сприяє розвитку таких особистісних якостей, як комунікабельність, взаєморозуміння, спільна праця, вміння обстоювати власну думку та приймати компромісне рішення.

Слід зазначити, що всі вищеописані форми інтерактивного навчання будуть ефективними, якщо проблема обговорювалася на заняттях і слухачі мають певний досвід, набутий у ході навчання. Вибираючи теми для обговорення, викладач має намагатися, щоб вони не мали вузько обмежений характер. Однією з особливостей інтерактивних форм навчання є те, що вони мотивують слухачів не лише висловлювати власну думку, а й змінювати її під аргументованим впливом партнерів у процесі спілкування.

Висновок. Серед названих переваг інтерактивного навчання слід виділити такі: створення на заняттях дружньої атмосфери і комунікативності; слухачі мають можливість бути більш незалежними й упевненими в собі, вони не бояться припуститися помилки; викладач заохочує слухачів до спільної співпраці; кожен слухач виконує конкретне завдання; слухачі, які потребують допомоги, можуть дістати її від тих, хто має більш глибокі знання; слухачі мають змогу активно застосовувати раніше набуті знання і досвід.

Використання інноваційних методів навчання дає можливість науково-педагогічним працівникам удосконалювати викладання іноземної мови, підвищувати ефективність навчального процесу й рівень знань слухачів ВДА.

Перспективи подальших наукових досліджень. Вивчення досвіду застосування інтерактивних методів навчання в зарубіжній практиці викладання іноземних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністра оборони України від 01.06.2009 року № 267 “Про затвердження Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України та Плану реалізації Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України”. - К., ГШ, 2009. - 42с.
2. Михайлова К.А. Кейс и кейс-метод: общие понятия / Е.А. Михайлова. - М.: Маркетинг, 1999. - №1 - С.109-117.

3. Сурмін Ю.П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: [кол. монографія] / Ю.П. Сурмін - К.: МАУП, 2005. - 123 с.

4. Пометун О. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. [науково-метод. посібник] / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2004. - 192 с.

5. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: [навчально-метод. посібник] / С.О. Сисоєва - К., 2011. - 324 с.

6. Пехота О.М. Освітні технології: [навчально-метод. посібник] / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. - К., 2004. - 256 с.

7. Гончарова О.М. Використання кейс-методу у викладанні фахових дисциплін майбутнім економістам / О.М. Гончарова, Г.Є. Чепорова - К., 2010. - № 6. - С. 42-47.

8. Alica Harajová. Activating Methods in Foreign Language Teaching [Електронний ресурс]. - Режим доступу до сайта: www.hltmag.co.uk. - Назва з екрана.

9. G. Thomas. A typology for the case study in social science following a review of definition, discourse and structure. / Thomas G. - Birmingham: Qualitative Inquiry, 2011. - vol. 17/6 - P. 511-521.

В.Ф. Басанец, кандидат политических наук;
Военно-дипломатическая академия

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Рассмотрены интерактивные методы обучения, которые используются на занятиях по иностранному языку в Военно-дипломатической академии, основные принципы интерактивного обучения. Определены преимущества современных интерактивных методов обучения иностранным языкам, применение которых дает возможность научно-педагогическим работникам усовершенствовать преподавание иностранных языков, повысить эффективность процесса обучения и уровень знаний слушателей. Современная коммуникативная методика предполагает активное внедрение в учебный процесс инновационных методов и форм работы для лучшего усвоения учебного материала.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность; интерактивные методы обучения; формы работы; мозговой штурм; ролевая игра; иностранный язык.

V.F. Basanets, candidate of political science,
civilian employee,
Military Diplomatic Academy

INTERACTIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH AT HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Interactive English teaching techniques used at the Military Diplomatic Academy as well as the basic principles of interactive teaching are considered. Advantages of modern interactive foreign languages teaching methods have been singled out. All these improve existing methodology of the teaching English, facilitate the efficiency of the teaching process, and enhance learner's' foreign language competence. Modern communicative approach presumes the implementation of innovative forms of learning activities for better mastering foreign languages.

Keywords: communicative competence; interactive methods of teaching foreign languages; forms of learning activities; brainstorming; role-play; foreign language.

ДІАГНОСТИКА КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНOSTI НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі діагностики критеріїв сформованості науково-дослідницької компетентності(НДК) курсантів в процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі з метою використання набутих теоретичних знань в професійній діяльності. Також проаналізовано основні показники критеріїв; за якими визначається рівень сформованості науково-дослідницької компетентності курсантів: позитивного ставлення до формування науково-дослідницької компетентності та розуміння її значення у професійній діяльності; вміння аналізувати ситуацію; виявляти проблеми; знаходити способи рішення проблеми; вміння розробляти й проводити експеримент та узагальнювати результати дослідження; формулювати загальні висновки.

Ключові слова: науково-дослідницька компетентність; професійна освіта; майбутні офіцери-прикордонники; критерії сформованості; науково-дослідницька діяльність; показники; компоненти.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування науково-дослідницької компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників є складним і динамічним процесом; що відрізняється різнорівневим характером. В подальшому для визначення стану і рівнів сформованості НДК у майбутніх офіцерів-прикордонників важливе значення має обґрунтування критеріїв; тобто об'єктивних характеристик; що допомагають визначити ступінь оволодіння курсантами складовими науково-дослідницької компетентності.

Критерій (від грецьк. *κριτήριον* – засіб для судження; мірило) можна трактувати як ознаку; на підставі якої робиться оцінка; визначення або класифікація чого-небудь. Новий тлумачний словник української мови дає таке визначення критерію: це підстава для оцінки; визначення або класифікації чогось; мірило; мірка [1; с. 7]. Критерій виступає і як мірило оцінки при характеристиці сутності того чи іншого педагогічного явища; процесу або поняття. Його можна вважати ідеальним зразком; еталоном; що задає вищий; більш досконалий рівень необхідного явища чи процесу.

Щодо системи критеріїв у науковому дослідженні передбачено кілька вимог. Вони; по-перше; повинні досить повно відображати сутність педагогічного поняття; бути всеохопними; враховувати динаміку педагогічного процесу; тобто брати до уваги всі його риси і сторони. По-друге; кожний критерій повинен виявлятися на всіх рівнях діяльності; а також відображати взаємодію структурних компонентів змісту НДК.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблемі формування НДК присвячені дослідження багатьох вчених та науковців. Зокрема; С. Архангельський; Ю. Бабанський; О. Барабанщиков; Т. Трегубенко; Н. Мась; В. Костенко; В. Климентьева та ін. досліджували вищезазначену проблему в контексті професійної підготовки фахівців.

Мета статті – діагностувати та описати критерії; за якими надається можливість перевірити рівень сформованості НДК майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Праці С. Архангельського; Ю. Бабанського; О. Барабанщикова та ін. [2; 3; 4] дозволили з'ясувати, що однією з найважливіших вимог до експерименту є вибір критерію для визначення розвиненості тієї властивості; на вивчення якої спрямоване дослідження. Так; наприклад; Т. Трегубенко; досліджуючи професійну компетентність майбутніх дільничних інспекторів міліції у процесі фахової підготовки; визначила такі критерії сформованості професійної компетентності з відповідними показниками: 1) мотиваційний (особливості мотивації; зрілість емоцій та почуттів; самоконтроль та самоаналіз); 2) поведінковий (комунікативно-мовленнєві вміння; організаторські вміння); 3) когнітивний критерій (загальноправові знання; тобто теорія держави і права; трудове право; спеціальні знання – адміністративне право; адмінпроцес; вогнева підготовка; спеціальна фізична підготовка; процесуально-юридичні знання та вміння; рефлексивні здібності) [5; с. 5–6].

У свою чергу; Н. Мась обрала такі критерії сформованості професійної компетентності у майбутніх військових психологів: 1) мотиваційна спрямованість (мотиви пізнавального інтересу до предмету своєї діяльності;); 2) інтелект (здатність до систематизованої; планомірної інтелектуальної діяльності); 3) професійно важливі якості (комунікативність; сміливість; дипломатичність; самоконтроль; емоційна стійкість; упевненість у собі); 4) креативність (оригінальність; унікальність; чутливість) [6; с. 6].

В. Костенко визначив такі критерії сформованості професійної компетентності молодшого начальницького складу кримінально-виконавчих установ: 1) усвідомлення цілей підготовки (ієрархія ціннісних орієнтацій та рівень сформованості установок “динамічної безпеки”); 2) сформованість мисленнєвих операцій (рівень засвоєння професійних знань); 3) інтереси професійної діяльності (сформованість фахово-практичних умінь та навичок; комунікативних та організаційних умінь); 4) самостійність у професійній діяльності (сформованість емпатії та толерантності; професійної спостережливості); 5) готовність до самонавчання і саморегуляції (рівні самооцінки та професійної самосвідомості) [7; с. 7].

В. Климентьєва виокремила такі провідні критерії й показники сформованості педагогічної дослідницької компетентності: ціннісно-значеннєві орієнтації (ставлення до педагогічного дослідження; активність та ініціативність); знання (повнота; глибина; усвідомленість і міцність); уміння й навички (автоматизм дій; варіативність); прояв особистісних якостей (частотність; ступінь прояву в поведінці й спілкуванні); набуття досвіду дослідницької діяльності (тривалість; результативність) [8].

У свою чергу; Ю. Комарова виокремлює декілька критеріїв сформованості НДК: дослідницький; комунікативний; інтерактивний; перцептивний; самоорганізуючий; рефлексивний і корекційно-регулюючий; кожний з яких є сукупністю спеціальних знань; навичок; умінь [9; с. 35].

З урахуванням зазначених напрацювань учених; а також того; що сформованість НДК у майбутніх офіцерів-прикордонників неможлива без стійких пізнавальних інтересів до науково-дослідницької діяльності; позитивного ставлення до навчання; без стійкої мотивації саморозвитку як дослідника; одним з критеріїв сформованості НДК майбутніх офіцерів-

прикордонників ми обрали *мотиваційно-спрямований критерій*. Цей критерій дозволяє з'ясувати ставлення курсантів до науково-дослідницької діяльності; до НДК та визначити розуміння ними її значення у професійній діяльності. Вчені (А. Маркова та ін.) щодо цього підкреслюють; що різна мотивація обумовлює різні рівні професіоналізму; прагнення до саморозвитку та відмінності в стратегії поведінки офіцера-прикордонника.

Ми; насамперед; брали до уваги те; що інтерес до навчальної та науково-дослідницької діяльності виявляється у позитивному емоційному ставленні до неї; у прагненні до оволодіння дослідницькими знаннями й уміннями; безперервному саморозвитку в цій сфері. Задоволеність результатами науково-дослідницької роботи є також важливою умовою підвищення рівня НДК та сприяє зростанню активності курсантів при вирішенні завдань професійної підготовки. З огляду на це; *показниками мотиваційно-спрямованого критерію* було обрано:

сформованість стійких пізнавальних інтересів у сфері науково-дослідницької та навчально-дослідницької діяльності;

позитивне ставлення до формування НДК та розуміння її значення у професійній діяльності;

прагнення активно засвоїти знання щодо особливостей НДК;

спрямованість на безперервний саморозвиток себе як дослідника.

Таким чином; мотиваційно-спрямований критерій сформованості НДК стосується мотивації навчально-дослідницької та науково-дослідницької діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників; їхньої роботи із саморозвитку; відображає інтерес до науково-дослідницької діяльності як необхідної умови ефективного виконання професійних завдань; ступінь задоволеності її результатами.

На основі урахування структури НДК наступним критерієм її сформованості було обрано знаннєвий. У цьому випадку ми брали до уваги; що знання сутності науково-дослідницької діяльності; особливостей власне наукового дослідження; його етапів та методів є основою для формування у курсантів НДК.

Учені характеризують знання за допомогою різних показників. Зокрема; Н. Логінова при визначенні рівня правових знань як складових професійно-правової компетентності пропонує використати такі критерії: обсяг знань (повнота; глибина; правовий лексикон); усвідомленість (самостійність суджень; постановка проблемних питань) [10; с. 6] тощо.

При визначенні показників знаннєвого критерію НДК було враховано також характеристику знань; необхідних для виконання навчально-дослідницької та науково-дослідницької діяльності. Йдеться про такі ознаки знань; як адекватність; об'єктивність й системність (узгодженість) [11]. З огляду на це; *показниками знаннєвого критерію* НДК було визначено:

уявлення майбутніх офіцерів-прикордонників про вимоги науково-дослідницької діяльності й особливості роботи із джерелами інформації;

знання про сутність; етапи та методи наукового дослідження;

розуміння рівня власних знань й умінь; необхідних для НДК.

Загалом; знаннєвий критерій допомагає визначити рівень знань курсантів про специфіку науково-дослідницької діяльності; а також те; які способи

роботи із джерелами інформації вони знають. За цим критерієм можна оцінити ступінь повноти й диференційованості знань курсантів про специфіку науково-дослідницької діяльності.

Далі з урахуванням компонентного складу НДК; ще одним критерієм її сформованості було обрано діяльнісний. Визначення рівня сформованості в курсантів НДК за діялісним критерієм передбачає виділення ступеня володіння вміннями й навичками; необхідними для ефективної науково-дослідницької діяльності.

О. Власова; яка вивчала проблему визначення рівня сформованості вмінь; вважає; що об'єктивними показниками сформованості навичок є зовнішні й внутрішні індикатори. Серед зовнішніх індикаторів дослідниця виокремлює правильність; як відсутність помилок при виконанні; швидкість виконання окремих операцій або їхню послідовність; серед внутрішніх – відсутність спрямованості свідомості на форму виконання операцій; випадіння проміжних операцій як наслідок згортання; автоматизації дії; відсутність напруження та швидкого наставання в томи [12; с. 173].

З урахуванням сутності науково-дослідницької діяльності та вмінь – складових операційного компонента НДК майбутніх офіцерів-прикордонників – *показниками діялісного критерію* сформованості НДК ми визначили:

уміння орієнтуватися в професійній літературі; уміння самотійно з нею працювати та систематизувати матеріал;

уміння самотійно визначати мету роботи; аналізувати явища і факти; тобто уміння порівнювати; зіставляти; знаходити зв'язки між явищами;

уміння аналізувати ситуацію; виявляти проблеми (завдання); знаходити способи рішення проблеми; а також вести наукову дискусію; аргументовано відстоювати свою точку зору;

Отже; діялісний критерій дозволяє визначити ступінь володіння вміннями; що забезпечують проведення науково-дослідницької роботи. Цей критерій дозволяє з'ясувати також ступінь самоактуалізації потенційних можливостей курсантів; що необхідні у подальшій професійній діяльності.

Висновки. Отже; за результатами проведеного аналізу наукових праць та досліджень можемо зробити висновки; що основними критеріями сформованості НДК майбутніх офіцерів-прикордонників є мотиваційно-спрямований; знаннєвий та діялісний. Показниками мотиваційно-спрямованого критерію є сформованість стійких пізнавальних інтересів в сфері науково-дослідницької та навчально-дослідницької діяльності;

Показниками знаннєвого критерію є уявлення майбутніх офіцерів-прикордонників про вимоги науково-дослідницької діяльності й особливості роботи із джерелами інформації; повнота й глибина знань про особливості науково-дослідницької діяльності; знання про сутність; етапи та методи наукового дослідження; розуміння рівня власних знань й умінь; необхідних для науково-дослідницької діяльності.

Показниками діялісного критерію є уміння орієнтування в професійній літературі; уміння самотійно працювати з джерелами інформації та систематизувати матеріал; уміння самотійно ставити мету роботи; аналізувати явища і факти; тобто порівнювати; зіставляти; знаходити зв'язки між явищами.

Перспективи подальших розвідок. Для успішного формування НДК майбутніх офіцерів-прикордонників виникає необхідність пошуку та обґрунтування педагогічних умов формування у майбутніх офіцерів-прикордонників НДК під час навчання у вищому навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Яременко В.* Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / В. Яременко; О. Сліпушко. – К.: Аконіт; 2007. – Т. 2. – 926 с.
2. *Архангельский С.И.* Учебный процесс в высшей школе; его закономерные основы и методы / С.И. Архангельский. – М.: Высш. шк.; 1980. – 368 с.
3. *Бабанский Ю.К.* Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика; 1982. – 192 с.
4. *Барабанщиков А.В.* Военно-педагогическая диагностика / А.В. Барабанщиков; Н.И. Дерюгин. – М.: ВПА; 1995. – 108 с.
5. *Трегубенко Т.В.* Формування професійної компетентності майбутніх дільничних інспекторів міліції у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Трегубенко Т.В. – Хмельницький; 2011. – 20 с.
6. *Мась Н.М.* Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності у майбутніх військових психологів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Мась Н.М. – Хмельницький: Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького; 2011. – 20 с.
7. *Костенко В.А.* Формування професійної компетентності молодшого начальницького складу кримінально-виконавчих установ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Костенко В.А. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2008. – 20 с.
8. *Климентьева В.В.* Развитие педагогической исследовательской компетентности магистранта филологического образования в процессе управления школьным мультимедийным проектом: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Климентьева Виктория Викторовна. – Курск; 2009. – 219 с.
9. *Комарова Ю.А.* Дидактическая система формирования научно-исследовательской компетентности средствами иностранного языка в условиях последиplomного образования: автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностраный язык; уровень профессионального образования)” / Комарова Ю.А. – СПб.; 2008. – 46 с.
10. *Логінова Н.М.* Формування професійно-правової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Логінова Н.М. – Хмельницький; 2011. – 20 с.
11. *Мойсеюк Н.Є.* Педагогіка: навч. посіб. / Н.Є. Мойсеюк. – 4-те вид.; доповн. – К.; 2003. – 615 с.
12. *Брушлинский А.В.* Субъект: мышление; учение; воображение / А.В. Брушлинский. – М.: Ин-т практ. психологии; 1996. – 321 с.

И.А. Бец; кандидат педагогических наук;
Национальная академия Государственной
пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого

ДИАГНОСТИКА КРИТЕРИЕВ СФОРМИРОВАННОСТИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена проблеме определения и диагностики критериев формирования научно-исследовательской компетентности курсантов в процессе обучения в высшем военном учебном заведении с целью использования приобретённых теоретических знаний в профессиональной деятельности. Также проанализованы основные показатели критериев; по которым можно определить уровень формирования научно-исследовательской компетентности курсантов: позитивное отношение к формированию научно-исследовательской компетентности и понимание её значения в профессиональной деятельности; умение анализировать ситуацию; выявлять проблемы; находить способы решения проблемы; умение разрабатывать и проводить эксперимент и обобщать результаты исследования; формулировать общие выводы.

Ключевые слова: научно-исследовательская компетентность; профессиональное образование; будущие офицеры-пограничники; критерий формирования; научно-исследовательская деятельность; показатели; компоненты.

I.O. Bets; National Academy of the State Border
Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytskyi

THE DIAGNOSTICS OF THE CRITERIA OF RESEARCH COMPETENCE FORMATION OF THE FUTURE BORDER GUARDS IN THE PROFESSIONAL EDUCATION SYSTEM

The article is devoted to the diagnostic of the criteria of research competence formation in the process of studying in higher military educational establishment in order to use the acquired theoretical knowledge in professional activity. Also the main indicators of the criteria that determine the level of development of research competencies of cadets have been analyzed; positive attitude to the formation of research expertise and understanding of its importance in professional activities; ability to analyze the situation; identify problems and find ways to solve the problem; the ability to design and conduct an experiment and summarize the results of research to formulate general conclusions.

Keywords: research competence; professional education; future border guards; the criterion of formation; research activity; indicators; components.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті проведений теоретичний аналіз науково-педагогічних досліджень з питання професійно-прикладної фізичної підготовки спеціалістів різних галузей. З'ясовано; що дане питання поєднує спеціалістів як цивільних вузів; так і навчальних закладів силових структур. Більшість авторів зазначають; що в якості мети і результату професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) є формування рухових умінь і навичок; необхідних для подальшої професійної діяльності. Нами визначено; що професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх магістрів військового управління орієнтована не тільки на формування фізичної готовності до майбутньої військово-професійної діяльності; а й на формування системи знань з фізичної культури.

Ключові слова: теоретичний аналіз; професійно-прикладна фізична підготовка; офіцери; фізична культура; фізична підготовка.

Постановка проблеми.

Відповідно до плану заходів з виконання програми діяльності Кабінету Міністрів України та стратегії сталого розвитку “Україна–2020”; метою державної кадрової політики є забезпечення всіх сфер життєдіяльності держави кваліфікованими кадрами. Відповідно до даної стратегії в структурах Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України проходить оптимізація та відповідне скорочення. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня професійної майстерності офіцерів органів військового управління. Саме; від рівня їх компетентності та професіоналізму буде залежати успішність функціонування загальної системи навчання та виховання в частинах та підрозділах Збройних Сил України (ЗСУ).

Основними вимогами до професійних якостей залишається належний рівень фізичної підготовленості. Однак; крім належного рівня фізичної підготовленості; офіцер військового управління повинен вміти планувати й організовувати фізичну підготовку; спрямовану на розвиток і вдосконалення провідних професійно важливих фізичних і психофізіологічних якостей; прикладних рухових навичок; які забезпечать успішне виконання ним військово-професійних завдань у мирний час та особливий період.

Вирішення цієї проблеми забезпечить вдосконалена система ППФП офіцерів органів військового управління під час навчання у вищому військовому навчальному закладі; визначення сучасних підходів до її організації та проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ППФП була предметом багатьох наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Так; проводили дослідження в системі профтехосвіти (В. Кабачков; О. Коломійцева; С. Полієвський; Р. Римик; В. Хомич). В роботах (І. Бондаренко; Н. Борейко; Н. Орленко; Л. Пилипея; О. Подлесного; А. Ребриної; В. Фотинюка; С. Халайджі; О. Церковної; Н. Чухланцевої) були розглянуті проблемні питання ППФП студентів вищих навчальних закладів різних спеціальностей. Вченими було з'ясовано; що в процесі ППФП у студентів

успішно формується комплекс психофізіологічних; особистісних якостей; зумовлених вимогами їхньої майбутньої професійної діяльності.

Окремі аспекти ППФП в силових структурах розглядалися щодо підготовки спеціалістів у вищих закладах освіти МВС України (С. Безпалій; О. Горпинич; І. Закорко; О. Зарічанський; О. Івлєв; О. Лаврентьєв; А. Луцк; О. Ярещенко; О. Ярмошук); підготовки спеціалістів у відомстві надзвичайних ситуацій (Ю. Антошків; В. Горшовський; Л. Ішичкіна; І. Овчарук); державної прикордонної служби (І. Маріонда; Е. Совохоп; О. Фігура); податківців (С. Антоненко; Е. Маляр; Ю. Сергієнко). Дослідниками встановлено; що для формування та розвитку професійно значущих психофізичних якостей потрібна спеціалізована фізична підготовка максимально наближена до реальних умов; яка б забезпечила високий рівень психофізичної готовності до ефективних дій в екстремальних умовах.

В ЗСУ накопичений значний досвід з проблематики щодо підготовки військовослужбовців до професійної діяльності засобами фізичної підготовки. В цьому напрямку були проведені дослідження щодо підготовки жінок-військовослужбовців (О. Боярчук; О. Шалєпа); військовослужбовців строкової служби та служби за контрактом (С. Глазунов; О. Петрачков); майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах (О. Гусак; А. Маракушин; О. Ольховий; В. Паєвський; О. Піддубний; К. Пронтенко; В. Романчук; С. Романчук; О. Старчук; Г. Сухарада; О. Шевченко); офіцерів чергового бойового розрахунку (В. Красота).

Варто зазначити; що дослідженням щодо фізичної підготовки майбутніх магістрів військового управління у сучасній психолого-педагогічній літературі приділено недостатньо уваги. Деякі аспекти даної проблематики висвітлені у роботах С. Глазунова; С. Жембровського; Ю. Фіногенова; щодо організації фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативного-тактичного рівня. Між тим; комплексних досліджень з питань ППФП майбутніх магістрів військового управління у вищих військових навчальних закладах нами не виявлено. В керівних документах з організації фізичної підготовки в ЗСУ питання ППФП залишається поза увагою.

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх магістрів військового управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. В теорії і методиці фізичного виховання розрізняють загальну фізичну підготовку; спеціальну фізичну підготовку та професійно-прикладну фізичну підготовку.

Загальна фізична підготовка – це процес вдосконалення рухових фізичних якостей; спрямованих на всебічний і гармонійний фізичний розвиток людини [1; с. 234].

Сутність загальної фізичної підготовки у ЗСУ полягає в тому; що вона спрямована на адаптацію військовослужбовців до умов військової служби; постійне вдосконалення сили; витривалості; швидкості та спритності; покращення фізичного розвитку; зміцнення здоров'я; підвищення працездатності та професійного довголіття [2; с. 2].

В. Ільїніч зазначає; що конкретні принципи і показники фізичної досконалості завжди визначаються реальними потребами й умовами життя суспільства на кожному історичному етапі. Але в них також завжди присутня

вимога до високого рівня здоров'я і загальної працездатності. При цьому слід пам'ятати; що навіть досить висока загальна фізична підготовленість часто не може забезпечити успіху в конкретній спортивній дисципліні або в різних видах професійної діяльності. А це означає; що в одних випадках потрібний підвищений розвиток витривалості; в інших – сили і т.д.; тобто необхідна спеціальна підготовка [1; с. 236].

За твердженням вченого; спеціальна фізична підготовка – це процес виховання фізичних якостей; що забезпечує переважний розвиток тих рухових здібностей; які необхідні для конкретної спортивної дисципліни (виду спорту) або виду трудової діяльності [1; с. 236].

Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців спрямована на розвиток та вдосконалення професійно важливих і спеціальних фізичних якостей; оволодіння військово-прикладними руховими навичками в подоланні природних і штучних перешкод; військово-прикладному плаванні; рукопашному бою; пересуванні пересіченою місцевістю в пішому порядку і на лижах; марш-кидках; метанні гранат; виховання морально-вольових і психічних якостей; згуртування військових підрозділів [2; с. 2].

В нашому дослідженні особливої уваги потребує розгляд ППФП; яку ми вважаємо основним елементом в системі професійної підготовки офіцерських кадрів. Тому; вважаємо за необхідне розглянути погляди провідних науковців; які займались дослідженнями визначеного нами питання.

Так; визначний науковець в теорії і методиці фізичного виховання Л. Матвеев вважає; що результативність багатьох видів професійної діяльності суттєво залежить; крім всього іншого; від спеціальної фізичної підготовленості; набутої попередньо шляхом систематичних занять фізичними вправами; адекватними у визначеному відношенні вимогами; які пред'являють до функціональних можливостей організму професійної діяльності і її умовами. Ця залежність отримує наукове обґрунтування у світі поглиблених уявлень про закономірності взаємодії різних сторін фізичного і загального розвитку індивіда в процесі життєдіяльності (зокрема; про закономірності взаємовпливу адаптаційних ефектів в процесі хронічної адаптації до тих або інших видів діяльності; переносу тренуваності; взаємозв'язку рухових умінь і навичок; набутих і вдосконалених в процесі тренування і освоєння професії). Досвід практичного використання цих закономірностей і привів в свій час до становлення особливого різновиду фізичного виховання – ППФП [3; с. 493].

Так; вчений визначає ППФП; як педагогічно спрямований процес забезпечення спеціалізованої фізичної підготовленості до вибраної професійної діяльності. В іншій інтерпретації ППФП – це процес навчання; який збагачує індивідуальний фонд професійно корисних рухових умінь і навичок; виховання фізичних і безпосередньо пов'язаних з ними здатностей; від яких прямо або опосередковано залежить професійна дієздатність [3; с. 493].

Вчені Ж. Холодов; В. Кузнецов [4; с. 301] та А. Гужаловский [5; с. 155] під ППФП розуміють спеціалізований вид фізичного виховання; який здійснюється у відповідності з вимогами і особливостями даної професії. Вчені вважають; що основне призначення ППФП – направлений розвиток і підтримка на оптимальному рівні тих психічних і фізичних якостей; до яких пред'являє підвищені вимоги конкретна професійна діяльність; а також вироблення

функціональної стійкості організму до умов цієї діяльності і формування прикладних рухових умінь і навичок; переважно необхідних у зв'язку з особливими зовнішніми умовами праці. Термін “прикладність” підкреслює суто утилітарне профілювання частини фізичної культури стосовно основної в житті індивіда і суспільства діяльності – до професійної праці [4; с. 301].

Концепція становлення особистості В. Кабачкова; С. Полієвського; покладена в основу трактування ППФП; як спеціальної галузі фізичної культури; яка вивчає біологічні і соціальні аспекти сукупного впливу прикладних видів фізкультурної діяльності і забезпечує на всіх етапах безперервної освіти формування особистості професіонала; утворюючого; перетворюючого матеріальні і духовні цінності суспільства; вододіючого високою професійною направленістю [6; с. 87].

В сучасних педагогічних дослідженнях Р. Раєвський та С. Канішевський під професійно-прикладною фізичною підготовкою розуміють систему організаційно-педагогічних заходів; спрямованих на формування та вдосконалення професійно важливих якостей; навиків; умінь; знань особистості; які мають суттєве значення для успішної роботи по обраній спеціальності [7; с. 21].

У ході дисертаційного дослідження В. Хомичем було встановлено; що ППФП є категорією; якій властива певна строкатість та інваріативність у її семантичному визначенні. В контексті свого дослідження; ППФП вчений розглядає; як складову частину (підсистему) фізичного виховання і самовиховання; що найкращим чином забезпечує формування та вдосконалення фізичних і психофізичних якостей; умінь і навичок; які мають суттєве значення для конкретної професійної діяльності [8; с. 6].

О. Зарічанський; досліджуючи ППФП курсантів вищих закладів освіти МВС; зазначає; що ППФП – це спеціалізований комплексний вид фізичної підготовки; який на основі професійних знань сприяє розвитку прикладних умінь і навичок; вдосконаленню фізичних та психічних якостей людини стосовно вимог конкретного виду професійної діяльності (дільничні інспектори міліції; інспектори карного розшуку; слідчі; працівники спец. підрозділів та ін.) і складається з таких компонентів: теоретичної; фізичної; психологічної та прикладної підготовки [9].

У результаті проведення логіко-семантичного аналізу поняття ППФП; Н. Борейко розглядає дану дефініцію як складну систему; що є підсистемою професійної підготовки; яка спрямована на формування фахівця; готового до високопродуктивної діяльності; спочатку через організоване в навчальному закладі професійно спрямоване фізичне виховання; а потім – у процесі професійної діяльності – через професійно-прикладну фізичну самопідготовку та спеціально організовану підготовку [10; с. 33].

Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх пілотів; за твердженням Н. Орленко; являє собою професійно-орієнтовану складову системи фізичного виховання; яка динамічно розвивається і формує певні прикладні знання; фізичні; психічні і професійні якості; вміння і навички; що сприяють досягненню ефективної готовності майбутнього пілота до успішної професійної діяльності [11; с. 58].

В. Фотинюк вважає; що ППФП – це педагогічний процес; спрямований на розвиток у студентів провідних фізичних якостей; рухових умінь і навичок; функцій організму; які сприяють більш успішному оволодінню професією та подальшому вдосконаленню в ній і забезпечують оволодіння матеріальними і духовними цінностями; необхідними в соціальному та особистісному аспектах у зв'язку з професійною освітою [12; с. 110].

Л. Пилипей; стверджує; що в ППФП необхідно передбачити суто наукове проектування і точне відтворення педагогічних процесів; що гарантують високий рівень підготовки студентів. В дослідженнях науковець визначає ППФП; як спеціально організований процес з вибірково спрямованим використанням засобів фізичної культури і спорту для підготовки людини до конкретної професійної діяльності [13; с. 100].

Отже; провівши аналіз наукових досліджень вчених [1; 3–13]; щодо питання ППФП в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів; можна стверджувати; що ППФП орієнтована на формування та вдосконалення професійно важливих якостей; навиків; умінь; знань особистості; забезпечення фізичної готовності випускників до вимог майбутньої професійної діяльності і мала відповідну спрямованість.

Погоджуючись з думкою вчених Н. Борейко; Н. Орленко; Л. Пилипея; Р. Римика; Н. Чухланцевої та ін.; зазначимо; що в сучасних умовах професійно-прикладна фізична підготовка не може обмежуватися вище перерахованими професійно прикладних уміннями; навичками і вміннями; особлива увага має бути прикута на формування фізичної культури особистості.

Так; Р. Римик провівши аналіз педагогічної проблеми ППФП зарубіжних та вітчизняних дослідників наголошує на необхідності вжиття заходів щодо підвищення рівня не тільки професійних знань; але й загальної культури працівника; зокрема забезпечення його психофізичної підготовки й адаптації до нової техніки і технологій. Вчений зауважує; що фізична культура є важливим чинником; який підвищує рівень здоров'я і працездатність працівників; а також сприяє оволодінню професією [14].

Н. Чухланцева стверджує; що ефективність застосування ППФП студентів транспортних спеціальностей та професійно-спрямованого формування їх фізичної культури виступає аналіз змін показників фізичної та професійно-прикладної фізичної підготовленості; які відображають сформованість комплексу професійно важливих якостей; функцій та фізичного компоненту культури особистості [15].

На думку Н. Орленко; ППФП; будучи професійно-орієнтованою складовою фізичної культури; є однією із галузей загальної культури людства; яка впливає на виховання та підготовку фахівця до майбутньої професійної діяльності; зміцнення здоров'я; розвиток фізичних; морально-вольових та інтелектуальних здібностей з метою гармонійного формування особистості майбутнього пілота та розвитку його активної життєдіяльності [11; с. 62].

Л. Пилипей зазначає; що одним із основних завдань досягнення мети фізичного виховання є формування системи знань з фізичної культури та здорового способу життя; необхідних у процесі життєдіяльності; навчання; роботи; сімейного фізичного виховання [13; С. 61].

Розроблена Н. Борейко модель взаємозв'язку загальної культури з ППФП; дозволяє простежити взаємовплив загальної культури на професійну та фізичну культуру; часткове поєднання яких знаходить своє відображення в професійно-прикладній фізичній підготовці студентів; які впливають на підготовку особистості до життєдіяльності та професійної діяльності. У процесі ППФП у студентів необхідно сформувати ціннісне ставлення до власного здоров'я; до здоров'я оточуючих; до професійно-прикладної фізичної самопідготовки; до професійної діяльності. Також; в процесі ППФП необхідно впливати на етичну та естетичну сфери особистості та створювати досконалі рухові навички. У результаті ППФП відбувається соціалізація особистості на основі засвоєння цінностей соціального досвіду (знань з ППФП; способів самовдосконалення); формування активної життєвої позиції. За результатами дослідження вчений визначає; що ППФП є складовою фізичної культури та загальної культури; яка спрямована на формування у студента професійної фізичної культури [10; С. 50].

Тому; в якості мети і результату ППФП майбутніх МВУ маємо на увазі високий ступінь освіченості в галузі фізичної культури; сформованість рухових умінь і навичок; що сприяють успішному оволодінню професією і вдосконаленню в ній; сформованість мотиваційно-ціннісних орієнтирів.

На нашу думку; ППФП майбутніх МВУ буде ефективною; якщо буде орієнтована не тільки на формування фізичної готовності до майбутньої військово-професійної діяльності; а й на формування системи знань з фізичної культури та здорового способу життя; створення умов для повного розкриття потенціалу кожного слухача; а також; якщо слухач стане рівноправним учасником педагогічного процесу; усвідомлюючи свої потреби і цілі; ідентифікує себе в культурі та самовизначиться в її цінностях; і закономірним підсумковим результатом фізичного виховання буде новий якісний стан; що дозволить майбутньому МВУ знайти себе в професії; жити і успішно розвиватися в гармонії з культурою; світом; з самим собою.

Таким чином; узагальнюючи результати теоретичного аналізу професійно-прикладної фізичної підготовки в науковій літературі; ми дійшли **висновку**; що професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх магістрів військового управління виражається в її спрямованості в цілому на сприяння професійному становленню та розвитку особистості; професійному довголіттю; в установці на досягнення і підтримання оптимального для кожної професії рівня фізичної підготовленості; що забезпечує освоєння і виконання трудової діяльності; у розкритті специфічного змісту навчання – певного кола прикладних умінь і навичок; необхідних при змінах навколишнього середовища та високий рівень розвитку фізичної культури.

Перспектива подальших досліджень є визначення структури системи професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх магістрів військового управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Физическая культура студента: [учебник] / Под ред. В.И. Ильинича. – М.: Гардарики; 2002. – 448 с.

2. Наказ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 11 лютого 2014 року “Про затвердження Тимчасова настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України”.

3. *Матвеев Л.П.* Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры): [учеб. для ин-тов физ. культуры] / Л.П. Матвеев. – М.: Физкультура и спорт; 1991. – 543 с.

4. *Холодов Ж.К.; Кузнецов В.С.* Теория и методика физического воспитания и спорта: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Ж.К. Холодов; В.С. Кузнецов: 2-е изд.; испр. и доп. – М.: Издательский центр “Академия”; 2003. – 480 с.

5. Основы теории и методики физической культуры: [учеб. для техн. физ. культ.] / Под ред. А.А. Гужаловского. – М.: Физкультура и спорт; 1986. – 352 с.; ил.

6. *Кабачков В.А.; Полиевский С.А.* Профессиональная направленность физического воспитания в ПТУ: [метод. пособие] / В.А. Кабачков; С.А. Полиевский. – М.: Высш. шк.; 1991. – 222 с.

7. *Раевський Р.Т.* Професійно-прикладна фізична підготовка студентів вищих навчальних закладів: [навч.-метод. посіб.] / Р.Т. Раевський; С.М. Канішевський; за заг. ред. проф. Р.Т. Раєвського. – Одеса.: Наука і техніка; 2010. – 380 с.

8. *Хомич В.М.* Професійно-прикладна фізична підготовка техніків-механіків: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / В.М. Хомич; Львів. держ. ун-т фіз. культури. – Л.; 2009. – 20 с.

9. *Зарічанський О.А.* Педагогічні умови професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів вищих закладів освіти І-ІІ рівнів акредитації МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.А. Зарічанський. – Тернопіль; 2002. – 19 с.

10. *Борейко Н.Ю.* Педагогічні умови професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.Ю. Борейко. – Луганск. – 2008. – 255 с.

11. *Орленко Н.А.* Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх пілотів у вищих навчальних закладах: дис ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Н.А. Орленко. – К.; 2010. – 258 с.

12. *Фотинюк В.Г.* Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх бакалаврів з авіації та космонавтики: дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В.Г. Фотинюк. – К.; 2014. – 240 с.

13. *Пилипей Л.П.* Теоретико-методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів: дис ... докт. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Л.П. Пилипей. – К.; 2010. – 513 с.

14. *Римик Р.В.* Професійно-прикладна фізична підготовка учнів професійно-технічних училищ за профілем радіотехніка: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Р.В. Римик; Л.; 2006. – 23 с.

15. *Чухланцева Н.В.* Оптимізація процесу фізичного виховання студентів транспортних спеціальностей на основі поглибленого курсу професійно-прикладної фізичної підготовки: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Н.В. Чухланцева. – Харків; 2010. – 20 с.

Н.Б. Вербин; подполковник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРИКЛАДНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ВОЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье проведен теоретический анализ научно-педагогических исследований по вопросу профессионально-прикладной физической подготовки специалистов различных отраслей. Выяснено; что данный вопрос сочетает специалистов как гражданских вузов; так и учебных заведений силовых структур. Большинство авторов отмечают; что в

качестве цели и результата ППФП является формирование двигательных умений и навыков; необходимых для дальнейшей профессиональной деятельности. Нами определено; что профессионально-прикладная физическая подготовка будущих магистров военного управления ориентирована не только на формирование физической готовности к будущей военно-профессиональной деятельности; но и на формирование системы знаний по физической культуре.

Ключевые слова: теоретический анализ; профессионально-прикладная физическая подготовка; офицеры; физическая культура; физическая подготовка.

N. Verbin; lieutenant colonel
National defense university of Ukraine named after
Ivan Chernyakhovskiy

THEORETICAL ANALYSIS PROFESSIONAL APPLIED PHYSICAL PREPARATIONS OF FUTURE MASTERS OF MILITARY MANAGEMENT

In article is conducted the theoretical analysis of scientifically pedagogical researches through question of the professional applied physical preparations of specialists in various industries. It is found out; that this question combines the specialists of both civil higher educational establishments and educational establishments of power structures. Most authors mark that as an aim and result of professional applied physical preparations there is forming of motive abilities and skills necessary for further professional activity. We have identified; that the professional applied physical preparation of future masters of military management is oriented not only to forming of physical readiness to future military-professional activity but also on forming of the system of knowledge from a physical culture.

Keywords: theoretical analysis; professional and applied physical preparation; officers; physical culture; physical preparation.

С.М. Возняк; полковник; кандидат технічних наук; старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського;
І.В. Тонконог
Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих

ПІДГОТОВКА КАДЕТІВ У ПОЛТАВСЬКОМУ КАДЕТСЬКОМУ КОРПУСІ

Предмет дослідження авторів – зміст; форми та методи підготовки кадетів в Петровському Полтавському кадетському корпусі в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Автори переконливо доводять; що ґрунтовна підготовка кадетів забезпечувалась високим професіоналізмом викладачів закладу; які використовували комплекс різноманітних методів та засобів. озброєнню міцними знаннями; формуванню вмінь та навичок вихованців в кадетському корпусі Полтави сприяла цілісна система підготовки майбутнього військового; яка включала: вивчення теоретичних дисциплін; практичну підготовку; індивідуальну діяльність студентів; позааудиторну та самостійну роботу.

Ключові слова: військова освіта; кадетський корпус; військовий навчальний заклад; навчальний план; методи навчання.

Актуальність проблеми. Сучасна ситуація в Україні; яка пов'язана з війною на Сході; створює нову загрозу міжнародній безпеці й стабільності; потребує активізації заходів щодо підвищення обороноздатності держави; формування високопрофесійних; мобільних та боєздатних Збройних Сил; ставить питання розробки сучасної стратегії військової освіти; де було б враховано всі досягнення та помилки минулих десятиліть. Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми є звернення до накопиченого досвіду підготовки військових у навчальних закладах України в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Творча спадщина викладачів Полтавського кадетського корпусу як одного з найстаріших закладів подібного типу в Україні на той час; сприятиме розв'язанню багатьох актуальних проблем; зокрема підвищенню ефективності підготовки військових фахівців в Україні; стимулюватиме інтерес до її більш глибокого вивчення та практичного використання.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми теоретичних основ вдосконалення підготовки військових присвячені наукові дослідження О.В. Барабанщикова; М.Й. Варія; В.П. Давидова; А.В. Долматова; Д.В. Іщенко; П.А. Корчемного; Л.Г. Лаптева; Г.В. Ложкіна; Е.Я. Лусса; Р.М. Макарова; В.С. Маслова; В.Г. Михайловського; М.І. Науменка; М.І. Нещадима; Б.М. Олексієнка; С.І. С'єдіна; П.В. Стефаненка; Г.Д. Темка; М.Ф. Феденка; О.С. Челпанова та ін. Історію Полтавського кадетського корпусу досліджували І.Ф. Павловський; О.Д. Ромашкевич. Проте незважаючи на існування окремих праць науковців з проблеми підготовки військових; цілісного дослідження проблеми підготовки кадетів у Полтавському кадетському корпусі не здійснювалось.

Мета статті – здійснити аналіз змісту; форм та методів підготовки кадетів в Петровському Полтавському кадетському корпусі в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Започаткування військової освіти в Російській імперії; до складу якої входила Україна; набуло найбільшого розквіту за часів перебування на престолі імператора Миколи І. За дослідженнями науковців у 1825 р. кадетських корпусів було 5 з 5300 вихованцями; а в останній рік правління Миколи І їх кількість збільшелась до 23 з 8300 учнями [7; с. 9].

З ініціативи генерал-губернатора князя Н.Г.Рєпніна; у Полтаві пропонувалося створення військового кадетського корпусу з метою виховання у молоді патріотичних почуттів та підготовки військових. Положення про його заснування було затверджене 9 квітня 1838 р.; а заклад урочисто відкрито 6 грудня 1840 р. у складі 100 вихованців – дітей дворян. За проектом пропонувалося утримувати кадетів коштом меценатів-дворян Полтавської; Харківської; Чернігівської та Єкатеринославської губ. до 70 осіб. У складі корпусу було 4 роти: гренадерська; дві мушкетерські; неранжирована. До закладу зараховувалися хлопчики з 10 років.

Заклад неодноразово реформували: у 1865 р. корпус було перетворено у військову гімназію; а в 1882 р. – знову в кадетський корпус. Декретом Ради Народних Комісарів від 12 лютого 1919 р. Петровський Полтавський кадетський корпус був закритий.

1 жовтня 1911 року в корпусі налічувалося 494 кадети в 4 ротах та 16 класних відділеннях; серед яких на державному утриманні – 280; штатних стипендіатів – 132; позаштатних стипендіатів – 37; за власний кошт – 35. Дітей дворян навчалася 456 [8;с.6].

Звільняли вихованців за серйозні провини та відставання в навчанні. Наприклад; у 1911-12 навчальному році звільнених за появу в нетверезому вигляді; неповагу до адміністрації та бійки з однолітками було 15 осіб [8;с.15].

Навчальний план закладу включав широке коло дисциплін. Зокрема; кадети вивчали упродовж 7 років дві іноземні мови; російську мову; риторичку; закон Божий; законодавство; природознавство; фізику; хімію; географію; космографію; педагогіку. Обов'язковими були заняття з танців; співу; гімнастики; фехтування; фізкультури; стройової підготовки. З квітня 1912 р. на уроках малювання були введені заняття з ліплення глиною. 13 лютого 1912 р. були отримані карабіни Сколерата розпочато стрілкові заняття в корпусі. З метою покращення стрілецької підготовки кадетів з 1913 р. була встановлена атестація з цього виду особливим балом. На даху головного корпусу в 1908 р. була облаштована невелика обсерваторія для астрономічних спостережень. Учнів молодших класів вчили фотографувати; збирати гербарії; виготовляти опудала звірів та птахів; спостерігати за зоряним небом у підзорну трубу; доглядати за кіньми арденовської породи на кінному заводі в селі Жуки; ловити рибу; їздити верхи; на велосипеді. Чільне місце серед дисциплін у підготовці кадетів посідала гімнастика; особливо в період директорства Ф.І. Симашка; коли в кожній з рекреацій були встановлені гімнастичні снаряди [7; с.148]. У 70-х рр. XIX ст. було започатковано столярне; токарне і слюсарне ремесла. Займалися ним вихованці переважно старших 2-х класів під керівництвом вихователя. Також з метою розвитку інтересу до праці; формування загальнотрудових вмінь та навичок було введено факультативні заняття палітурною справою та ліпленням з глини. У 1872 р. бажаючих займатися цієї справою було до 216 осіб [7; с.156].

У 1911-12 навчальному році були практичні заняття в 1 класі з природознавства; в 5; 6 та 7 класі – з фізики; в 7 класі – з хімії; космографії; педагогіки – в початковій школі; в 4 та 5 класі – з історії; в 6 та 7 класі – з географії.

З метою підвищення рівня підготовки вихованцям організовували походи; які спрямовувалися на формування вмінь тактики бою; виживати в польових умовах; витримувати фізичні навантаження; тримати зброю в руках; стріляти;

рити окопи. Наприклад; кадети 3 класу перебували в 4-денному поході з 19 до 24 травня 1912 року; метою якого було: 1) поступове привчання до виживання в польових умовах; 2) орієнтація за планом; 3) орієнтування за компасом; 4) глазомірне визначення відстані; 5) уміння звітувати про розвідку; 6) вміння наносити маршрут та рухатися за маршрутом [8; с.58].

З метою підвищення рівня читацької компетентності; мовної культури та літературної підготовки кадетів; вихователями організовувалися недільні читання творів; суботні читання перед святами [7; с.17]. Любов до літератури; слова; читання книг прищеплював вихованцям викладач словесності Л.Й. Корженевський. Випускники закладу зауважували; що найбільшим інтересом у кадетів користувався “Журнал для чтения воспитанникам военно-учебных заведений”; “Родник”; “Юная Россия”; “Задушевное Слово”. Викладач перевіряв ведення читацького щоденника; у якому кадети занотувували зміст прочитаного та рецензували твори з метою формування вмінь працювати з науковою літературою; вміння аналізувати та узагальнювати отримані результати. Окрім того; організовувалися раз на тиждень у вільний від занять час читання творів. Про такі форми самостійної роботи викладачі словесності звітували в комітеті.

Окрім того; формуванню естетичних смаків; розвитку навичок техніки мовлення вихованців сприяли літературно-музичні вечори; які стали традиційними у закладі; на які запрошувалися представники міста та учениці Полтавського жіночого епархіального училища [7; с.132].

Науково-дослідницька та самостійна робота вихованців Полтавського кадетського корпусу була спрямована на формування у студентів систематичних навичок виконання науково-дослідницьких робіт; стійкого і глибокого засвоєння знань із спеціальних та суспільних дисциплін; розвитку в майбутніх військових творчого; аналітичного мислення; здатності до творчої роботи за фахом; розширенні кругозору; виробленні вміння залучати теоретичні знання для розв’язання певних практичних завдань; формуванні у студентів потреби та вміння самостійно поповнювати свої знання.

Любов до учнів; віра в їх здібності; творчі здібності; своєрідна система оцінювання Л.Й. Корженевського закладала міцний фундамент глибокої мовної підготовки кадетів: “...він був добрим до слабкості; поганих оцінок не ставив; і я дивуюся; як йому це “зходило з рук”. Граматикою він нас не мордував; на уроках пояснювального читання не витрачав нудних слів на пояснення; що таке буря і чому вона крутить снігові замети; але всі сили свого вміння він витрачав на те; щоб дати нам відчутти художній бік твору. Читав він з великим емоційним піднесенням” [5; с.16].

Активно використовувалися польові практики; практична робота з відновлення природних ресурсів; наукові експедиції з метою вивчення й охорони природи рідного краю; вивчення архітектурних пам’яток; розширення кругозору. Наприклад; у 1912 р. кадети відвідали Москву. Випускник закладу О. Бутович згадував: “Дуже глибоке вражіння зробила на мене тижнева екскурсія нашої роти (2 класи) до колишнього маєтку Гоголя; с. Василівки. Так як би попав в оживлені Гоголівські оповідання” [3; с.11].

Науково-дослідницька та самостійна робота кадетів спрямовувалася на розвиток у них інтересу до науково-дослідницької діяльності; формування установки на творчу працю; озброєння їх раціональними вміннями і навичками; закріплення в майбутніх військових сформований інтерес не тільки до наукового

пошуку; а й професії; розвиток звички до систематичного вдосконалення свого професіонального рівня; озброєння студентів методами науково-педагогічного дослідження; формування потреби у творчому підході до розв'язання професійних завдань.

Викладачі використовували диференційований підхід до навчання військових: встановлювалися додаткові заняття для тих; хто цього потребував; для обдарованих – поглиблене вивчення математики; іноземних мов; словесності; історії; географії: “Для слабо встигаючих кадетів були організовані приватні уроки у святкові дні...” [7;с.144].

Формування професійних вмінь та навичок кадетів здійснювалося у створеній викладачами корпусу атмосфері; що ґрунтувалася на вимогливості; з одного боку; гуманному ставленні та повазі; з іншого боку; до кожного вихованця закладу; сотворчості вчителів та учнів; що сприяло формуванню критичного мислення у майбутніх військових. У спогадах випускника А.Б. Меньшого зазначалося: “Мої вчителі; люди з університетською освітою; горіли любов'ю до знань; які вони викладали; весь центр тяжіння зосереджували на прищепленні прагнення та поваги до цих занять у своїх учнів” [5; с.17]. “У нас виховувалась в закладі дружня згуртованість; любов до рідного корпусу; прагнення до військової служби; повага до офіцерського звання. У цьому військовому режимі вироблялися також позитивні індивідуальні якості: ретельність; почуття обов'язку; а також дещо груба прямота; якою тоді відрізнялися військові” [5; с.15].

Загальна ерудиція викладачів; їхня професійна компетентність; загальнолюдські якості; педагогічна техніка; педагогічна культура; виступали умовами; які сприяли формуванню громадсько-професійної позиції кадета; виховували патріотизм; формували потребу в самовдосконаленні його як особистості.

У спогадах випускника корпусу А.Б. Меньшого зазначалося; що викладачам попри тиск з боку адміністрації вдавалося зберігати яскраву індивідуальність та творчий підхід до діяльності: “...вчителі не відчували тиску інспектора; вони були в мою бутність досить самостійними у своєму викладанні” [5; с.15].

У закладі панувала організація розумової діяльності студентів; спрямована на активізацію їхнього мислення; використання різноманітних засобів розвитку уваги; мислення; елементи монологу як прихованого діалогу (“короткі диспути”; “діалоги”; “елементи бесід”; “задавання запитань”; “елементи історичних екскурсій”; “спів роздуми”; “співпереживання”); що дозволило вихованцям оволодівати міцними знаннями; ставати безпосередніми учасниками навчального процесу; стимулювати інтерес до предмета.

Підготовка до професійного самовизначення кадетів – один з найважливіших напрямів роботи офіцера-вихователя у закладі. А.Б. Меньшой згадував: “Дійсними вихователями; які несли відповідальність за моральне виховання кадетів; були в той час ротні командири ...” [5; с.7].

Випускник закладу О.Д. Бутовський згадував так про свого ротного командира капітана В.І. Дудишкіна: “...з кожним з новачків він говорив особливо; потім став пояснювати; що і як потрібно робити; щоб швидше стати справжнім хорошим кадетом. Його манера була настільки простою; такою доступною для нашого розуміння; так зачепила наші дитячі серця; що ми вранці прокинулися з таким почуттям; ніби ми вже стали своїми в цій новій для нас обстановці” [1; с.4]. А.Б. Меньшой писав так про нього: “Це була людина; без сумніву; дуже видатна

не лише між ротними командирами; а й в усьому складі військових та цивільних чинів корпусу” [5; с.9]. Майстерний викладач математики та фізики зумів завоювати любов та повагу серед колег та учнів своїм високим професіоналізмом; творчими здібностями та любов’ю до справи. “Пригадую; як він нас дивував в старших класах своєю математичною кмітливістю; ми любили сидіти в нього у класі; тому що пояснення його були завжди дивовижними навіть для малоздібних” [5; с.9]. Окрім того; викладач був настільки ерудованим; що адміністрація закладу доручала йому викладання нового предмета; який був введено з 1872 р. – ботаніки. В.І. Дудишкін за успіхи та сумлінне навчання стимулював учнів подарунками – це були книги; які потрібні були під час навчання кадетам; зокрема з тих предметів; до яких виявляв інтерес вихованець. Щотижня учнів; які отримували відмінні оцінки; викладач брав на прогулянку до міста; купуючи їм солодощі. У матеріалах читаємо: “..невелика квартира В.І. Дудишкіна в головній будівлі корпусу була схожа на музей чи лабораторію. Були тут і фізичні прибори; і гербарії; і акварії; і терарії; і нові ще тоді гальванопластичні роботи; і все це безмежно нас захоплювало” [5; с.14].

Започаткування індивідуальних так званих “довірливих бесід” директором Є.П. Врангелем з тими кадетами; які чинили проступки; а також тими; які були відмінниками в навчанні; сприяло встановленню конструктивної взаємодії між адміністратором та студентами; допомагало директору глибше зрозуміти потреби тогочасної молоді. Сучасники згадували; що бесіди були повчальним; здійснювали великий вплив на морально-емоційну сферу кадетів. В старших класах уже дехто замислювався над виробленням власного світогляду; дехто багато читав; укладав плани майбутнього. Таких; що пробували мати власну думку; а не приготовану згори від начальства; називали “філософами”; – що мало бути образою” [3; с.12].

Аналіз текстів лекцій; спогадів слухачів; колег-викладачів досліджуваного періоду свідчать; що ґрунтовна підготовка кадетів здійснювалася в навчальному процесі під час слухання лекцій; виконання практичних робіт; позааудиторної роботи; організації самостійної та науково-дослідної роботи студентів; а також у процесі підготовки дидактично-методичних матеріалів для школи випускників; які проходили педагогічну практику в початкових класах прикріпленої школи.

Життя кадетів було цікавим та змістовним. Існування студентського театру сприяло розвитку творчих здібностей; згуртовувало колектив; формувало вміння та навички сценічного мистецтва; техніки мовлення вихованців закладу. Випускник Полтавського кадетського корпусу згадував: “Потрібно було поставити кадетський спектакль. А в той час ця справа була важливою; адже ми не їздили на свята у відпустку; і Василь Іванович обирав п’єсу; роздавав ролі; із великим умінням займався репетиціями” [5; с.13].

Ф.І. Симашко (1865-1885) як талановитий математик; мудрий адміністратор; з почуттям такту; витримкою; у доборі викладацького складу закладу був особливо ретельним; старався з кожним з кандидатів на посаду познайомитися особисто. У Полтавському корпусі з ініціативи директора було започатковано систему роботи з молодими вчителями та вихователями; яка полягала в ознайомленні з новинками педагогічної літератури; підготовкою та захистом публічних доповідей викладачів на педагогічну тематику [7; с.110]. Завдяки його старанням з організації навально-виховного процесу було підсилено виховну роботу кадетів; підібрано талановиту когорту викладачів.

Використовувалися також інтерактивні форми роботи (групова робота) з кадетами з метою стимулювання їхньої діяльності. Зокрема; у спогадах викладачів вказано: "...було встановлено ділити на групи рівні за можливістю учнів та щомісяця оголошувати у наказі; яка з груп за поведінкою та успіхами є кращою; що змушувало більш здібних допомагати слабким і зупиняти товаришів від вчинення проступків" [там само; с.127].

Вивчення педагогічної літератури; спогадів вихованців закладу дозволило виокремити такі основні методи; які використовували викладачі в підготовці кадетів: словесні; серед яких – катехізична та евристична бесіди; розповідь; переказ; опис; лекція; дискусія; диспут; практичні; серед яких – усні та письмові вправи; самостійне вивчення творів; підручників; підготовка; проведення та аналіз пробних уроків; здійснення різноманітних дослідів; наочні – спостереження; ілюстрація та демонстрація. Наприклад; викладач І.Ф. Павловський згадував: "...у справі викладання у молодших трьох класах існувала пропедевтика; якою займалися переважно кандидати-вчителі й катехізація застосовувалася ними дуже ретельно..."; "викладач застосовував індуктивний метод; але доводилось постійно використовувати змішані методи викладання: вибір того чи іншого методу залежав від умінь самого викладача та самих знань..." [7; с.146].

Після успішного закінчення закладу кадети; які відзначилися зразковою поведінкою; здібностями до військової служби; були рекомендовані до вступу у військові училища: піхотні; артилерійські; інженерні.

Висновки. Отже; організація навчально-виховного процесу; система виховання; вдало продумана система науково-дослідної діяльності; індивідуальні завдання; літературно-музичні вечори; читання творів; діяльність студентського театру; рівень майстерності викладачів в Полтавському кадетському корпусі сприяли розвитку розумових здібностей вихованців; допитливості; інтересу до предметів; забезпечували ґрунтовну підготовку військових; виховували загальнолюдські якості кадета; дисциплінованість; витривалість; товариськість; виховували патріотичні почуття; стимулювали інтерес до майбутньої військової професії; сприяли їх фізичному розвитку. Ґрунтовну підготовку майбутніх військових забезпечувало використання викладачами різноманітних методів навчання.

І сьогодні кадетське виховання; яке здійснюється у військових ліцеях України – це система формування особистості учня; спрямована на підготовку до військової служби; яка розвиває у вихованця почуття обов'язку; відповідальності; повагу до сімейних цінностей; законслухняність; здійснюється профорієнтація; формуються навички суспільно-корисної діяльності. Учні ліцеїв; як кадети в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.; проживають в умовах інтернату з військовим укладом життя. Учні військових ліцеїв також зберегли традицію уніформи; посиленої уваги до військово-фізичної підготовки. Проте відродження кращих традицій у підготовці кадетів є дуже актуальним; оскільки забезпечить не лише ґрунтовну підготовку майбутніх військових; а й формуватиме патріотизм; повагу до військового мундиру.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бутовский А.Д.* Годы моего учения в Петровском-Полтавском кадетском корпусе. – Петроград. Типография М.М. Стасюлевича; 1915. – 98 с.
2. *Домонтович М.А.* Петровский Полтавский кадетский корпус в первые годы его

существования // Исторический вестник. – 1890. – № 3. – с. 464–476.

3. Кадетский корпус и полтавские “торжества” // Олександр Федорук “Микола Бутович: життя і творчість (повернуті імена)”. Київ – Нью-Йорк. Видавництво М.П. Коця. 2002. – 171 с.

4. Лукомский А.С. Очерк из моей жизни // Вопросы истории. – 2001. – № 1. – с. 89–114.

5. Меньшой Андрей Бертельс. Воспоминания // Кадетская переключка. – 1976. – № 16. – http://xxl3.ru/kadeti/bertels_3.htm.

6. Нецадим М.І. Військова освіта в Україні: історія; теорія; методологія; практика: Монографія. – К.: ВПЦ “Київський університет”; 2003. – 852 с.

7. Павловский И.Ф. Исторический очерк Петровского Полтавского кадетского корпуса; Полтава; 1890. – 183 с.

8. Ромашкевич А.Д. Материалы к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса с 1-го октября 1911 г. по 1-е октября 1912 г. Год девятый. – Полтава: Электрическая типография Г.И. Маркевича; 1912. – 191 с.

С.Н. Возняк; полковник; кандидат технических наук; старший научный сотрудник

Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского;

И.В. Тонконог

Институт педагогического образования и образования взрослых

ПОДГОТОВКА КАДЕТОВ В ПОЛТАВСКОМ КАДЕТСКОМ КОРПУСЕ

Предмет исследования авторов – содержание; формы и методы подготовки кадетов в Петровском Полтавском кадетском корпусе в конце XIX - начале XX в. Авторы убедительно доказывают; что основательная подготовка кадетов обеспечивалась высоким профессионализмом преподавателей заведения; которые использовали комплекс различных методов и средств. Вооружению прочными знаниями; формированию умений и навыков воспитанников в кадетском корпусе Полтавы способствовала целостная система подготовки будущего военного; которая включала: изучение теоретических дисциплин; практическую подготовку; индивидуальную деятельность студентов; внеаудиторную и самостоятельную работу.

Ключевые слова: военное образование; кадетский корпус; военное учебное заведение; учебный план; методы обучения.

S.N Wozniak; colonel Ph.D.; Senior Researcher
National University of Defense of Ukraine named
after Ivan Chernyakhovsky;

I.V Tonkonog

Institute of Pedagogical and Adult Education

PREPARING CADETS AT THE POLTAVA CADET CORPS

The subject of the study's authors - the content; forms and methods of training of cadets at the Petrovsky Poltava Cadet Corps in the late XIX - early XX century. The authors argue convincingly that thorough preparation Cadets provides high professionalism of teachers institutions that use a set of different methods and tools. Weapons solid knowledge; formation and skills of pupils in the Poltava Cadet Corps helped complete system of training of the future of the military; which included: the study of theoretical subjects; practical training; individual work of students outside of class and independent work.

Keywords: military education; cadet corps; military school; the curriculum; teaching methods.

В.І. Воробйов; кандидат військових наук;
старший науковий співробітник; професор
Національна академія внутрішніх справ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

На основі теоретико-методологічного аналізу і власного практичного досвіду автором статті запропоновано основні принципи безперервної освіти майбутніх фахівців Національної гвардії України (НГУ) для вдосконалення їх професійної підготовки. Визначено; що відмінними характеристиками сучасної військової освіти є: збільшення обсягу інформації; інтеграція теоретичних знань різних дисциплін; комплексування теоретичних знань і практичних умінь; інтенсивне використання в процесі навчання інформаційно-комунікативних технологій; розвиток соціально-психологічних професійно важливих якостей і навичок тих; яких навчають; індивідуалізація процесу отримання та передачі знань. Обґрунтовано; що безперервність освіти повинна бути забезпечена при реалізації основних принципів; що визначають її специфіку в системі професійної підготовки військовослужбовців НГУ. До основних принципів безперервної освіти відносяться такі: наступності змісту освіти на різних її щаблях; професійно-прикладної спрямованості; цивільної відповідальності; професійної обґрунтованості; професійної надійності; принцип; що виховує й розвиває навчання військових фахівців; свідомості й активності; випередження.

Ключові слова: безперервна освіта; принципи навчання; військовослужбовці; Національна гвардія України.

Постановка проблеми. Україна невпинно рухається вперед шляхом реформ; переборюючи застарілі стереотипи й погляди щодо стилю і методів управління країною та суспільством. Цей процес стосується всіх силових структур; у тому числі й НГУ. Відбувається пошук ефективних засобів; форм і методів впливу на особовий склад з метою ефективного виконання завдань; підтримання внутрішньої безпеки держави. Сьогодні зміщуються акценти у роботі командирів і начальників усіх рівнів з командно-адміністративних на психолого-педагогічні методи впливу на підлеглих. Такі тенденції обумовлені не лише наслідкуванням загальносвітового процесу психологізації всіх сфер життя сучасного соціуму; а й наявним потенціалом морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності НГУ; прикладне використання якого може зумовити якісно новий рівень їх функціонування.

Ураховуючи складну соціально-економічну ситуацію в країні; гібридну війну; яку веде Російська Федерація проти України; а також духовну кризу у суспільстві є актуальним створення нових технологій впливу на військовослужбовців з метою їх мобілізації на сумлінне виконання свого громадського й військового обов'язку та дії в екстремальних умовах. Подальше вдосконалення роботи з особовим складом з усіма категоріями військовослужбовців НГУ повинно ґрунтуватися на глибокому психологічному й соціально-психологічному аналізі всіх явищ; які мають місце у військах; а також на використанні інноваційних підходів до підготовки військових фахівців НГУ до службово-бойової діяльності.

Все це визначає необхідність вдосконалення психолого-педагогічної підготовки офіцерських кадрів; що є передумовою ефективної військово-професійної діяльності у військах; поліпшення діяльності військових фахівців; озброєння їх новітніми засобами; технологіями у виконанні службово-бойових

завдань та забезпеченні належного рівня безпеки особового складу в повсякденному житті і екстремальних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти проблеми професійної підготовки фахівців у військовій сфері України досліджували В.Ф. Баранівський; І.Г. Блощинський; О.В. Бойко; О.М. Керницький; М.І. Нецадим; Н.А. Орленко; Ю.І. Приходько; В.М. Телелим; О.В. Торічний; І.О. Хорев; В.В. Ягупов та ін. [1; 2; 5; 7-9; 11; 12]. Вивченням особливостей безперервної освіти займалися Г.В. Козловська; С.О. Сисоєва; А.М. Алексюк; П.М. Воловик та ін. [3; 6].

Метою статті є вдосконалення професійної підготовки майбутніх військових фахівців Національної гвардії України з використанням принципів безперервної освіти.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми показав; що відмінними характеристиками сучасної освіти є: збільшення обсягу інформації; інтеграція теоретичних знань різних дисциплін; комплексування теоретичних знань і практичних умінь; інтенсивне використання в процесі навчання інформаційно-комунікативних технологій; розвиток соціальних і емоційних здатностей і навичок тих; яких навчають; індивідуалізація процесу отримання та передачі знань; перехід від принципу “освіта на все життя” до принципу “освіта протягом усього життя” [4; 6].

Термін “освіта протягом усього життя” виник у 1960-ті роки і став використовуватися на міжнародних семінарах міжурядових організацій; як ЮНЕСКО і Рада Європи [4]. Поряд з цим терміном також широко застосовуються інші терміни; наприклад; “безперервна освіта”; “продовжена освіта”; “рекурентна освіта”; “освіта дорослих”; “самокероване навчання”. Не зупиняючись на розкритті їх суті; відзначимо; що останнім часом в українській мові частіше за інші застосовується термін “безперервна освіта”; тому надалі ми будемо використовувати саме цей термін.

Сучасні умови службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ висувають високі вимоги до системи підготовки майбутніх військових фахівців у системі професійної освіти. З огляду на сучасні тенденції суспільного розвитку; професіоналізм військових фахівців необхідно розглядати через призму сформованості в них умінь і навичок самоосвіти; саморозвитку й самовдосконалення; а фахівець; неготовий і нездатний до систематичної безперервної професійної освіти не вправі розраховувати на успіх.

Сьогодні провідними вченими в галузі освіти правоохоронної діяльності професійна освіта розглядається як безперервний процес; обумовлений потребами сучасної діяльності сил охорони правопорядку в постійному професійно-особистісному розвитку й удосконалюванні фахівців; у розширенні їхніх можливостей в умовах якісної зміни завдань правоохоронної діяльності.

Безперервна освіта – комплекс державних; приватних і суспільних освітніх установ; що забезпечують організаційну і змістовну єдність і подальший взаємозв'язок всіх ланок освіти; задовольняючи прагнення людини до самоосвіти і розвитку протягом всього життя [3]. Безперервність освіти може бути забезпечена при реалізації основних принципів; що визначають специфіку безперервної освіти в системі професійної підготовки військовослужбовців НГУ. Під принципом у педагогічній науці прийнято вважати “спеціальну

систему основних вихідних вимог до побудови процесу професійної підготовки; виконання яких забезпечує рішення вартих перед нею завдань. Це своєрідні педагогічні норми; орієнтація на які та дотримання яких організаторами підготовки та керівниками занять ведуть до успіху” [10; с. 188]. Принципи не придумуються та не декларуються; вони інтерактивні; це узагальнений висновок з досвіду підготовки та результатів психолого-педагогічних досліджень. У них в рекомендаційній формі виражені найважливіші психолого-педагогічні закономірності; тобто стійкі причинно-наслідкові зв'язки між педагогічними впливами й одержуваними результатами. Оскільки кожна закономірність є результатом сукупної дії безлічі законів; вона відбиває багато зв'язків і відносини.

Тому з метою забезпечення безперервності освіти запропоновані принципи; що приводяться нижче; у навчально-виховному процесі в усіх ланках системи професійної освіти в НГУ доцільно розглядати комплексно; реалізовувати не ізольовано; а в сукупності з іншими.

1. Принцип наступності змісту освіти на різних її шаблях. Забезпечення наступності змісту освіти на різних шаблях системи освіти полягає в узгодженні загальних вимог до знань; умінь та навичок; а також у такій побудові відповідних програм курсів і дисциплін; їх методологічних і наукових положень; щоб вивчення матеріалу в процесі отримання вищої професійної освіти починалося не з азів за принципом “забудь; чому вас учили в школі”; а було логічним продовженням знань; умінь і навичок; отриманих на більш низьких шаблях професійної освіти. Знання й уміння по “родинним” дисциплінам повинні бути розподілені так; щоб наступне завжди ґрунтувалося на попередньому; а попереднє зміцнювало наступним. Знання й уміння; що становлять основу функціональної грамотності військового фахівця НГУ; повинні проектуватися так; щоб було зв'язуючим сьогодення з минулим і майбутнім; наступність спричинялася стійкістю такої характеристики змісту освіти; як цілісність. При цьому необхідно виходити з того; що наступність – це опора на пройдене; використання та подальший розвиток знань; умінь і навичок на рівнях освіти; що навчаються на різних шаблях; і розкриття основних ідей курсів і дисциплін; які створюють різноманітні зв'язки між ними; взаємодія яких сприяє досягненню системи повних; міцних і глибоких знань; забезпечують поступальний характер розвитку досвіду інтелектуально-творчої й самоосвітньої діяльності військових фахівців НГУ.

2. Принцип професійно-прикладної спрямованості. Даний принцип відповідає основному призначенню підготовки військовослужбовців НГУ і повинен забезпечувати: професіоналізацію; тобто відповідність змісту специфіці службово-бойової діяльності і її окремих завдань; проблем; умов; дій і способів їхнього здійснення; спеціалізацію; тобто повне підпорядкування змісту особливостям навчальної групи й діяльності тих; кого навчають в ній; практичність; тобто переважну націленість на формування умінь; навичок та інших компонентів практичної діяльності професіоналів.

Процес підготовки не може обмежуватися загальними розмовами й порадами; а повинен бути професійно-технологічним; навчати військових фахівців специфічним особливостям; що мають значення для досягнення

потрібних результатів; тобто конкретним діям; способам; операціям; прийомам; алгоритмам; взаємодії з іншими фахівцями тощо.

3. Принцип цивільної відповідальності відноситься до закономірної підпорядкованості правоохоронної діяльності соціальним потребам суспільства. Професійно діє лише той фахівець; хто розуміє; що кожна дія повинна бути вивірена через критерії суспільних; цивільних інтересів і відповідати їм. Професійно навчає той керівник; хто вчить підлеглих постійно бачити за повсякденними справами надзадачі побудови гуманного; демократичного; правового; цивілізованого суспільства; підбираючи відповідним чином зміст заняття та продумуючи способи його розкриття. Цей принцип повинен забезпечувати: цивільну відповідальність; патріотизм; обов'язок і відповідальність при відборі та розкритті змісту навчання. Кожний розділ або вид підготовки; кожна тема можуть і повинні вносити свою лепту у формування й удосконалювання цієї сторони професіоналізму; навчання знанням; способам і стилю вирішення професійних завдань; що відповідають вимогам і умовам створення в Україні гуманного; демократичного; що орієнтоване на людину; цивілізованого та правового суспільства. Необхідне включення в кожну тему соціальних; моральних; етичних; культурних; професійно-психологічних і професійно-педагогічних питань і відпрацьовування; пов'язаних з ними; способів і прийомів вирішення завдань; формування сучасної; цивілізованої професійної правосвідомості; якою повинен володіти будь-який професіонал правоохоронних органів і без наявності якої він просто не може вважатися таким. Військовослужбовець НГУ повинен мати розвинену правосвідомість; засновану на точних; наукових; систематичних; достовірних знаннях; що забезпечують найсуворіше дотримання законності; розуміння та повагу прав громадян.

4. Принцип професійної обґрунтованості відповідає необхідності збудувати підготовку на достовірної; відповідної вимогам життя інформації; знаннях; перевіреному досвіді; доводити формування всіх компонентів професіоналізму до відповідного рівня; у деталях відпрацьованого; що міцно зберігається; стійкого до руйнуючих факторів. Цей принцип повинен забезпечувати нормативно-правову відповідність організації підготовки вимогам існуючого законодавства; нормативно-правових актів; наказів; директив; програм і планів; науковості; опору на дані військової науки; юридичної педагогіки та психології; інших наук; що мають відношення до правоохоронної сфери; актуальність; тобто зміст підготовки повинен відповідати функціям службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ для підвищення її ефективності.

5. Принцип професійної надійності націлений на задоволення високих вимог до професіоналізму військовослужбовців НГУ; необхідність вчитися діяти не як-небудь; а щонайкраще в будь-яких умовах; переборювати будь-які труднощі. Цей принцип повинен забезпечувати послідовність; тобто опору на досягнутий військовим фахівцем рівень професійної підготовленості; наступність у відборі змісту; його поступового розширення й поглиблення; акмеологічність; тобто систематичність у нарощуванні професіоналізму; досягнення його висот; підтримка натренованості; тобто введення в зміст всієї системи підготовки питань; тем; форм; методів; орієнтованих на збереження

високого рівня професійної підготовленості військових фахівців; їхньої здатності в будь-якому місці й у будь-який час проявити все; чому вони були навчені.

6. Принцип, що виховує й розвиває навчання військових фахівців. Для реалізації виховного потенціалу навчальних дисциплін у рамках навчально-виховного процесу необхідно використовувати всі аспекти навчання: організацію занять; що виховує дисциплінованість; організованість; сумлінність; вимогливість до себе; акуратність; волю в подоланні труднощів; звичку до самостійної роботи; зміст занять; що робить внесок у виховання патріотизму; професіоналізму; формування правових поглядів; переконань і установок на дотримання законності; звичок і потреб у повазі прав і достоїнства інших людей; професійних звичок; мотивів до дотримання норм і правил моралі тощо; методики занять; що сприяють вихованню таких якостей як колективізм; сміливість; мужність; самовладання; активність; самостійність; ініціативність тощо; забезпечення особистої зразковості педагогами; що проводять заняття; виховання любові до професії; бажання опанувати всіма її тонкощами та досягти висот професіоналізму; завзятості й наполегливості в роботі над собою тощо.

7. Принцип свідомості й активності відбиває залежність успішності підготовки від цих факторів і забезпечується: мотивуванням тих; яких навчають; стимулюванням їхньої сумлінності та відповідальності в підвищенні своєї професійної кваліфікації й оволодінні знаннями; інтелектуальною активізацією тих; яких навчають; тісним зв'язком змісту із практикою; застосуванням методик; орієнтованих на мислення; методів практичного навчання; новизною навчального матеріалу; спонуканням до ініціативності та самостійності; що досягається методами діалогічного й проблемного навчання; відмови від методу проведення занять; при якому говорить тільки педагог; заохоченням ініціативи та самостійності тих; яких навчають; обговоренням їхніх пропозицій; підходів; варіантів рішень; стимулюванням і організацією самостійної роботи тих; яких навчають.

8. Принцип випередження вимагає більш швидкого й гнучкого розвитку; перебудови структури освітніх установ; мобільного відновлення їхньої діяльності. Цей принцип орієнтує на широке та активне використання нових форм; методів; засобів навчання та перепідготовки фахівців; на включення новаторських підходів до цього процесу.

Висновки. Службово-бойова діяльність військовослужбовців НГУ вимагає від них систематичного відновлення наявних теоретичних знань; формування нових умінь і навичок; розвитку й удосконалювання професійно важливих якостей. У зв'язку з інформаційними технологіями; що динамічно розвиваються та активно обновляються; навіть найкращої й універсальної професійної освіти не може вистачити на все життя. Саме життя й професійна діяльність створюють передумови для того; щоб зробити сферу освіти безперервною. Однак безперервність освіти не повинна розцінюватися як сліпе нагромадження знань. Поповнення теоретичних знань; практичних умінь і навичок повинне ґрунтуватися на потребах професійної діяльності; бути випереджальною; з орієнтацією на розвиток індивідуально-професійних якостей і реалізацією людського потенціалу.

Цілісність; як найважливіша характеристика педагогічного процесу у всіх ланках системи професійної освіти військовослужбовців НГУ; як єдність навчання й виховання; стає ефективною тільки тоді, коли навчально-виховний процес має характеристики безперервності; що, у свою чергу, забезпечується реалізацією основних принципів: наступності змісту освіти у всіх ланках системи професійної освіти; професійно-прикладної спрямованості навчально-виховного процесу; відповідальності; професійної обґрунтованості; професійної надійності; навчання; що виховує та розвиває; свідомості й активності; випередження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Блощинський І.Г.* Компоненти професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників під час фахової підготовки з використанням технологій дистанційного навчання / І.Г. Блощинський // Військова освіта: збірник наукових праць Національного університету оборони України ім. І. Черняховського. – 2015. – № 2 (32). – С. 23–30.
2. *Бойко О.В.* Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України: монографія / О.В. Бойко. – Львів: АСВ; 2014. – 543с.
3. *Козловська Г.В.* Безперервна освіта в Європі та Україні: соціологічний аналіз / Г.В. Козловська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 11 “Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління”. – 2008. – Вип. 7. – С. 13–20.
4. Меморандум безперервної освіти Європейського Союзу. – Режим доступу: <http://www.europeans.org.ua/deyanel.html>.
5. *Нещадим М.І.* Військова освіта України: історія; теорія; методологія; практика: монографія / М.І. Нещадим. – К.: “Київський ун-т”; 2003. – 852 с.
6. *Сисоєва С.О.* Технологізація освіти і професійної діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С.О. Сисоєва / Педагогічні технології у неперервній освіті: монографія / С.О. Сисоєва; А.М. Алексюк; П.М. Воловик та ін. – К.: 2001. – С. 27–45.
7. *Телелим В.М.* Інноваційна спрямованість військової освіти: поняття та сутність; рушійні механізми / В.М. Телелим; Ю.І. Приходько // Військова освіта: збірник наукових праць Національного університету оборони України ім. І. Черняховського. – 2015. – № 1 (31). – С. 3–16.
8. *Торічний О.В.* Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання: монографія / О.В. Торічний. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ ім. Б. Хмельницького; 2012. – 536 с.
9. *Хорєв І.О.* Дидактика вищої військової школи: навчальний посібник / І.О. Хорєв. – К.: НАОУ; 2004. – 160 с.
10. Юридическая педагогика в МВД: учеб. пос. / под ред. А.М. Столяренко. – М.: Академия управления МВД России; 1997. – 298 с.
11. *Ягунов В.В.* Військова дидактика: навчальний посібник / В.В. Ягунов – К.: “Київський університет”; 2000. – 400 с.
12. *Ягунов В.В.* Теорія і методика військового навчання: монографія / В.В. Ягунов. – К.: “Тандем”; 2000. – 380 с.

В.И. Воробьев; кандидат военных наук; старший научный сотрудник; профессор Национальная академия внутренних дел

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ

На основе теоретико-методологического анализа и собственного практического опыта автором статьи предложены основные принципы непрерывного образования будущих специалистов Национальной гвардии Украины для усовершенствования их профессиональной подготовки. Определено; что отличными характеристиками современного военного образования являются: увеличение объема информации; интеграция теоретических знаний разных дисциплин; комплексирование теоретических знаний и практических умений; интенсивное использование в процессе обучения информационно-коммуникативных технологий; развитие социально-психологических профессионально важных качеств и навыков обучаемых; индивидуализация процесса получения и передачи знаний. Обосновано; что непрерывность образования должно быть обеспечено при реализации основных принципов; определяющих ее специфику в системе профессиональной подготовки военнослужащих Национальной гвардии Украины. К основным принципам непрерывного образования относятся такие: преемственность содержания образования на разных ее этапах; профессионально-прикладной направленности; гражданской ответственности; профессиональной обоснованности; профессиональной надежности; принцип воспитывающего и развивающего обучения военных специалистов; сознания и активности; опережения.

Ключевые слова: непрерывное образование; принципы обучения; военнослужащие; Национальная гвардия Украины.

V.I. Vorobyov; phd; senior science researcher ;
professor National Academy of Internal Affairs

WAYS OF IMPROVEMENT PROFFESIONAL TRAINING FUTURE MILITARY EXPERTS OF NATIONAL GUARD OF UKRAINE

Based on the theoretical and methodological analysis and own experience author of the article proposed the basic principles of continuous education of future specialists of the National Guard of Ukraine to improve their professional training. Determined that the distinctive characteristics of modern military education are: increasing the amount of information; integration of theoretical knowledge of various disciplines; combining theoretical knowledge and practical skills; intensive use in teaching information and communication technologies; the development of social and psychological professionally important qualities and skills of trainees ; individualization process of receiving and transmitting knowledge.

Proved that continuous education should be ensured in the implementation of the basic principles that define its specific character in the system of training military NGU. The basic principles of continuing education include the following: the continuity of educational content on its various levels; professional-applied orientation; civil liability; professional validity; professional safety; principle that educates and develops training military specialists; consciousness and activity; advance.

Keywords: continuing education; principles of studing; military experts; National Guard of Ukraine.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВОДОЛАЗІВ УСІХ НАЙМЕНУВАНЬ І СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянута фізична підготовка в розрізі однієї із дисциплін підготовки водолазів усіх найменувань і спеціальностей. З'ясовані і узагальнені вже існуючі методики та технології диференціації фізичної підготовки для фахівців інших спеціальностей та розглянута можливість їх використання стосовно підготовки водолазів. Запропоновані методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам; інструкторам щодо індивідуалізації підготовки.

Ключові слова: водолазна і фізична підготовки; диференційний підхід; методичні рекомендації.

Постановка проблеми. Розглядаючи фізичну підготовку з'ясували; що це комплекс заходів щодо фізичного вдосконалення військовослужбовців; який спрямований на розвиток загальних і спеціальних фізичних якостей; формування військово-прикладних рухових навичок; виховання морально-вольових і психологічних якостей. Фізична підготовка є складовою частиною загальної системи навчання та виховання; зокрема і водолазів Збройних Сил України. Мета фізичної підготовки – забезпечити фізичну готовність військовослужбовців до професійної діяльності.

В основному керівному документі; що регламентує діяльність військових водолазів в підводній частині акваторії (наказ Міністра оборони України № 25 від 14.01.2014; що зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 24 лютого 2014 р. за № 306/250883 “Про затвердження Інструкції з водолазних робіт у Збройних Силах України”) сказано; що безпека проведення водолазних спусків забезпечується: високим рівнем фізичної підготовки; професійною та фізіологічною натренованістю водолазів; їх правильною поведінкою в аварійних ситуаціях.

Отже; як ми з'ясували; рівень фізичної підготовки; готовність виконувати завдання під водою; способи дії в аварійних ситуаціях тісно взаємопов'язані. Тому виникає потреба в диференціації фізичної підготовки для водолазів; з метою забезпечення їх безпеки і виконання заходів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Водолазна справа досить специфічна; тому не дуже широко висвітлена в наукових джерелах; але вивчаючи наукові праці з підготовки таких спеціалістів виявили; що все більше наукова спільнота приділяє увагу цій проблемі. Так; розробці теоретичних основ водолазної підготовки; присвячено ряд праць науковців і викладачів; а саме: А. Алексеева; А. Галімова; Г. Гапоненка; Д. Лебедева; В. Машевського; О. Нестерова; А. Окіпняка; Д. Окіпняка; В. Руснака; І. Чекашкіна та інших. Науковці активно займаються розробкою законодавчої бази; розробляють і впроваджують в навчально-виховний процес навчальні посібники; методичні рекомендації для підготовки водолазів.

Вивчаючи наукові джерела слід зауважити; що фізичній підготовці; тренуванню витривалості; сили; швидкості та інших фізичних якостей; організації фізичної підготовки щодо ведення бойових дій; виживанню в екстремальних умовах військовослужбовців; бойовій системі виживання воїнів;

диференціації; індивідуалізації присвячено безліч наукових статей. Зокрема; у своїх наукових дослідженнях військові фахівці С. Глазунов; С. Жембровський; В. Кірпенко; І. Овчарук; Г. Сухорада; О. Петрачков; О. Піддубний; Ю. Фіногенов; О. Чернявський та багато інших порушували питання щодо підготовки військовослужбовців до службової діяльності на заняттях з фізичної підготовки; але питання індивідуалізації підготовки саме водолазів вони не розглядали.

З іншого боку цивільні науковці також порушували питання диференціації фізичної підготовки. Так; В. Казначеев (1986); Б. Мицкан (2007); Б. Никитюк (2000) запропонували виокремлювати і враховувати показники; що відображають різні сторони життєдіяльності організму людини та тривалий час залишаються без змін. Інший науковий підхід розглядали І. Глазирін (2003); Г. Єдинак (2008); В. Зайцева (1995); С. Изаак (1997); І. Кириченко (2005) та інші і пропонували враховувати морфофункціональні показники фізичних якостей; соматотип; особливості щорічної зміни структури їхньої фізичної підготовленості тощо. Безумовно праці цих науковців є цінними; але вони повністю не вичерпують порушеної проблеми.

Отже; як ми бачимо; військово-спортивна та цивільно-наукова спільнота взагалі не приділяє належної уваги диференціації підготовки таких фахівців як водолази.

Постановка завдання. У статті ми плануємо з'ясувати і узагальнити вже існуючі методики та технології диференціації фізичної підготовки для фахівців інших спеціальностей та розглянути можливість їх використання стосовно підготовки водолазів.

Виклад основного матеріалу. Диференційований підхід у фізичному вихованні виник у 60-тих роках у зв'язку з інтенсивною розробкою теорії і практики дитячої лікувальної фізкультури. Тоді у дослідженні фізичного виховання дітей з ослабленим здоров'ям виділилася тема конкретного пошуку реальної дії на ситуацію шляхом цілеспрямованої допомоги дітям даної категорії безпосередньо під час занять фізкультурою у школі.

З метою зміцнення здоров'я; сприяння гармонійному фізичному розвитку та загартовування організму; підвищення розумової і фізичної працездатності; формування основних рухових умінь і навиків; необхідних для освоєння майбутньої професії і виховання потреби займатися фізичною культурою протягом усього життя науковці запропонували створювати спеціальні групи заняття фізичною підготовкою.

Соціально-економічні катаклізми пострадянського суспільства 90-х років вилилися у помітне зникнення інтересу до проблеми профілактики захворювань та оздоровлення суспільства як взагалі; так і засобами фізичного виховання зокрема. Проте; наукові пошуки в цьому напрямку не припинилися; про що свідчать праці В. Ареф'єва (1999); О. Дубогай (1995); С. Волкової (1988); В. Завацького (1995); Т. Круцевич (1999); М. Рипи (1988); В. Язловецького (1991) та ін. Сучасні дослідження у медицині; фізичній культурі і спорті сприяли розвитку нового етапу у фізичному вихованні суспільства.

Спробуємо з'ясувати як науковці пропонують диференціювати систему фізичної підготовки. З цього приводу дослідники Л. Билеєва; І. Коротков

пропонують реалізовувати три основні типи вправ; які сприяють розвитку різних фізичних якостей:

1 тип – циклічні вправи аеробної направленості; що сприяють розвитку загальної витривалості;

2 тип – циклічні вправи змішаної аеробно-анаеробної направленості; що розвивають загальну й спеціальну (швидкісну) витривалість;

3 тип – ациклічні вправи; що підвищують силову витривалість [1].

Сьогодні дослідниками А. Воробйовим; В. Мерліном; В. Міщенком та іншими виділено значну кількість індивідуальних ознак; облік яких може бути використаний фахівцем під час підготовки. До них відносять морфофункціональні показники; рівень біологічної зрілості і розвитку рухових якостей; психічні та особистісні особливості людини; технічні та тактичні елементи змагальної і тренувальної діяльності; вибір стратегії побудови тренувальних навантажень з урахуванням особливостей адаптації до них та багато інших [2; 3; 4].

Ми цілком поділяємо думку вчених і рахуємо; що індивідуальний підхід передбачає знання індивідуальності; тобто того особливого; неповторного; що відрізняє одну людину від усіх інших і включає природні та соціальні; фізичні та психічні; вроджені та набуті властивості.

Різноманітність наукових підходів до підготовки різноманітних фахівців на етапах початкової (розвивальної) фізичної підготовки при виборі стратегії занять; величини і спрямованості тренувальних навантажень; є консервативні; генетично обумовлені типи (конституціональні) ознаки військовослужбовців; до яких відносяться: соматотип; рівень біологічного дозрівання; динаміка розвитку основних фізичних якостей і функцій організму та інші.

За соматотипом (поділом людини за статурою тіла) ми пропонуємо: фізіологічно обґрунтувати режими тренувальних навантажень; визначити вплив тренувальних навантажень на організм з метою попередження фізичного та нервово-психічної напруги військовослужбовця-водолаза; організувати фізіолого-гігієнічну оцінку місць для занять фізичною підготовкою; здійснити аналіз взаємозв'язку ефективності професійної діяльності військовослужбовця з рівнем його фізичної підготовленості; розробляти і фізіологічно обґрунтувати комплекс фізичних вправ; що розширюють придатність військовослужбовців-водолазів до складно-технічних видів діяльності; забезпечувати операційний і психофізіологічний аналіз діяльності військовослужбовців-водолазів основних спеціальностей з метою виявлення ієрархії фізичних і психофізіологічних якостей і подальшого їх розвитку спеціально спрямованим тренуванням; відслідковувати динамічне спостереження за фізичним розвитком; функціональним станом і рівнем працездатності військовослужбовців з метою корекції програм з фізичної підготовки; здійснювати елементарні фізіологічні та психофізіологічні дослідження для оцінки напруженості і втомленості військовослужбовців у процесі навчально-бойової підготовки; робити визначення ступеня тренуваності і готовності спортсменів університету до відповідальних змагань; відбір їх для комплектування збірної команди та участі в змаганнях; забезпечувати фізіологічне обґрунтування та організацію закалювання; тобто систему заходів; спрямованих на підвищення стійкості організму до різних різких змін зовнішнього середовища (низька і висока

температура повітря); до інфекцій; гіпоксемії (нестачі кисню) і т.д. без шкоди для здоров'я і зниження боєздатності [5; с. 55–63].

З наукових позицій В. Кірпенко; Г. Сухорада; О. Піддубний пропонували при диференціації фізичної підготовки враховувати класифікацію військовослужбовців за показниками посадових обов'язків; умов професійної діяльності і ступеня значення фізичної готовності для здійснення військово-професійної діяльності [6]. В нашому випадку диференціація підготовки військовослужбовців-водолазів повинна цілковито врахувати майбутню професійну діяльність.

У своєму дисертаційному дослідженні А. Окіпняк виявив які фізичні якості слід розвивати військовослужбовцям-водолазам. До таких науковець відніс: *витривалість; спритність; спеціальні якості (стійкість до заколихування; перевантаження; кисневого голодування)*. Крім цього науковцем було запропоновано перелік вправ; що дозволять перевірити рівень фізичної готовності водолаза. А. Окіпняк зазначав; що підбір вправ для перевірки слід здійснювати згідно з такими вимогами:

рівень розвитку кожної якості та навички перевіряються не більше ніж по одній вправі;

всі призначені для перевірки вправи виконуються особовим складом; як правило; протягом одного дня;

перевірка військовослужбовців з плавання проводиться при температурі води не нижче 17⁰ С;

з інших вправ – при температурі повітря не вище 30⁰ С;

лижні гонки – при температурі повітря не нижче мінус 27⁰ С.

У ході перевірки; вправи виконуються в такій послідовності: вправи на спритність; вправи на швидкість; силові вправи; вправи на витривалість; (подолання перешкод; плавання; марш-кидок тощо) [7 с. 73–74].

Ми погоджуємось з науковою думкою фахівця і пропонуємо доповнити ці якості *силою; гнучкість; швидкість*; іншими словами ми рахуємо; що високий рівень загальної фізичної підготовки (готовності) дозволить водолазу професійно і якісно виконувати свої функціональні обов'язки. Фактично водолаз повинен бути всебічно фізично розвинений. І це дійсно так. Справа в тому; що вага спорядження УВС-50; що вдягається на водолаза є 80 кг. До цього всього робота водолазів пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я.

Для організації і проведення фізичної підготовки водолазів пропонуємо використовувати наступні вправи:

фізичні вправи на переважний розвиток сили (підйом силою на перекладині; підйом переворотом на перекладині; підтягування на перекладині; піднімання двох гир по довгому циклу; ривок гирі 8; 16; 24 кг; згинання і розгинання рук в упорі на брусах; комплексна силова вправа);

фізичні вправи на переважний розвиток витривалості (біг на 3; 5; 10 км (лижні гонки на 5 км; 10 км); плавання на 100 м вільним стилем);

фізичні вправи на переважний розвиток швидкості (біг на 100; 200; 400 м);

фізичні вправи на переважний розвиток спритності (спортивні ігри (футбол; баскетбол; волейбол; ручний м'яч; бадмінтон; теніс; настільний теніс тощо);

фізичні вправи рукопашної підготовки (прийоми бою без зброї; прийоми бою з ножем; больові прийоми; спеціальні прийоми рукопашного бою для розвідувальних підрозділів);

фізичні вправи спеціальної фізичної підготовки (спеціальна вправа на переважний розвиток стійкості до заколихування та просторового орієнтування (оберти на стаціонарному гімнастичному колесі); спеціальна вправа на переважний розвиток стійкості до перевантаження та просторового орієнтування (оберти на лопінгу); спеціальна вправа на переважний розвиток стійкості до кисневого голодування та просторового орієнтування – пірнання в довжину);

військово-прикладні вправи (біг на 3 км з перешкодами; біг на 1100 м з подоланням смуги перешкод у складі підрозділу; загальна контрольна вправа на смузі перешкод; спеціальні контрольні вправи на смузі перешкод; спеціальна контрольна вправа для військовослужбовців надводних кораблів та підводних човнів; плавання в обмундируванні зі зброєю.

Розглядаючи диференціацію підготовки у майбутніх магістрів військового управління ми запропонували режим фізичної підготовки. В свою чергу; пропонуємо його використовувати і для підготовки водолазів. Дозування фізичних вправ у кожному окремому занятті із визначеною спрямованістю навантажень та індивідуалізація їх параметрів пропонуємо з урахуванням відомостей зі спеціальної літератури; що дозволили нам визначити мінімальний обсяг фізичних навантажень певної спрямованості; що в окремому занятті забезпечує формування термінової адаптації. Зокрема для розвитку абсолютної м'язової сили необхідно щонайменше 21–26 хв.; статичної силової витривалості – 16–22 відповідно; швидкісних якостей – 18–24; вибухової сили – 26–34; координації – 20–27; гнучкості – 30–46 повторень кожної вправи; але не менше 9–13 хв. у середньому темпі; аеробноанаеробної витривалості – 9–19; аеробної – 10–18 хв. при навантаженні помірної і субмаксимальної потужностей [8; 9; 10; 11]. Самі заняття слід планувати з урахуванням існуючої на той момент фізичної готовності групи водолазів. При необхідності групу доцільно поділити на 2–3 підгрупи і спланувати (при недостатньому розвитку фізичної готовності) фізичні вправи для 2 і 3 групи з урахуванням їхнього низького рівня фізичної готовності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже; виходячи із вищезазначеного; робимо висновок; що фізична підготовка є важливим предметом при підготовці водолазів усіх найменувань і спеціальностей; а її диференціація дозволить відновити фізичні якості у військовослужбовців з низьким рівнем фізичної готовності. Перспективними вважаємо розробку і реалізацію спеціальної смуги перешкод (спеціальних вправ) для підготовки водолазів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Беляева Л.В.; Коротков И.М.* Подвижные игры. Учебное пособие для институтов физической культуры. М.: ФиС. 1982. – 158 с.
2. *Воробйов А.Н.* Тренування; працездатність; реабілітація – М.: ФиС; 1989. – 271 с.
3. *Мерлін В.С.* Нариси інтегрального дослідження індивідуальності. – М.: Педагогіка; 1986. – 256 с.
4. *Мищенко В.С.* Функціональні можливості спортсменів. – Київ: Здоров'я; 1990. – С. 200.

5. Гапоненко Г.М. Дифференціація підходу до фізичної підготовки майбутніх військовослужбовців у вищому військовому навчальному закладі / Г.М. Гапоненко // Військова освіта: зб. наук. праць / голов. ред. Осьодло В.І. – К.: Вид-во НУОУ; 2015. – Випуск 2 (32). – С. 56–63.

6. Поддубный О.Г.; Сухорада Г.Н.; Кирпенко В.Н. Дифференцированный подход к физической подготовке военнослужащих различных профессиональных групп в зависимости от условий и требований военно-профессиональной деятельности к их физическому состоянию / О.Г. Поддубный; Г.Н. Сухорада; В.Н. Кирпенко [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.sportedu.org.ua/html/journal/2009-N2/09pagtrc.pdf> – Заголовок з екрана.

7. Окіпняк А.С. Педагогічні умови формування професійних якостей у військовослужбовців-водолазів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Окіпняк Анатолій Сергійович. – Кам'янець-Подільський; 2004. – 227 с.

8. Верхошанский Ю.В. Основы специальной физической подготовки спортсменов: учеб. пособие / Ю.В. Верхошанский. – М.: Физкультура и спорт; 1988. – 331 с.

9. Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка: навч. посіб. / С.І. Глазунов; С.М. Жембровський; Л.Я. Іващенко; О.В. Молоков; Ю.В. Муштатов; Ю.С. Фіногенов. – К.: НУОУ; 2012. – 284 с.

10. Методика проведення практичних занять з фізичної підготовки: навч.-метод. посіб. / С.І. Глазунов; О.В. Молоков; С.М. Жембровський; Г.І. Сухорада; за ред. С.І. Глазунова. – К.: НАОУ; 2009. – 151 с.

11. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації: навч.-метод. посіб. / колектив авторів. – К.: НАОУ; 2005. – 280 с.

Г.Н. Гапоненко; кандидат педагогических наук
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ДЕФЕРЕНЦИАЦИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ У ВОДОЛАЗОВ ВСЕХ НАИМЕНОВАНИЙ И СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье рассмотрена физическая подготовка в разрезе одной из дисциплин подготовки водолазов всех наименований и специальностей. Выявлены и обобщены уже существующие методики и технологии дифференциации физической подготовки для специалистов других специальностей и рассмотрена возможность их использования для подготовки водолазов. Предложены методические рекомендации педагогам и инструкторам в контексте индивидуализации подготовки.

Ключевые слова: водолазная и физическая подготовки; дифференциальный подход; методические рекомендации.

H. Haponenko; candidate of pedagogical sciences
National defense university of Ukraine named after
Ivan Chernyakhovsky

DIFFERENTIATION OF PHYSICAL PREPARATION DIVERS OF ALL KINDS AND SPECIALTIES

The article deals with the physical training in the context of one of the disciplines of training divers all the names and specialties. Existing methods and differentiation of physical preparation technology for specialists of other specialties are clarified and summarized. The possibility of their use for the preparation of divers are considered. Methodical recommendations for teachers and trainers in the context of individualization of training are proposed.

Keywords: diving and physical training; a differential approach; guidelines.

М.П. Гніденко; кандидат технічних наук;
доцент;
О.О. Ільїн; кандидат технічних наук; доцент
Державний університет телекомунікацій

СЕРТИФІКАЦІЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ІКТ-ФАХІВЦІВ

В статті розглядається проблема забезпечення галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) фахівцями; які мають необхідні компетенції. Пропонується використання Європейської рамки ІКТ-компетенцій для організації процесно-компетентнісного підходу для навчання та використання сертифікованих курсів для формування змісту освіти.

Ключові слова: компетенції; кваліфікації; система сертифікації.

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є одним з найважливіших чинників розвитку сучасної економіки. Сектор ІКТ має значний інноваційний і виробничий потенціал; це один з найбільш високотехнологічних і перспективних галузей економіки.

Розвиток ІКТ відбувається сьогодні високими темпами; що вимагає постійних адекватних дій з боку учасників; що мають безпосереднє відношення до ІКТ; або зацікавлених у розумінні тенденцій розвитку та їх підтримці. Велике значення при цьому має наявність добре підготовлених трудових ресурсів. Як ніякий інший сектор економіки; галузь ІКТ критично залежить від рівня кваліфікації працівників.

У той же час; якість підготовки ІКТ-фахівців системою вищої освіти є низькою і постійно погіршується. Розвиток освіти не встигає за технологічним розвитком галузі. У зв'язку з цим; навчальний процес має зазнати змін як з точки зору оновлення його організації; методологічного забезпечення так і формування змісту освіти. У протилежному випадку вищі навчальні заклади (ВНЗ) поступово втраять своє значення; а вища освіта остаточно стане формальною. Підстави для такого висновку існують.

Сертифікація вендорів. Переставши сподіватися на систему вищої освіти; вендори; тобто фірми; які розробляють та просувають на ринок ІКТ технології під власним брендом; почали створювати свою власну систему підготовки ІКТ-кадрів і їх сертифікації. Сертифікація – це визнання фірмою-виробником (вендором) компетенції; тобто доведеної здатності використання знань; умінь і навичок конкретної людини для досягнення очікуваних результатів у процесі реалізації життєвого циклу системи ІКТ. Сертифікація дозволяє галузевим підприємствам перевіряти співробітників на відповідність кваліфікації; в той час як раніше це вважалося привілеєм і невід'ємним правом системи формальної освіти.

Завдяки сертифікації компанії можуть фактично інтегрувати контроль професійної діяльності в процес працевлаштування. Прикладом можуть служити сертифікації; пропоновані корпорацією Microsoft; HP; IBM; Cisco; Oracle та іншими компаніями. Сертифікати є надзвичайно престижними як для працівників так і для роботодавців. Працевлаштування до компаній-вендорів та компаній їх партнерів без наявності сертифікатів стає проблематичним.

Наразі розробляються проекти того; щоб сертифікати вендорів; підкріплені завжди новітніми освітніми програмами найвищої якості були визнані у всіх країнах ЄС нарівні з посвідченнями про відповідність ІКТ-фахівця

національним професійним стандартам; що істотно змінює ситуацію у сфері формальної професійної освіти.

Системі вищої освіти необхідно адаптуватися до цієї системи. Іншого виходу просто не існує. Якщо готувати фахівців; які не потрібні вендорам галузі ІКТ; то вони не потрібні нікому. А це означає; що і самі ВНЗ втрачають свої значення з точки зору професійної підготовки. Звичайно; це не глобальний висновок для системи вищої освіти взагалі; але для ВНЗ; які готують фахівців для галузі ІКТ; він однозначно справедливий.

Дуже важливо під час навчання у ВНЗ ознайомити майбутніх ІКТ-фахівців з основними системами сертифікацій; з принципами; закладеними в їх основу; а також з формами сертифікаційного навчання та здачею тестів. Більш того; ставиться питання про побудову навчальних програм ВНЗ на основі навчальних програм вендорів. Ці програми повинні доопрацьовуватися і поєднуватися з фундаментальною основою; яку дають професійні та освітні стандарти; а не замінювати їх. Але незважаючи на будь-яку фундаменталізацію; зрештою ці навчальні програми повинні забезпечити отримання випускником протягом циклу навчання певної кількості міжнародних сертифікатів. Тільки у цьому випадку диплом про формальну освіту в галузі ІКТ зможе частково набути не формальну; а реальну цінність і забезпечити випускнику реальну перспективу професійного зростання на ринку ІКТ-праці.

Європейська рамка ІКТ-компетенцій. Впровадження до навчального процесу навчальних програм вендорів; які забезпечують міжнародну професійну сертифікацію щодо визнання деякого переліку професійних компетенцій є лише частиною вирішення проблеми підготовки ІКТ-фахівців.

Необхідна повна перебудова системи підготовки кадрів в галузі ІКТ на основі процесно-компетентнісного підходу та Європейської рамки ІКТ-компетенцій. Європейська рамка ІКТ-компетенцій (The European e-Competence Framework; у подальшому e-CF) розроблялась саме з цією метою [1].

Необхідність розробки Європейської рамки ІКТ-компетенцій виникла у зв'язку з тим; що на загальноєвропейському рівні не існувало домовленостей про визначення необхідних ІКТ-кваліфікацій/компетенцій ІКТ-спеціалістів. А це; в свою чергу; не давало можливості представникам галузі ІКТ висувати відповідні вимоги до системи традиційного освіти для забезпечення докорінної зміни ситуації з підготовки ІКТ-спеціалістів.

Для усунення цього недоліку за рекомендацією Європейського форуму з розвитку ІКТ-навичок (European e-Skills Forum) учасники робочої групи WorkShop on ICT Skills прийшли до угоди про те; що слід розробити єдину Європейську рамку ІКТ-компетенцій; яка здатна принципово змінити ситуацію по забезпеченню галузі ІКТ трудовими ресурсами.

Основною метою розробки Європейської рамки ІКТ-компетенцій є необхідність:

розробити загальний інструмент для організацій; компаній і освітніх установ для реалізації процедур найму; оцінки; аналізу компетенцій персоналу; формування програм професійної освіти; визначення шляхів розвитку кар'єри;

забезпечити таким інструментом як органи; які приймають рішення в галузі розвитку ІКТ-компетенцій так і для формування освітніх політик для системи традиційної професійної освіти та для різних форм навчання на робочих місцях.

виступити основним інструментом для: розвитку кар'єри; управління ІКТ-кадрами; моніторингу попиту та пропозиції на ринку праці; гармонізації національних і корпоративних рамок компетенцій; кваліфікацій та сертифікацій.

представляти собою стійку процесно-орієнтовану модель; що забезпечує взаємозв'язок між різними частинами процесів та вимогами до трудових функцій і областей знань ІКТ-сектору.

Європейська рамка ІКТ-компетенцій складається із 5 областей застосування компетенцій: планування; впровадження; запуск; адаптація; управління. Кожна з областей застосування компетенцій має свої компетенції; загальна кількість яких складає 36. Саме ці 36 компетенцій характеризують весь спектр компетенцій; які можуть мати фахівці галузі ІКТ. Кожна из ІКТ-компетенцій має 5 професійних рівней. Для кожної компетенції визначені приклади знань; навиків; відношень з поправкою на рівень [2].

Механізм застосування Європейської рамки ІКТ-компетенцій. У кожній галузі професійної діяльності існує безліч особливостей відносно виконання певних професійних дій в різних умовах; на різних підприємствах і у різних організаціях. Усі ці особливості описуються через кваліфікаційну характеристику професії; посадові інструкції; функціональні обов'язки та інше. В результаті ми маємо достатньо широкий неструктурований опис професії; у якому дуже важко виділити головне.

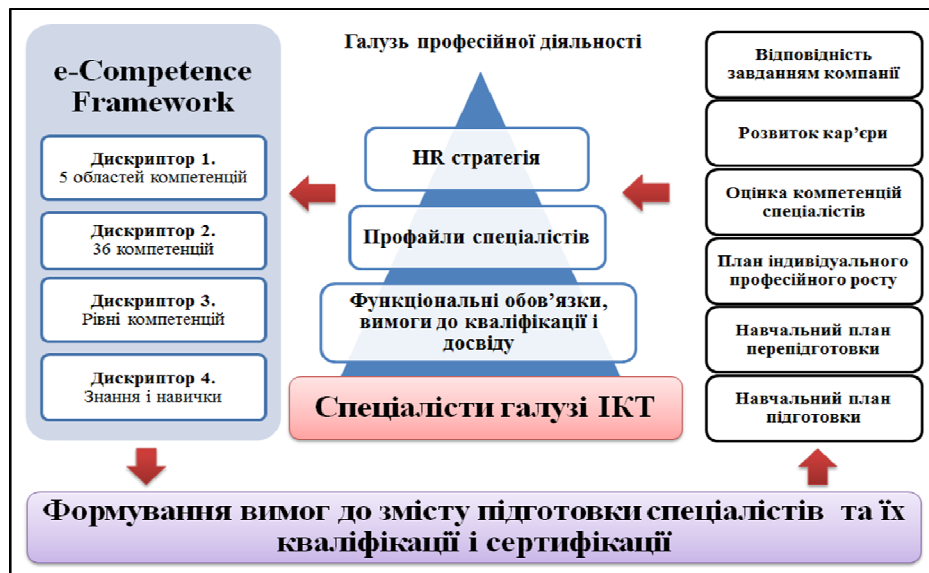
Найбільший недолік такого опису міститься у тому; що він надає фактично лише список елементів професійної діяльності; який не складається у деякий безперервний технологічний процес; в межах якого можна виявити здатність вирішувати проблему у цілому. Можна мати знання та уміння в межах кожного елементу; але не бути фахівцем. Тому що у процесі професійної діяльності мають значення власне не знання і уміння; а здатність використовувати знання та уміння для досягнення очікуваних результатів.

Таким чином; до навчального процесу закладається розімкнена система з нечітко вираженою метою. Підготовка стає формальною. При розімкненій системі можна набути лише розімкнені і несистематизовані знання. Можна мати деякі знання та уміння; але бути фахівцем завдяки такій формальній підготовці неможливо.

Те; що відбувається зараз у системі вищої освіти України при формуванні стандартів вищої освіти та освітніх програм; нібито на основі компетентнісного підходу; взагалі не піддається поясненню. Втрачені останні ознаки системності; цілісності і логічності; які ще були під час використання діяльнісного підходу.

У зв'язку з цим абсолютно зрозуміло; чому компанії-вендори не вірять у систему вищої формальної освіти та створюють свої власні системи професійної підготовки та сертифікації.

Європейська рамка ІКТ-компетенцій розроблялась саме спільними зусиллями зацікавлених сторін для подолання цього недоліку. Використовуючи рамку ІКТ-компетенцій; можна стандартизувати по кожній професії галузі ІКТ знання; уміння; виробничі функції; виробничий досвід; показники продуктивності через певний набір (4-6 не більше) стандартних формалізованих компетенцій. Іншими словами; необхідно співвіднести кожен профайл фахівця (як показано на малюнку нижче) із Європейською рамкою ІКТ-компетенцій і визначити компетенції; якими повинен володіти фахівець за конкретною професією [3].

Європейська рамка ІКТ-компетенцій надає необхідну методологічну основу для розробки освітніх програм підготовки ІКТ-фахівців. Кожна компетенція асоціюється із прикладами знань; умінь; комунікації; автономності та відповідальності на основі яких відбувається оволодіння нею та набуття відповідної компетентності.

Таким чином відбувається формування змісту підготовки спеціалістів. Зміст підготовки може бути формалізованим через навчальні плани різних видів навчання. Це може бути повний цикл навчання для оволодіння повним переліком компетенцій за даною професією; або оволодіння окремими компетенціями на засадах перепідготовки чи підвищення кваліфікації для забезпечення особистого професійного росту.

При цьому наявність необхідних компетенцій піддається перевірці на будь-якому етапі розвитку професійної кар'єри з метою визначення відповідності фахівця завдання компанії.

Стандартні європейські ІКТ-професії. Для використання Європейської рамки ІКТ-компетенцій для організації навчального процесу з підготовки ІКТ-фахівців перш за все необхідно мати на увазі; що зміст підготовки має бути *виключно професійно спрямованим*. По закінченні навчання випускнику має бути надана професійна кваліфікація; у якості якої виступає одна із 23 стандартних європейських ІКТ професій [4].

Професійні профілі та кластери компетенцій для кожної професії також виступають складовою Європейської рамки ІКТ-компетенцій. Для прикладу у таблиці 1. наведені профілі та кластери компетенцій фахівців деяких професій.

Таким чином; Європейська рамка ІКТ-компетенцій заклала надійний теоретичний фундамент для створення нової структури переліку професій в галузі ІКТ; на противагу сотні найменувань; які стихійно склалися на ринку праці. 23 стандартні європейські професійні профілі; як видно із таблиці 1; узгоджені з компетенціями; що забезпечують надійну основу для подальшого розвитку і оновлення переліку. Європейські професійні профілі є також адаптивними до вимог роботодавців і відповідають тим практикам; які вже склалися на ринку праці.

Європейські професійні профілі надають також зв'язок між існуючими у поточний час двома підходами: профільним і компетентнісним. Тому у змістовній частині опису професійного профілю міститься як перелік професійних завдань; так і компетенцій.

Що стосується кількості професійних профілів; то 23 стандартних професії оптимально перекривають усі бізнес процеси життєвого циклу інформаційної системи.

Поступово цей перелік переходить у практику роботи країн Європи; а тому слід очікувати подібні тенденції і у нашій вищій освіті. Професійній підготовці в галузі ІКТ заважає існуючий Закон України 2014 року “Про вищу освіту”; який вважає *професійну кваліфікацію* не обов'язковою [5].

Формування змісту підготовки спеціалістів. При наявності конкретного переліку компетенцій; якими необхідно оволодіти за даною професією; існує можливість сформувати змістовну частину підготовки. Для цього Європейська рамка ІКТ-компетенцій містить приклади знань; умінь; комунікації; автономності та відповідальності; які асоційована з відповідною компетенцією.

Зв'язок між компетенціями та кваліфікаціями однозначно відбувається через приклади знань; умінь; комунікації; автономності та відповідальності. Відмінність між компетенціями і кваліфікаціями міститься у наявності контекстної вказівки на сфері діяльності в галузі ІКТ; у яких використовуються знання та уміння. Якщо рамка кваліфікацій описує еталонні результати навчання для отримання кваліфікації; то рамка компетенцій описує еталонні рівні компетенцій в професійних профілях. Таким чином компетенція виступає як підтверджена здатність застосовувати знання; уміння та відношення для досягнення очікуваних результатів.

Для реалізації змісту навчання та його формалізації у вигляді навчального плану підготовки; необхідно уважно проаналізувати приклади знань; умінь; комунікації; автономності та відповідальності; які надає Європейська рамка ІКТ-компетенцій. У таблиці 2 наведені приклади компетенцій та асоційованих з ними знань; умінь; комунікації; автономності і відповідальності для компетенцій:

В.1. “Проектування та розробка”;

В.2. “Інтеграція систем”.

Таблиця 1.

Профілі та кластери компетенцій фахівців деяких професій галузі ІКТ

Опис	Спеціаліст по мережах (Network Specialist)	Системний адміністратор (Systems Administrator)	Адміністратор баз даних (Database Administrator)	Розробник (програміст) (Developer)
Короткий опис	Забезпечує відповідність встановленої мережі, включаючи телекомунікаційну та/або комп'ютерну інфраструктуру, потребам в інформаційному обміні.	Забезпечує відповідність компонентів ІКТ-системи експлуатаційним вимогам.	Розробляє, впроваджує, здійснює моніторинг та підтримує бази даних.	Представляє рішення ІКТ у вигляді коду і визначає продукцію ІКТ згідно вимог клієнта.
Мета роботи	Здійснює управління та обслуговування мережевої інформаційної системи, усуває проблеми і дефекти з метою забезпечення певного рівня обслуговування. Контролює і покращує роботу мережі.	Встановлює ПО, налаштовує і оновлює системи ІКТ. Здійснює управління операціями для забезпечення тривалості роботи для надання послуг, відновлення системи, забезпечення безпеки і відповідності експлуатаційним вимогам.	Забезпечує розробку та реалізацію або забезпечує технічне обслуговування і ремонт бази даних організації для підтримки інформаційної системи рішень, які відповідають потребам бізнес-інформації. Планує, координує і здійснює заходи щодо забезпечення безпеки бази даних.	Забезпечує розробку та реалізацію програм ІКТ. Бере участь у плануванні та створенні низкорівневої програмної структури. Складає програми виявлення помилок і програмної архітектури, здійснює написання коду для операційних систем і програмного забезпечення.
Ключові компетенції	<p>В.1. Проектування та розробка (2-3 рівень)</p> <p>В.2. Інтеграція систем (2-3 рівень)</p> <p>В.4. Розгортання рішень (2-3 рівень)</p> <p>С.4. Управління проблемами (2-3 рівень)</p> <p>Е.8. Управління інформаційною безпекою (2 рівень)</p>	<p>В.2. Інтеграція систем (2 рівень)</p> <p>В.3. Тестування (2 рівень)</p> <p>С.1. Підтримка користувачів (2-3 рівень)</p> <p>С.4. Управління проблемами (2 рівень)</p> <p>Е.8. Управління інформаційною безпекою (2 рівень)</p>	<p>А.6. Проектування додатків (1 рівень)</p> <p>В.1. Проектування та розробка (3 рівень)</p> <p>В.2. Інтеграція систем (2 рівень)</p> <p>С.4. Управління проблемами (3 рівень)</p> <p>Д.10. Управління інформацією і знаннями (3 рівень)</p>	<p>В.1. Проектування та розробка (3 рівень)</p> <p>В.2. Інтеграція систем (3 рівень)</p> <p>В.3. Тестування (2 рівень)</p> <p>В.5. Документування рішень (3 рівень)</p> <p>С.4. Управління проблемами (3 рівень)</p>

Якщо звернути увагу на опис змісту ІКТ-компетенції; у сукупності з прикладами знань; умінь; комунікації; автономності і відповідальності; то він надає необхідні вихідні дані для формування змісту освітніх курсів (навчальних дисциплін); які мають забезпечити формування відповідної компетенції.

Таким чином; маючи по кожній професії перелік компетенцій; через прикладами знань; умінь; комунікації; автономності і відповідальності; які асоціюються з кожною компетенцією; можна перейти до переліку навчальних дисциплін. Цей перехід означає також перехід від компетенцій до кваліфікацій.

При підборі; розробці нових; або адаптації існуючих курсів необхідно враховувати; що ІКТ-сертифікація виступає невід'ємною ланкою реалізації методології Європейської рамки ІКТ-компетенцій при формуванні змісту навчального процесу. *Це означає; що усі без виключення курси; які складають зміст навчання; мають бути сертифіковані [6].*

Якщо розглядати європейський досвід; то існує розгалужена система органів та структур сертифікації фахівців в галузі ІКТ. Для прикладу; можна навести систему сертифікації Німеччини.

Система сертифікації є достатньо складною. До її складу залучаються системи сертифікації вендорів; міжнародні системи сертифікації (ECDL – European Computer Driving Licence; EXIN – Examination Institute for Information Science; EUCIP – Norge European Certification for Informatics Professionals; AITT S – Advanced IT Training System); національні системи сертифікації.

Незважаючи на розгалужену систему міжнародної сертифікації в галузі ІКТ; національні системи сертифікації мають дуже важливе значення. Враховуючи особливості національного підходу до впровадження і використання ІКТ; виникає необхідність використання оригінальних курсів національного походження. Але вони теж мають бути сертифіковані незалежною системою національної сертифікації.

Система; коли навчальний заклад фактично самостійно формує зміст навчальних дисциплін; самостійно їх викладає і самостійно оцінює результати навчання у сучасних умовах є повністю неприйнятною. Тільки наявність сформованих за період навчання компетентностей; підтверджених незалежним центром сертифікації; говорить про досягнення мети навчання.

Таблиця 2.

Зміст ІКТ – компетенцій та асоційованих з ними знань, умінь, комунікації, автономності і відповідальності

Опис	Зміст ІКТ-компетенції	Знання (знайомий з:)	Уміння (здатний:)	Комунікація (відношення)	Автономність і відповідальність
В.1	Проектує і конструює компоненти програмного забезпечення та/або апаратних платформ, що відповідають вимогам специфікації. Застосовує системну методологію для аналізу і створення необхідних компонентів і інтерфейсів. Тестує компоненти і системи на предмет відповідності вимогам.	Функціональним та/або технічним проектуванням; передовими технологіями.	Застосовувати відповідні програмні та/або апаратні архітектурні рішення; проектувати і розробляти архітектуру апаратних засобів, призначених для користувача інтерфейсу, компоненти комерційного програмного забезпечення і вбудовані програмні модулі.	Застосовує творчий підхід для розробки і інтеграції компонентів в продукт більш високого рівня; співпраця з проблемами розробки стандартних процедур і архітектур з метою забезпечення послідовного розвитку продуктів.	Управління комплексними діями проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.
В.2	Встановлює додаткові компоненти в апаратні/програмні системи. Вміє поєднувати їх з існуючими процесами і/або процедурами (наприклад, в управлінні конфігураціями) на основі врахування специфікацій, продуктивності і сумісності з метою забезпечення їх інтеграції та операційної сумісності. Перевіряє продуктивність системи, офіційно завершує і успішно реєструє успішну інтеграцію.	Віливом, який має системна інтеграція на існуючу систему; технологіями взаємодії модулями, системами і компонентами.	Документувати і робити записи обліку і реєстрації діяльності, що стосується усунення несправностей; забезпечувати відповідність існуючих продуктів потребам клієнтів.	регулярно перевіряє сумісність технічних характеристик програмного забезпечення та апаратних засобів. Веде документування дій в процесі установки, реєструє відхилення і коригувальні заходи.	здійснення обмежених управлінських функцій і прийняття рішень в звичних умовах з елементами непередбачуваності.

Навчальний план підготовки. Для прикладу використання Європейської рамки ІКТ-компетенцій; представимо варіант навчального плану підготовки “Спеціаліста по мережах”.

“Спеціаліст по мережах” повинен в результаті підготовки оволодіти наступними ключовими компетенціями: В.1. Проектування та розробка; В.2. Інтеграція систем; В.4. Розгортання рішень; С.4. Управління проблемами; Е.8. Управління інформаційною безпекою.

Використовуючи приклади знань; умінь; комунікації; автономності та відповідальності; асоційованих з кожною компетенцією; складаємо таблицю змісту ІКТ – компетенцій у термінах начальних курсів. У результаті аналізу змісту ІКТ – компетенцій; по кожній із них підбираємо саме *сертифіковані курси*. В результаті маємо навчальний план професійної підготовки “Спеціаліста по мережах”:

Перелік сертифікованих курсів для підготовки “Спеціаліста по мережах” (Network Specialist)	
Назва компетенції	Відповідні сертифіковані курси
В.1. Проектування та розробка	<ol style="list-style-type: none"> 1. Системний підхід у проектуванні та розробці. 2. Проектування і розробка програмного забезпечення 3. Проектування і розробка апаратних платформ. 4. Системне; прикладне та об'єктно-орієнтоване програмування. 5. Розробка додатків на базі програмних платформ. 6. Тестування компонентів і систем.
В.2. Інтеграція систем	<ol style="list-style-type: none"> 1. Планування і розгортання хмарних рішень. 2. Побудова мереж на основі гнучкої мережевої архітектури. 3. Конвергенція та інтеграція інфокомунікаційних мереж. 4. Інтеграція комп'ютерних та інфокомунікаційних мереж.
В.4. Розгортання рішень	<ol style="list-style-type: none"> 1. Планування і розгортання мережевих рішень. 2. Планування і розгортання рішень для з'єднання ІКТ пристроїв. 3. Планування і розгортання рішень для серверів і накопичувачів. 4. Планування і розгортання інфокомунікаційних мереж.
С.4. Управління проблемами	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сервісні операції і реактивне управління проблемами. 2. Безперервні операції і проактивне управління проблемами. 3. Якість обслуговування. 4. Планування; розгортання і використання інфраструктури управління інфокомунікаційних мережами.
Е.8. Управління інформаційною безпекою	<ol style="list-style-type: none"> 1. Управління інформаційною безпекою та оцінка ризиків. 2. Інформаційна надійність і безпека. 3. Управління безпекою комп'ютерних мереж. 4. Управління безпекою інфокомунікаційних мереж.

Висновок. Використання Європейської рамки ІКТ-компетенцій надає методологічну основу для принципової зміни ситуації у системі вищої освіти з підготовки ІКТ-фахівців. Необхідно відмовитися від формального підходу до навчання та забезпечити перехід до професійно спрямованої підготовки на основі та Європейської рамки ІКТ-компетенцій та процесно-компетентнісного підходу. Результати навчання будуть визнані ринком праці лише у випадку підтвердження набутих компетентностей засобами міжнародної сертифікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гніденко М.П. Гайдур Г.І. Європейська рамка ІКТ-компетенцій. Підходи до розробки національних освітніх стандартів нового покоління в галузі ІКТ. / М.П. Гніденко; Г.І. Гайдур // Збірник наукових праць “Військова освіта”. – 2014. – № 2 (30). – С. 45–52.
2. CWA 16234-1:2010. European e-Competence Framework 2.0 – Part 1: A common European framework for ICT Professionals in all industry sectors.
3. CWA 16234-2:2010. European e-Competence Framework 2.0 – Part 2: User guidelines for the application of the European e-Competence Framework 2.0 CWA 16458:2012. European ICT Professional Profiles.
4. Закон України “Про вищу освіту”. Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37–38; – с. 2004.
5. CWA 16052-2:2013. ICT Certification in Europe – Part 2: ICT Certification in Action.

Н.П. Гніденко; кандидат технических наук;
доцент; профессор;
О.А. Ильин; кандидат технических наук; доцент
Государственный университет
телекоммуникаций

СЕРТИФИКАЦИЯ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ КАК ОСНОВА ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ИКТ-СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье рассматривается проблема обеспечения отрасли информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) специалистами; которые имеют необходимые компетенции. Предлагается использование Европейской рамки ИКТ-компетенций для организации процессно-компетентного подхода для обучения; а также использования сертифицированных курсов для формирования содержания образования.

Ключевые слова: компетенции; квалификации; система сертификации.

M.P. Gnidenko; Cand. of Sc.; docent; Full
Professor;
O.A. Pyin; Cand. of Sc.; Professor Department of
Information technologies

CERTIFICATION IN HIGHER EDUCATION AS THE BASIS OF QUALITY IMPROVEMENT OF PREPARATION OF ICT- SPECIALISTS

The article deals with the problem of providing the information and communication technology (ICT) professionals who have the necessary competence. It is proposed to use the European e-Competence Framework for the organization of the process-competence-based approach to learning; and the use the certified courses to form the content of education.

Keywords: competence; qualification; certification system.

О.М. Голубєва
О.О. Мітягін; полковник;
В.А. Коваленко; підполковник;
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНИНА; ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ- ПАТРІОТА

У статті проводиться аналіз фактологічних перетворень системи національно-патріотичного виховання молоді та проблеми її реалізації. Визначено національну ідею українського суспільства. Досліджено вплив “європейського виміру” на систему національно-патріотичного виховання молоді. Розглянуто педагогічні підходи щодо покращення національно-патріотичного виховання майбутніх захисників Вітчизни.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання; “європейський вимір”; національна самосвідомість; лідерські якості військовослужбовця; полікультурність.

Постановка проблеми. Вибір європейських стандартів західноцивілізованої перспективи розвитку України; політична нестабільність; непорозуміння між різними частинами українського суспільства; низький рівень добровільно-договірних основ у суспільстві; затяжна війна на Сході України; все це змушує кардинально переосмислити важливість національно-патріотичного виховання (НПВ) при підготовці допризовної молоді та військових фахівців.

Актуальність дослідження проблем організації НПВ серед молоді викликана такими чинниками:

прийняття “Концепції національного-патріотичного виховання дітей та молоді”; як “...нової стратегії виховання як багатокomпонентної та багатовекторної системи...” та “Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки” [1];

необхідністю реалізації системного підходу до змісту НПВ; до формування у молоді патріотичних почуттів;

пошуком шляхів вирішення проблем НПВ молоді через здійснення практичної діяльності на принципах: наочності; системності; безперервності; історично-культурної спадщини; полікультурності;

здійснення принципово нових практико-орієнтованих; психолого-педагогічних досліджень з актуальних проблем виховання молоді.

Аналіз досліджень і публікацій.

Рушійною силою у визначенні української ідеї у західноєвропейській цивілізації став процес глобалізації. Рада Європи повсякчас відводить значне місце аспектам історичної єдності народів Європи; які в освітній практиці позначають терміном *dimension europeenne* (європейський вимір); де перегляд програми національної історії більшості західноєвропейських країн проходить через призму “європейського виміру”; що формує у масовій свідомості західного суспільства історичні стереотипи; які об’єднують різні держави у межах одного цивілізаційного поля. Особливе значення набуває аналіз наукових парадигм; які базуються на цивілізаційних; плюралістичних; національно зорієнтованих цінностях. В основі традиціоналістських концепцій розвитку суспільства дослідників В. Липинського; Ю. Липи; І. Лисяка-

Рудницького; А.А. Астафьева визначають і виділяють; основні поняття [2] традиціоналізаційної ідеї: національна пам'ять; расова солідарність; патріотизм; героїзм; національна етика; історична справедливість.

Західні науковці у межах теорії модернізації суспільних відношень Т. Парсонс і Е. Шилза; Ш. Айзенштадт; Дж. Гусфілд; С. Хантінгтон обґрунтовують; що традиціоналізм перешкоджає соціально-економічній модернізації та пропонують обов'язкову вестернізацію традиційних суспільств. "Вестернізаційний стандарт" [3]. формує нові форми ідентичності "національної; регіональної; мовної; конфесійної; має загальний соціокультурний підхід. Вестернізаційна ідея – це ідея інтеграції в систему західних (ліберальних) цінностей західної цивілізації; її складовими є: суспільні цінності; свобода; плюаристична єдність; світова влада; ринкова економіка; індивідуальний гуманізм [4].

Всесвітня енциклопедія Інтернету Вікіпедія визначає; "Національну ідею як акумулятор прогресивних національних програм; політичних ідей; гасел; цінностей; рушій національного прогресу; основу національно-визвольних рухів; національної самосуверенізації.

Національна ідея становить платформу національної ідеології; формує теоретичні засади національної свідомості. Поряд з Національною ідеєю розрізняють також термін Ідея Нації – образ перспективного майбутнього нації; що; як правило міститься поза межами одного покоління і силою своєї привабливості та емоційного забарвлення спонукає його та наступні покоління до досягнення поставленої мети”.

Зміст НППВ і характер його методів впливає з потреб українського народу у самозбереженні; самоствердженні; шляхом розбудови власної держави.

Політичні зміни в незалежній Україні формують новий україноцентричний світогляд у суспільстві.

Національна ідея суспільства України повинна об'єднати громадян на основі загальних національних; духовних цінностей; задля збереження національних інтересів держави; усвідомлене бажання жити усім разом на довгу перспективу; тільки при таких умовах можливе формування проукраїнської громадянської ідентифікації; що впливає на цілісність нації; на її політичну ідентифікацію; бажання жити в Україні.

“Основними складовими НППВ мають стати громадянсько-патріотичне; військово-патріотичне; духовно-моральне виховання [1]”.

В сучасних умовах актуальним стає питання формування у громадян готовності до захисту своєї держави; виховання патріотизму; що в свою чергу вимагає змін усієї системи освіти і виховання. Повинна бути спільна державна позиція; яка діяла б незалежно від зміни урядів.

Метою статті є:

висвітлення та обґрунтування питань НППВ військовослужбовців;

привернути увагу до проблем та шляхів реалізації НППВ молоді в Україні.

Виклад основного матеріалу. Байдужість суспільства до потреб армії; політична нестабільність; деактуалізація цінностей; високий ступінь неприйняття моральних устоїв армії; традицій; вплинуло на рівень престижності професії військовослужбовця.

Здійснення НПВ передбачає використання системи засобів; що забезпечують ефективність функціонування цілісної системи НПВ молоді; та включають три основних компонента: організаційний; матеріально-технічний; освітній.

Проаналізуємо вплив цих компонентів на систему НПВ молоді.

Руйнівним організаційним моментом який вплинув на систему військово-патріотичного виховання молоді; став наказ Міністерства освіти і науки України № 1205 від 06.12.2010 року “Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів”; яким встановлено найнижчу оплату (керівник гуртка) вчителям; які відповідали за військово-патріотичне виховання учнів. Керівник гуртка не несе персонально відповідальності за фізичний і морально-психологічний стан майбутнього захисника Вітчизни; за підготовку пасивного резерву ЗС України. Це призвело відсторонення вчителів предмету “Захист Вітчизни” від координації діяльності педагогічного та учнівського колективів; що регулювало цей напрямок виховного процесу.

За результатами соціологічного дослідження Центру Розумкова у 2015 році 23;9 % громадян України готові захищати свою країну із зброєю в руках; 27;5% – участю у волонтерському русі; 30;4 % заявили; що не готові захищати країну; а 18;2 % вагалися з відповіддю [5]. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.07.2015 № 826 “Про внесення змін до навчальної програми “Захист Вітчизни”; поширення мережі секцій; гуртків військово-прикладного напрямку дає змогу подолати існуючий розрив між теоретичними і практично-прикладними компонентами національно-патріотичного виховання та підготувати пасивний резерв Збройних Сил України; а саме юнаків і дівчат відповідно ст. 65 Конституції України про захист Батьківщини.

Для захисту України молодь повинна мати фізичну і духовну зрілість. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) представив результати дослідження “Здоров’я нації та поведінкові орієнтації учнівської молоді”; проведеного Українським інститутом соціальних досліджень у 2015 році [6]. Фактично проведено моніторинг ефективності державної політики. Кожен п’ятий підліток вважає стан свого здоров’я посереднім або; поганим; у дівчат воно удвічі гірше; ніж у хлопців. Низький рівень фізичної активності учнів; не відповідає рекомендаціям ВООЗ. Щоденно фізичними вправами займаються 18% учнів у сімнадцятирічному віці [7]. За час проведення шостої черги мобілізації були визнані непридатними до служби більше 2000 осіб [8]. Особливо турбує поширення шкідливих звичок; зростання агресивності серед молоді. Своєчасним є прийнятий указ 42/2016 від 09.02.2016 р. “Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року. “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація” Військові аналітики і лікарі констатують зростання невролого-психічних захворювань серед молоді. У суспільстві існує масова психологічна втома; непримиренність; підвищена конфліктність; нервові зриви; отже зростає роль професійно-психологічної підготовки спрямованої на розвиток психологічної стійкості та моральної готовності до захисту Батьківщини. “За статистикою Північноатлантичного альянсу; психологічні бойові втрати в окремих конфліктах становили до 20% загальних втрат” [9]. Головне навчити майбутніх

військовослужбовців самостійно виходити зі стресового стану за рахунок активізації механізмів психічного захисту.

Не менше потрібна національна кіноіндустрія; ніж зброя бійцям на фронті. 76% підлітків переглядають телепередачі від трьох до п'яти годин щодня. “В ефірі українських телеканалів до 2014 року російська продукція складала 40%. Видання нових книг у 2015 році впало на 20%; а продаж – на 30% [10]. Необхідно створити єдиний реєстр видань; які друкуються в Україні і забезпечити вільний доступ до нього через Інтернет; що дасть змогу впливати на свідомість молоді.

НПВ повинно виступати стрижнем системи освіти та виховання в Україні; відігравати роль об'єднання й консолідації у суспільному розвитку. Його ядром повинна стати українська громадянська ідентичність. Національна свідомість це ефективний спосіб протистояння конфліктам.

На звільнених територіях Донбасу розпочалося формування проукраїнської соціальної спільноти; утверджується почуття національної самовпевненості. У серпні 2015 року Центр Розумкова; що оприлюднив УНІАН; показали; що незалежність України підтримують 72;7 % громадян [11].

В Україні активно формується згуртована нація; на першому місці для громадян буде саме принцип громадянства; належність до української спільноти незалежно від етнічного походження та можливість панування в Україні не тільки етнічного; але й громадянського патріотизму. Нідерландський етнограф і географ Д. Джанмаат у своєму дослідженні; вивчаючи поведінку жителів України; дійшов висновку щодо малоймовірності широкого використання в побуті української мови мешканцями східних і південних міст. Тут; за його переконанням; створюється загальна ідентичність російськомовних українців та етнічних росіян; громадян України. Дослідження університету Дж. Гопкінса в Балтіморі А. Форньє не виключає розмежування між мовою й ідентичністю; російськомовні українці можуть мати стійку українську національну громадянську свідомість; не розмовляючи українською мовою.

Літературі; відведено провідну роль у формуванні історичної свідомості. Визначення змісту освіти щодо викладання курсу історії незалежної України у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах має суттєве значення. Кількість підручників; посібників; хрестоматій з історії України для всіх ланок освіти постійно зростала зі зміною короткотривалих урядів. За період незалежності України до 2001 року їх видано близько 1200; що у 50–100 разів перевищує тиражі наукових монографій [12].

Прийняття закону про декомунізацію (№ 130 від 21.07.2015 р.) [13] відкриває доступ до архівів та висвітлення історичних подій минулого; що ґрунтується на загальнонаукових принципах: об'єктивності; історизму; системності розвитку; плюралізму. За досвідом Чехії; проведено оцифрування оригіналів історичних документів; аби убезпечити від фальсифікацій і маніпуляцій із використанням [14] архівних матеріалів. Повинен бути збалансований підхід до історії як науки. Історія незалежності України; повинна донести фактологічну сутність періоду незалежності; Україна – це країна з давніми традиціями державотворення. Пропагування державотворення; української ідеї треба впроваджувати через зміст освітнього процесу для формування власної нації; яка буде впевнена у майбутньому України.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій; неконтрольована монополізація ЗМІ; залежність журналістів від олігархічної влади; це чинники, які впливають на свідомість споживача інформації. Ідеологічна робота серед молоді повинна мати передусім профілактичну мету: вироблення імунітету до різних шкідливих повідомлень; ворожій пропаганди. Так; американець Томас Кун увів поняття “парадигма” (дисциплінарна матриця) – визнані всіма наукові досягнення; що протягом певного часу дають модель постановки проблеми їх вирішення. “Нормальна наука – дослідження; що міцно спиняється на одне або декілька минулих досягнень; які впродовж деякого часу визнані відповідним науковим співтовариством як основа для його подальшої практичної діяльності [15]”.

При визначенні історичних подій; фактів повинна бути наукова і педагогічна коректність. Військовослужбовець повинен бути професіоналом; мати рівень вихованості і корпоративної відданості власній справі.

На особистісному рівні патріотизм виступає як важлива стійка характеристика людини; що відображається у її світогляді; духовно-моральних ідеалах; нормах поведінки. Героїчні вчинки військовослужбовців; бійців добровольчих батальйонів; волонтерський рух у ході російсько-українського протистояння став ознакою становлення національних лідерів держави. Волонтерство; скаутський рух активно протидіють формуванню надмірного індивідуалізму. Наші пращури знали істину: суверенною; впевненою в своєму майбутньому може бути та країна; яка має; вільних громадян з почуттям гідності й відчуттям захищеності саме у своїй країні. Українське суспільство є багатонаціональним; поліетнічним.

Світова педагогічна думка шукає відповідні шляхи розвитку освіти; враховуючі нові соціокультурні реалії. Освіта в її полікультурному прояві повинна сприяти усвідомленню свого національного коріння та поваги до інших культур і релігій.

Вилучення з навчальних програм ВВНЗ майже повністю релігієзнавства є помилкою. Треба давати освіту і духовне виховання; без нав'язування релігії. Предмет “Релігієзнавство” – знання про релігію; її походження; а не навчання релігії. Саме цей предмет допоможе створити толерантне суспільство та в окремих ситуаціях навчити молодь цивілізованому способу спілкування без насильства. Держава повинна; контролювати освітні релігійні заклади; щоб формувати український патріотичний світогляд.

Національна самосвідомість та патріотизм – можуть бути цілком сумісними за умови; що держава гарантує; на ділі захищеність для будь-якої нації; представники якої мають громадянство в Україні.

Педагогічні реалії вимагають розв'язання; на перший погляд; суперечливих проблем. Саме освіта в її полікультурному прояві повинна сприяти усвідомленню національного коріння; прищепити повагу та толерантне відношення до інших культур; сприяти набуттю молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі у державотворенні; уміння визначати форми та способи участі в життєдіяльності громадянського суспільства; спроможності дотримуватись законів та захищати права людини; готовності взяти на себе відповідальність; здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів.

Роль педагога; офіцера-наставника; набуває значення посередника; провідника; експерта між особистістю і освітою. Тому підготовка педагогічних кадрів; запровадження принципу національно-патріотичного виховання; полікультурності в освіті набуває актуальності в сучасних умовах. Полікультурна освіта дає можливість подолати шлях від досягнення національної культури мікросоціума до вселюдської.

Висновки. Враховуючи нові соціальні реалії: вибір Україною європейського шляху розвитку; педагогічна думка повинна шукати відповідні шляхи розвитку національної освіти з питань НПВ. Реформа освіти – один із головних напрямів “Стратегії реформ 2020”. На виконання визначених задач потрібно направити зусилля всього українського суспільства для цього потрібно:

оновити зміст і створити систему освіти НПВ; привести його до потреб суспільства; держави; окремої людини; модернізувати навчальні програми; підручники; удосконалити навчально-методичний апарат; провести перепідготовку педагогічних кадрів;

своєчасний моніторинг НПВ освітньої діяльності всіх ланок освіти повинен стати основою щодо вироблення продуманих рішень та їх реалізації в державній освітній діяльності;

посилити проведення військово-професійної орієнтації молоді; НПВ; початкової військової підготовки в навчальних закладах та допризовної підготовки у навчальних закладах;

оновити матеріально-технічне забезпечення на всіх етапах підготовки допризовної молоді й військовослужбовців до захисту Батьківщини;

підвищення престижності військової служби та її соціальної й особистісної мотивації щодо проходження громадянами України через удосконалення соціально-правового забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 № 641 “Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді; Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068>

2. *Астафьев А.А.* Українська ідея: між традиціоналізмом і лібералізмом: матеріали наукової конференції [“Національна ідея”] / Ред. А.А. Астафьев – К.: 2001. – С. 42–45.

3. *Офіцинський Р.* “Політичний розвиток незалежності України (1991 – 2004) в аспекті Європейської інтеграції (на матеріалах періодики Заходу).” / Р. Офіцинський – Київ – Ужгород: Гранда; 2005. С. 468).

4. *Грищенко О.А.* “Своя мудрість: національні міфологія та громадська релігія в Україні” / О.А. Грищенко – К.: УЦКД – 1998.

5. Міжнародна конференція “Моніторинг викликів урядуванню у секторі безпеки України: стан і потреби” 21–22 січня 2016 м. Київ. Бюлетень. – С. 11.

6. *Петрушенко М.* Виховання дитини починається з родини. / М. Петрушенко. // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 98. – С. 1; 4.

7. *Мойсеєва Т.* “Чому так мало живуть українці?” / Т. Мойсеєва. // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 133. – С. 5.

9. *Шевченко В.* “Психолог на війні – посада далеко не другорядна”. / В. Шевченко. “Народна армія”. – 2015. – № 86. – С. 13.

10. Пилипенко Г. “Що читають українці?” / Г. Пилипенко. // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 155. – С. 5.
11. “Актуальні проблеми інформаційної безпеки України” (Аналіт. доп. Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 2–50.
12. Шульга Н. “Наука на роздоріжжі”. / Н. Шульга // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 186. – С. 5.
13. “Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітаризму режимів в Україні та заборону пропаганди їх символів” // “Урядовий кур’єр”. – 2015 – № 2558.
14. Конарева Л.; Кирей Р. “Декомунізація”. / Л. Конарева; Р. Кирей. // “Урядовий кур’єр” – 2015. – №130. – С. 7.
15. Кун Т. “Структура наочних революцій” / Т. Кун . / – Москва: АСТ; – 2002. – С. 243–240.

Е.Н. Голубева
О.А. Митягин; полковник;
В.А. Коваленко; подполковник;
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ – СОСТАВНАЯ СТАНОВЛЕНИЯ ГРАЖДАНИНА; ВОЕННОСЛУЖАЩЕГО-ПАТРИОТА

В статье проведен анализ фактологических преобразований системы национально-патриотического воспитания молодежи и проблемы ее реализации. Определена национальная идея украинского общества. Исследовано влияние “европейского измерения” на систему национально-патриотического воспитания молодежи. Рассмотрены педагогические подходы по улучшению национально-патриотического воспитания будущих защитников Отчизны.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание; “европейский выбор”; национальное самосознание; воспитание гражданина-патриота; лидерские качества военнослужащего; поликультурность.

E. N. Golubeva
O. A. Mityagin; colonel;
V. A. Kovalenko; lieutenant colonel;
National defence University of Ukraine named after
Ivan Chernyakhovsky

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION – FORMATION OF A COMPOUND OF THE CITIZEN SOLDIER-PATRIOT

In the article the analysis of factual transformations of the system of national-Patriotic education of youth and the problems of its implementation. Defined national idea in Ukrainian society. The influence of the “European dimension” to the system of national-Patriotic education of youth. Considered pedagogical approaches to improve national-Patriotic education of future defenders of the Motherland.

Keywords: national-Patriotic education; “European choice”; national identity; education of the citizen-patriot; soldier leadership skills; multiculturalism.

О. Ф. Деменко; кандидат політичних наук;
доцент; заступник директора Навчально-
наукового інституту гуманітарних наук
Університету Державної фіскальної служби
України

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ПРОВІДНИХ ЦЕНТРІВ СИЛИ В СУЧАСНОМУ СЕРЕДОВИЩІ БЕЗПЕКИ

У статті досліджуються особливості розвитку сучасних міжнародних відносин; які характеризується кардинальними змінами міжнародного безпекового середовища. Агресивні дії Російської Федерації призвели до руйнування існуючого світового порядку. У таких непростих умовах Україна визначає нові завдання і перспективи свого внутрішнього та зовнішнього розвитку; зокрема і через трансформацію відносин із провідними центрами сили. Автор обґрунтовує думку; що для збереження політичного і економічного суверенітету країни; зміцнення демократичних інститутів головним пріоритетом зовнішньої політики має бути ефективна реалізація стратегії європейської інтеграції та включення України до євроатлантичної системи безпеки.

Ключові слова: міжнародні відносини; міжнародна безпека; зовнішня політика; Європейський Союз; Організація Північноатлантичного договору; європейська інтеграція.

Постановка проблеми. Сучасний етап у розвитку міжнародних відносин характеризується складними трансформаційними процесами; які зумовлені викликами глобалізації; активізацією етнічних і релігійних чинників; намаганнями окремих країн зруйнувати існуючий світовий порядок і; як наслідок; кардинальними змінами міжнародного безпекового середовища. Воєнно-політична ситуація у світі за останні роки набула якісно нових ознак і продовжує швидко змінюватись; формуючись під впливом потужних і швидкоплинних процесів; що відбуваються у сфері міжнародних відносин. У першу чергу її визначає загострення суперництва між світовими та регіональними центрами сили за збереження та посилення свого впливу.

Зростає небезпека виникнення різних за масштабами збройних конфліктів; їх швидкої ескалації та втягування в них суміжних держав. Все це вимагає знаходити раціональне співвідношення і поєднання національних систем безпеки з участю у колективних міжнародних структурах безпеки. Сьогодні вже стало очевидно; що гарантувати власну національну безпеку можна лише в тісній взаємодії з іншими народами і країнами.

Україна як суверенна держава знаходиться на переломному етапі свого розвитку. У надзвичайно складних умовах; реалізуючи і захищаючи свій суверенітет та територіальну цілісність від збройної агресії; наша держава стає повноправним суб'єктом міжнародних відносин. Долаючи труднощі і невдачі попередніх років; зважаючи набутий власний досвід і досвід інших країн; Україна визначає нові завдання і перспективи свого внутрішнього та зовнішнього розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про те; якою має бути зовнішня політика України; щоб вона могла ефективно забезпечувати її національну безпеку; залишається відкритим практично протягом усього періоду існування незалежності держави. У попередні роки зовнішня політика

нашої держави постійно переживала різкі коливання – від гучних заяв про вступ України до НАТО та ЄС як потенційних гарантів її національної безпеки до декларацій про позаблоковість та про тісну співпрацю з Росією; що забезпечувало б; у першу чергу; економічні інтереси України.

Актуальні питання формування і розвитку зовнішньої політики України постійно перебувають у центрі уваги українських політиків та науковців. Існує розгалужена мережа спеціалізованих державних і неурядових інституцій; які ґрунтовно досліджують проблеми забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері. Ця тема є головною подією для висвітлення у переважній більшості засобів масової інформації.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Аналіз наукової літератури та інформаційних джерел з проблем державної політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері дозволяє констатувати; що в Україні деякі аспекти означених проблем висвітлено в низці монографій; докторських і кандидатських дисертаціях; збірниках наукових праць; інших періодичних виданнях. Водночас; динамічні зміни; які відбуваються як у світі в цілому; так і в Україні зокрема; вимагають подальшого дослідження проблеми вибору пріоритетів зовнішньої політики України у контексті забезпечення її національної безпеки; оскільки від успішного вирішення цього завдання залежить майбутнє України як незалежної держави.

Цілі статті полягають у тому; щоб на основі аналізу наукової літератури та інформаційних джерел з проблем державної політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері проаналізувати відносини України та провідних центрів сили в сучасному середовищі безпеки та обґрунтувати пріоритети зовнішньої політики України на сучасному етапі.

Основний зміст. Сучасна система міжнародних відносин зазнає суттєвих трансформацій. Ми є свідками переходу від постбіполярної системи міжнародних відносин до її нового стану як на глобальному так і на регіональному рівнях. Ці трансформації суттєво впливають на позиціонування України в новому міжнародному середовищі та ставлять перед нею завдання формування оновленої зовнішньополітичної стратегії [3; с. 11].

Зміни; що відбулися в сучасному середовищі безпеки призвели до того; що ситуація у сфері національної безпеки України суттєво загострилась. Загрози; які постали перед Україною; наочно продемонстрували недосконалість сучасної архітектури міжнародної безпеки. Протягом останніх років ми мали нагоду переконатись; що норми міжнародного права не можуть зупинити агресора; механізми міжнародної безпеки; на які покладається Україна; зокрема Будапештський Меморандум про гарантії безпеки; виявилися не дієвими; Організація Об'єднаних Націй черговий раз продемонструвала неспроможність бути гарантом міжнародного миру і безпеки.

Критична ситуація; що склалася в Україні після зміни владного режиму; виявила не тільки хронічну слабкість її державно-політичного устрою; а й ілюзорність сподівань на міцність і дієвість міжнародних інститутів; які зазвичай вважалися основою системи безпеки в Європі [8].

Враховуючи той факт; що тенденція до формування багатоцентричного світу є однією із найважливіших у сучасних міжнародних відносинах;

надзвичайно важливим завданням постає формування адекватної моделі взаємовідносин України із провідними центрами сили. У даній статті ми обмежимося аналізом відносин України із такими провідними центрами сучасних міжнародних відносин як Європейський Союз; Організація Північноатлантичного договору та Російська Федерація.

Європейська інтеграція України залишається ключовим пріоритетом зовнішньої політики України. Не зважаючи на всі складності і суперечності нинішнього розвитку нашої держави; європейська ідея є консолідуючим чинником; який об'єднує і політичні еліти; і українське суспільство загалом.

Україна через Революцію гідності виборола право на європейську інтеграцію; а Європейський Союз політично та економічно зміцнився; гідно витримуючи випробування українською кризою.

Намагання Росії використовувати внутрішні розбіжності в ЄС заради реалізації власних агресивних цілей; отримали гідну відсіч від європейців. Справжня сутність кремлівського режиму нарешті стала зрозумілою всьому європейському політикуму; і як результат; Росія із стратегічного та впливового партнера Європейського Союзу поступово перетворюється на країну-ізгоя. Не зважаючи на окремі проросійські впливи у деяких європейських країнах; Європейський Союз досить одностайно підтримує Україну; як політично; так і у фінансово-економічній сфері; та все більше дистанціюється від путінської Росії.

Поступово розвивається і вдосконалюється система безпеки Європейського Союзу; яка формується в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Її елементами є вже 28 країн Європи. Цілісність цієї системи поступово зміцнюється; вона має тенденцію до розширення та демонструє позитивну динаміку.

З набуттям чинності 1 грудня 2009 року Лісабонського договору можна констатувати початок нового етапу у розвитку Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Важливим аспектом Лісабонського договору є введення до статті 42 Договору про Європейський Союз (ДЄС) положення про взаємну допомогу. Згадане положення вимагає від країн-членів ЄС спільних скоординованих дій з надання необхідної допомоги у випадку; якщо держава-член зазнає збройної агресії на своїй території. За цих умов інші держави-члени повинні надати такій державі допомогу усіма можливими для них засобами відповідно до статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй [4].

Загалом; в оновленому ДЄС наголошується; що Спільна політика безпеки і оборони забезпечує ЄС здатність до оперативних дій; які спираються на цивільні і військові засоби. Європейський Союз може вдаватися до даних засобів при здійсненні місій за його межами з метою забезпечення підтримки миру; запобігання конфліктів і зміцнення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй. Основою для виконання цих завдань служать потенціали; що надаються державами-членами.

До місій; в рамках яких Союз може вдаватися до цивільних і військових засобів; відповідно до статті 43 ДЄС належать: спільні операції з роззброєння; гуманітарні місії та місії по евакуації; місії; пов'язані з наданням консультацій та сприяння у військовій сфері; місії щодо запобігання конфліктів і підтримання

миру; місії бойових підрозділів з врегулювання криз; в тому числі місії з відновлення миру і стабілізаційні операції по закінченні конфліктів. Всі ці місії можуть сприяти боротьбі з тероризмом; у тому числі шляхом надання підтримки третім країнам у боротьбі з тероризмом на їх території [4].

Чи перетвориться у майбутньому Європейський Союз в організацію колективної оборони? Відповідь на це дає сам Договір про Європейський Союз в редакції Лісабонського договору. Пункт другий статті 42 наголошує; що спільна політика безпеки і оборони включає в себе поступальну розробку спільної оборонної політики Союзу. Вона приведе до спільної оборони; як тільки Європейська рада одногосно вирішить про це [4].

Курс на європейську інтеграцію впливає з самої природи державної незалежності України; її прагнення стати невід'ємною складовою частиною Європи. Європейський вибір – це рух України до реальної демократії; інформаційного суспільства; соціально орієнтованої ринкової економіки; що базується на верховенстві права та забезпеченні прав і свобод людини.

Саме тому для України європейська інтеграція має залишатися стратегічним пріоритетом зовнішньої політики; але нам слід усвідомлювати; що на сучасному етапі Європейський Союз не може забезпечити у повній мірі гарантії національної безпеки України. Ми можемо розраховувати лише на політичну; дипломатичну та фінансово-економічну підтримку з боку Європейського Союзу; а також на сприяння ЄС проведенню таких необхідних для України реформ у всіх сферах суспільного життя.

Як слушно зазначає О. Толстов; сам факт підписання Угоди про асоціацію з ЄС у повному обсязі не гарантує Україні стабільної європейської перспективи; а також не забезпечує припинення конфлікту всередині країни чи нормалізацію відносин із РФ. Однак за умов критичного загострення викликів внутрішній і зовнішній безпеці держави встановлення тісніших відносин із Євросоюзом дає реальну можливість скористатися механізмами політичного діалогу та економічною підтримкою з боку європейських держав та інтеграційних структур; включаючи сприяння урегулюванню ситуації на сході держави та запровадження повноцінного моніторингу місії ОБСЄ на українсько-російському кордоні. При цьому слід зважати на те; що допомога з боку ЄС може бути ефективною лише за умов; якщо підписання Угоди про асоціацію стане імпульсом для інтенсивної модернізації країни. Реформи в Україні; включаючи конституційну; повинні докорінно змінити систему державного управління [8].

Повноцінні гарантії національної безпеки для України спроможна надати лише Організація Північноатлантичного договору (НАТО); яка на сьогоднішній день є провідною воєнно-політичною організацією колективної безпеки і оборони.

Аналіз сучасної міжнародної обстановки; в тому числі і з огляду на останні події в Україні; переконує в тому; що Північноатлантичний Альянс виступає надійним гарантом миру і безпеки для своїх країн-членів.

Розширюючи і поглиблюючи зв'язки з іншими країнами і демонструючи відкритість; Альянс прагне зберегти мир; підтримати і розвинути демократичні процеси; зробити внесок у прогрес і процвітання євроатлантичної спільноти

народів та забезпечити розбудову щирого партнерства з усіма демократичними країнами.

Головною метою НАТО від моменту його заснування було визначено захист свободи і безпеки всіх членів Альянсу політичними та військовими засобами відповідно до Статуту ООН.

Північноатлантичний договір проголосив ряд принципових положень; на яких будуються відносини між країнами на євроатлантичному просторі. Найважливішими серед них є:

- прагнення держав – членів Альянсу до миру;
- організація взаємодії між країнами – учасницями НАТО через консультації;
- організація спільної оборони у разі нападу на будь-якого члена НАТО;
- можливість розширення Альянсу та виходу з нього [6].

Становленню Альянсу як найефективнішої організації у сфері підтримання миру та забезпечення безпеки на європейському континенті у нових умовах сприяла балканська криза; що розпочалася 1992 року. За тогочасних обставин і ООН; і ОБСЄ; і ЄС були неспроможними приборкати жорсткий міжетнічний конфлікт. Вони не мали для цього достатньої кількості миротворчих сил і не змогли їх створити. Лише НАТО виявилася готовою до таких акцій і тим самим продемонструвала; що вона спроможна забезпечувати безпеку в Європі.

Найвдаліше місце НАТО в системі міжнародної безпеки дає можливість розкрити модель безпеки на основі співробітництва; яка побудована Альянсом. Безпека на основі співробітництва являє собою систему; яка утворилася навколо ядра ліберально-демократичних держав; поєднаних офіційними і неофіційними союзами та інститутами; що мають спільні цінності; а також здійснюють практичне прозоре співробітництво в економічній; політичній та військовій сферах.

Щоб система безпеки на основі співробітництва була корисною й ефективною; вона має бути спрямована як усередину (колективна безпека); так і назовні (колективна оборона). Крім того; система безпеки повинна містити два додаткових виміри; які не передбачені концепціями колективної безпеки і колективної оборони; а саме: забезпечення індивідуальної безпеки та активне зміцнення й поширення стабільності на територіях; прилеглих до зони безпеки на базі співробітництва; оскільки нестабільність і конфлікти на цих територіях можуть являти загрозу для країн-учасниць системи безпеки на основі співробітництва.

Індивідуальна безпека є основою будь-якої діючої міжнародної системи безпеки; в основу якої покладені ліберально-демократичні ідеали. Дотримання й захист основних свобод особи – це те ядро; похідними від якого є всі інші форми безпеки. Щоб можна було говорити про безпеку на міжнародному рівні; спочатку її необхідно забезпечити на рівні окремої особистості. Невипадково першою умовою членства в НАТО є внутрішній демократизм суспільства; що гарантує реалізацію індивідуальних прав і свобод людини і громадянина [5; с. 229].

Отже; необхідно визнати; що на цей час НАТО – єдина у світі ефективно діюча модель такої системи.

Україна має тривалу історію взаємовідносин із Північноатлантичним Альянсом у якості партнера НАТО. Проте; як слушно зазначає В. Гречанинов; НАТО має досить обмежені можливості стосовно сприяння безпеці своїх партнерів [1]. Водночас нинішня криза з усією очевидністю продемонструвала; що Україна; не будучи складовою частиною євроатлантичної системи колективної безпеки; не зможе сховатися під її парасолькою. І хоча політика євроатлантичної інтеграції створює додаткові ризики; пов'язані з інтенсифікацією спроб Росії дестабілізувати Україну; але водночас вона здатна підсилити нашу позицію в переговорах із РФ у будь-якому форматі [10].

Тож очевидно; що нинішній статус України як партнера Альянсу не відповідає реаліям часу. Підтримка конституційною більшістю Верховної Ради України внесеного Президентом України Закону "Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості" є свідченням того; що відносини України з НАТО виходять на якісно новий рівень. Адже цим документом внесено зміни до Закону України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики"; який відтепер встановлює; що "основними засадами зовнішньої політики є: поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою досягнення критеріїв; необхідних для набуття членства у цій організації" [2].

Тож зараз перед Україною стоїть завдання поглиблювати політичний діалог і практичне співробітництво з Альянсом з метою швидких і глибоких реформ сектору безпеки і оборони та переходу Збройних сил України на стандарти НАТО.

У спільній заяві Комісії Україна – НАТО; прийнятій під час саміту НАТО в Уельсі у вересні 2014 року; Альянс в черговий раз підтвердив підтримку суверенітету і територіальної цілісності України в межах її кордонів; визнаних на міжнародному рівні. Члени Альянсу розпочали програми; спрямовані на вдосконалення потенціалу Збройних Сил України у сферах командування; управління та зв'язку; логістики; стандартизації; кіберзахисту; соціальної адаптації військовослужбовців; а також стратегічних комунікацій. НАТО також допомагає Україні у реабілітації поранених військовослужбовців; а багато країн-членів Альянсу надають військово-технічну допомогу Україні на двосторонній основі. Продовжуються робота над розвитком оперативної сумісності між Збройними Силами України і НАТО; в тому числі шляхом регулярної української участі в навчаннях Альянсу [7].

Євроатлантична інтеграція означає для України більше; ніж просто стати членом системи колективної безпеки – це включення в євроатлантичний простір безпеки з країнами; з якими ми поділяємо загальні цінності та принципи. Бути частиною механізму колективної безпеки та оборони означає отримати надійні гарантії безпеки; що дає можливість сконцентруватися на соціальних та економічних питаннях. Членство України в НАТО відкриє нові економічні перспективи; знизить рівень фінансових ризиків; поліпшить інвестиційний клімат; що сприятиме активізації економічного розвитку; підвищенню добробуту українських громадян.

Україна усвідомлює важливість налагодження конструктивних і рівноправних двосторонніх відносин з Російською Федерацією; зокрема з огляду на значну залежність української економіки від російських енергоносіїв;

великі обсяги товарообігу та ринків збуту української продукції; значний рівень інтегрованості культурно-інформаційного простору; розгалужені гуманітарні зв'язки. Проте на сьогоднішній день українсько-російські відносини перебувають у наймасштабнішій за всю новітню історію кризи. При цьому; на жаль; не виключена подальша ескалація конфлікту між Україною та Росією у майбутньому.

Проголосивши пострадянський простір сферою своїх виключних національних інтересів; Російська Федерація використовує увесь комплекс можливих методів; включно з відвертою військовою агресією та прямим втручанням у внутрішні справи України; щоб залишити нашу державу під своїм контролем.

Очевидно; що налагодження українсько-російських відносин має важливе значення для України. Тож цілком природно постає питання про необхідність розроблення ефективної зовнішньої політики щодо Російської Федерації; про пошук тих підходів; які дали б змогу сформувати оптимальну модель українсько-російських відносин; що забезпечила б безпечне існування й розвиток України як незалежної суверенної держави.

Як цілком обґрунтовано зазначає О. Троян; з огляду на сучасний стан українсько-російських відносин; реальному зміцненню міжнародних позицій України як повноцінного суб'єкта сучасних міжнародних відносин сприятиме вирішення низки завдань:

- зміна загального характеру зовнішньої політики України від пасивної до активної; спрямованої на захист не групових; корпоративних; часткових; а важливих різнопланових загальнодержавних інтересів;

- активізація української дипломатії в стратегічно важливих для нашої держави напрямках;

- у діалозі з РФ як потужним; агресивним і непередбачуваним сусідом уникнення двосторонніх форматів. Намагання вести діалог у багатосторонньому форматі; використовуючи підтримку і допомогу сильних і впливових союзників;

- досягнення консенсусу щодо міжнародних пріоритетів держави як на рівні політичної еліти; так і на рівні всього суспільства загалом;

- зміцнення обороноздатності нашої держави;

- запровадження та успішна реалізація в інтересах суспільства низки важливих внутрішніх реформ – конституційної; судової; місцевого самоврядування тощо;

- модернізація й інноваційний розвиток української економіки шляхом швидкої та неухильної переорієнтації на новітні технології [9].

Висновок. Таким чином для збереження політичного і економічного суверенітету країни; зміцнення демократичних механізмів у внутрішньополітичному житті держави та суспільства головним пріоритетом зовнішньої політики України має бути ефективна реалізація стратегії європейської інтеграції та активне залучення України до євроатлантичної системи безпеки з метою досягнення критеріїв; необхідних для набуття повноправного членства у Організації Північноатлантичного договору.

Курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію у сучасних умовах немає жодної альтернативи; а наближення до західних стандартів демократії; права та

соціально-економічного розвитку буде головною гарантією подальшого прогресивного розвитку Української держави.

Що стосується відносин із Російською Федерацією; то Президентом України чітко окреслено межу можливих компромісів з українського боку: територіальна цілісність і суверенітет України не можуть бути предметом обговорення. У всіх інших питаннях необхідно шукати варіанти рішень; які максимально захистять національні інтереси України і; разом з тим; дадуть змогу вивести українсько-російські відносини з глухого кута.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гречанинов В. Україна – НАТО: учора; сьогодні; завтра. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajina-nato-uchora-sogodni-zavtra/>
2. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики". – Режим доступу: / <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
3. Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки; прогнози та пріоритети / за ред. Г. М. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос»; 2014. – 2014. – 352 с.
4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. – Режим доступу: / <http://www.minjust.gov.ua/file/23491.PDF>
5. Міжнародні відносини і зовнішня політика України: підручник / [Деменко О.Ф. та ін.]; під ред. Пошедіна О.І. – Київ: НУОУ; 2013. – 374 с.
6. Північноатлантичний договір. – Режим доступу: / http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/950_008
7. Спільна заява Комісії Україна-НАТО на рівні глав держав та урядів. – Режим доступу: / <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/comments/2278-spilna-zajava-komisiji-ukrajina-nato-na-rivni-glav-derzhav-ta-uryadiv>
8. Толстов С. Проблеми та пріоритети України в умовах кризи європейської безпеки. – Режим доступу: / <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/problemi-ta-prioriteti-ukrajini-v-umovakh-krizi-jevropci/>
9. Троян С. Українсько-російські відносини в контексті інтеграційних процесів на пострадянському просторі. – Режим доступу: / <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinsko-rosiiski-vidnosini-v-konteksti-integraci/>
10. Шамшур О.; Капітоненко М. У пошуках втраченого часу: проблема вибору стратегії безпеки України. – Режим доступу: / http://gazeta.dt.ua/international/u-poshukah-vtrachenogo-chasu-problema-viboru-strategiyi-bezpeki-ukrayini-_.html

А. Ф. Деменко; кандидат политических наук; доцент; заместитель директора Учебно-научного института гуманитарных наук Университета Государственной фискальной службы Украины; г. Ирпень.

НАПРАВЛЕНИЯ ТРАНСФОРМАЦИИ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ И ВЕДУЩИХ ЦЕНТРОВ СИЛЫ В СОВРЕМЕННОМ СРЕДЕ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье исследуются особенности развития современных международных отношений; которые характеризуются кардинальными изменениями в системе международной безопасности. Агрессивные действия Российской Федерации привели к разрушению основ существующего мирового устройства. В таких непростых условиях Украина определяет новые задачи и перспективы своего внутреннего и внешнего развития; в том числе и через трансформацию отношений с ведущими центрами силы. Автор обосновывает мысль; что для сохранения политического и экономического суверенитета

страны; усиления демократических институтов главным приоритетом внешней политики должна быть эффективная реализация стратегии европейской интеграции и включение Украины в евроатлантическую систему безопасности.

Ключевые слова: международные отношения; международная безопасность; внешняя политика; Европейский Союз; Организация Североатлантического договора; европейская интеграция.

O. F. Demenko; candidate of political sciences; associate professor; Deputy Director of the Research Institute of Humanities of the University of State Fiscal Service of Ukraine; Irpin. Directions of transformation of relations of Ukraine and the leading power centres of in the modern security environment.

DIRECTIONS OF TRANSFORMATION RELATIONS AND UKRAINE LEADING CENTERS OF POWER IN TODAY'S SECURITY ENVIRONMENT

The article analyzes the features of contemporary international relations; which is characterized by dramatic changes in the international security environment. Aggressive actions of the Russian Federation led to the destruction of the existing world order. In these challenging conditions Ukraine defines new tasks and prospects of its internal and external development through transforming relationships with leading centers of power. Today it has become clear in order to ensure the national security the government should cooperate with other nations and countries. It is essential to find a rational combination of value and national security systems with participation in the collective international security structures.

The author justifies the view that to strengthen democratic institutions; the main foreign policy priority should be aimed at the effective implementation of the strategy of European integration and the inclusion of Ukraine to Euro-Atlantic security system for the preservation of political and economic sovereignty.

There is no alternative to a course of European and Euro-Atlantic integration and convergence with Western standards of democracy; rights; social and economic development will be the main guarantee of the further progressive development of the Ukrainian state.

Keywords: international relations; international security; foreign policy; European Union; North Atlantic Organization; European integration.

ВПЛИВ ЗРУЧНОСТІ ІНТЕРФЕЙСУ КОРИСТУВАЧА НА ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

У статті розглядається характеристика впливу зручності інтерфейсу користувача комп'ютерних засобів підготовки військових фахівців на підвищення показників якості підготовки. Надаються особливості розробки графічних інтерфейсів користувача комп'ютерних засобів підготовки військових фахівців. Детально розглядаються принципи та підходи до створення зручних користувацьких інтерфейсів на прикладі проектування web-інтерфейсу розроблюваної інформаційно-дистанційно-тренажерної системи (ІДТС) підготовки військово-технічних фахівців Ракетних військ і артилерії. Обґрунтовується доцільність застосування дружнього до користувача графічного інтерфейсу у комп'ютерних системах військового призначення та його вплив на процес підготовки військових фахівців. Приводяться основні можливості та функції web-інтерфейсу ІДТС.

Ключові слова: користувацький інтерфейс; web – орієнтовані системи підготовки; комп'ютерні засоби підготовки військових фахівців; інформаційно-тренажерні системи підготовки військового призначення.

Постановка проблеми. Метою оборонної реформи має бути готовність до військових загроз; заявив Міністр оборони України генерал армії С. Полторак під час установчої наради комітету реформ Міноборони ЗСУ. Суть оборонної реформи; зазначив міністр; полягає у професіоналізації Збройних сил та створенні необхідного військового резерву [1].

Однією з проблем; що постали перед Збройними Силами; є підвищення безпеки військовослужбовців при виконанні бойових стрільб. Відомо; що під час проведення навчань з бойовою стрільбою безпека військовослужбовців повністю залежить від попереднього здобутих знань та навичок; тренувань; тобто відпрацювання основних операцій стосовно бойових стрільб. Недосконалість знань з будови та експлуатації; поводження з озброєнням і боєприпасами призводить до значної кількості не тільки аварій; а й до загибелі людей з вини особового складу гармати.

В останні роки відслідковується тенденція підвищення вимог до тих; хто навчається у ВВНЗ і цивільних університетах де є кафедри військової підготовки. Саме вони є джерелом підготовки офіцерів запасу Сучасні артилерійські комплекси – це сукупність складного озброєння і військової техніки (ОВТ). Вони включають; як засоби доставки боєприпасів (засоби вогневого ураження) і самих боєприпасів до цілі; так і засобів забезпечення стрільби (засоби розвідки; зв'язку і управління; бойового забезпечення; метео і топозабезпечення тощо).

Здебільшого слухачі знаходяться за межами основного підрозділу або кафедри та із зрозумілих причин не мають можливості відпрацьовувати деякі питання програми на ОВТ.

При роботі з таким складним ОВТ; потрібні висококваліфіковані номери обслуги; оператори; які повинні бути спеціально навчені. Ці люди несуть велику відповідальність за наслідки тих рішень; які; вони приймають під час виконання вогневого завдання.

За деякими оцінками; під час артилерійських стрільб; досить великий відсоток аварій з загибеллю людей відбувається з вини навідників; операторів та інших членів обслуги артилерійських комплексів; збитки від таких наслідків

непомірно великі у порівнянні з засобами; які необхідно витратити на якісне і постійне навчання обслуги.

Тому проблема навчання обслуги артилерійських комплексів приваблює до себе все більше і більше уваги і на цей час є актуальною.

Усі потужні навчальні заклади мають власні системи; які надають можливість отримувати освітні послуги не виходячи із дому. Але між військовою підготовкою та звичайною вищою освітою – дуже велика “прірва”; яка стала помітною при погіршенні ситуації на Сході України в наслідок чого до лав Збройних Сил було мобілізовано велику кількість військовослужбовців запасу у тому числі випускників-офіцерів кафедр військової підготовки; військовозобов’язаних з невеликим строком служби різного командного складу; рівень підготовки яких виявився недостатнім для виконання бойових завдань. Зі сказаного вище випливає; що держава потребує висококваліфікованих військових спеціалістів; в тому числі і офіцерів запасу; які мали б якісні знання та навички; які можна в будь-який момент особливого періоду і у будь-якому місці швидко самостійно їх відновити.

Однією із проблем відновлення знань військовослужбовцями запасу є відсутність не тільки відповідної літератури (технічних описів; керівництв з експлуатації озброєння і військової техніки (ОВТ); пам’яток; альбомів рисунків тощо); але й відсутність комплектів ОВТ; тренажерів; що надали б можливість здійснювати тренування і набуття практичних навичок за умови віддаленості від місця дислокації головних підрозділів.

На нашу думку; поряд із використанням традиційних форм навчання; впровадження у систему підготовки військових фахівців комп’ютерних технологій; зокрема 3D моделей; розробка та широке застосування ІДТС призведе до зростання рівня професійної підготовки і якості навчання військових спеціалістів; формування у них первинних практичних навичок; отримання знань на протязі тривалого часу. Наприклад; створення ІДТС дозволяє вивчати ОВТ навіть без реальних зразків. 3D модель максимально відображає будову усіх вузлів і механізмів зразка; моделює процеси і явища які відбуваються у середині зразка (наприклад; за бронєю; корпусом; кожухом тощо).

Отже; пошук і визначення підходів до удосконалення підготовки військовослужбовців запасу у особливий період є актуальною науковою задачею; оскільки її вирішення дозволить зробити попередні висновки про доцільність створення та використання ІДТС.

Мета статті. Аналіз проблемних питань у розробці зручного та достатньо функціонального web – інтерфейсу для функціонування розробленої ІДТС та проблем створення і реалізації закритого ресурсу підготовки військових фахівців в особливий період з віддаленим доступом; використовуючи сучасні інформаційні технології.

Останні дослідження та публікації. Застосування лише традиційних методів навчання вже не відповідає сучасним вимогам до військових спеціалістів; особливо до тих; хто знаходиться у зоні АТО; оскільки вони не забезпечують достатніх знань слухачам. Тому пошук нових прийомів і методів підвищення якості навчання військовослужбовців; які знаходяться за межами ВВНЗ; навчальних центрів; полігонів присвячена низка робіт. Так; в роботі [2] проведений аналіз різних моделей створення дистанційного навчання. Робота [3] присвячена підходу щодо створення методів контролю оцінки знань слухачів. У

роботі [4] здійснено аналіз різних методів розробки матеріалів дистанційного навчання; є спроби застосування тренажерів у системі дистанційного навчання [5]. Однак розгляд питань щодо створення ІДТС ОВТ у сучасних публікаціях майже не виявлено.

Виклад суті та результатів дослідження. На сьогодні існують деякі системи; що дозволяють віддалено проводити підготовку фахівців. У рамках статті розглянуто web – інтерфейс – один із складових компонентів цілісної ІДТС та надаються основні етапи його створення; для функціонування та управління ІДТС.

Для створення будь-якого програмного продукту необхідно:
провести аналіз предметної області;
проаналізувати ринок створюваного продукту на аналоги;
створити модель; яка зможе наглядно показати майбутній “результат”;
здійснити реалізацію моделі засобами інформаційних технологій;
провести тестування програмного продукту;
здійснити впровадження програмного продукту.

Описаний вище підхід застосовується для розробки ІДТС в цілому та окремих її частин.

Створення ІДТС має на меті: зібрання всієї наявної інформації в одному місці; отримання доступу слухачами до всього навчального матеріалу в межах підготовки за спеціальністю; отримання консультацій викладачів кафедри в режимі online; отримати як теоретичні; так і відпрацьовувати практичні питання на online тренажерах; здійснювати автоматизований контроль отриманих знань і навичок.

Виходячи із вище названих міркувань; вдалося створити унікальний продукт; в якому поєднуються теоретичні і практичні процеси; та ігровий аспект процесу навчання (кожен слухач має власного солдата; якого можна “прокачати”; використовуючи зароблені бали при проходженні завдань).

Як відомо; дистанційне навчання – це інформаційна система; яка дозволяє отримати якісні знання; навчаючись у зручний час у будь-якому місці.

ІДТС має закритий доступ. За допомогою аутентифікаційних даних (логіну та паролю); користувач через web – інтерфейс може здійснювати вхід до ІДТС; де може вільно користуватися усіма ресурсами. Дані для входу у систему унікальні; генеруються для кожного користувача системи адміністратором та видаються кожному користувачу окремо. Для зручності web – інтерфейс створений на 2 мовах: українській та російській.

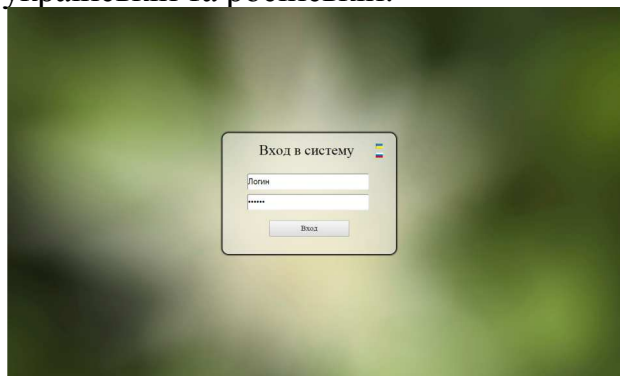

Рисунок 1. – Вікно введення аутентифікаційних даних у ІДТС.

За допомогою Adobe Photoshop CS6 створюється ескіз – шаблон для розміщення компонентів web – інтерфейсу; який згодом програмується.

Наступним етапом є створення зовнішнього графічного вигляду безпосередньо web – інтерфейсу; через який користувач може використовувати всі функції ІДТС; а адміністратор здійснювати управління та наповнення ІДТС новими матеріалами.

Для подальшого функціонування створеної візуалізації; відбувається її кодування мовами PHP; Java Script; CSS; HTML; що дозволяє отримувати доступ до web – інтерфейсу ІДТС із браузера.

Так як доступ до web – інтерфейсу здійснюється лише з ПК; то доцільно використовувати “гнучкий” макет. Розроблений web – інтерфейс підтримує роботу з усіма сучасними браузерами Google Chrome; Opera; Firefox; Internet Explorer; а його головною перевагою є підтримка різної роздільної здатності екрану. Web – інтерфейс автоматично пристосовується до розміру екрана користувача; а функції “min-width” і “max-width” дозволяють обмежити ширину екрану; що надає можливість контенту завжди знаходитися у полі зору користувача (Рис. 2)

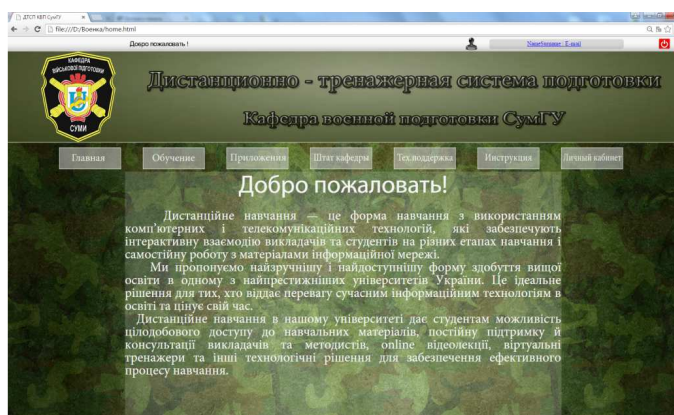

Рисунок 2. – Головна сторінка web – інтерфейсу ІДТС

За допомогою Java Script; підключається функція “Click to Call”; що дозволяє спілкуватися та обмінюватися текстовими повідомленнями з викладачами або адміністрацією; використовуючи “Skype” (Рис.3).

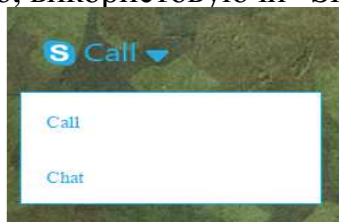

Рисунок 3. – Реалізація функції “Click to Call”.

Наявність функції online спілкування; дозволяє проводити заняття; консультації з одним або групою користувачів в режимі реального часу не виходячи з ІДТС у будь-якому місці.

Web – інтерфейс підтримує роботу з модулями; які містять інтерактивну 3D графіку; що дає можливість відпрацьовувати практичні навички в online режимі; наприклад збирати або розбирати вузли та механізми артилерійських систем.

Висновки та перспективи. Таким чином; виходячи з викладеного і результату дослідження проблеми; авторами розроблено концептуальну модель web – інтерфейсу ІДТС на базі web – орієнтованих інформаційних технологій. Web – інтерфейс розроблений максимально зручним та гнучким для роботи; управління та налагодження ІДТС. Web – інтерфейс не має залежності від типу апаратного і виду програмного забезпечення встановленого на комп’ютері; та має можливість працювати в умовах високої завантаженості локальних мереж.

Подальші дослідження у даному напрямку полягають у розробці мобільного додатку на базі Android OS; Mac OS; що надасть можливість користуватися ІДТС; використовуючи сучасні мобільні гаджети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронний ресурс. [<http://www.hro1.madske.tv/society/poltorak-meta-oboronnoyi-reformi----buti-gotovim>]
2. *Рябцев В.В.* Модель дистанційного навчання у національному університеті оборони України / В.В. Рябцев // – 2009. – №1(4). – с.35.
3. *Раззаков Ш.И.* Контроль знаний в системе дистанционного обучения [Текст] / Ш.И. Раззаков; У.З. Нарзиев; Р.Б. Рахимов // Молодой ученый. –2014. – №7. – С. 70–73.
4. *Петриков П.А.* Подходы к разработке учебных материалов для дистанционного обучения / П.А. Петриков // Молодой ученый. – 2012. – №2. – С. 59–62.
5. *Мухамадиева К.Б.* Применение тренажеров в системе дистанционного обучения // Молодой ученый. – 2014. – №17. – С. 32–33.

А.Й. Деревянчук; кандидат технических наук;
професор Сумской государственной університет

ВЛИЯНИЕ УДОБСТВА ПОЛЬЗОВАТЕЛЯ НА КАЧЕСТВЕННЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье рассматривается характеристика влияния удобства пользовательского интерфейса в компьютерных системах подготовки военных специалистов на рост показателей качества подготовки. Представлены особенности разработки графических пользовательских интерфейсов компьютерных средств подготовки военных специалистов. Подробно рассматриваются принципы и подходы к разработке удобных пользовательских интерфейсов на примере проектирования web-интерфейса разрабатываемой информационно-дистанционно-тренажерной системы (ИДТС) подготовки военно-технических специалистов Ракетных войск и артиллерии. Обосновывается целесообразность использования дружественного пользовательского графического интерфейса в компьютерных системах военного назначения и его влияние на процесс подготовки военных специалистов. Приводятся основные возможности и функции web-интерфейса ИДТС.

Ключевые слова: пользовательский интерфейс; web-ориентированные системы подготовки; компьютерные средства подготовки военных специалистов; информационно-тренажерные системы подготовки военного назначения.

A. Y. Derevjanchuk; Candidate of Technical Sciences; Professor Sumy State University

INFLUENCE ON USER UDOBSTVA QUALITATIVE INDICATORS PREPARATION SPECIALISTS

At this article the author shows the characteristics of the impact of convenience the user interface in computer systems of training the military specialists to increase training quality indicators. Describes the features of the development of graphical user interfaces for computer systems of training the military specialists. In detail considered the principles and approaches to the development of user-friendly interface. As an example; the describes design of the web-interface developed remotely information training system (RITS) of military technicians The Missile Forces and Artillery. Substantiates the feasibility of using a friendly the graphic user interface in computer systems for military use and its impact on the process of training military specialists. Considered the main features and functions of web-interface RITS.

Keywords: user interface; web-oriented training systems; computers tools of training military specialists; information and simulator training system of military.

ДИСПОЗИЦІЯ ПРОФЕСІОГРАМИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРА-АРТИЛЕРИСТА У ВВНЗ ДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

У статті розглянуто автором особливості професіограми щодо прийняття рішення офіцерами-артилеристами різних ланок управління в особливих умовах. Надані пропозиції по підвищенню ефективності підготовки офіцерів-артилеристів у ВВНЗ до прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: професіограма; офіцер; прийняття рішення.

Постановка проблем у загальному вигляді. Професія офіцера-артилериста (офіцер) охоплює широку область діяльності; що пов'язана з управлінням артилерійськими підрозділами. Описуючи площину цієї області ми визначаємо; що її розміри по вертикалі починаються від командира взводу (вогневого; управління тощо) і закінчуються посадою командувача ракетних військ і артилерії; по горизонталі – це вогневі підрозділи (мінометні; систем залпового вогню; ствольної артилерії (причіпної та самохідної); протитанкові); підрозділи артилерійської розвідки (звукової; радіолокаційної; метеорологічної тощо); підрозділи управління; навчальні; наукові підрозділи та інші. Управлінські рішення; які приймаються офіцерами у цій площині можуть суттєво відрізнитись за змістом; процедурою прийняття та впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій; в яких започатковано вирішення даної проблеми. Аналіз наукової літератури; результати наукових досліджень; свідчать про те; що висока боєздатність і працездатність командного складу обумовлюється рівнем їх професійної підготовки; ступенем оволодіння специфічними знаннями; навичками та уміннями військової професії. Результати аналізу прийняття управлінського рішення військових керівників; як педагогічної проблеми в науковій теорії та педагогічній практиці; описані у вітчизняній і зарубіжній літературі. Проблеми прийняття рішення військовим фахівцем; охоплюють такі питання: теорія і практика прийняття управлінських рішень (В. Колпаков); прийняття рішень у військовій справі (М. Нещадима; В. Колесника; В. Мазуренка; В. Супруна); системи підтримки прийняття рішень (Б. Герасимов; М. Дивизинюк; І. Субач) [4]; інноваційні підходи до прийняття управлінських рішень (Л. Трофімов; В. Трофімов); управлінського мислення офіцерів в системі післядипломної освіти (В. Шемчук) [9] та ін.

Проблемами розробки професіограми у військовій справі займалися; такі науковці як: Б. Ломов та К. Платонов які заклали фундаментальні основи професіографії військових фахівців [2]; В. Бурега створив професіограму ротного політпрацівника [1]; М. Корольчук та В. Крайнюк описали теорію і практику професійного психологічного відбору [5]; М. Макаренко – основи професійного відбору військових спеціалістів [6]; С. Поздишев – психологічний аналіз управлінської діяльності офіцера оперативно-тактичної підготовки [7] та ін.

Для успішного ведення бойових дій в умовах АТО командний склад повинен володіти знаннями; навичками; уміннями та якостями; які забезпечують високий рівень прийняття ефективних рішень.

Метою статті є теоретично-методичний аналіз професіограми офіцера в

процесі прийняття управлінського рішення під час участі в бойових діях (АТО; миротворчі місії та ін.); щодо підвищення ефективності підготовки офіцерів у ВВНЗ.

Виклад основних результатів досліджень. Офіцер-артилерист – це в першу чергу військово-технічний інтелігент; високо ґрудована особистість у всіх сферах життя; офіцери цього роду військ повинні відмінно знати точні науки (фізику; математику та ін.) і протягом всієї своєї служби використовувати її в бойовій роботі; а саме постійно проводити розрахунки; щоб здійснити точний вистріл; для того щоб управляти вогнем взводу (батареї; дивізіону; полку чи бригади).

Професіограма (лат. *professio* – спеціальність; *gramma* – записую) – опис особливостей певної професії; який розкриває зміст професійної діяльності; а також перелік вимог; які дана професія вимагає від людини.

Професіограма – це по суті документ; у якому подано комплексний; систематизований і всебічний опис об'єктивних характеристик професії і сукупності її вимог до індивідуально-психологічних особливостей людини. Головною частиною професіограми є психограма; що включає повний опис власне психологічних характеристик та професійно важливих особистісних якостей спеціаліста.

Процес створення професіограм базується на певних принципах; дотримання яких забезпечує наукову обґрунтованість результатів дослідження. Принципи професіографії сформулював К. Платонов; а саме: комплексність; цілеспрямованість; особистісний підхід; надійність (вимоги до емоційної стійкості особистості в умовах перешкод і шумів); диференціація; типізація; перспективність і реальність [2].

Управлінське рішення командира [9] синтезується при поєднанні аналітики; логіки; волі; мотивації; інтелектуальних здібностей; наявних комунікаційних зв'язків; функціональних обов'язків та повноважень командирів різних ланок управління в реальних умовах обстановки.

Прийняття рішень самостійно та виконання наказів – є критично важливим. Ціна швидкості реакції і способу реагування – життя [8; с. 37]; варто відзначити; що для командира це також життя його підлеглих.

Кожному офіцеру доводиться просуватись по професійній площині починаючи з підрозділу ВВНЗ; де він; ще курсантом; опановує обрану спеціальність. Майже кожен крок на цьому шляху пов'язаний зі здійсненням процесу управління; основою якого є прийняття управлінських рішень. Управлінські рішення; які доводиться приймати офіцерові; відрізняються за інформативним наповненням [3–4]; складністю процесу їх реалізації; ступеню відповідальності; наслідками та іншими ознаками. Найбільша динаміка таких змін спостерігається при “просуванні” офіцера по вертикальній осі військово-професійної площини. Тому; для проведення аналізу; ми обрали зміни в професіограмах офіцерів різних ланок управління: тактичній; оперативно-тактичній; оперативно-стратегічній. Для спрощення; нами обрано з кожної ланки по одній найбільш характерній; на нашу думку; посаді; а саме:

тактична – командир батареї;

оперативно-тактична – командир артилерійського полку (бригади);

оперативно-стратегічна – командувач ракетних військ і артилерії.

В умовах сьогодення; особливого значення набувають проблеми визначення структури професійних знань; навичок та умінь офіцера Збройних Сил України необхідних для ефективного виконання бойових завдань в реальних умовах обстановки розглянемо основні вимоги до офіцера-артилериста (див табл. 1); обґрунтування раціональних шляхів і педагогічних умов підвищення ефективності підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

Таблиця 1

Основні вимоги до офіцера-артилериста

Перелік вимог	Ланки управління		
	Тактична	Оперативно-тактична	Оперативно-стратегічна
ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ФАХІВЦЯ			
Громадянство	України		
Орієнтовний вік (років)	від 21 до 29	від 29 до 42	від 34 до 45
Стать	чоловіча		
ЗАГАЛЬНА І СПЕЦІАЛЬНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА (ОСВІТА)			
Кваліфікація	бакалавр	магістр	магістр
Рівень військової освіти	тактичний	оперативно-тактичний	оперативно-стратегічний
Термін навчання у ВВНЗ	денна – 4 роки; заочна – не передбачена	денна – 2 роки; заочна – 3 роки	денна – 2 роки; заочна – 3 роки
Система перепідготовки та підвищення кваліфікації	за необхідності до призначення на вищу посаду.		
ЗНАННЯ; ПРАКТИЧНІ НАВИЧКИ ТА ВМІННЯ			
Знання порядку бойового застосування; основ та правил стрільби і управління вогнем	до артилерійського дивізіону включно	до артилерійського полку включно	за весь рід військ
Попередній досвід проходження служби у підрозділах артилерії	не обов'язковий	обов'язковий на посадах до <i>шпк</i> – “майор”	обов'язковий на посадах до <i>шпк</i> – “полковник”
Бойовий досвід	не обов'язковий	бажаний	обов'язковий
Володіння стрілецькою зброєю	АК-74; ПМ; РГД-5; Ф-1		
<i>Знання ТТХ; будови правил застосування і експлуатації; ремонту ОВТ та боєприпасів до них:</i>			
ОВТ підрозділу (частини)	досконало		досконало знати ОВТ підрозділів та частин РВіА
інше РАО	детально		
<i>Знання ТТХ та принципів застосування РАО іноземних армій:</i>			
ймовірного (реального) противника	детально	досконало	
інших армій	загальні положення		детально
<i>Знання політичної обстановки:</i>			
в Україні	детально		
в сусідніх державах та світі	загальних тенденцій	загальної обстановки	детальної обстановки
<i>Знання особливостей місцевості; кліматичних умов:</i>			
в Україні	досконало		
в сусідніх державах	детально	досконало	
в світі	загальні особливості		детально

Слід зауважити на таку особливість; що чим вище посада тим сильніше нівелюється різниця між суміжними артилерійськими спеціальностями; просуваючись по кар'єрних сходинках; офіцеру доводиться опановувати основні особливості інших артилерійських (і не тільки) спеціальностей.

Основною та першочерговою відмінністю професіограм офіцерів різних ланок управління виступають їх головні функціональні обов'язки; якими перш за все є здійснення управління підпорядкованими підрозділами (частинами; військами) див. табл. 2. Тому і рішення будуть поділятися:

для офіцерів тактичної ланки управління – тактичні рішення;

для офіцерів оперативно-тактичної ланки управління – оперативно-тактичні рішення; інколи тактичні рішення;

для офіцерів оперативно-стратегічної ланки управління – оперативно-стратегічні; інколи оперативно-тактичні і; як виняток; тактичні рішення.

Таблиця 2

Основні функції військово-професійної діяльності офіцера-артилериста

Ланки управління		
Тактична	Оперативно-тактична	Оперативно-стратегічна
<i>ОСНОВНІ ВИДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>		
<i>Бойова</i>		
виконання покладених завдань щодо вогневого ураження противника в бою	організація планування вогневого ураження противника вогнем підпорядкованих підрозділів в операціях	загальне керівництво діями підрозділів і частин РВіА
<i>Навчально-бойова</i>		
організація бойової підготовки у підрозділі; участь у заходах старших начальників	організація бойової та мобілізаційної підготовки у підпорядкованих підрозділах; участь у заходах старших начальників	загальне керівництво бойовою та мобілізаційної підготовки у підрозділах та частинах РВіА; участь у заходах вищого військового керівництва
<i>Виховна</i>		
безпосередня участь у виховній роботі з підпорядкованим особовим складом	проведення виховної роботи з окремими категоріями військовослужбовців (командирами підрозділів; начальниками служб та ін.)	здійснення загального керівництва щодо виховання особового складу; визначення (уточнення) основних напрямів виховної роботи
<i>Адміністративно-господарська</i>		
заходи з організації служби військ; ведення батареиногo господарства; організація забезпечення особового складу батареї	управління фінансовим господарством (розпорядник бюджетних коштів III рівня); управління кадровою роботою; організувати всебічне забезпечення підлеглих; організація діловодства та інше.	загальне керівництво адміністративно-господарською діяльністю у підрозділах та частинах РВіА
<i>Військово-технічна</i>		

організація вивчення; експлуатації та утримання в боєготовому стані ОВТ підрозділу; раціоналізаторська та винахідницька робота; вдосконалення навчально-матеріальної бази підрозділу	організація вивчення; експлуатації та утримання в боєготовому стані ОВТ частини; організація раціоналізаторської та винахідницької робота; вдосконалення навчально-матеріальної бази частини	загальне керівництво вивченням; експлуатацією та утриманням в боєготовому стані ОВТ підрозділів та частин РВіА; загальне керівництво раціоналізаторською та винахідницькою роботою у підрозділах та частинах РВіА; загальне керівництво вдосконаленням навчально-матеріальної бази
<i>Службово-розпорядча</i>		
здійснення управління підрозділом щодо виконання покладених завдань шляхом віддання відповідних наказів і розпоряджень (віддаються; переважно в усній формі)	здійснення управління підрозділом щодо виконання покладених завдань шляхом віддання відповідних наказів і розпоряджень (віддаються; в усно; або письмово)	здійснення загального керівництва підрозділами та частинами РВіА; щодо виконання покладених завдань шляхом віддання відповідних наказів; розпоряджень; настанов; директив (віддаються у письмовій формі)
<i>Контрольно-виконавча</i>		
перевірка кінцевих результатів управління; визначені компетенцією в межах його відповідальності		

Слід пам'ятати; що існують випадки коли прийняття тактичного рішення тягне за собою стратегічні наслідки. Досвід проведення АТО це неодноразово підтверджував.

Не останнє значення; щодо якості виконання обов'язків; має робоче місце. Розглянемо відмінності та особливості робочих місць офіцерів різних ланок управління. Для офіцера тактичної ланки управління це; як правило; тимчасове укриття (бліндаж; перекрита щілина тощо); або командирська машина управління. Офіцерам даної ланки доводиться часто переміщуватись (змінювати позицію). Крім того; робоче місце характеризується жорсткими мікрокліматичними умовами (протяги; перепади температури; підвищена вологість тощо). Жорсткими є і фізіологічні фактори робочого місця (перевищення шумності та вібрації; недостатній рівень освітленості; можливість опромінення та інші).

Дещо покращуються умови робочого місця офіцера оперативно-тактичної ланки управління [7]. Як правило; воно розміщується на командному пункті; або в штабі оперативного угруповання військ та знаходиться на більшому віддаленні від передових позицій; перебуває під менш інтенсивним вогневим впливом противника. Відповідно поліпшенні гігієнічні умови робочого місця (зменшується зашумленість та задимленість; покращується освітлення; умови відпочинку тощо).

Робоче місце офіцера оперативно-стратегічної ланки управління розміщується; переважно; поза зоною бойових дій. Воно є найбільш стаціонарним та комфортним за своїми умовами.

Спостерігається тенденція; щодо підвищенні рівня прийняття рішення; покращуються умови в яких вони приймаються. Але існують і виключення.

Слід пам'ятати; що робочі місця офіцерів різних ланок управління можуть змінюватися в залежності від завдань; обстановки; та інших факторів. Так; наприклад; офіцери оперативно-тактичної чи оперативно-стратегічної ланок управління можуть виконувати завдання на передових позиціях наших військ (проведення рекогносцировки; організація взаємодії тощо).

Рухові функції офіцерів різних ланок управління також будуть відрізнятися. Так; для тактичної ланки управління характерними будуть мінливі рухові функції – від довготривалої нерухомості (малорухомості) до тривалих рухових функцій. Для офіцерів оперативно-тактичної ланки управління тривалість рухових функцій зменшується; разом з тим; зменшується і тривалість нерухомості [5–6]. Діяльність офіцерів оперативно-стратегічної ланки; в цілому; характеризується малорухомістю.

Відображену тенденцію доцільно враховувати в процесі підготовки офіцерів до прийняття рішення; як в умовах ВВНЗ; так і в інших умовах.

Розглянемо *психограму* офіцера; як складову – *професіограми*.

У професії офіцера-артилериста важливими військово-професійними якостями є: точність; акуратність; дисциплінованість; пунктуальність; відповідальність; схильність до роботи з технікою; аналітико-синтетичність розуму; математичні здібності.

Військові в зоні бойових дій мають бути у постійній готовності; їм притаманна постійна пильність та контроль [6; с. 32].

Безумовно; все це накладає свої особливості на їх бойову підготовку. Основні зусилля при підготовці особового складу офіцери спрямовують на прищеплення їм знань по спеціальності. Для артилерійських формувань характерна велика самостійність бойової діяльності на полі битви; більш суворий розподіл функціональних обов'язків особового складу при бойовій роботі; тісна залежність загального успіху від навичок (відпрацьованих до автоматизму) кожного окремо взятого спеціаліста та обмеженість часу для виконання вогневих задач.

Різні вимоги ставляться до рівня гнучкості мислення; оперативної та довготривалої пам'яті; уваги; швидкості сприймання інформації. Так для офіцера тактичної ланки управління найбільші вимоги ставляться до рівня оперативної пам'яті та зосередженої уваги; професійно-управлінського мислення основним змістом яких при прийнятті управлінських рішень є проведення складних математичних розрахунків в умовах суворого обмеження часових показників; з урахуванням загальної тактичної обстановки; завдань і обмежень встановлених старшим начальником; під безпосереднім вогневим впливом противника.

У офіцера оперативно-тактичної ланки управління акцент зміщується до рівня гнучкості мислення; який у поєднанні зі збалансованим співвідношенням оперативної та довготривалої пам'яті необхідний для пошуку раціональних управлінських рішень при плануванні та в ході проведення операцій; виконанні заходів всебічного забезпечення підпорядкованих підрозділів тощо.

Для оперативно-стратегічної ланки управління при прийнятті стратегічних управлінських рішень першочергового значення набувають: рівень аналітично-синтетичного; прогностичного мислення та рівень довготривалої пам'яті; які необхідні для проведення всебічного та детального аналізу факторів; що

впливають на прийняття рішення; а також далекоглядного прогнозування можливих наслідків прийняття рішення.

У зоні бойових дій виконання наказів є вкрай важливим для особистої безпеки і успіху завдання. Військові; які за рангом можуть приймати рішення; віддають накази; що стосуються життя або смерті інших людей; навіть за відсутності усїєї необхідної інформації [8; с. 32].

Відзначимо; що загальною і обов'язковою вимогою до офіцерів всіх ланок управління буде наявність у них добре розвинутого критичного та творчого мислення; необхідні для вирішення складних; нестандартних проблем; шляхом пошуку інноваційних альтернатив та прийняття найбільш ефективних та оптимальних управлінських рішень.

Мова та мовлення; як вищий психічний пізнавальний процес – для всіх ланок управління характеризується використанням військово-професійного лексикону. Більшість бойових команд (наказів; розпоряджень) формалізовані; послідовність їх віддання певною мірою узгоджена. Офіцерам всіх рівнів підготовки необхідно володіти чіткою дикцією (вимовою).

Вольова напруга зростає прямопропорційно кар'єрному *просуванню* офіцера та обумовлюється навантаженнями виконанням своїх обов'язків за посадою. Чим вище посада; тим більше функцій; тим більше вольова напруга; яка потребує більших вольових зусиль.

Найважливіше завдання на війні – виконати бойове завдання; яке визначає старше командування; на цьому зосереджена вся увага та ресурси [8; с. 32].

Рівень емоційної напруги різний – від помірної до надвисокої; в залежності від умов в яких виконуються завдання (бойова обстановка; повсякденна діяльність; навчання тощо); характеру завдань; професійного та бойового досвіду; а також особистих якостей офіцера. Емоційна напруга зростає аналогічно до вольової – чим вище посада; тим вище емоційна напруга.

До основних причин; які викликають емоційну напругу відносять такі:

- ✓ ризик та небезпека для життя і здоров'я;
- ✓ особиста відповідальність за життя і здоров'я підлеглих і сторонніх осіб в разі помилкових (невірних); або несвоєчасних дій;
- ✓ виникнення несподіваних ситуацій;
- ✓ вимушений темп роботи;
- ✓ підвищена відповідальність за виконання завдань;
- ✓ дії в екстремальних умовах (вогневий та психологічний вплив противника; жорсткий ресурсний дефіцит; тощо).

Найбільш поширеною причиною стомлення – є нервово-психічне навантаження.

У професіограмах офіцерів всіх рівнів підготовки (ланок управління) характерними помилками в роботі є:

- помилкове; або несвоєчасне прийняття рішення;
- помилки в оцінці обстановки;
- розрахункові помилки.

Основними причинами *помилки* офіцерів є: недостатній рівень професійної підготовки; низька емоційно-вольова стійкість; перевантаження або дефіцит інформації; негативний бойовий досвід.

Таким чином; управлінське рішення як результат мисленневої діяльності

командира – це раціональне відображення фактів дійсності; спроможність охоплювати думкою всю ситуацію спрямовувати її на вироблення; прийняття і здійснення ефективних управлінських рішень.

Мотивуючим фактором для офіцерів при здійсненні такої діяльності є відповідні системи кар'єрних та соціологічних показників див. табл. 3. Так; наприклад; військове звання залежить від посади; яку займає офіцер; призначення на посаду залежить від рівня освіти; досвіду; результатів (характеристиці) діяльності на попередній посаді тощо. При просуванні по службі поліпшуються і соціологічні характеристики.

Таблиця 3

Кар'єрні та соціологічні показники та протипоказання офіцера-артилериста

Показники; характеристики	Ланки управління		
	Тактична	Оперативно- тактична	Оперативно- стратегічна
КАР'ЄРА			
Військові звання	лейтенант – майор	майор – полковник	полковник – генерал-л-т
Перелік основних посад	від командира взводу до начальника штабу дивізіону	командир дивізіону – командир артилерійської бригади	начальник артилерії оперативного командування; командувач РВіА
Категорія підпорядкованого підрозділу	від вогневого взводу до артилерійської батареї	від артилерійського дивізіону до артилерійського полку (бригади)	від декількох артилерійських полків (бригад) до командування РВіА ЗС України
Умови вступу для отримання наступного рівня підготовки	проходження служби на посадах шпк “майор” строком не менше 2 років	проходження служби на посадах шпк “полковник” строком не менше 2 років	отриманий ОСР достатній для просування на посади вищого військового керівництва
СОЦІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА			
Оплата праці	стабільне грошове забезпечення за рахунок державних коштів		
Речове забезпечення	забезпечення військовою формою одягу відповідно до норм забезпечення		
Мед. обслуговування	безоплатне лікування та забезпечення ліками		
Продовольче забезпечення	постановка на котлове забезпечення в разі несення служби в добовому наряді; бойових чергувань; навчаннях; бойових діях		
Відпустки	щорічна чергова відпустка строком відповідно до вилуги років; інші види відпусток згідно норм чинного законодавства		
ОСНОВНІ ПРОТИПОКАЗАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
<ul style="list-style-type: none"> ✓ емоційно-вольова та нервово-психічна нестійкість до навантажень; які пов'язані зі службою; ✓ уповільнений темп пізнавальних процесів (сприймання; увага; пам'ять; мовлення; мислення; уява); ✓ виражені акцентуації характеру (гіпертимний; циклоїдний; лабільний; астено-невротичний та ін.); ✓ низький рівень ерудиції; ✓ психічні відхилення від норми; ✓ різні види залежності (алкогольна; наркотична; азартні ігри тощо); ✓ відсутність інтересу до військово-професійної діяльності. 			

У таблиці 3 відображено основний перелік протипоказань щодо професійної придатності офіцера. За наявності таких протипоказань; навіть одного з перелічених; існують ризики щодо здійснення ефективної управлінської діяльності; зокрема своєчасного прийняття ефективних управлінських рішень.

Для запобігання цим ризикам необхідно проводити регулярний контроль за наявністю у офіцерів протипоказань до професійної діяльності; особливо при здійсненні відбору кандидатів до вступу у ВВНЗ на різні рівні підготовки; а під час проходження служби – при участі офіцера в бойових діях (проведення АТО; миротворчі місії тощо); інших травмонебезпечних ситуаціях (ліквідація аварій; катастроф; проведенні розмінування тощо); сімейних та побутових проблемах.

Висновок. Для покращення ефективності управлінської діяльності офіцерів всіх ланок управління необхідно переглянути підходи у ВВНЗ; щодо підготовки офіцерів до прийняття управлінських рішень в бойових умовах (екстремальних ситуаціях). Організувати роботу щодо підготовки детальних професіограм для офіцерів різних ланок управління та спеціальностей; а також оновлювати професіограми відповідно до реалій часу.

Програму підготовки офіцерів всіх рівнів військової освіти (тактичний; оперативно-тактичний; оперативно-стратегічний) варто скласти та уточнювати відповідно до детального аналізу професіограм офіцерів-артилеристів різних ланок управління.

Крім того; для організації якісної підготовки офіцерів до прийняття ефективних та оптимальних рішень у нестандартних ситуаціях враховуючи досвід АТО пропонується:

на курсах підвищення кваліфікації проводити з офіцерами різних спеціальностей заняття щодо формування навичок з розвитку умінь прийняття ефективних рішень у складних (нетипових) ситуаціях;

на практичних заняттях з підготовки офіцерів різних спеціальностей використовувати проведення активних форм розвитку творчого мислення і опанування навичками психічної саморегуляції;

залучати до проведення занять офіцерів; які мають відповідний бойовий досвід (фаховий) в зоні проведення АТО (або інший бойовий досвід) в якості викладачів; інструкторів; експертів тощо.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів відкритої проблеми. Розглянута професіограма офіцера-артилериста; створює певний прогноз і разом з тим висновок; що будь-яка робота ніколи не може вважатися закінченою; тому що професія артилериста не залишиться незміною. Та це буде нами розглянуто; в подальших наукових розвідках.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бурега В.В.* Професіограма ротного політработника научно-психологические основы разработки её содержания и применения: автореф. дис. психол. наук: 19.00.07 / В.В. Бурега; Военно-политическая академия им. Ленина. – М.: 1989. – 18 с.
2. *Военная профессиология: [учебник] / под общ. ред. А.Г. Караяни; Ю.Г. Сулимова.* – Военный ун-тет. – М.: 2004. – 276 с.
3. *Вопросы анализа и процедуры принятия решений: под ред. И.Ф. Шахнова; с предисл. Г.С. Поспелова; Издательство “Мир”.* – М.: 1976. – 232 с.
4. *Герасимов Б.М.* Системы поддержки принятия решений: проектирование;

применение; оценка эффективности: [монография] / Б.М. Герасимов; М.М. Дивизинюк; И.Ю. Субач. – МОУ НАН Украины Научно-исследовательский центр Вооруженных Сил Украины “Государственный океанариум”; Издательский центр СНИЯЭиП. – Севастополь. 2004. – 320 с.

5. *Корольчук М.С.* Теорія і практика професійного психологічного відбору : [підручник] / М.С. Корольчук; В.М. Крайнюк. – К.: Ельга-Ніка; 2006. – 532 с.

6. *Макаренко М.В.* Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми : [монографія] / М.В. Макаренко. – К.: Ін-т фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України; НДЦ гуманітарних проблем ЗС України; 2006. – 395 с.

7. *Поздишев С.О.* Психологічний аналіз професіограми офіцера оперативно-тактичної підготовки до управлінської діяльності / С.О. Поздишев // Проблеми сучасної психології. – 2014. – Вип. 26. – С. 478–493.

8. Програма самоуправління для військового. Робочий зошит: Ф. П'юселік; О. Богомолець; І. Пінчук та ін. перекл. та літер. ред. А. Чайки Український НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України; 2015. – 48 с.

9. *Шемчук В.А.* Педагогічні умови розвитку управлінського мислення майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В.А. Шемчук; Ін-т проф.-техн. освіти Нац. АПН України. – К.: 2012. – 288 с.

П.А. Жупинский
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ДИСПОЗИЦИЯ ПРОФЕССИОГРАММЫ ПРИ ПОДГОТОВКЕ ОФИЦЕРА-АРТИЛЛЕРИСТА ВВУЗ К ПРИНЯТИЮ РЕШЕНИЙ

В статье рассмотрены выделенные автором особенности профессиограмм касаясь принятия решения офицерами-артиллеристами различных звеньев управления в особых условиях. Даны предложения по увеличению эффективности подготовки офицеров-артиллеристов у ВВУЗ к принятию управленческих решений.

Ключевые слова: профессиограмма; офицер; принятие решения.

P.O. Zhupinskiy
National Defense University of Ukraine named after
Ivan Chernyakhovsky

PROFESSIOGRAM DISPOSITION IN THE COURSE OF ARTILLERY OFFICER OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONAL DECISION MAKING

The article presents emphasized by the author peculiarities of the profессиogram regarding decision making process of artillery officers of various command levels under special conditions. Proposals to improve the effectiveness of artillery officer training in the sphere of command and control decision making in military higher educational institutions are submitted.

Keywords: profессиogram; officer; decision making.

СУТНІСТЬ; ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті досліджується професійна компетентність при компетентнісному підході у військовій освіті. На підставі виконаного теоретичного аналізу ключових понять: “компетенція”; “компетентність”; “професіоналізм”; професійну компетентність пропонується розглядати як інтегральну характеристику особистості; що проявлена в діяльності. Обґрунтовуються сутність; зміст; визначаються інваріантна та варіативна структури професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління.

Ключові слова: компетентнісний підхід; компетенція; компетентність; професіоналізм; професійна компетентність; структура професійної компетентності.

Актуальність. Реалізація компетентнісного підходу відповідно до Державного стандарту освіти у військових навчальних закладах Збройних Сил України відбувається протягом останнього часу. Військово-політичні та соціально-економічні умови; що кардинально змінилися за останній час; активізували нові вимоги до підготовки військового спеціаліста: фундаментальності – змінюється воєнна стратегія; оперативне мистецтво та тактика; системи управління військами; озброєння та військова техніка; інноваційності – необхідно розвивати систему поглядів на процес навчання та виховання особового складу; перспективності.

Напрацювання відомих українських та закордонних науковців (І. Бех; А. Вітченко; Д. Гришин; В. Байденко; О. Дубасенюк; Е. Зеєр; Н. Ничкало; О. Овчарук; В. Осьодло; Дж. Равен; О. Пометун; Ю. Приходько; В. Серіков; П. Стефаненко; В. Телелим; Ю. Черних; В. Ягупов та ін.) у царині розробки питань компетентнісного підходу; підтверджують; що без розвитку впровадження сучасних педагогічних технологій; засобів; методик; зміни побудови навчального процесу неможливо підвищити рівень компетентності майбутнього спеціаліста.

Основною ідеєю компетентнісного підходу у військовій освіті є здатність та мотиваційна готовність військовослужбовця до ефективного застосування отриманих знань при вирішенні конкретних спеціальних задач; проблемних ситуацій професійної діяльності. Навчальний процес при цьому передбачає поєднання знань та професійного становлення тих; хто навчається; ще у стінах військового закладу через створення умов для формування професійної компетентності; рівень якої і є основним показником якості професійної освіти. На нашу думку; підґрунтям для вибору та впровадження сучасних технологій; методик; а значить і підвищення ефективності такого навчального процесу; є уточнення сутності; змісту; умов розвитку; структури професійної компетентності військового спеціаліста.

Мета дослідження. Визначити сутність; зміст та структуру професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління як результату освітнього процесу.

Використовуючи достатню розробленість різних аспектів професійної компетентності українськими та закордонними вченими як складного багатовимірного феномену (М. Волошина; Б. Ельконін; Дж. Равен; П. Третьяков; С. Шишов та ін.); розкритті її змісту (В. Бездухов; А. Маркова; С. Мишина; О. Правдіна та ін.); моделюванні процесу її формування (В. Введенський; В. Болотов; О. Образцов; В. Серіков та ін.); визначенні основних її видів (І. Зимня; Г. Селевко; П. Третьяков; Т. Шамова; В. Ягупов та ін.); в рамках нашого дослідження ми ставимо за мету: здійснити теоретичний аналіз ключових положень компетентнісного підходу та визначень можливої структури професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Значення слова “компетенція” можна знайти у різних джерелах; наприклад; у великому словнику іншомовних слів компетенція (лат.competentia – приналежність по праву) визначена як: 1) коло повноважень якого-небудь органу чи посадової особи; 2) коло питань; в яких дана особа володіє пізнаннями; досвідом [1]. Український дослідник О. Ситник зазначає; що варто добре відокремлювати поняття “компетенція” та “компетентність”; враховуючи вітчизняні мовні стереотипи. Поняття “компетенція” традиційно вживається у значенні “коло повноважень”; “компетентність” пов’язують із обізнаністю; авторитетністю; кваліфікованістю. Виходячи з цього; в педагогічному сенсі доцільно вживати термін “компетентність” [12].

Очевидна особистісна спрямованість понять “компетенція” та “компетентність” знайшла відображення у дослідженнях вчених психологів; які розглядають компетентність не тільки через наявність міцного; системного об’єму знань; а й організацію індивідуальних знань та мірі їх надійності в якості основи для прийняття ефективних рішень. Компетентність виступає як стійка здатність до здійснення діяльності зі знанням справи і включає в себе такі компоненти: володіння досвідом у певній галузі і активне самовдосконалення; адекватний вибір інструментарію для вирішення конкретних завдань; наявність зворотного зв’язку при здійсненні будь-якої діяльності для здійснення корекції при помилкових діях; наявність почуття відповідальності за отримані результати [8; 11].

Також; на підставі сформульованих у психології положень; можна виокремлювати групи компетенцій: компетенції; які відносяться до самого себе як до особистості і визначають індивіда як суб’єкта життєдіяльності; компетенції; які визначають соціальну взаємодію індивіда з іншими людьми; компетенції; які відносяться до діяльності індивіда; які стосуються усіх її типів та форм. Особливо підкреслюється; що компетенції перетворюються у особистісні якості та властивості через прояви у поведінці та діяльності людини; тобто стають компетентностями особистості; які характеризуються мотиваційними; смисловими; регуляторними складовими; поряд із когнітивними (знанням) та досвідом [6].

На думку провідних українських науковців; компетентність вміщує в себе не тільки професійні знання; досвід у спеціальності; але й ставлення до справи; визначені (позитивні) схильності; інтереси та прагнення; здатність ефективно використовувати уміння та навички; а також особистісні якості для

забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці у конкретній робочій ситуації [4].

Таким чином; у тлумаченні поняття “компетентності” важливе місце відіграють уміння та навички. Уміння – це елементи діяльності; що дозволяють точно та правильно виконувати якусь дію. Діяльність складається з різноманітних дій; уміння її виконувати складається з низки окремих умінь. Навичка – це дія; сформована шляхом повторення і характеризується високою мірою осягнення і відсутністю поелементної регуляції та контролю. Якщо під дією розуміти частину діяльності; що має чітко поставлену свідому мету; то навичкою також можна назвати автоматизований компонент дії; що заснований на прийомах; способах рішення задач; які траплялися раніше та створює можливість виконання дій не тільки у звичних; але й в умовах; що змінилися.

Виходячи з того; що тільки дію можна спостерігати; компетентність – це характеристика; яку можна визначити через спостереження за діями. Навичка – це компетентність в дії; можливість встановлення зв'язку між знаннями та ситуацією; а компетенція – це те; що стимулює дію. На особливу увагу заслуговує здатність спеціалістом вибирати оптимальне рішення; при цьому аргументовано відхиляти неправдиві дані. Компетентний спеціаліст вміє розуміти і сутність проблеми; і вміє вирішувати її практично; володіючи найбільш придатним в даних умовах методом вирішення [14].

Необхідно зазначити; що компетенції та компетентності не зводяться до низки конкретних знань; умінь; навичок; сформованих за предметами в рамках окремих дисциплін вузу; а відрізняються від них соціальною; ситуативною; міжпредметною; надпредметною; практико-орієнтованою; вмотивованою використанням.

На цей час існує досить широкий перелік загальних компетентностей особистості. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок; що при визнанні очевидної важливості ключових; соціальних компетентностей для життєдіяльності індивіда; основною; що визначає рівень майстерності спеціаліста у визначеному виді діяльності; є професійна компетентність [6; 15; 16].

Погляд на професійну компетентність як складову частину професіоналізму у військовій сфері; був запропонований американськими науковцями; які розкривають зміст даного феномену через взаємозв'язок наступних компонентів: відданості справі; відповідальності; компетентності [17].

Хоча у нашому дослідженні професійна компетентність розглядається як результат освіти; але на підставі проведеного аналізу; термін “професійна компетентність” будемо вживати також вужче; ніж “професіоналізм”. Військовий спеціаліст може бути компетентним у вирішенні професійних задач у конкретних умовах; але не бути достатньо професійним для успішного вирішення подібних задач в умовах; що змінюються; в яких неможливо реалізувати вже відпрацьований алгоритм дій.

Отже; можемо стверджувати; що професіоналізм включає в себе знання; уміння та навички; необхідні для конкретного виду професійної діяльності; характеризується професійно-значущими якостями конкретного індивіда; який усвідомлює навколишню дійсність в цілому і особливість нестандартних

ситуацій зокрема; а також володіє мистецтвом постановки і вирішення професійних завдань.

Таким чином; феномен професійної компетентності військового спеціаліста обумовлений дією загальних; особливих та одиничних закономірностей військової служби; а його сутність виражається у сформованості комплексу якостей; які відповідають вимогам військової праці – компетенціям (які включають оволодіння необхідними знаннями; уміннями та способами діяльності). В такому разі обґрунтування та визначення компетенцій (як задач) і компетентностей (як результату); виділення їх переліку нерозривно пов'язано зі змістом навчання.

Проведений аналіз структури (структура – сукупність; система встояних зв'язків між множиною компонентів об'єкту; що забезпечують його цілісність та тотожність самому собі) професійної компетентності; показав; що на цей час не існує єдиного підходу щодо виокремлення її компонентів. Дослідники (І. Бех; В. Зельницький; С. Іванова; М. Ільязова; Л. Карпова; В. Крижко; Н. Кузьміна; О. Маркова; І. Міщенко; Є. Павлютенков; Л. Щербатюк; В. Ягупов та ін.) акцентують увагу на змісті; суб'єктності; сфері; функціях професійної діяльності; тощо. Відповідно до завдань нашого дослідження; подальший науковий пошук доцільно базувати на результатах дослідження М. Ільязової; яка пропонує інваріантну (“інваріантність” – властивість якого-небудь об'єкту не змінюватися при змінах умов; ситуацій; в яких він функціонує; найбільш глибока; загальна властивість об'єктів) та варіативну структури компетентності суб'єкта професійної діяльності [3; 10; 13].

Компетенцію суб'єкта розглянемо як елементний (“елемент” – частина; в якій відсутні властивості цілого) склад компетентності – його потенціальну активність в даній сфері діяльності (знання; уміння; навички; досвід; мотиви діяльності; здібності; ціннісні орієнтири). Механізми реалізації; виявлення компетенції через саморегуляцію; забезпечують прояв компетентності; формують компетентну діяльність (рис.1).

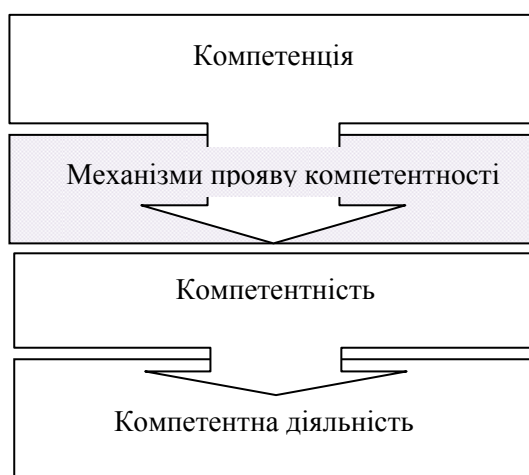

Рисунок 1. Взаємозв'язок елементного складу компетентності.

Спираючись на визначене; професійну компетентність можна виявити через ефективне застосування знань; умінь; ціннісних орієнтирів при сформованості психологічних механізмів саморегуляції та управління. Питання саморегуляції особистості при різних видах психічної активності; на різних етапах її професійного становлення досліджені у працях В. Осьодло [9].

Сучасний суб'єктно-діяльнісний підхід в освіті; як і компетентнісний; дозволяє включити в інваріантну структуру компетентності конативну (від англ. conation – здатність до вольового руху) основи; що відображає здатність до саморегуляції в ситуаціях прояву компетентності суб'єкту. Саморегуляція діяльності взаємопов'язана з вольовою сферою особистості (“воля” – один із засобів саморегуляції особистості; що напрацьований в процесі особистого досвіду уміння здійснювати задачі цілепокладання; притягувати для рішення поставлених задач внутрішні ресурси та арсенал активних засобів подолання ситуації) [3; 7; 10].

Таким чином можна вважати; що професійна компетентність – це реалізована через функції діяльності професійна компетенція; інтегральна; проявлена в діяльності (ситуації) характеристика особистості; що визначає успіх та відповідальність за її результати.

Відповідно; інваріантна структура професійної компетентності; що складається з компонентів: мотиваційного; інструментального; ціннісно-сміслового; індивідуально-психологічного та конативного; може мати таку структуру (рис. 2).

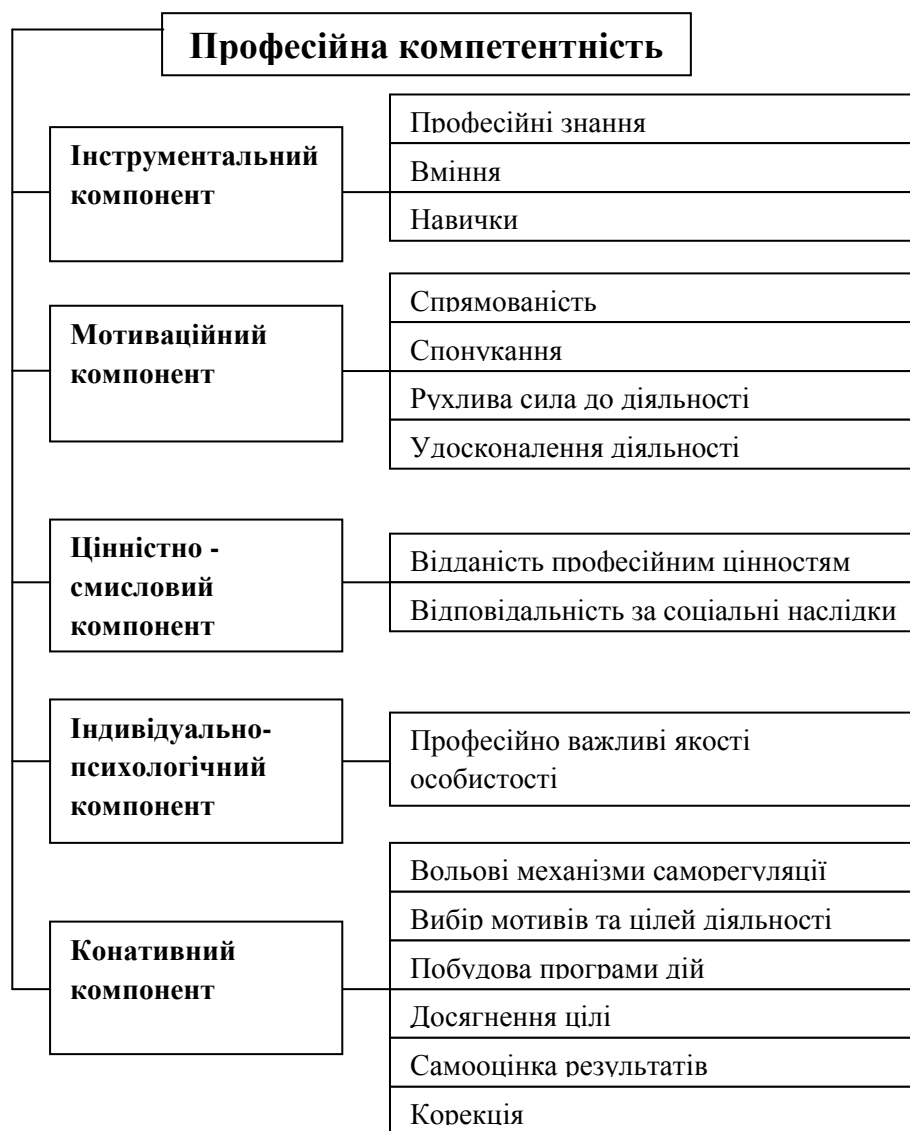

Рисунок 2. Інваріантна структура професійної компетентності.

Змістовне наповнення (частина) інваріантів професійної компетентності залежить від специфіки того чи іншого виду діяльності та представляє собою варіативну структуру професійної компетентності. Змістова частина навчання визначається характером військової праці (державним замовленням); та; враховуючи специфіку військових спеціальностей та спеціалізацій; відображається у навчальних дисциплінах; робочих програмах закладу; закріплюється наказами; настановами; інструкціями; навчальним планом та розкладом занять.

На підставі представленої узагальненої структури компетентнісної моделі офіцера-випускника ВВНЗ і ВВП ВНЗ; визначені загальні компетенції наповнені конкретним змістом; охоплюють основні функції майбутньої професійної діяльності [5]. Варіативна структура професійної компетентності в рамках нашого дослідження може мати такий вигляд (рис. 3):

Рисунок 3. Варіативна структура професійної компетентності.

Відокремлена нами варіативна структура професійної компетентності майбутнього військового фахівця охоплює найважливіші аспекти професійної діяльності та військової праці.

Разом з тим необхідно зазначити; структура професійної компетентності повинна враховувати зв'язки; що виникають між різними; але тими; що знаходяться у взаємодії; видами компетенцій; так як вони проявляють себе

кожного разу по-новому в залежності від внутрішніх факторів (потенціал особистості; досвід; уміння; якості) та зовнішніх умов (статус; престиж; рівень професійної підготовки та інше); що впливають на діяльність професіонала. При чому внутрішні фактори є тією базою; на якій вибудовуються професійні якості; а сама професійна діяльність та процес її засвоєння актуалізує потребу у прояві та розвитку особистісних; індивідуальних якостей.

Тому варіативна структура професійної компетентності майбутнього військового фахівця не є вичерпною; всі її складові хоча і доповнюють одна одну; проте можуть розглядатися незалежно одна від одної.

У зв'язку з цим; визначена нами інваріантна структура професійної компетентності; що має взаємопов'язані компоненти; буде розглядається нами як інтегральне професійне утворення.

Висновки. Таким чином; проведений нами теоретичний аналіз сутності; змісту та структури професійної компетентності дає підстави для таких висновків:

1. Професійну компетентність слід розглядати як складову професіоналізму військового спеціаліста; яка реалізується через функції діяльності; особистісні характеристики та визначає результати діяльності.

2. Структуру професійної компетентності доцільно розглядати через інваріантну та варіативну структури. Інваріантна структура визначається інструментальним; мотиваційним; ціннісно-смісловим; індивідуально-психологічним та конативним компонентами; які відображають загальний постійний рівень професійної компетентності при зміні умов та ситуацій професійної діяльності. Варіативна структура професійної компетентності складається з загально-професійного та спеціалізовано-професійного компонентів; які в свою чергу мають у складі елементи; що розкривають змістовне наповнення основних функцій майбутньої професійної діяльності; тобто її інваріантів.

3. Становлення професійної компетентності як інтегрального професійного утворення відбувається через формування її компонентів. Професійна компетентність; як і її структура; є динамічним явищем; тому необхідно створити модель її формування; яка б відповідала вимогам часу як змістовно; так і технологічно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большой словарь иностранных слов / Сост. А.Ю. Москвин. – М.: Центрполиграф: Полус; 2002. – 816 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”; 2001. – 1440 с.

3. *Вербицкий А.А.; Ильцова М.Д.* Инварианты профессионализма. Проблемы формирования: [монография] / А.А. Вербицкий; М.Д. Ильцова. – М.: Логос; 2011. – 288 с.

4. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП; 2002. – 334 с.

5. *Зельницький А.М.* Компетентнісна модель випускника ВВНЗ – складова системи підготовки військових фахівців / А.М. Зельницький.; Р.М. Серветник; П.І. Удовенко. // Вісник Національної академії оборони / зб. наук. праць. – 2009. – № 3 (11). – С. 26–38.

6. *Зимняя И.А.* Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании./ Авторская версия. – М.: Исследования-тельский центр проблем качества подготовки специалистов; 2004. – 38 с.

7. *Ильязова М.Д.* Теоретические основы формирования профессиональной компетентности студентов в вузе (на примере студентов-социологов): [монография] / М.Д. Ильязова. – Астрахань: Изд-во ОГОУ ДПО “АИПКП”; 2008. – 228 с.
8. *Огарев Е.И.* Компетентность образования: социальный аспект / Е.И. Огарев. – Спб.: РАО ИОВ; 1995. – 146 с.
9. *Осьодло В.І.* Психологія професійного становлення офіцера: [монографія] / В.І. Осьодло. – К.: ПП “Золоті ворота”; 2012. – 463 с.
10. Психология: Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского; М.Г. Ярошевского. – 2-е изд.; испр. И доп. – М.: Политиздат; 1990. – 495с.
11. *Селевко Г.* Компетентности и их классификация // “Народное образование”. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
12. *Ситник О.П.* Професійна компетентність вчителя // “Управління школою”. – 2006. – №14. – С. 2–9.
13. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К.: “Наукова думка”; 1970–1980.
14. *Чошанов М.А.* Гибкая технология проблемно-модульного обучения : [метод. пособ.] / М.А. Чошанов. – М.: “Народное образование”; 1996. – 160 с.
15. *Ягупов В.В.* Педагогіка: [навчальний посібник] / В.В. Ягупов. – К.: Либідь; 2003. – 560 с.
16. *Ягупов В.В.; Свистун В.І.* Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти // Наукові записки НаУКМА. Серія “Педагогічні; психологічні науки та соціальна робота”. – Т.71. – 2007. – С. 3–8.
17. *Huntington S.P.* The Soldier and State – Cambridge: The Harvard University Press. – 1957. – 321 с.

Л.А. Заика
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

СУЩНОСТЬ; СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ВОЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье исследуется профессиональная компетентность при компетентностном подходе в военном образовании. На основании выполненного теоретического анализа ключевых понятий: “компетенция”; “компетентность”; “профессионализм”; профессиональную компетентность предлагается рассматривать как интегральную персональную характеристику; которая проявляется в деятельности. Обосновываются сущность; содержание; определяются инвариантная и вариативная структуры профессиональной компетентности будущих магистров военного управления.

Ключевые слова: компетентностный подход; компетенция; компетентность; профессионализм; профессиональная компетентность; структура профессиональной компетентности.

L. Zaika
National Defence University of Ukraine
named after I. Cherniahevsky

ESSENCE; CONTENT AND STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF MILITARY MASTER DEGREE

In this article the professional competence in competence approach of military education has been investigated. On the basis of theoretical analysis of key concepts: “competence”; “competency”; “professionalism”; the professional competence has been invited to consider as a integral personality characteristic in activity. Essence and content are determined; invariant and variable structures of professional competence of military master degree are defined.

Keywords: competence approach; competency; competence; professionalism; professional competence; professional competence structure.

ПОЗИТИВНИЙ ІМІДЖ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ЙОГО ФОРМУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглядаються обставини, які викликають необхідність формування позитивного іміджу правоохоронних органів в умовах розширення демократизації всіх сфер життя країни. Показується місце правоохоронних органів під час суспільних та політичних трансформацій; воєн; кризових явищ; готовність їх взаємодії з системою влади і громадянським суспільством; роль нових кадрів; які мають необхідний рівень професійних знань; навичок; вмінь та є взірцем моральності; які довели свою відданість Україні; в тому числі в зоні антитерористичної операції (АТО) та спроможність бездоганно забезпечувати правопорядок у складних умовах; позиція підрозділів комунікації у формуванні позитивного іміджу. Розкриваються основні елементи складових формування позитивного іміджу правоохоронних органів

Ключові слова: імідж; позитивний; формування; суспільство; правоохоронні органи; співпраця.

Постановка проблеми. Майже двадцять п'ять років Україна існує як незалежна держава в нових соціально-економічних та політичних умовах. Це достатній; з досвіду наших безпосередніх західних сусідів; термін для проведення реформ та покращення всіх сфер життя. Зовнішню політику Україна спрямувала на інтеграцію з країнами Євросоюзу і підписала з ними угоду про асоціацію; внутрішня політика країни зосереджена на децентралізації влади; суспільне життя охопили процеси демократизації – ми пройшли через майдан. У світовій політиці; у відносинах із східним сусідом з'явилися нові загрози та виклики і ми це добре відчуваємо у зоні антитерористичної операції (АТО).

В цих умовах Україна повинна бути сильною і дієздатною країною; для чого активно розвивати всі свої державні структури; в тому числі силові; серед яких особлива роль відведена правоохоронним органам; які безпосередньо та постійно контактують із населенням; формувати їх позитивний імідж.

Колектив авторів під керівництвом В.Т. Маляренка; під правоохоронним органом розуміє державну установу (або державну юридичну особу); яка діє в системі органів влади й виконує на основі закону державні функції (владні; організаційно-розпорядчі; контрольно-перевірочні тощо) в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності Української держави [1].

В Законі України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” надано перелік правоохоронних органів; до яких; зокрема; належать: органи прокуратури; Національної поліції; служби безпеки; Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; Національне антикорупційне бюро України; органи охорони державного кордону; органи доходів і зборів; органи і установи виконання покарань; слідчі ізолятори; органи державного фінансового контролю; рибоохорони; державної лісової охорони; інші органи; які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції (ст. 2) [2].

Поняття “імідж” походить від англійського *image* [imɪdʒ] – “образ”; “зображення” і широко використовується в різних науках. Н. В. Барна вважає;

що імідж створюється з метою формування у масовій свідомості певного відношення до об'єкта. Може поєднувати як реальні якості об'єкта; так і надумані; неіснуючі [3; с. 18].

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць з даної проблеми показує; що дослідження іміджу правоохоронних органів та їх працівників завжди привертало увагу науковців; у тому числі таких вчених; як О.М. Бандурка; Н.В. Барна; І.В. Воробйова; Ю.П. Доронін; Т.Г. Зайцева; В.О. Золотова; В.Л. Лапшина; Д.В. Казанчук; В.Т. Маляренко; В.С. Медведєв; І.М. Мельник; В.І. Московець; В.О. Олефір; О.І. Пометун; Г.В. Попова; О.Л. Порфімович; О.В. Ряшко; В.О. Соколов; В.А. Сухоруков; С.В. Табан.

Проте; зусилля щодо формування позитивного іміджу правоохоронних органів та їх співробітників; як показав аналіз практичної діяльності; і сьогодні ще мають невпорядкований характер. Дуже часто спроби формування позитивного іміджу у повсякденній діяльності проходять складний шлях і не дають очікуваних результатів; відсутня чітко структурована система його формування. Це актуалізує проблему вивчення іміджу правоохоронних органів; їх працівників та визначає відповідні завдання задля його формування.

Мета статті полягає в розкритті обставин; які викликають необхідність формування позитивного іміджу правоохоронних органів в умовах розширення демократизації всіх сфер суспільно-політичного життя нашої країни і основних складових цієї роботи.

Виклад основного матеріалу. У всі часи в країнах світу; особливо в періоди суспільно-політичних трансформацій; воєн; кризових явищ; вагоме місце займали правоохоронні органи; помітно впливаючи на різні боки їхнього життя. Такі часи характеризуються значною втратою державою та громадськістю функцій контролю; які разом із зниженням моралі у суспільстві; з недосконалим законодавством і правовими механізмами стають реальними факторами поєднання влади з криміналом; поширення злочинності та корупції. Рівень корупції в країні сьогодні відомий усьому світу і вона пустила своє коріння не тільки в центральних та місцевих органах влади; а також в правоохоронних органах; покликаних протидіяти їй. Тому зусилля; спрямовані на створення справжніх правоохоронних органів; які будуть позитивно сприйматися суспільством; знаходяться не тільки в правовій; а й громадсько-політичній площині.

Досвід минулих років незалежності показує; що демократію неможливо запозичити у сусідніх країнах та створити миттєво. Відсутність готовності суспільства до застосування демократичних механізмів управління; або викривлене їх розуміння веде до цілеспрямованого використання демократичних форм недобросовісними представниками центральної та місцевої влади; великого капіталу; які цинічно грабують бюджет і населення країни і ми в цьому успішно переконаємося щодня переглядаючи пресу. Тому система управління країною повинна відображати та публічно погоджувати законні інтереси всіх груп населення. Значна роль в цьому належить новим; сучасним і справедливим правоохоронним органам з усіма своїми функціями; які залежать від характеру їх взаємодії з системою влади і громадянським суспільством.

Зазвичай багато наших громадян вбачають у співробітниках правоохоронних органів людей; що спроможні прийти на допомогу у тяжкі хвилини; але звертатися до них хочуть не завжди тому; що не впевнені у її наданні. Необхідно пам'ятати; що позитивний імідж правоохоронних органів дуже складно створити; але легко втратити завдяки випадкам не законних дій; не обґрунтованого застосування спеціальних засобів та зброї; хабарництва і т.п. окремого співробітника правоохоронного органу; які у свідомості громадян інтерполюються на всю правоохоронну систему. Підтвердженням цього є багаточисельні розслідування та судові процеси. Переконати суспільство; що співробітник правоохоронних органів завжди буде на захисті громадянина сьогодні дуже складно; але; як єдиний приклад; створена нова Національна поліція докладає багато практичних зусиль; щоб це зробити.

Неповазі до правоохоронних органів; відчуттю неможливості щось змінити на краще сприяють деякі коментарі й тлумачення реальних подій в мас-медіа і з іншого боку; прискорюють необхідність здійснення реформ; які давно назріли. Однак концентрація зусиль лише на ліквідації міліції і створенні нової Національної поліції і в її складі вже реально діючої патрульної поліції це тільки перший крок; хоча й дуже потужний; який на теперішній час дає необхідний ефект; але все ж таки не достатній; тому що вийшла з ладу не тільки колишня міліція; а вся правоохоронна система. Тому її реформа та довіра населення до неї повинні розглядатися як пріоритетні завдання і головну роль у цьому мають зіграти нові кадри; які мають необхідний рівень професійних знань; навичок; вмінь; є взірцем моральності; довели свою відданість Україні; в тому числі в зоні антитерористичної операції (АТО) та спроможність бездоганно забезпечувати правопорядок у самих складних умовах.

Крім того; необхідно зазначити; що деякі тенденційні засоби масової інформації наводячи приклади про непрофесійні; а іноді й злочинні дії співробітників вище перерахованих органів; окремі випадки висвітлюють; як загальні тенденції нових структур; сприяючи тим самим прояву негативних емоцій населення та маніпулюючи при цьому суспільною думкою. Така позиція не сприяє формуванню позитивного іміджу; вимагає відповідної реакції підрозділів комунікації. Нажаль; вони не мають універсальних методів; їх співробітники не завжди мають достатні знання специфіки цієї діяльності в сучасних умовах та необхідний досвід; що на практиці знижує ефективність роботи всіх структур правоохоронних органів; в тому числі нової Національної поліції.

Таким чином; не можливо без урахування визначених нами обставин; які суттєво впливають на позитивний імідж та допомоги громадян вибудувати сучасну ефективну систему правоохоронних органів; в тому числі нову Національну поліцію; якій би вони довіряли і поважали; визначити основні складові формування позитивного іміджу цих органів та їх співробітників.

Позитивний імідж правоохоронних органів; Національної поліції може бути сформований за умови наявності у суспільстві очікування позитивних змін; сприятливої емоційної складової. У повсякденній діяльності співробітника правоохоронних органів; Національної поліції; імідж поєднується зі сприйняттям його як особистості; з прийнятими ним рішеннями; результатами практичної діяльності; змістом публічних висловлювань та іншими факторами.

Емоційно забарвлений образ структурних підрозділів; особового складу правоохоронних органів; що характеризує соціально значущі боки їх діяльності в масовій суспільній свідомості; можна визначити як одне з розумінь іміджу правоохоронних органів; в тому числі нової Національної поліції.

Проблеми формування позитивного іміджу правоохоронних органів доцільно розглядати з позиції; яка виводить на такі положення; що спрощують їх сприйняття суспільною свідомістю; а також дозволяє стати повноцінним фігурантом формування власного іміджу; щоб мати можливість не тільки презентувати всьому суспільству необхідну інформацію про себе; а й корегувати свою повсякденну діяльність згідно із існуючими у суспільстві нормами; оскільки масова свідомість не тільки відображає; а й моделює відповідний образ.

На думку В.А. Сухорукова та Ю.П. Дороніна у процесі моделювання іміджу можна виділити п'ять основних етапів:

1. Етап дослідження. В ході даного етапу йде вивчення очікувань соціуму щодо об'єкта іміджу.

2. Етап констатації. На даному етапі виділяються сильні та слабкі сторони об'єкта іміджу. Цей етап є логічним продовженням і завершенням етапу «дослідження» тому; що і слабкі і сильні сторони визначаються; виходячи з виявленого «ідеального» образу.

3. Етап конструювання. У процесі конструювання іміджу створюється прийнятна для суспільної думки схема обробки інформації; яка характеризує об'єкт.

4. Етап втілення. На цьому етапі створений імідж втілюється в сферу суспільної свідомості.

5. Етап коригування. В ході даного етапу вивчається реакція громадської думки на створений імідж об'єкта і; якщо це необхідно; проводиться його коректування [4].

За висловом Г. Г. Почепцова; імідж може бути представлений; як своєрідне публічне “Я”; як “згорнутий текст”; комунікативна одиниця; за допомогою якої можна працювати з масовою свідомістю [5].

Що стосується правоохоронних органів цей текст щоденно читає все населення країни; яке постійно стикається з їх діями. Будь-який співробітник поліції може миттєво зруйнувати те позитивне; що створювалося його колегами та спеціально формувалося відповідними службами.

Для формування позитивного іміджу правоохоронних органів необхідно спиратися на його феномен; який є результатом спеціальної діяльності ззовні щодо надання йому більшої значущості; а також сприйняття повсякденної самопрезентації вказаних органів. Тому; спеціальна діяльність ззовні і самопрезентація є складовими впливу на сприйняття іміджу правоохоронних органів.

Виходячи з вище викладеного; основними елементами складових формування позитивного іміджу правоохоронних органів можуть бути наступні: правовий; комунікативний; суб'єктний; освітній; технологічний.

Зміст правового елементу визначається політикою держави і якістю законодавчого регулювання в сфері діяльності правоохоронних органів; нової Національної поліції і своєчасним внесенням в них змін залежно від політичної;

соціальної; економічної; криміногенної; культурно-просвітницької ситуації в країні. Цей елемент є найбільш значущим; оскільки в ньому віддзеркалюється основний сенс діяльності вказаних органів. Необхідно зазначити; що Міністерство внутрішніх справ України; керівництво Національної поліції; інших правоохоронних органів не стоїть осторонь від розробки необхідних законів; інших нормативних документів задля забезпечення правопорядку і цілеспрямовано втілює їх вжиття; що відповідним чином впливає на формування їхнього позитивного іміджу.

Комунікативний елемент є однією з найважливіших складових створення іміджу правоохоронних органів за допомогою взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю задля формування у неї необхідних суджень про діяльність зазначених органів. У Національній поліції; наприклад; розробка та проведення спеціальних заходів спрямованих на досягнення взаєморозуміння з масовою аудиторією покладена на підрозділи комунікації (ВЗГ – відділи зв'язків із громадськістю); які забезпечують інформування населення про результати роботи поліції у боротьбі зі злочинністю та підтримання громадського порядку в державі; профілактики правопорушень; формування позитивного іміджу поліції [6].

Наступною складовою формування позитивного іміджу є суб'єктний елемент; який безпосередньо характеризує як імідж будь-якого співробітника так і самого органу в цілому. Коли суб'єктом є правоохоронні органи; в тому числі нова Національна поліція; в дію вступають як харизматичні керівники цих органів з їх особистим іміджем; який буде відбиватися на іміджі всього органу і пов'язуватися з ним; так і решта працівників; які своєю роботою постійно будуть впливати на позитивне або негативне відхилення іміджу.

У зв'язку з цим необхідно зупинитися на вкрай важливому освітньому елементі; який вказує на те; що неможливо без зміни самого правоохоронця; без оволодіння ним необхідними професійними компетенціями успішно впливати на формування позитивного іміджу. В.Л. Лапшина; досліджуючи сутність професіоналізму правоохоронця; зазначає; що професійно-ділові якості забезпечують успішну професійну діяльність і впливають на формування якісно нового іміджу правоохоронної системи в цілому [7]. На думку О.М. Бандурки до них відносять: належний обсяг знань та інтелектуальний рівень; тривалий термін навчання та підготовки; відповідність функцій; що виконуються; системі загально-соціальних цінностей; адекватну мотивацію; спрямовану на досягнення кінцевої мети; бажання служити людям; охороняти та захищати їх життя та власність; почуття корпоративної єдності [8; с. 129].

Вибір курсу на успішне формування позитивного іміджу правоохоронних органів; в тому числі нової Національної поліції; повинен забезпечуватися якісно новими принципами відбору та підготовки кадрів. На теперішній час правоохоронні органи для підготовки та підвищення кваліфікації своїх співробітників використовують потужний потенціал різних навчальних закладів; які забезпечують формування правоохоронців вже з самих перших кроків їхнього професійного навчання. Обов'язковою для всіх; хто розпочав службу в правоохоронних органах; є початкова підготовка. Проводиться фахова і службова підготовка працівників за рахунок робочого часу. Підтримується проведення самостійної підготовки співробітників правоохоронних органів.

Також необхідною складовою формування позитивного іміджу є технологічний елемент; який складається з усіх наочних та аудіо засобів впливу на сприйняття створюваного образу і є методичним боком питання; що розкриває можливості використання підрозділів комунікації правоохоронних органів для постійного співробітництва з громадськістю. Практично це порядок створення необхідного образу правоохоронного органу; нової Національної поліції; який доцільно доповнювати друкованими та іншими аудіовізуальними засобами; особливо в мережі Інтернет; що сприяє просуванню їхнього позитивного іміджу у всі прошарки населення України.

Висновки. Таким чином; реформування правоохоронних органів; яке з величезними складнощами здійснюється у нашій країні; зокрема створення нової Національної поліції; робить надзвичайно необхідним формування потужної системи співпраці вкрай активних громадських організацій та державних органів влади; застосування самих сучасних сил та засобів підтримки їхнього повноцінного функціонування. Це спонукає до відвертого спілкування Міністерство внутрішніх справ України; інші правоохоронні структури і суспільство задля координації позицій різних громадських; державних інституцій; релігійних та інших організацій з метою розгляду актуальних питань функціонування правоохоронних органів; в тому числі нової Національної поліції і сприяння формуванню їх позитивного іміджу.

Перспективами подальшого розвитку у даному напрямку можна вважати розробку сучасних критеріїв оцінки та напрямків формування позитивного іміджу правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Суд; правоохоронні та правозахисні органи України [Текст]: підручник / [В.Т. Білоус та ін.]; відп. ред. В.Т. Маляренко; д-р юридич. наук; проф.; чл.-кор. Акад. прав. наук України. – 3-тє вид.; переробл. і допов. – К.: Юрінком Інтер; 2007. – 350 с.
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
3. Барна Н.В. Іміджологія: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За наук. ред. В.М. Бебика. – К.: Університет “Україна”; 2007. – 217 с.
4. Сухоруков В.А.; Доронин Ю.П. Проблемы формирования позитивного имиджа сотрудников правоохранительных органов / В.А. Сухоруков; Ю.П. Доронин // Вестник Волгоградской академии МВД. – 2009. – № 4 – С. 193–195.
5. Почепцов Г. Г. Имиджология / Георгий Георгиевич Почепцов. – 4-е изд.; испр.; доп. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер; 2004. – 576 с.
6. Національна поліція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1819839>.
7. Лапшина В.Л. До питання про сутність феномена професіоналізму правоохоронця / В.Л. Лапшина // Становлення; розвиток відомчої освіти та науки; основні напрямки удосконалення підготовки кадрів органів внутрішніх справ України: Матеріали науково-практичної конференції. – Харків. – Університет внутрішніх справ; 2000. – С. 60–66.
8. Бандурка О.М. Партнерські взаємовідносини між населенням і міліцією: підр. / Бандурка О.М. та інші. – Х.; 2003. – 346 с.

В.И. Зеленый; кандидат педагогических наук;
профессор
Национальная академия внутренних дел

ПОЗИТИВНЫЙ ИМИДЖ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ И ЕГО ФОРМИРОВАНИЕ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В статье рассматриваются обстоятельства; вызывающие необходимость формирования положительного имиджа правоохранительных органов в условиях расширения демократизации всех сфер жизни страны. Показывается место правоохранительных органов во время общественных и политических трансформаций; войн; кризисных явлений; готовность их взаимодействия с системой власти и гражданским обществом; роль новых кадров; имеющих необходимый уровень профессиональных знаний; навыков; умений; являющихся образцом нравственности; доказавших свою преданность Украине; в том числе в зоне антитеррористической операции (АТО) и способность безупречно обеспечивать правопорядок в самых сложных условиях; позиция подразделений коммуникации в формировании положительного имиджа. Раскрываются основные элементы составляющих формирования положительного имиджа правоохранительных органов.

Ключевые слова: имидж; положительный; формирование; общество; правоохранительные органы; сотрудничество.

V.I. Zeleniy; Candidate of Pedagogic Sciences;
Professor National Academy of Internal Affairs

POSITIVE IMAGE OF LAW ENFORCEMENT AND ITS FORMATION IN MODERN CONDITIONS

The circumstances of the necessity of positive image formation in law enforcement agencies in conditions of the increasing democratization of all spheres of national life are described in the article. The place of law enforcement agencies during the social and political transformations; wars and crises; readiness of their interaction with the system of government and society; the role of new staff with the necessary level of professional knowledge; skills; abilities; which is a model of morality and proved by their loyalty to Ukraine; including the area of anti-terrorist operation (ATO) and the ability to maintain law and order in the most difficult conditions flawlessly; the position of the communication units in the formation of a positive image is showed. The basic elements constituting the formation of a positive image of law enforcement are revealed.

Keywords: image; positive; formation; society; law enforcement; cooperation.

А.М. Зельницький; кандидат педагогічних наук;
професор;
О.А. Прохоров; полковник; кандидат
педагогічних наук; доцент;
О.О. Рибчук; майор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ З ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ

Статтю присвячено проблемі стандартизації вищої військової освіти. У статті розглядаються концептуальні підходи до розроблення; на компетентнісній основі; професійного стандарту з підготовки військових фахівців тактичного рівня та його загальновійськової складової.

Запропоновано структуру і зміст відповідних компетентностей і компетенцій; що мають бути сформовані у здобувачів вищої військової освіти згідно із вимогами до ступеню вищої освіти “бакалавр”.

Ключеві слова: стандарт вищої освіти; професійний стандарт; якість освіти; професія; кваліфікація; компетентність; компетенція.

Постановка проблеми. Досвід проведення антитерористичної операції на сході України свідчить; що у підготовці офіцерів мають місце певні недоліки. Це пов'язане із низкою чинників; у тому числі – з організацією здобуття військової освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ); військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів (ВНП ВНЗ).

Однією з важливих складових успішності підготовки офіцерських кадрів є розроблення якісних освітніх стандартів та їх реалізація у ході освітньої діяльності ВВНЗ.

Питання освітніх стандартів у вищій школі є складними і неоднозначними. Особливо це помітно на тлі сучасних глобальних процесів реформування освіти та низки тенденцій (таких; зокрема; як інтернаціоналізація вищої освіти; побудова системи неперервної освіти; демократизація; гуманізація та гуманітаризація; інформатизація; криза класичної моделі освіти та ін.).

Проблема стандартизації у даному контексті пов'язана; певною мірою; із вирішенням протиріччя між регламентованими державою вимогами до змістового наповнення стандартів вищої освіти та обсягом навчального навантаження здобувача вищої освіти і аналогічними показниками професійних стандартів; що розробляються замовниками на підготовку військових фахівців за активної участі ВНЗ. У педагогіці й дотепер точаться тривалі дискусії щодо проблеми співвідношення стандарту і творчості; стандарту та академічних свобод у процесі підготовки фахівців; ідеальної моделі випускника ВНЗ; який; на думку одних; має бути “вузьким спеціалістом”; а на переконання інших – повинен стати “універсалом”; носієм фундаментальних знань.

При цьому; варто звернути увагу на можливі негативні наслідки запровадження жорстких державних стандартів вищої освіти. Як зазначає професор М.В. Загірняк; “Загальнодержавна уніфікація підготовки фахівців на

рівні спеціалістів і магістрів може стати суттєвим гальмом з точки зору розвитку спеціальностей; який вимагає нетривіального; творчого підходу; побудови навчального процесу з урахуванням особливостей наукових шкіл і кадрового складу кафедр; а також регіональних особливостей розвитку промисловості й соціально-економічного стану регіону. Кафедри повинні здійснювати моніторинг новітніх розробок у відповідній галузі; реагувати на вимоги ринку праці й оперативно перебудовувати структуру навчального процесу з урахуванням цих чинників” [1].

Відтак; стандарти вищої освіти мають забезпечувати баланс мінімальних вимог і творчості; як на рівні навчального закладу; так і на рівні викладача. Стандарт не може визначати максимальних вимог; бо його призначення – націлювати; стимулювати; розкривати перспективу; пропагувати багатоманітність підходів в інтересах забезпечення якості підготовки фахівців.

Незважаючи на природний плюралізм освітніх систем у формах організації; змісті та цілях освіти; корисним видається дослідити деякі домінуючі сьогодні підходи як до встановлення; так і до власне розуміння стандартів вищої освіти; у тому числі – професійних стандартів вищої військової освіти та їх загально-військової складової.

Аналіз публікацій. Проблема стандартів у вищій освіті за останні роки все частіше досліджується з різних точок зору: соціально-педагогічної; філософської; загальнодидактичної (В.П. Андрущенко; В.І. Байденко; В.П. Беспалько; І.Ф. Бех; М.З. Згуровський; В.Г. Кремень; З.Н. Курлянд; К.М. Левківський; В.С. Лутай; Н.Г. Ничкало; В.Л. Петренко; Ю.В. Сухарніков; Н.А. Фоменко) і набуває дедалі більшої актуальності [2; 3; 4].

Мета статті. Проаналізувати сучасні погляди на проблему стандартизації вищої освіти та запропонувати концептуальні підходи щодо розроблення професійного стандарту підготовки військових фахівців тактичного рівня та його загальновійськової складової.

Виклад основного матеріалу. Основними показниками ефективності діяльності ВВНЗ та ВНП ВНЗ є відповідність якості підготовки випускників вимогам стандартів вищої освіти та сучасним потребам Збройних сил України (ЗС України).

Відповідно до Закону України “Про вищу освіту” якість вищої освіти визначається як “...рівень здобутих особою знань; умінь; навичок; інших компетентностей; що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти” [5].

Стандарт в широкому розумінні – це певна норма; еталон; зразок; мірило; який може бути елементом зіставлення з ним інших подібних об'єктів.

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності ВНЗ і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Він розробляється відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності ВНЗ (наукових установ).

Стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів; до сфери управління яких належать ВНЗ; і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [5]. Складовою стандарту вищої освіти є професійний стандарт; у межах ліцензованої спеціальності якого ВНЗ може запроваджувати спеціалізації; перелік яких визначається ВНЗ.

Професійний стандарт у сфері вищої військової освіти являє собою затверджений замовником в установленому порядку нормативний документ з підготовки військових фахівців у ВВНЗ.

Професійний стандарт визначає основні вимоги до змісту та результатів підготовки військових фахівців в межах спеціальностей відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей; за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти”. Спеціальностями у галузі знань “Воєнні науки; національна безпека; безпека державного кордону” визначено такі з них: “Військове управління за видами ЗС України”; “Забезпечення військ (сил)”; “Озброєння та військова техніка”; а також окремі спеціальності у цивільних галузях знань.

Професійний стандарт створюється на засадах компетентнісного підходу; де цілеутворюючим елементом є якість підготовки здобувача вищої військової освіти. Зазначена якість проявляється у ході його освітньої та службової діяльності у ВВНЗ і характеризується рівнем сформованості в нього визначених компетенцій; ціннісних орієнтацій; інших професійно важливих якостей відповідно до стандартів вищої освіти.

Професійний стандарт підготовки військових фахівців розробляється Департаментом військової освіти та науки Міністерства оборони України спільно із замовниками та ВВНЗ і затверджується Міністром оборони України за погодженням з Начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем ЗС України [6].

В основу розроблення професійного стандарту військового фахівця покладається загальновійськова складова; що є його обов'язковим елементом.

Загальновійськова складова професійного стандарту вводиться в систему вищої військової освіти як відомчий нормативний документ з метою уніфікації вимог до базових складових професії офіцера всіх видів; родів військ і спеціальних військ ЗС України незалежно від отримуваної у ВВНЗ спеціальності; спеціалізації і посади за призначенням та військово-облікової спеціальності (ВОС) після завершення навчання у ВВНЗ.

Структура стандартів вищої військової освіти з підготовки військових фахівців тактичного рівня зображена на рисунку 1.

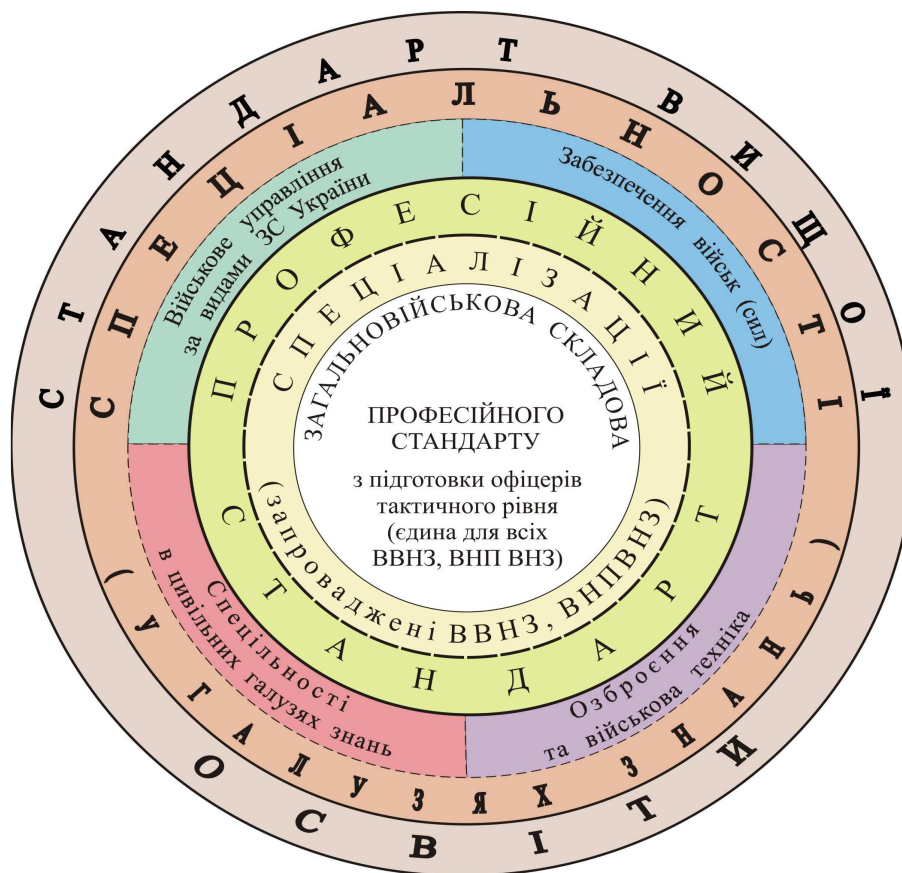

Рисунок 1. Структура стандартів вищої військової освіти з підготовки військових фахівців тактичного рівня

Загальновійськова складова професійного стандарту використовується для: розроблення професійного стандарту; розроблення освітніх (освітньо-професійних та освітньо-наукових) програм і навчально-методичних матеріалів до них; формування; відповідно до ПС; складової плану навчального процесу; що містить: перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС; їх шифр; послідовність вивчення навчальних дисциплін; розподіл їх за видами навчальних занять з визначенням обсягів навчального часу; форми звітності; розроблення переліку визначених компетентностей; знань; умінь і навичок; психофізіологічних і особистісних характеристик; що притаманні військовому фахівцеві тактичного рівня підготовки; формування вимог до системи внутрішнього забезпечення якості вищої військової освіти.

Розроблення загальновійськової складової професійного стандарту; на засадах компетентнісного підходу; пов'язане із дотриманням певних вимог; а саме:

- 1) загальні вимоги до професії офіцера ЗС України – єдині для цієї категорії військовослужбовців;
- 2) вимоги Національної рамки кваліфікацій до присудження ступеня вищої освіти “бакалавр”;
- 3) вимоги статутів ЗС України до командира підрозділу (рис. 2).

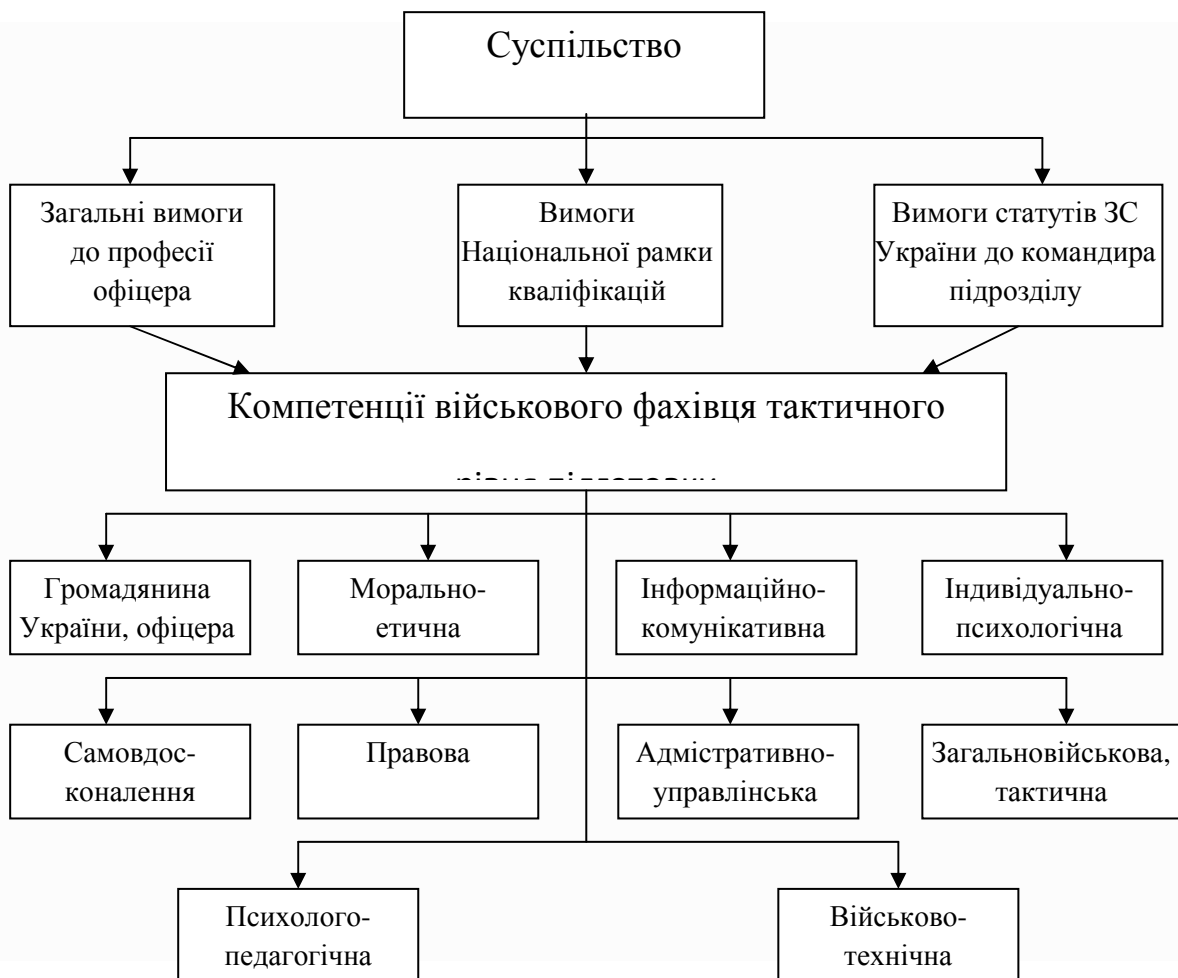

Рисунок 2. Структура компетенцій військового фахівця тактичного рівня підготовки

Розглянемо кожен із зазначених вимог: до професії офіцера; до присудження ступеня вищої освіти “бакалавр”; до командира підрозділу.

Сутність; зміст і загальна характеристика професії офіцера

Професія офіцера – це необхідний в соціальному відношенні особливий рід професійної діяльності; який вимагає певного рівня підготовки щодо виконання офіцером визначених службово-бойових функцій на посаді за призначенням в умовах мирного та воєнного часу і дозволяє задовольняти його власні потреби духовного і матеріального порядку.

Зміст професії офіцера визначається чотирма основними функціями: загальновійськова; тактична; військового спеціаліста (за видом; родом військ і спеціальних військ ЗС України); адміністративно-управлінська; психолого-педагогічна (навчання і виховання воїнів).

Професію офіцера; на основі відмінностей в об’єктах і предметах професійної діяльності; можна класифікувати за такими типами:

“людина-людина”; де суб’єктами (об’єктами) взаємодії та впливу є начальники; підлеглі та колеги: особистість військовослужбовця; мікрогрупа; (екіпаж; розрахунок) мала група (військовий підрозділ);

“людина-техніка”; де об’єктами і предметами професійної діяльності є: озброєння та військова техніка (ОВТ); апарати; установки; технічні системи; матеріали;

“людина-знакова система”; де предметами професійної діяльності є: схеми; цифри; умовні позначки; формули; слова; шифри; коди; таблиці.

Професія офіцера характеризується як:

поліфункціональна – за кількістю покладених на офіцера різноманітних функціональних обов’язків;

вербальна – за засобами впливу на особовий склад в умовах безпосереднього та опосередкованого зв’язку з ним;

індивідуальна – за формою організації;

самостійна – за способами діяльності – без сторонньої допомоги; дріб’язкової опіки з боку керівництва (у межах виконання завдань);

полікомунікативна – за обсягом службово-інформаційних зв’язків з періодично змінним колом осіб;

розумова – за співвідношенням розумового і фізичного навантаження;

творча – така; що в межах виконання завдань не піддається повною мірою алгоритмічному опису;

динамічна – за змінними умовами професійної діяльності;

стресогенна – за особливими умовами виконання службових обов’язків; що пов’язані з впливом стресогенних факторів середовища і діяльності;

з підвищеною моральною відповідальністю за здоров’я і життя особового складу; збереження матеріальних цінностей.

Наведена характеристика професії офіцера ставить вимоги до його особистісних; психофізіологічних якостей і певного рівня спеціальної підготовки; що формуються в ході освітньої діяльності у ВВНЗ; ВНП ВНЗ та розвиваються шляхом самоосвіти і самовдосконалення протягом усієї військової служби.

Вимоги Національної рамки кваліфікацій до присудження ступеня вищої освіти “бакалавр”

Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів. Однією з цілей впровадження Національної рамки кваліфікацій (далі – НРК) в освітню сферу (у сферу військової освіти) є введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог до компетентностей фахівця (специфічних вимог суспільства і держави до компетентностей військового фахівця) як здатності особи до виконання певного виду діяльності; що виражається через знання; розуміння; уміння; цінності; інші особисті якості [7].

Присудження ступеню вищої освіти “бакалавр” пов’язане із виконанням певних вимог; визначених у НРК; до знань; умінь; комунікації; автономності і відповідальності здобувачів вищої освіти; в тому числі – до військових фахівців тактичного рівня підготовки у ВВНЗ.

В якості загальної вимоги визначено здатність бакалавра розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання; що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Вимоги до знань: сформованість концептуальних знань; набутих у процесі навчання та професійної діяльності; включаючи певні знання сучасних

досягнень; критичне осмислення основних теорій; принципів; методів і понять у навчанні та професійній діяльності.

Вимоги до умінь: здатність до розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання; що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних); вибір методів та інструментальних засобів; застосування інноваційних підходів.

Вимоги до комунікації: здатність донесення до фахівців і нефахівців інформації; ідей; проблем; рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності; здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію.

Вимоги до автономності і відповідальності: здатність до управління комплексними діями або проектами; відповідальність за результати своєї діяльності; за прийняття рішень у непередбачуваних умовах; відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб; здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності [7].

Статутні вимоги до військового фахівця тактичного рівня підготовки

У статтях 58-59 Статуту внутрішньої служби ЗС України регламентуються загальні обов'язки командирів; де зокрема визначено; що командир (начальник) особисто відповідає перед державою за бойову та мобілізаційну готовність довіреного йому підрозділу; за забезпечення охорони державної таємниці; за бойову підготовку; виховання; військову дисципліну; морально-психологічний стан особового складу; за внутрішній порядок; стан і збереження озброєння; боєприпасів; бойової та іншої техніки; пального і матеріальних засобів; за всебічне забезпечення підрозділу; за додержання принципів соціальної справедливості.

Командир (начальник) відповідно до посади; яку він займає; повинен діяти самостійно і вимагати від підлеглих виконання вимог Конституції України; законів України; статутів Збройних Сил України та інших нормативно-правових актів. Загальні обов'язки командира конкретизовано у статтях 119; 120 даного Статуту; де визначено обов'язки командира взводу – первинної посади випускника ВВНЗ [8].

Інтеграція зазначених трьох складових: статутних вимог до військового фахівця тактичного рівня підготовки (командира взводу); вимог Національної рамки кваліфікацій до присудження ступеня вищої освіти “бакалавр” і загальних вимог до професії офіцера є основою розроблення професійного стандарту; де важлива роль відводиться структурі і змісту компетентностей; компетенцій та професійно важливих якостей; що формуються в ході підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ.

Система компетенцій та професійно важливих якостей військових фахівців тактичного рівня підготовки

Компетентність військового фахівця тактичного рівня підготовки – це інтегральний показник якості його підготовки; що характеризується ступенем здатності і готовності до постійного самовдосконалення; творчого застосування сформованих знань; умінь; навичок; особистих якостей і ціннісних орієнтацій при виконанні службово-бойових функцій у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посаді за призначенням [9].

Компетенції здобувача вищої військової освіти – це перелік вимог до якості його підготовки відповідно до стандартів вищої освіти; що

характеризуються визначеною сукупністю знань; умінь; навичок; ціннісних орієнтацій; інших професійно важливих якостей і мають бути сформовані у ході освітньої та службової діяльності у ВВНЗ (Таблиця 1) [10].

Якість підготовки військового фахівця тактичного рівня – ступінь сформованості в нього визначених компетентностей відповідно до стандартів вищої військової освіти [10].

Таблиця 1

Структура і зміст компетентнісних складових загально-професійного стандарту підготовки військових фахівців тактичного рівня

№	Назва компетенцій	Перелік вимог до підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ; ВНП ВНЗ:
11	Громадянина України; офіцера	Знання: конституційних прав свобод та обов'язків людини і громадянина; державних символів України (Державний Прапор України; Державний Герб України; Державний Гімн України); історії України і українського війська; мапи України; культури і традицій українського народу; системи забезпечення національної безпеки України; основних принципів її функціонування; структури сектору національної безпеки та оборони держави особливості функціонування та взаємодії його складових; процесів; що відбуваються в політичній системі і в суспільно-політичному житті; основ діяльності та структури сучасних європейських інститутів і міжнародних відносин в умовах інтеграційних процесів.
22	Морально етична	Сформованість якостей: відчуття гордості та патріотизму бути громадянином України; офіцером Збройних сил України; свідоме дотримання принципів Кодексу Честі офіцера Збройних сил України; моральних традицій українського війська; базових міжнародних гуманітарних стандартів та морально-етичних аспектів чинного законодавства; розуміння важливості формування позитивного образу військовослужбовця Збройних сил України. Знання сутності та основних питань етики збройної боротьби; визначення універсальних моральних норм в аспекті поведінки учасників збройної боротьби.
33	Інформаційно - комунікативна	Уміння: спілкуватися державною мовою; спілкуватися другою мовою; привертати увагу аудиторії; висловлювати власну думку; аргументувати; вислуховувати співрозмовника; сприймати іншу точку зору; орієнтуватися в інформаційних потоках; користуватися ПЕОМ.
44	Індивідуально-психологічна	Сформованість якостей: лідерських (авторитетність; здатність впливати на членів колективу; приймати відповідальні рішення відігравати головну роль в організації спільної діяльності і регулювати взаємовідносини у колективі; здатність вести за собою; націленість на досягнення поставленої мети); творчого та гнучкого мислення; здатності до самооцінки; наполегливості; активності; комунікабельності; стресостійкості; самоконтролю у повсякденній діяльності; особистої мотивації на військову службу.
55	Самовдосконалення	Знання процесів і методів самоосвіти. Навички: методичні; саморозвитку; самоосвіти протягом життя; підвищення бойової майстерності; вивчення та використання передового досвіду.
66	Правова	Уміння використовувати в практичній діяльності знання: положень Конституції України; законів щодо військової служби; статутів ЗС

№	Назва компетенцій	Перелік вимог до підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ; ВНП ВНЗ:
		України; Військової присяги; міжнародного гуманітарного права; здійснювати дисциплінарну практику; використовувати основні форми і методи профілактичної роботи в підрозділі.
77	Адміністративно-управлінська	<p>Уміння: підтримувати підрозділ у стані постійної бойової готовності; приймати рішення у звичайних та екстремальних умовах; вирішувати нетипові завдання; віддавати накази (розпорядження); нести відповідальність за їх виконання; проводити службові наради; доповідати; звітувати; планувати; організовувати; взаємодіяти; контролювати; аналізувати; підбивати підсумки; організовувати безпечну діяльність підлеглих; мотивувати підлеглих; застосовувати правила охорони державної таємниці; роботи зі службовою та іншою документацією.</p>
88	Загально-військова; тактична	<p>Знання: основних видів бою; тактики дій підрозділу в основних видах бою; призначення підрозділів видів; родів військ та спеціальних військ Збройних сил України; їх завдань; організаційних структур та оснащення; особливостей участі підрозділів у проведенні міжнародних операції з підтримання миру та безпеки; основних показників і визначень, що стосуються мобілізації та підтримки визначених рівнів бойової готовності у підрозділі; принципів підтримки бойової готовності; елементів мобілізаційної бази; документації з бойової готовності на рівні підрозділів; процедур поповнення військ через втрати під час бойових дій; особливостей діяльності підлеглих на полі бою; вдень і вночі; загальних принципів тактичних заходів; принципів діяльності підрозділів і можливостей бойових машин в бою; принципів руху в районах з природними та штучними перешкодами; основ бойової системи виживання воїнів (в т.ч. тактичної медицини); сигналів повітряної тривоги; особливостей поведінки під час перебування в сховищі або в іншому укритті; аварійних сигналів попередження про небезпеку РХБ зараження; завдань і вимог; що пред'являються до військового зв'язку; види; розподіл і загальна характеристика польових засобів зв'язку; переваги та недоліки використання різних засобів зв'язку; правил організації зв'язку; тактико-технічних характеристик стрілецької зброї; ручних гранат; інших боєприпасів; правил безпеки при поводженні зі зброєю; ручними гранатами; іншими боєприпасами; основ тактичних прийомів і принципів медичного забезпечення (тактичної медицини); дій рятувальника в окремих ситуаціях медичної підтримки і вміння її проведення; способів евакуації поранених і постраждалих; основ підтримання належного фізичного стану підлеглих; організаційних структур армій інших держав; тактики дій їхніх підрозділів. історії війн і воєнного мистецтва; особливостей функціонування військової економіки; основ логістичного забезпечення тактичних дій на рівні підрозділів; чинного правового регулювання у сфері захисту секретної інформації; норм охорони секретної інформації;</p> <p>Уміння: давати оцінку еволюції політики і військового мистецтва;</p>

№	Назва компетенцій	Перелік вимог до підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ; ВНП ВНЗ:
		<p>узагальнення досвіду військових дій і застосування знань з військової історії для вирішення поставлених завдань на тактичному рівні; діяти у складі міжнародних миротворчих контингентів під час проведення міжнародних операції з підтримання миру та безпеки; готувати особисту зброю та обладнання для роботи на полі бою; вдень і вночі; керувати підрозділом в основних видах бою (в т.ч. під час оточення та виходу з нього; на марші); виконувати стрільби зі стрілецької зброї; вести влучний вогонь у за даному напрямку; метати ручні гранати у різних умовах; організовувати ведення розвідки; організовувати роботу підрозділу в умовах застосування засобів повітряного нападу; використовувати ландшафтні особливості території при визначенні вогневих позицій; обладнувати вогневі позиції для стрільби зі стрілецької зброї в різних умовах; виконувати дії з маскування об'єктів за допомогою штатних та підручних засобів; використовувати прилади з визначення РХБ зараження та індивідуальні засоби захисту від ЗМУ; діяти після оголошення попередження про загрозу РХБ зараження і тривоги РХБ зараження; використовувати штатні засоби зв'язку; кодові таблиці; використовувати технічні засоби навігації та прийоми орієнтування на місцевості без карти (визначення напрямків сторін світу за допомогою компасу та небесних тіл; форм рельєфу і об'єктів місцевості (природних та техногенних)); здійснювати прості вимірювання на місцевості за допомогою: польового біноклю; міліметрової лінійки або інших підручних засобів; визначати магнітний азимут на вказані цілі (наземні об'єкти) і відстані до них; працювати із секретними документами та інформацією; пов'язаною з виконанням службово-бойових функцій; прищеплювати особовому складу підрозділу навички бойового виживання в різних умовах; застосовувати елементи тактичної медицини в практичній діяльності (надання домедичної допомоги пораненим; постраждалим та підготовка до їх евакуації); розвивати в особового складу підрозділу необхідні фізичні якості (сила; спритність; витривалість).</p>
99	Психолого-педагогічна	<p>Індивідуально-виховна робота Уміння: вивчати соціально-демографічні дані підлеглих; морально-психологічні якості особистості; потреби; запити; настрої; відстежувати зміни морально-психологічного стану особистості; потреб; запитів; настроїв; інтересів; визначати симптоми/ознаки вживання наркотичних засобів; наркотиків і алкоголю. розвивати в особистості військовослужбовця такі якості: дисциплінованість; почуття власної гідності; пильність; збереження державної та військової таємниці; бережливе ставлення до техніки; озброєння; майна; дотримання правил техніки безпеки і протипожежної безпеки; дотримання правил особистої гігієни; носіння форми одягу;</p>

№	Назва компетенцій	Перелік вимог до підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ; ВНП ВНЗ:
		<p>підтримання внутрішнього порядку; виконання розпорядку дня; дбайливе ставлення до природи.</p> <p>Виховна робота у військовому підрозділі</p> <p>Уміння: вивчати: морально-психологічний клімат у військовому підрозділі; особливості створення та функціонування неформальних об'єднань (релігія; земляцтво; спорт та ін. уподобання); формувати: сприятливий морально-психологічний клімат (згуртувати колектив); почуття особистої відповідальності за підтримання себе; техніки та озброєння підрозділу у стані постійної бойової готовності; навички спільної діяльності несення служби; виконання бойових завдань; здійснювати конкретні заходи щодо зміцнення військової дисципліни та правопорядку; прищеплювати особовому складу навички безконфліктного; нерепресивного спілкування; почуття дружби; товариськості; взаємовиручки; психологічно готувати особовий склад до дій в екстремальних умовах.</p> <p>Методична</p> <p>Уміння: проведення навчальних занять з особовим складом (вибір оптимальних форм; методів та прийомів); проведення інструктажів (з заходів безпеки при виконанні особовим складом визначених службово-бойових функцій; особового складу добового наряду; варті; особового складу перед черговим звільненням з розташування військової частини; з заходів протипожежної безпеки).</p>
110	Військово-технічна	<p>Знання: технічних характеристик; будови та правил експлуатації озброєння і військової техніки підрозділу; технічних характеристик військової техніки та озброєння армій держав членів НАТО та противника.</p> <p>Уміння: володіти озброєнням та військовою технікою підрозділу (у тому числі автомобільна підготовка); підтримувати озброєння та військову техніку підрозділу в постійній бойовій готовності; забезпечувати правильну експлуатацію озброєння та військової техніки підрозділу; її обслуговування і збереження; готувати озброєння і військову техніку до виходу на кожне навчання чи заняття; забезпечувати дотримання заходів безпеки на заняттях; стрільбах; навчаннях і під час роботи з технікою та озброєнням.</p>

Висновки. Професійний стандарт підготовки військового фахівця являє собою сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності ВВНЗ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Він розробляється замовниками на підготовку військових фахівців за активної участі ВВНЗ. на основі загальних вимог: до професії офіцера; Національної рамки кваліфікацій; статутів ЗС України до командира підрозділу.

Професійний стандарт підготовки військового фахівця має забезпечувати баланс мінімальних вимог і творчості; як на рівні навчального закладу; так і на рівні викладача. Основне призначення даного стандарту – націлювати; стимулювати; розкривати перспективу; пропагувати багатоманітність підходів в інтересах забезпечення якості підготовки військових фахівців.

Структура і зміст професійного стандарту повинні розроблятися на засадах компетентнісного підходу; де під компетентністю військового фахівця слід розуміти – інтегральний показник якості його підготовки; що характеризується ступенем здатності і готовності до постійного самовдосконалення; творчого застосування сформованих знань; умінь; навичок; особистих якостей і ціннісних орієнтацій при виконанні службово-бойових функцій у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посаді за призначенням.

В якості ядра професійного стандарту військового фахівця виступає його загальновійськова складова; що являє собою вимоги до базових складових професії офіцера всіх видів; родів військ і спеціальних військ ЗС України незалежно від отримуваної у ВВНЗ спеціальності; спеціалізації і посади за призначенням та ВОС після завершення навчання у ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Загірняк М.В.* Критичні зауваження щодо введення стандартів вищої освіти в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу – <http://www.fulbright.kiev.ua/newsletters/08/p05ua.html>.
2. *Згуровський М.З.* Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М.З. Згуровський. – К.: НТУУ “КПІ”; 2006. – 544 с.
3. *Кремень В.Г.* Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К.: Грамота; 2005. – 448 с.
4. *Левківський К.М.* Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід) / К.М. Левківський. – К. – 2013.
5. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р.; №1556-VII.
6. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України” від 20.07.2015 № 346.
7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Національної рамки кваліфікацій” від 23.11.2011 р. № 1341.
8. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України затверджений Законом України від 24.03.1999 р. № 548-XIV.
9. *Зельницький А.М.* Компетентнісна модель випускника ВВНЗ – складова системи підготовки військових фахівців / А.М. Зельницький; П.І. Удовенко; Р.М. Серветник // Вісник Національної академії оборони України [зб. наук. праць]. – К.: НАОУ; 2009. – вип. 3 (11). – С. 26–38.
10. *Зельницький А.М.* Вища військова освіта – проблеми гарантування якості / А.М. Зельницький // Вісник Національної академії оборони України. – 2012. – № 1 (26). – С. 23–25.

А.Н. Зельницький; кандидат педагогических наук; профессор;

О.А. Прохоров; полковник; кандидат педагогических наук; доцент;

О.О. Рыбчук; майор

Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНДАРТА ПО ПОДГОТОВКЕ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ ТАКТИЧЕСКОГО УРОВНЯ

Статья посвящена проблеме стандартизации высшего военного образования. В статье рассматриваются концептуальные подходы к разработке; на компетентностной

основе профессионального стандарта по подготовке военных специалистов тактического уровня и его общевоинской составляющей.

Предложена структура и содержание соответствующих компетентностей и компетенций; которые должны быть сформированы у соискателей высшего военного образования в соответствии с требованиями к степени высшего образования “бакалавр”.

Ключевые слова: стандарт высшего образования; профессиональный стандарт; качество образования; профессия; квалификация; компетентность; компетенция.

A. Zelnytskiy; PhD in pedagogy; professor
O. Prohorov; colonel; PhD in pedagogy; assistant professor;
O. Rubchuk; major
National Defense University of Ukraine named after I. Chernyakhovsky

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF TACTICAL LEVEL MILITARY SPECIALIST TRAINING PROFESSIONAL STANDARD

The article is devoted to the higher military education standardization problem. The article covers the conceptual approaches to the development of tactical level military specialist training professional standard and its joint arms component on competence basis.

The structure and content of corresponding competences that must be formed in higher education candidates according to the higher education degree of bachelor requirements are proposed.

Keywords: higher education standard; professional standard; quality of education; profession; qualification; competence.

А.М. Зельницький; кандидат педагогічних наук;
професор;
О.О. Рибчук; майор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ВВНЗ В СИСТЕМІ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено актуальній проблемі моніторингу та оцінювання стану матеріально-технічної бази в системі забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ.

У статті запропоновано методика оцінювання стану матеріально-технічної бази ВВНЗ взагалі; а також основних її елементів; у тому числі – озброєння та військової техніки. Приведено аналіз результатів застосування зазначеної методики у провідних вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України. Виявлено певні тенденції; врахування яких у педагогічній практиці ВВНЗ має сприяти підвищенню якості підготовки військових фахівців.

Ключові слова: матеріально-технічна база; оцінювання; моніторинг; озброєння та військова техніка; якість освітньої діяльності.

Постановка проблеми.

Одним з основних об'єктів моніторингу в системі вищої освіти є якість освітньої діяльності; що відповідно до Закону України “Про вищу освіту” являє собою “рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі; що відповідає стандартам вищої освіти; забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань” [1].

Освітня діяльність проводиться в межах створеної у вищому навчальному закладі (ВНЗ) педагогічної системи; що функціонує у певних зовнішніх та внутрішніх умовах. До внутрішніх умов варто віднести такі з них: навчально-методичні; інформаційні; науково-інноваційні; матеріально-технічні; морально-психологічні; адміністративно-розпорядчі; самоврядні; нормативно-правові; фінансово-економічні; санітарно-гігієнічні; побутові; естетичні. Важливою складовою серед вищезазначених є матеріально-технічні умови. Забезпечення цих умов нерозривно пов'язане як зі створенням і нарощуванням матеріально-технічної бази (МТБ); так і з проведенням моніторингу та оцінюванням її якісного стану та ефективності використання задля постійного удосконалення МТБ в інтересах кожного з учасників освітнього процесу.

Оцінювання якісного стану та ефективності використання МТБ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів (ВВНЗ) є малодослідженою і водночас актуальною проблемою; що зумовлено її безпосереднім впливом на якість підготовки військових фахівців.

Технологічні вимоги щодо якісного стану МТБ у сфері вищої освіти визначено Постановою кабінету міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 “Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти” [2]. У зазначеній постанові дається достатньо повний перелік якісних показників щодо матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Разом з тим; більшість з кількісних параметрів прояву цих показників даною постановою не регламентовано; що в

умовах надання більшої автономії вищим навчальним закладам; визначається безпосередньо ВВНЗ.

Відтак; проблемним питанням постає розроблення підходів до здійснення моніторингу та об'єктивного оцінювання якісного стану і ефективності використання МТБ; що є підґрунтям для подальшого її удосконалення. Окреслена проблема актуалізується в умовах ведення особовим складом Збройних Сил України бойових дій в зоні АТО; де професійна підготовленість офіцерів до ефективного використання озброєння та військової техніки (ОВТ); як основного елемента МТБ; значною мірою впливає на успішність виконання ними бойових завдань; збереження життя і здоров'я людей.

Аналіз публікацій. Проблема моніторингу якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів стала предметом досліджень вітчизняних учених: І.П. Анненкової [3]; В.Г. Горба [4]; В.О. Зінченко [5; 6]; А.Н. Майорова [7]; С.М. Ніколаєнка [8]; Є.М. Хрикова [9]; Г.С. Цехмістрової [10] і набуває особливої значущості в умовах входження системи освіти України до Європейського освітнього простору. Методологічні й теоретичні аспекти проблеми моніторингу у сфері вищої військової освіти розглядаються в працях М.І. Нещадима [11]; Ю.І. Приходька [12]; В.М. Телелима [12]; у тому числі – моніторинг та оцінювання якісного стану МТБ і ефективність її використання в ході навчально-виховного процесу ВВНЗ.

Мета статті: Дослідити сучасний стан розробленості проблеми моніторингу якості освітньої діяльності ВВНЗ та її складової – моніторингу матеріально-технічних умов освітнього процесу – і запропонувати інноваційні підходи до оцінювання якісного стану матеріально-технічної бази та ефективності її використання в ході освітньої діяльності ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу.

Чільне місце в системі управління якістю об'єктів та ефективністю процесів посідає моніторинг. “Моніторинг – це безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату” [13]. Це найбільш загальне визначення; що наведене у тлумачному словнику сучасної української мови. Стосовно моніторингу в освітній галузі; то одне з найбільш всебічних досліджень цієї категорії виконано О.М. Майоровим. У його роботі [7] розглянуто історію становлення моніторингу; побудовано розгорнуту класифікацію видів моніторингу за різними ознаками; сформульовані вимоги до інформації зворотного зв'язку; надається також огляд різних таксономій; що є підґрунтям для побудови систем моніторингу; визначено його функції; дано загальне визначення поняття “моніторинг в освіті”.

“Моніторинг в освіті – це система збору; обробки; зберігання і поширення інформації про освітню систему або окремі її елементи; яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління; дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку” [7].

Ретельному аналізу моніторингу якості освіти та освітньої діяльності присвячено також наукове дослідження І.П. Анненкової [3]. Автор зазначає; що за своєю внутрішньою будовою моніторинг поєднує три важливі управлінські компоненти: аналіз; оцінку й прогнозування процесів в освіті; сукупність прийомів відстеження процесів в освіті; збір і обробку інформації з метою підготовки рекомендацій щодо розвитку досліджуваних процесів і внесення

необхідних коректив. Моніторинг в освіті; на думку автора; – категорія педагогічна й управлінська; оскільки він не копіює загальні положення теорії інформації; а переводить їх на мову педагогіки; психології і управління. Відповідно до позиції І.П. Анненкової основними завданнями освітнього моніторингу можна вважати такі з них:

розроблення комплексу показників; що забезпечують цілісне уявлення про стан освітнього процесу; про якісні й кількісні зміни в ньому;

систематизація інформації про стан і розвиток освітнього процесу;

забезпечення регулярного й наочного представлення інформації про процеси; що відбуваються у ВВНЗ;

інформаційне забезпечення аналізу й прогнозування стану й розвитку освітнього процесу; вироблення управлінських рішень.

Необхідно зазначити; що одним із завдань моніторингу є також попередження про можливі ризики і небезпеку для ефективного функціонування об'єкта. Причому не просто констатація факту появи змін; що становлять небезпеку; а саме попередження про неї перш ніж ситуація може стати незворотною. Тим самим створюється можливість запобігти або мінімізувати можливий деструктивний розвиток подій.

Стосовно моніторингу у сфері вищої військової освіти; то тут є свої специфічні особливості. По-перше; сутність зазначеної категорії можна представити як складову системи управління; що є одним з пріоритетних компонентів діяльності будь-якої військової структури. По-друге; основними об'єктами моніторингу є якість підготовки військових фахівців та якість освітньої діяльності ВВНЗ як рівень організації освітнього процесу у створеній ВВНЗ педагогічній системі.. По-третє; моніторинг здійснюється на основі збору; обробки; оцінювання; аналізу; зберігання і використання необхідної інформації не тільки за результатами освітньої діяльності ВВНЗ; але й за підсумками аналізу відгуків з військ на випускників ВВНЗ; форма і зміст яких нормативно визначені. По-четверте; результати якості освіти та освітньої діяльності мають бути ідентифіковані; кількісно оцінені і виміряні задля визначення їх відповідності прийнятим стандартам [2].

Забезпечення якості підготовки військових фахівців багато в чому залежить від стану МТБ. Матеріально-технічна база ВВНЗ являє собою комплекс навчальних; матеріальних і технічних засобів; будівель; споруд; майнових комплексів; обладнання; іншого майна; призначених для забезпечення підготовки курсантів (слухачів; студентів) відповідно до освітніх (освітньо-професійних; освітньо-наукових) програм; навчальних планів; сучасних технологій та методик навчання; а також для виконання наукових досліджень і підготовки науково-педагогічних (педагогічних) кадрів [13].

Важливими елементами матеріально-технічної бази ВВНЗ є озброєння та військова техніка; тренажерні комплекси; польова навчальна база (навчальні центри; полігони; табори; аеродроми; навчальні кораблі; системи пунктів управління) і навчально-лабораторна база. Їх постійне удосконалення в умовах динамічного розвитку Збройних Сил України; стратегії і тактики ведення бойових дій та інформатизації освіти набуває особливої актуальності. Провідна роль серед зазначених елементів МТБ безумовно належить озброєнню та військовій техніці. За результатами навчання майбутні офіцери мають оволодіти основами будови ОВТ; методами її бойового застосування;

експлуатації; технічного обслуговування; ремонту і збереження; що чинить вплив на якість виконання офіцерами поставлених завдань в умовах мирного та воєнного часу.

У зв'язку з цим постає логічне питання – якою мірою наявний стан ОВТ; інших об'єктів НМБ відповідає нормативним вимогам і в першу чергу – навчальним та науковим потребам науково-педагогічних (наукових) працівників і здобувачів вищої військової освіти? Тобто йдеться про систему моніторингу та оцінювання. Для розв'язання даної проблеми автори статті пропонують застосувати розроблену ними методику. В її основу покладено один з методів соціологічного опитування (додаток 1). Загальний задум розроблення методики полягає у виявленні тенденцій щодо відповідності якісного стану та ефективності використання МТБ потребам науково-педагогічних (наукових) працівників і здобувачів вищої військової освіти ВВНЗ. У таблиці 1 запропонованого опитувальника; яка є ідентичною для здобувачів вищої військової освіти і науково-педагогічних працівників; передбачено п'ять блоків запитань. Три з них стосуються оціночних суджень респондентів щодо стану ОВТ; у тому числі: зразків якими укомплектовані військові підрозділи та частини ЗС України на даний час; перспективних зразків ОВТ; зразків; якими укомплектовані військові підрозділи та частини інших держав. Четвертий блок запитань стосується якісного стану засобів навчання і п'ятий – комплексів; споруд; навчальних та допоміжних об'єктів.

За результатами опитування; проведеного центром воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського у провідних ВВНЗ ЗС України (лютий – квітень; 2016 року) із залученням курсантів старших курсів і викладачів військово-технічних та військово-спеціальних дисциплін; виявлено загальні тенденції.

Так; поточний стан начальної-матеріальної бази ВВНЗ у цілому забезпечує якість підготовки військових фахівців; про що свідчать результати роботи екзаменаційних комісій і відгуків з військ. У ході опитування виявлено й деякі проблеми; а саме: не повне дотримання встановлених вимог щодо першочергового укомплектування ВВНЗ новими зразками ОВТ (із перших серійних зразків) та навчально-тренувальними засобами; прийнятими на озброєння; певна застарілість навчально-лабораторної бази; дещо обмежений доступ учасників освітнього процесу до мережі Інтернет; недостатня укомплектованість сучасною комп'ютерною технікою; низька ефективність функціонування електронних бібліотек тощо.

Опитувані викладачі і курсанти висловили також побажання щодо включення до складу матеріально-технічної бази ОВТ інших держав; у тому числі – держав-членів НАТО і – противника; що викликано як участю підрозділів ЗС України в АТО; так і прийнятим Україною стратегічним курсом щодо євроінтеграції та співробітництва із структурами Північно-Атлантичного альянсу.

Виявлені тенденції за результатами оцінювання учасниками освітнього процесу якісного стану та ефективності використання МТБ у ВВНЗ носять загальний характер. Подальші кроки мають бути спрямовані; в першу чергу; на поглиблене вивчення прояву кожного з проблемних показників; що сприятиме запровадженню конкретних заходів стосовно удосконалення окремих елементів

МТБ і оптимізації процесу управління матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності ВВНЗ.

Висновки. Таким чином; у результаті проведеного дослідження актуальних підходів до запровадження моніторингу в освітній сфері було розроблено методика оцінювання стану матеріально-технічної бази і ефективності її використання ВВНЗ у системі моніторингу якості освітньої діяльності.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні розробленої методики шляхом диференціалізації окремих її показників до рівня критеріїв; що можуть бути кількісно оцінені і виміряні за результатами освітньої діяльності.

Додаток 1

ОПИТУВАЛЬНИК

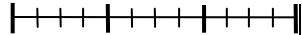
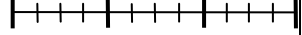
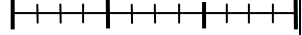
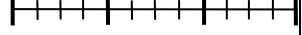
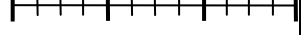
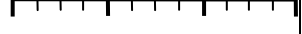
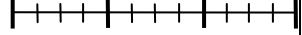
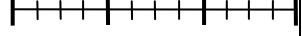
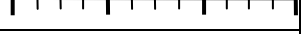
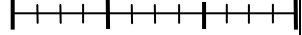
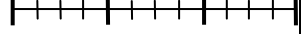
Шановні товариші курсанти старших курсів; просимо Вас висловити власну думку щодо **якісного стану навчально-матеріальної бази та ефективності її використання** в ході освітньої діяльності Вашого ВВНЗ.

Оцініть; будь ласка; прояв кожного з показників представленої таблиці (Таблиця 1); використовуючи наведену в ній чотирьохбальну оцінну шкалу. Для оцінювання Вам потрібно **у стовпчику “Результат оцінювання (бали)” поставити вертикальну риску** у будь-якому місці подрібненої оцінної шкали (від балу “2” до балу “5”; масштаб – 0;25 бала) або впишіть слово **“утруднююсь”**; що відповідає Вашому уявленню про прояв кожного з показників. При цьому; бал “5” – це еталонний прояв показника – найвищий бал; бал “2” – найнижчий бал. Решта – відповідно. Своє прізвище зазначити не обов’язково.

Ваша спеціальність; спеціалізація (*вписати*) _____

Таблиця 1

№ з/п	Показники і критерії щодо оцінювання стану навчально-матеріальної бази та ефективності її використання в освітньому процесі ВВНЗ; ВНП ВНЗ	Результати оцінювання (бали)
1. Стан та ефективність використання в освітньому процесі зразків озброєння та військової техніки (ОВТ); якими укомплектовані військові підрозділи та частини ЗС України на даний час; відповідно до Вашої військової спеціальності (спеціалізації)		
1.1	Оцініть; якою мірою наявна кількість боєготових зразків ОВТ; представлених на практичні заняття; забезпечує формування у Вас стійких індивідуальних і групових навичок щодо застосування. ОВТ ?	2 3 4 5
1.2	Оцініть; якою мірою наявний рівень укомплектованості спеціалізованих класів (лабораторій) вузлами; агрегатами; системами управління ОВТ та відповідним обладнанням сприяє формуванню у Вас необхідних знань про будову та правила експлуатації ОВТ ?	2 3 4 5
1.3	Оцініть; якою мірою наявний рівень укомплектованості спеціалізованих класів (лабораторій) сучасними тренажерними комплексами сприяє формуванню у Вас необхідних знань; первинних навичок та умінь щодо практичного застосування зразків ОВТ ?	2 3 4 5
1.4	Оцініть; наскільки достатнім є відведений у програмах навчальний час для формування у Вас необхідних знань; стійких індивідуальних і групових навичок щодо практичного застосування зразків ОВТ ?	2 3 4 5
2. Стан навчально-матеріальної бази у ВВНЗ з перспективних зразків ОВТ		
2.1	Оцініть; якою мірою наявна кількість боєготових перспективних зразків ОВТ; представлених на заняття; забезпечує формування у Вас необхідних знань; первинних навичок та умінь щодо практичного застосування цих ОВТ ?	2 3 4 5

№ з/п	Показники і критерії щодо оцінювання стану навчально-матеріальної бази та ефективності її використання в освітньому процесі ВВНЗ; ВНП ВНЗ	Результати оцінювання (бали)
2.2	Оцініть; якою мірою наявний рівень укомплектованості спеціалізованих класів (лабораторій) вузлами; агрегатами; системами управління перспективних зразків ОВТ та відповідним обладнанням сприяє формуванню у Вас необхідних знань про устрій та правила експлуатації ОВТ ?	2 3 4 5
2.3	Оцініть; наскільки достатнім є відведений у програмах навчальний час для формування у Вас необхідних знань; індивідуальних і групових навичок щодо практичного застосування. перспективних зразків ОВТ ?	2 3 4 5
3. Стан навчально-матеріальної бази у ВВНЗ щодо зразків озброєння та військової техніки; якими укомплектовані військові підрозділи та частини інших держав; відповідно до Вашої військової спеціальності (спеціалізації)		
3.1	Оцініть; якою мірою наявний стан навчально-матеріальної бази з ОВТ держав-членів НАТО сприяє засвоєнню Вами необхідних знань щодо тактико-технічних характеристик; бойових можливостей; основ будови та правил експлуатації цих ОВТ?	2 3 4 5
3.2	Оцініть; наскільки достатнім є відведений у програмах навчальний час для засвоєння Вами необхідних знань щодо тактико-технічних характеристик; бойових можливостей; основ будови та правил експлуатації ОВТ держав-членів НАТО ?	2 3 4 5
3.3	Оцініть; якою мірою наявний стан навчально-матеріальної бази з ОВТ-держав противника сприяє засвоєнню Вами необхідних знань щодо тактико-технічних характеристик; бойових можливостей; основ будови та правил експлуатації цих ОВТ ?	2 3 4 5
3.4	Оцініть; наскільки достатнім є відведений у програмах навчальний час для засвоєння Вами необхідних знань щодо тактико-технічних характеристик; бойових можливостей; основ будови та правил експлуатації ОВТ-держав противника?	2 3 4 5
4. Засоби навчання		
4.1	Оцініть поточний стан навчально-лабораторної бази: лабораторне обладнання; вимірювальна техніка; технічні засоби навчання і контролю; наочне приладдя) щодо забезпечення ефективного виконання Вами навчальних програм.	2 3 4 5
4.2	Оцініть поточний стан електронно-обчислювальні техніки; персональних комп'ютерів щодо забезпечення ефективного виконання Вами навчальних програм.	2 3 4 5
4.3	Оцініть рівень доступності до мережі Інтернет у Вашому ВВНЗ щодо забезпечення ефективного виконання Вами навчальних програм; саморозвитку та самоосвіти.	2 3 4 5
4.4	Оцініть рівень доступності до електронної бібліотеки ВВНЗ щодо забезпечення ефективного виконання Вами навчальних програм; саморозвитку та самоосвіти.	
4.5	Оцініть стан аудиторного фонду та інших навчальних і навчально-допоміжних приміщень: лекційні зали; спеціалізовані класи; кабінети; лабораторії; зали для курсового та дипломного проектування; навчальні бібліотеки; читальні зали тощо щодо комфортного здійснення в них освітньої діяльності	2 3 4 5
4.6	Оцініть стан бібліотечного фонду: наявність затребуваних підручників; навчальних та методичних посібників; монографій; наукової та довідкової літератури; статутів; порадників; технічних описів; курсів стрільб та водіння;	2 3 4 5

№ з/п	Показники і критерії щодо оцінювання стану навчально-матеріальної бази та ефективності її використання в освітньому процесі ВВНЗ; ВНП ВНЗ	Результати оцінювання (бали)								
	інших нормативних документів і навчально-методичних матеріалів щодо забезпечення ефективного виконання Вами навчальних програм.									
4.7	Оцініть якісний стан бази для виконання наукових досліджень: науково-дослідні лабораторії; комплекси; обчислювальні центри	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
5. Комплекси; споруди; навчальні та допоміжні об'єкти;										
5.1	Оцініть якісний стан польової навчальної бази (база для повітряної виучки): навчальні центри; полігони; табори; аеродроми; системи пунктів управління (навчальних командних пунктів тощо).	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
5.2	Оцініть якісний стан (рівень обладнання) спортивних комплексів і споруд; спортивних майданчиків	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
5.3	Оцініть якісний стан (рівень обладнання) навчальних містечок	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
5.4	Оцініть якісний стан (рівень обладнання) стройового плацу	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
5.5	Оцініть якісний стан (рівень обладнання) стрілецьких тирів	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
5.6	Впишіть та оцініть інший об'єкт навчально-матеріальної бази; що є для Вас важливим	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										
5.7	Впишіть та оцініть інший об'єкт навчально-матеріальної бази; що є для Вас важливим	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"> ----- ----- ----- ----- </td> </tr> </table>	2	3	4	5	----- ----- ----- -----			
2	3	4	5							
----- ----- ----- -----										

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про Вищу освіту” від 1 липня 2014 року.
2. Наказ Міністерства оборони України від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”.
3. *Анненкова І.П.* Моніторинг якості освіти у ВНЗ [Електронний ресурс] / Анненкова І.П. – Режим доступу: e-learning.onu.edu.ua.
4. *Горб В.Г.* Теоретические основы мониторинга образовательной деятельности / В.Г. Горб // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 10 – 14.
5. *Зінченко В.О.* Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі: [монографія] / В.О. Зінченко; Держ. закл. “Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”; 2013. – 360.
6. *Зінченко В.О.* Освітній моніторинг як складова ефективного управління якістю освіти: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe).
7. *Майоров А.Н.* Мониторинг в образовании / А.Н. Майоров – Изд. 3-е; испр. и доп. – М.: Интеллект-Центр; 2005. – 424 с.
8. *Ніколаєнко С.М.* Управління якістю вищої освіти: теорія; аналіз і тенденції розвитку: Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т; 2007. – 519 с.
9. *Хриков Є.М.* Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки / Є.М. Хриков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>.
10. *Цехмістрова Г.С.* Управління в освіті та педагогічна діагностика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г.С. Цехмістрова; Н.А. Фоменко. – К.: Вид. Дім “Слово”; 2005. – 280 с

11. *Нещадим М.І.* Військова освіта України: історія; теорія; методологія; практика: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”; 2003. – 852 с.
12. *Телелим В.М.* Моніторинг в системі військової освіти / В.М. Телелим; Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. – 2014. – № 1 (29). – С. 3–13.
13. *Зельницький А.М.* Вища військова освіта – проблеми гарантування якості / Зельницький А.М. // Вісник Національної академії оборони України. – 2012. – № 1 (26). – С. 23–25.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 року № 1283 “Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1283-2011-%D0%BF>.

А.Н. Зельницький; кандидат педагогических наук; профессор;
О.О. Рыбчук; майор
Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского

МЕТОДИКА ОЦЕНКИ СОСТОЯНИЯ МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ БАЗЫ ВУЗА В СИСТЕМЕ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Статья посвящена актуальной проблеме мониторинга и оценки состояния материально-технической базы в системе обеспечения качества образовательной деятельности ВУЗа. В статье предложена методика оценки состояния материально-технической базы ВУЗа вообще; а также основных ее элементов; в том числе - вооружения и военной техники. Приведен анализ результатов применения указанной методики в ведущих высших военных учебных заведениях Вооруженных Сил Украины. Выявлены определенные тенденции; учет которых в педагогической практике ВУЗа должно способствовать повышению качества подготовки военных специалистов.

Ключевые слова: материально-техническая база; оценка; мониторинг; вооружение и военная техника; качество образовательной деятельности.

A. Zelnytskiy; PhD in pedagogy; professor
O. Rubchuk; major
National Defense University of Ukraine named after
I. Chernyakhovsky

HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS' MATERIAL AND TECHNICAL BASIS CONDITION ESTIMATION TECHNIQUE IN EDUCATIONAL ACTIVITIES QUALITY MONITORING SYSTEM

The article is dedicated to the immediate problem of material and technical basis condition estimation and monitoring in the educational activities quality provision system in higher military educational establishments. The article proposes the higher military educational establishments' material and technical basis condition estimation technique in general as well as estimation of the technique basic elements including military equipment. The analysis of technique application in leading higher military educational establishments of the Armed Forces of Ukraine results is provided. Some tendencies; which must be taken into account in order to improve the quality of military specialists training; have been discovered.

Keywords: material and technical basis; estimation; monitoring; military equipment; educational activities quality.

Г.В. Капосльоз; кандидат психологічних наук;
старший науковий співробітник;
О.О. Рибчук; майор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського;
А.О. Савченко; майор
ГУОМП ГШ Збройних Сил України

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ДЕЯКИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті представлено порівняльний аналіз досвіду університетів та наукових закладів Іспанії; Англії; Франції; Польщі щодо створення та адміністрування докторських (PhD) програм. У розмаїтті підходів визначено ключові етапи організації підготовки докторів філософії; особливості й умови їх реалізації та забезпечення ефективності.

Ключові слова: порівняльний аналіз; організація підготовки; докторська програма; доктор філософії.

Постановка проблеми. Прагнення України інтегруватися до європейського простору у сфері підготовки докторів філософії обумовлюють необхідністю детального аналізу та врахування досвіду розвинутих країн з питань формування та адміністрування докторських (PhD) програм.

Аналіз досліджень і публікацій. Закон України про вищу освіту запроваджує нові; європейські підходи щодо організації підготовки докторів філософії (кандидатів наук). В Україні проведено низку заходів [1-3]; що передували прийняттю відповідних положень Закону. Проте; проблеми ліцензування та організації функціонування суб'єктів; що здійснюють та забезпечують підготовку докторів філософії; їх працевлаштування не аналізувалися.

Мета статті. Здійснити порівняльний аналіз досвіду організації підготовки докторів філософії у країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Основною метою підписання Болонської декларації 1999 року є гармонізація підготовки за бакалаврськими та магістерськими програмами у відповідності до трирічних і дворічних циклів. Докторська підготовка у декларації не згадувалася. “Третій цикл” вищої освіти був включений до Болонських декларацій у 2003 році; на зустрічі міністрів вищої освіти у Берліні. Міністри зійшлися на тому; що:

- 1) має бути посилена мультидисциплінарність “третього циклу”;
- 2) слід заохочувати спільне присудження університетами різних країн вчених ступенів (joint degrees);
- 3) багатофункціональні навички; що уможливають фахову мобільність (transferable skills); повинні увійти до програм докторської освіти й підготувати докторантів для працевлаштування поза академічним світом.

Бергенська конференція міністрів; що відбулася у травні 2005 року; у своїх висновках жорстко наголосила на втіленні в життя рекомендацій; викладених у загальновідомих 10-ти Зальцбурзьких принципах; і на важливості процесу; який би сприяв повнішому узгодженню докторських систем в Європі. Вважаємо за необхідне представити згадані принципи.

1. *Ключовою складовою навчання на докторських програмах є поширення знань через проведення оригінальних досліджень. Одночасно визнається; що*

докторські студії мають більше відповідати потребам ринку робочої сили; який є значно ширшим за академічну сферу.

2. *Включення докторських програм до університетської стратегії і політики:* університети як інституції мають взяти на себе відповідальність за те; що докторські програми та дослідницька робота; яку вони пропонують; проводиться для того; щоб відповісти новим викликам і включає розвиток можливостей для професійної кар'єри.

3. *Важливість різноманітності:* багате розмаїття докторських програм у Європі – включно зі спільними (об'єднаними) докторськими програмами – є силою; що має бути підкріплена якісним практичним втіленням.

4. *Докторанти (аспіранти) як наукові дослідники-початківці мають розглядатись як професіонали* (із забезпеченням відповідних прав); що здійснюють важливий (ключовий внесок) в процес створення нових знань.

5. *Вирішальна роль наукового керівництва та оцінювання роботи:* по відношенню до кожного (індивідуально) докторанта організація наукового керівництва та оцінювання результатів роботи має базуватися на прозорій угоді про взаємну відповідальність між докторантом; керівником та інституцією (і де потрібно включення інших партнерів).

6. *Досягнення критичної маси:* докторські програми повинні шукати шляхи для досягнення критичної маси і залучати різні типи інноваційних практик; що введені в університетах Європи; пам'ятаючи; що різні рішення мають підходити для різних контекстів; зокрема; у великих та маленьких країнах Європи. Це призводить у багатьох університетах до переходу від graduate school до міжнародної; внутрішньонаціональної та регіональної співпраці між університетами.

7. *Термін:* докторські програми повинні виконуватися протягом визначеного часу: 3 або 4 роки очного навчання.

8. *Просування інноваційних структур:* для зустрічі з викликами міждисциплінарних студій та розвитку міждисциплінарних вмінь.

9. *Збільшення мобільності:* докторські програми мають шукати шляхи для того; щоб пропонувати географічну; так само; як і міждисциплінарну; внутрішньосекційну мобільність та міжнародну співпрацю в рамках інтегрованої кооперації між університетами та іншими партнерами.

10. *Забезпечення необхідного фінансування:* розвиток якісних докторських програм та успішний випуск докторантів потребує відповідного і стабільного фінансування.

Аналіз досвіду функціонування докторських (PhD) програм в Іспанії; Англії; Франції; Польщі дозволив виділити наступні етапи організації підготовки докторів філософії; що потребують управління ресурсами:

відбір кандидатів на навчання;

забезпечення навчального процесу;

організація навчального процесу;

контроль якості підготовки докторів філософії.

Організація відбору кандидатів на навчання базується на вимогах; які висувуються до претендентів на здобуття наукового ступеня під час прийому та навчання за докторськими програмами. Порівняльний аналіз вимог; як засобів

управління людськими ресурсами на “вході” у докторську (PhD) програму представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Вимоги до претендентів на здобуття наукового ступеня під час прийому на навчання за докторськими (PhD) програмами

Країна	Рівень освіти (вік)	Випробовування що здають	Вимоги до якості освіти
Іспанія	до запровадження ЄПВО – бакалавр (від 22 років) після запровадження ЄПВО (з 2005р.) – магістр (або мінімум 60 ECTS кредитів після диплому бакалавра) (від 23 років)	Іспанські претенденти надають: - додаток до диплома; - рекомендації (якщо є). Іноземці: - додаток до диплома; - рекомендації.	високий рівень академічної успішності (на підставі додатку до диплому)
Англія	бакалавр (від 21 року); магістр (від 22 років)	Вступники з Великої Британії: проходять інтерв'ю з двома науковими співробітниками; надають додаток до диплома; надають рекомендації. Іноземці проходять: випробування з обраної спеціальності; іспит з англійської мови.	висновки проходження інтерв'ю; високий бал диплому; авторитетність осіб; що надали рекомендації; високі бали іспитів з англійської мови та випробувань з обраної спеціальності
Франція	магістр	співбесіда з науковим керівником; через 1-2 місяці – дослідницький проект	високий бал диплому магістра; досвід роботи над об'єктом майбутнього дослідження
Польща	магістр	вступні іспити (на деякі спеціальності)	результати іспитів; “хто раніше прийшов”

Одним із основних факторів; який визначає рівень забезпечення навчального процесу докторів філософії є характеристики юридичних суб'єктів; яким надається право здійснювати підготовку за докторськими програмами (PhD). Порівняльний аналіз цих характеристик представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Юридичні суб'єкти; яким надається право здійснювати підготовку за докторськими програмами (PhD) та їх характеристики

Країна	Установи де здійснюється підготовка: їх структурні підрозділи та вимоги до них	Джерела фінансування суб'єктів; що здійснюють підготовку	Джерела фінансування досліджень претендентів на здобуття ступеня PhD	Суб'єкти; що здійснюють контроль результативності функціонування докторської програми

Іспанія	<p>Університети (автономність обмежена – не мають права самостійно визначати умови присудження дипломів ані їх присуджувати): усі кафедри (чисельність набору залежить: від кількості здобутих наукових грантів; характерно для точних наук; популярності професорів; у суспільних та гуманітарних науках)</p>	уряд через керівні органи університетського самоврядування; плата докторантів за навчання (приблизно 1000 євро в місяць);	<p>стипендії докторантів з високими академічними показниками від центрального уряду; регіональної влади чи університету; що покривають усю платню за навчання; самофінансування; платня за адміністративну роботу в університеті.</p>	Міністерство освіти
Англія	<p>Університети (мають право присуджувати наукові ступені і визначати умови їх присудження): кафедри; де мають місце високоякісні наукові дослідження; і які забезпечують середовище підтримки для здійснення наукових досліджень; післядипломні школи університетів (єдина структура університету).</p> <p>Науково-навчальні університети: усі кафедри (прагнення).</p>	держава – кошти від Ради з фінансування (Funding Council); плата докторантів за навчання.	<p>державні наукові ради (зарплати; гонорари; неоподатковані гранти); самофінансування; підтримка бізнесу; благодійних організацій; стипендії університетів; платня за викладацьку роботу.</p>	до 80-х років здійснювався самими університетами (професіоналізм університетських науковців; зовнішній опонент); надання грантів кандидатам з тих кафедр на яких дисертації завершувалися за 4 роки; з 1997 року перевірка якості навчальних послуг та навчального забезпечення національним та регіональним агентством з надання загальних навичок та вмінь (контракти від Ради з фінансування (Funding Council))

Франція	Університети: докторські школи визнані Національною агенцією оцінки досліджень та вищої освіти (дослідницькі програми); Дослідницькі групи позитивно оцінені національною кваліфікаційною радою та визнані як групи з високою репутацією.	Міністерство освіти; університети; фірми.	урядова фінансова підтримка – міністерське фінансування перших за рейтингом по результатам захисту дослідницького проекту; дотації; гранти пошук яких забезпечуються науковими керівниками	атестація Міністерством освіти кожні 4 роки; контроль з боку інституту докторської підготовки; що функціонує як окремий відділ адміністративної ради університету
Польща	В університеті чи дослідницькому інституті: підрозділи (факультети; наукові підрозділи); що мають певний рівень та масштаб дослідницької діяльності та не менше 8 штатних наукових співробітників зі ступенем габілітованого доктора і званням професора (мають паво присуджувати наукові ступені).	держава – кошти Міністерства національної освіти і спорту; плата докторантів за навчання.	докторська стипендія (60-100% від зарплатні асистента); хто не отримує стипендію може працювати повний робочий день; хто отримує стипендію можуть додатково працювати неповний робочий день з дозволу.	Загальна Рада вищої освіти; Державна Акредитаційна Комісія

Проведений аналіз дозволяє говорити про те; що незважаючи на певні відмінності у підходах до фінансування юридичних суб'єктів; яким надається право здійснювати підготовку за докторськими програмами; фінансування досліджень претендентів на здобуття ступеня PhD; контролю результативності функціонування докторських програм вищі навчальні заклади; наукові установи приймають докторантів лише в середовище; яке надає підтримку для навчання науковим дослідженням і здійснення наукових досліджень і де мають місце високоякісні наукові дослідження. Типовими ознаками такого середовища є: “очевидні наукові досягнення...; достатня кількість наукових співробітників... докторантів...; вільний доступ до старших колег-професорів...; відповідні навчальні та наукові засоби...; можливості (обговорювати) питання і проблеми... неформально (із професорами та іншими докторантами)...; нагляд у питаннях етики...; наголос на... розвиткові науково-дослідних навичок і тих якостей; які допоможуть під час працевлаштування” [4; с. 7].

Організація навчального процесу; контроль якості підготовки докторів філософії неможливі без взаємодії осіб (суб'єктів); що проходять підготовку за докторськими програмами та осіб (суб'єктів); що її здійснюють та забезпечують.

Саме тому наступним кроком нашого дослідження став порівняльний аналіз особливостей їх взаємодії (табл. 3).

Таблиця 3

Особливості взаємодії суб'єктів; що проходять підготовку за докторськими програмами та суб'єктів що її здійснюють та забезпечують

Країна	Термін підготовки	Організація керівництва науковими дослідженнями	Організація процесу фахової підготовки	Контроль якості підготовки докторів філософії
Іспанія	В очній докторантурі: до 2005р. – 5-6 років; після 2005р. – 3-4 роки. Нестаціонарні докторанти: 6-8 років.	один керівник для одного докторанта: керівник в галузі точних наук проводить зустрічі з докторантом щотижня або щоденно; в галузі гуманітарних наук – двічі на рік; щорічно або раз за весь період докторантури.	проходить курсову підготовку на визначених керівником курсах; виконує педагогічні функції: виступає в ролі асистента; наставника; веде практичні або семінарські заняття; займається репетиторством; веде окремі предмети. Докторанти; що мають стипендію – до 60 годин неоплачуваного педагогічного навантаження.	на підставі поданої дисертаційної роботи; публікація роботи необов'язкова; рішення про подання до захисту приймає докторант; яке узгоджує з науковим керівником. Якість дисертації підтверджується відгуком стороннього (зовнішнього) опонента (професора з іншого університету). Процедура захисту – публічна. Успішність захисту – наближається до 100%.
Англія	Очна докторантура – 3;5 – 4 роки. Нестаціонарні докторанти – 7-8 років.	кожен докторант має; як мінімум одного наукового керівника; останній є членом цілої групи керівників наукової роботи; може мати керівника і співкерівника; або керівника і радника; проводяться щонайменше 10 протокольних зустрічей з керівником упродовж одного року.	щорічно 10 днів для проходження курсів; які визначили разом з керівником; виконує допоміжні педагогічні функції: ведення лабораторних та семінарських занять; перевірка бакалаврських; магістерських робіт; проведення консультацій або викладання на нижчих освітніх рівнях.	перша оцінка відбувається через 6 місяців наглядовою командою; звіти відбуваються щорічно аж до завершення дисертації; оцінювання на основі ґрунтовно написаної дисертації. публікація не обов'язкова; проте якість повинна бути такою; яка б дозволила опублікувати. Рішення про

				подання дисертації до захисту приймає докторант; в процесі схвалення роботи наглядовою радою. Захист зазвичай не публічний.
Франція	Стаціонарні докторанти – 3 (4) роки. Заочні докторанти – визначає докторська школа.	керівник (вчений який має “габілітацію”) та співкерівник (молодий науковець); можуть призначатися: зовнішні референти – т.з. “репетитори”; медіатори.	кожен докторант разом з керівником розробляють план своєї підготовки. Проходить навчальні курси; педагогічна робота не повинна перевищувати 1/3 педагогічного навантаження викладача; відвідування семінарів; написання звітів; можливість стажуватися в компаніях та державних установах.	дозвіл на захист дає Дисертаційний комітет; дисертація оцінюється двома зовнішніми опонентами; захист відкритий; оцінюється науковий проект; кредити ECTS не мають формальних оцінок.
Польща	В докторантурі: стаціонарній – 4 (5) років; заочній – 8 років. Самостійно (пошукач)	керівник – габілітований науковець; або професор	читають курси в своїх закладах (не більше 90 годин на академічний рік)	іспити докторського рівня з основних дисциплін в площині яких виконується дослідження та додаткових дисциплін й іноземних мов; захист докторської дисертації – відкритий. Вартість процедури захисту \$1000 USD. Успішність завершення підготовки близько 100%.

Проведений аналіз дозволяє говорити про те; що незважаючи на відмінності у підходах до організації взаємодії суб’єктів підготовки за докторськими програмами виділяються наступні тенденції:

термін підготовки – 3-4 роки (у деяких випадках може бути продовжений до 4-5 років);

до керівництва науковим дослідженням докторанта залучається не лише керівник (може бути два; або ж дослідницька група; членом якої є основний керівник);

фахова підготовка докторантів може проводитися у формі проходження навчальних курсів; педагогічної практики; стажування в компаніях та державних установах;

контроль якості підготовки докторів філософії здійснюється на підставі поданої дисертаційної роботи; публікації обов'язкові не у всіх країнах.

Проте; на думку французьких колег [1] кількість успішно завершених студій і захищених дисертацій не є вирішальною для кар'єрного просування наукових співробітників; натомість значно важливішим є наукова продукція (кількість опублікованих статей; отриманих наукових грантів тощо). Аналіз працевлаштування осіб; що опанували докторські програми (табл. 4) підтверджує цю думку.

Таблиця 4

Працевлаштування осіб; що опанували докторські програми

Країна	Посади на які планується призначення	Вірогідність призначення	Вимоги до претендента для отримання посади
Іспанія	Наукових співробітників в університетах Наукові співробітники – державні службовці	На найближчі 15 років вакантних посад для призначення усіх докторів не буде	Ступінь доктора є обов'язковим; лише робота за сумісництвом (посада старшого викладача) не вимагають ступеня.
Англія	Академічні посади (вимагають від кандидатів мати здобутий докторський ступінь) посади поза академічним світом	Рівень працевлаштування є високий (97%). Більше 50% працевлаштовуються поза академічним світом.	У переважній більшості ступінь доктора є обов'язковим для претендента на академічні посади
Франція	Здебільшого залишають в університетах	Високий рівень працевлаштування	Під час призначення на посаду оцінюється якість наукових проєктів; кількість здобутих грантів; опублікованих праць
Польща	На посади в освітньому секторі (як правило – старший викладач)	У державному секторі вищої освіти – дуже низька.	Ступінь доктора дозволяє займати посаду лише асистента професора (старшого викладача)

Окрім того; проблеми працевлаштування випускників докторантури актуалізують проблему організації виваженого замовлення на підготовку докторів філософії; що у свою чергу вимагає моделювання кар'єри наукових та науково-педагогічних працівників. У Фінляндії Гельсінський університет нещодавно потрактував другу частину цієї проблеми так: “Кар'єра науковця-дослідника у Європі – непередбачувана; незалежно від рівня його кваліфікації. Результатом цього є відтік талантів до інших континентів; “відплив умів” з університетів на інші ринки праці. Тому питання професійної кар'єри науковця

повинне посідати чільне місце у науковій політиці будь-якого суспільства; що базується на знанні”.

Комітет; призначений міністерством освіти Фінляндії; нещодавно опублікував власну стратегію розвитку професійної кар’єри науковця. Згідно з нею пропонується чотириступенева кар’єрна система; яку пропонується запровадити як в університетах; так і в державних дослідницьких інститутах: докторант (doctoral student) – науковий співробітник зі ступенем (post-doctoral fellow) – незалежний науковець (independent researcher) – професор/керівник дослідження/проекту (professor/research director). Кар’єрне просування повинне базуватися на зовнішньому оцінюванні; що здійснюється за єдиними критеріями [5].

Висновки:

У зв’язку із різноманітністю підходів щодо організації підготовки докторів філософії в країнах Європейського союзу розглянутий досвід та висновки; що викладено нижче доцільно розглядати як тенденції та перспективи розвитку докторських програм у Європі; зокрема і в Україні.

1. Система підготовки докторів філософії обов’язково повинна мати наступні елементи:

- підсистему замовників на підготовку докторів філософії;
- підсистему суб’єктів; що проходять підготовку;
- підсистему суб’єктів; що здійснюють підготовку.

2. Для ефективного функціонування системи підготовки докторів філософії (взаємодії замовників на підготовку докторів філософії; суб’єктів; що проходять та здійснюють підготовку) необхідно розробити та відповідним чином затвердити:

порядок замовлення на підготовку докторів філософії та призначення їх на посади;

- порядок відбору кандидатів на навчання;
- порядок забезпечення навчального процесу;
- порядок організації навчального процесу;
- порядок контролю якості підготовки докторів філософії.

3. Відповідальність за функціонування докторських програм доцільно розподілити наступним чином:

загальну відповідальність за підготовку докторантів покласти на інститути докторської підготовки (окремий відділ адміністративної ради університету);

за організацію докторських програм відповідальність покласти на керівників підрозділів яким надано право здійснювати підготовку докторів філософії (директори докторських шкіл; ...);

за організацію виконання наукового проекту (дослідження) відповідальність покласти на наукового(их) керівника(ів) докторанта.

Аналіз вимог до посад; що комплектуються особами з науковим ступенем доктора філософії; порядок їх комплектування; є напрямом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Докторські програми в Європі та Україні: Матеріали міжнар. конф. “Впровадження принципів третього циклу вищої освіти Європейського простору в Україні” / НаУКМА; наук. ред.; упоряд. В. Моринець. – К.: Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ; 2007. – 98 с.

2. Бахрушин В. Зауваження та пропозиції щодо проекту положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад’юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) [Електронний ресурс] / Володимир Бахрушин // Освітня політика: портал громадських експертів. – 2015. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/358->.

3. Лук’яненко Д.Г. Про принципи та модель підготовки докторів філософії (PhD) в університеті [Електронний ресурс]: Презентація матеріалів робочої групи КНЕУ ім. В. Гетьмана / Лук’яненко Д.Г.; Наливайко А.П.; Антонюк Л.Л.; Столярчук Я.М.; Шевченко О.Л. – Published on Nov 12; 2014. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/LukianenkoDG/ss-41450398>

4. QAA Code of Practice for postgraduate research programmes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/code-OfPractice/section1/postgrad2004.pdf>.

5. Makarow; Marja: Increasing the attractiveness of Researchers Careers; Universitas Helsinkiensis [Електронний ресурс]; 2; 2006.– Режим доступу: <http://www.helsinki.fi/uh/2-2006/lead.shtml>.

Г.В. Капослєз; кандидат психологических наук;
старший научный сотрудник;
О.О.Рыбчук; майор
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ ДОКТОРОВ ФИЛОСОФИИ В НЕКОТОРЫХ СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

В статье представлен сравнительный анализ опыта университетов и научных учреждений Испании; Англии; Франции; Польши по созданию и администрированию докторских (PhD) программ. В разнообразии подходов определены ключевые этапы организации подготовки докторов философии; особенности и условия их реализации и обеспечения эффективности.

Ключевые слова: сравнительный анализ; организация подготовки; докторская программа; доктор философии.

G. Kaposlyoz; Candidate of Psychological Sciences;
senior research scientist;
O. Rybchuk; major
National University of Defense of Ukraine named
after I. Cherniakhovskiy

PHILOSOPHY DOCTOR PREPARATION ORGANIZATION EXPERIENCE IN SOME COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The article presents comparative analysis of educational and scientific institutions experience in Spain; England; France; Poland concerning creation and administration of doctorate preparation programs (PhD). Throughout the diversity of approaches the philosophy doctor preparation organization key phases; conditions and special features of program realization and effectiveness providing are defined.

Keywords: comparative analysis; preparation organization; doctorate program; philosophy doctor.

ПІДГОТОВКА СОЦІОЛОГІВ ДЛЯ СТРУКТУР ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В 1992-2007 РОКАХ

У статті висвітлена організація підготовки кадрів соціологів для утворень виховної роботи (соціально-психологічної служби; виховної та соціально-психологічної роботи) Збройних Сил України під час їх створення та подальшого реформування. Автором проаналізовано історія їх підготовки; розглядається основний зміст навчання фахівців-соціологів; дається розгорнута характеристика історичного досвіду щодо підготовки соціологів для структур виховної роботи у 1992-2007рр. з метою його використання в умовах сучасного розвитку системи військової освіти з урахуванням досвіду проведення антитерористичної операції (АТО).

Ключові слова: Збройні Сили України; структура; органи; виховна робота; соціологія; підготовка соціологів; завдання соціологічної служби.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття відзначився глобальними змінами в перебігу суспільних процесів. Вперше в історії людства покоління ідей і речей змінюються в часі швидше; ніж покоління людей. Здійснюється перехід до нових науково-інформаційних технологій; що є наслідком глобальних процесів і веде до змін парадигми прогресу людства. Відокремлення Криму; події на Сході України переконливо свідчать; що в цій ситуації істотним є рівень розвитку особистості військового фахівця; формування у нього громадянської позиції; культури та характерних рис громадянина-патріота; здатності до постійного самовдосконалення та самореалізації і на цій основі підвищення ролі людського чинника; як одного із важливих факторів спроможності Збройних Сил України (ЗС України) виконувати завдання за призначенням. Складна ситуація; в якій опинилася наша держава; проблеми розвитку ЗС України змушує по-новому оцінити підходи до підготовки соціологів; використання соціологічної науки в процесі їх будівництва.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідники В. Баранівський; В. Марценківський; І. Сокаль торкалися питань підготовки кадрів в загальному вимірі для виховних структур в процесі військового будівництва в Україні. Окремих аспектів проблеми торкалися В. Безбах; М. Ковтун; М. Нещадим; О. Попович; О. Пошедін; Я. Романовський та інші. В дослідженні автора відтворені деякі аспекти підготовки соціологів для ЗС України [1]. У той же час питання підготовки соціологів для виховних утворень спеціально не досліджувалося та не отримало достатнього комплексного вивчення.

Метою статті є висвітлення історичного досвіду щодо підготовки соціологів для структур виховної роботи у 1992-2007рр. для його використання в умовах сучасного розвитку системи військової освіти з урахуванням досвіду АТО; зважаючи на інституалізацію соціологічної науки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Однією з навчальних дисциплін; які формують світогляд особистості нової генерації; відпрацьовують здатність адекватно мислити; жити і працювати серед рівних собі в соціумі; у розмаїтих структурах суспільства; використовуючи певні соціальні механізми; розуміти

глобальні соціальні процеси; розуміти і вміти приймати правильні рішення в епоху глобальних соціальних конфліктів; є соціологія.

Симптоматичним у цьому плані є те; що один із перших суто соціологічних інститутів українців мав назву Український інститут громадознавства (заснований в еміграції у Празі 1924р.). Назва цього інституту англійською мовою звучала як Український інститут соціології. На жаль; у ХХІ століття наша вища школа увійшла без соціології; хоча у розвинутих країнах світу вона є одним з основних навчальних предметів вищих навчальних закладів. Так; у США курс соціології читається у 92% вузів. Без вивчення соціології диплом про вищу освіту вважається недійсним. В Росії вона включена у перелік обов'язкових дисциплін ВНЗ; а також викладається у навчальних закладах 1-2-рівня акредитації: гімназіях; ліцеях; коледжах [2].

В арміях передових країн світу військова соціологія міцно затвердилася в статусі галузевої соціологічної дисципліни та активно діє як наукові; навчальні так і управлінські структури. Військово-політичне керівництво держав – членів НАТО надає військово-соціологічному забезпеченню своїх збройних сил особливе значення; використовуючи військову соціологію для розкриття сучасних тенденцій розвитку армії; вивчення умов її бойового застосування в різних війнах і збройних конфліктах. Фінансування здійснюється; як правило; окремою статтею військового бюджету. Як стверджує І. Оразцов; в Росії військова соціологія почала розвиватися з 1897р. На сучасному етапі в армії РФ функціонують: соціологічний центр ЗС Російської Федерації; науково-педагогічні і навчальні підрозділи (факультети; відділення) соціологічного профілю [3].

В ЗС України у відповідь на продиктовану необхідність створення принципово нової структури; яка б здійснювала соціально-психологічне забезпечення їх життєдіяльності та розвитку; на початку 1992 року була сформована соціально-психологічна служба (СПС) ЗС України; яка для реалізації її призначення; поряд з другими [4] напрямками діяльності; відповідає за організацію і проведення роботи щодо виконання завдань соціологічного забезпечення функціонування та розбудови Збройних Сил України; постійного налагоджування ненасильницьких соціальних відносин між військовослужбовцями. До складу СПС ЗС України; поряд з іншими; входили і фахівці з соціології. Штатна потреба для органів військового управління та військових частин у 1992р. (без військових комісаріатів) складала близько 220 чоловік.

Прийнята в грудні 1992р. Концепція СПС Збройних Сил України стала основою для розбудови системи підготовки фахівців соціологічного профілю для потреб ЗС України; в якій були окреслені і принципи кадрового забезпечення. Система підготовки кадрів здійснювалася за трьома напрямками: переатестація колишніх політпрацівників радянської армії; які прийняли присягу на вірність народу України і служили в ЗС України та прибували з країн Співдружності Незалежних Держав; в тому числі і з вищих навчальних закладів; перепідготовка кадрів ланки рота-батальйон з подальшим призначенням в структури виховної роботи (ВР); підготовка кадрів первинної ланки та оперативно-тактичного рівня. Передбачалося також; що підготовка

фахівців для соціально-психологічної служби здійснюватиметься відповідними вузами України; але цей напрям не отримав розвитку з різних причин.

Перепідготовку офіцерів ланки рота-батальйон для їх призначення на посади в структури СПС здійснював тимчасово створений науково-дослідний і методичний центр (НДМЦ) СПС МО України; в складі якого на факультеті методичної підготовки діяла кафедра соціології та методики управління соціальними процесами (начальник; ст. викладач – 2; викладач – 3) та НДІ прогнозування і проектування соціальних процесів (3 офіцера; один службовець) [4]; тобто фактично був введений в дію перший навчальний підрозділ соціологічного профілю в ЗС України. Протягом існування (до серпня 1995 року) у НДМЦ було перепідготовлено та призначено на посади в структури виховної роботи 2427 офіцерів (27;5 % від загальної кількості офіцерів структур ВР) [5]. На факультеті офіцери протягом двох місяців; поряд з другими дисциплінами; вивчали основи соціології і військової соціології; напрями та методики проведення військово-соціологічних досліджень.

Окрім цього; організована робота з громадянами України про повернення на Батьківщину; які навчалися у ВНЗ других країн [6]. Підготовка офіцерів-соціологів в кількості 40 офіцерів відбувалася і за домовленістю начальника СПУ Одеського військового округу А. Кобзаря в Одеському державному університеті безоплатно [7]. Беззаперечно; що стиль; методи; форми їх роботи; рівень професіоналізму та коефіцієнт корисної дії вимагали приведення їх у відповідність до вимог часу.

В 1994 році в Київському військовому гуманітарному інституті (КВГІ) розпочато підготовку соціологів за спеціальністю “Прикладна соціологія” та спеціалізацією “Військова соціологія”. В 1996 році відбувся перший випуск 48 слухачів за спеціальністю “Прикладна соціологія”. Слухачам присвоювалася кваліфікація спеціаліста-офіцера військового управління оперативно-тактичного рівня (з 23.06.2001р. – магістр військово-соціального управління; офіцер військового управління оперативно-тактичного рівня).

Навчальний процес в інституті забезпечували досвідчені фахівці. Станом на 1 жовтня 1996 р. в КВГІ працювало два академіки Академії наук України; 57 докторів наук; 89 кандидатів наук і 48 доцентів. Перелік навчальних дисциплін та кількість годин підготовки спеціалістів-соціологів (1994-1996рр.) показані в таблиці №1. Навіть простий перелік назв дисциплін; які викладалися в КВГІ; та кількість навчальних годин наглядно свідчать про непересічний науковий підхід та відмінність ключових поглядів на підготовку фахівців гуманітарного профілю на етапі становлення та сьогоденному етапі будівництва ЗС України.

Таблиця №1.

Перелік навчальних дисциплін та кількість годин підготовки спеціалістів-соціологів (1994-1996рр.)

	Назва дисципліни	Кількість годин		Назва дисципліни	Кількість годин
1	Новітня історія	96	15	Екологія	46
2	Історія України та її Збройних Сил	134	16	Історія соціології	240
3	Філософія	146	17	Загально-соціологічні теорії	360

4	Релігієзнавство	30	18	Соціологія управління	134
5	Основи економічної теорії	106	19	Програма і методика соціологічних досліджень	528
6	Теорія; історія і практика світової культури	348	20	Соціологія взаємовідносин і основи конфліктології	230
7	Іноземна мова	300	21	Військова психологія	98
8	Українська мова	88	22	Військова соціологія	200
9	Вітчизняна і світова література	80	23	Теорія і практика ВР	162
10	Етика	50	24	Тактика і опер. мист-во	200
11	Етнологія і українознавство	68	25	Фізична підготовка	176
12	Політологія	62	26	Військове стажування	82
13	Правознавство	100	27	Статути ЗС України	42
14	Соціальна та економічна географія	56			

Із 4162 годин підготовки 1692 (40;6%) відводилося на підготовку фахівця-соціолога. Як показала практика це були дійсно фахівці; які мали: відповідні знання теорії та практики соціологічного забезпечення процесу військового управління; достатній рівень сформованої теоретико-методологічної і науково-методичної бази виконання військовим соціологом своїх функціональних обов'язків; теоретичної і практичної бази сучасного військово-соціологічного мислення і аналізу соціальних явищ та процесів у військових частинах (з'єднаннях); сформовані вміння узагальнювати і систематизувати соціологічну інформацію; володіли навичками самостійного пізнання і дослідження соціальних проблем; що існують у військових частинах (з'єднаннях) та могли організувати соціологічні дослідження у військах (силах). Разом з тим; державні екзаменаційні комісії відмічали і недоліки; які могли в тій чи іншій мірі впливати на виконання функціональних обов'язків офіцерами-соціологами: нечітке розуміння ролі і місця військового соціолога в діяльності органів військового управління; особливо у період приведення військ у вищі ступені бойової готовності; недостатнє знання організаційно-штатної структури різних видів та родів військ; слабе розуміння окремих питань; що торкаються фахової здатності розуміння алгоритмів вивчення соціальних явищ у військовому середовищі та механізмів їх розв'язання; недостатня мовна підготовка [8].

Значна увага в інституті приділялась розвитку наукової роботи; головним науковим підрозділом був Науковий центр (гуманітарних проблем при КВГІ); в склад якого входили шість науково-дослідницьких відділів в т.ч. відділ військово-соціологічних досліджень. За роки існування КВГІ на тематику соціології захищено п'ять дисертацій на здобуття вченого ступеня "кандидат соціологічних наук". Всього в КВГІ захищені 4 докторських та 39 кандидатських дисертацій [9]. Такий значний науково-педагогічний потенціал дозволив побудувати освітню діяльність таким чином; щоб вона відповідала усім сучасним вимогам вищої школи. Слухачі також приймали активну участь в науковій роботі через наукові гуртки; воєнно-наукові товариства. У ході трьох тижневого військового стажування за посадовим призначенням у військах слухачі; поряд з виконанням службових обов'язків і завдань стажування; проводили і експериментальні дослідження за темою дипломної (магістерської) роботи.

З 1994 по 2007 роки в КВГІ (1994–2000рр. – КВГІ; в подальшому в складі Академії ЗС України: 2000-2003рр. – ВГІ; гуманітарний факультет до 23.12.2004р.; факультет підготовки фахівців з гуманітарних питань до 31.07.2007р.) підготовлено 147 фахівців-соціологів. Порівняльні дані по рокам приведені в таблиці №2. З таблиці видно; що в 1996 році (перший випуск) їх частка становила 22;5% від загальної кількості спеціалістів; тобто кожен п'ятий випускник мав спеціалізацію “Військова соціологія”; в 2007 році (останній випуск) – 9;8%; тобто кожен десятий. Динаміка кількості випускників показує; що з кожним роком відсоток випускників фахівців-соціологів зменшувався. Такий стан не можна пояснити об'єктивними причинами (скорочення Збройних Сил тощо). Помилка була закладена ще в 1992 році; коли не була вибудована вертикаль соціологічної служби в ЗС України; яка потім повторювалася в подальших реформуваннях (бездумних; а іноді і ворожих скороченнях; проведенням секвестрування) виховних структур. В 2007 році підготовка соціологів припинена. В якості компенсації для спеціалізації “Організація морально-психологічного забезпечення військ (сил)” протягом 81 години вивчається “Методика військово-соціологічних досліджень”.

Однак; відтворення армії; яке відбувається після та в ході подій в Криму та на Сході держави показало; що сучасний етап розвитку і суспільства; і державних силових структур як ніколи вимагає інституалізації соціологічної науки в Україні та військової зокрема і в першу чергу через особливості сучасної української соціології: зосередження уваги на вивченні змін; що відбуваються у нашому суспільстві; в Україні; генези цих змін та їх наслідки;

тільки почалася її інституалізація як самостійного суспільного явища;

недостатня увага до неї з боку держави та суспільства; недостатнє фінансування; що притаманне розвитку вітчизняної соціології з давніх давен. У ЗС України конче потрібно відновити підготовку соціологів (або ж залучати на службу з цивільних ВНЗ); створити вертикаль соціологічної служби.

Таблиця №2

	Порівняльні дані з підготовки фахівців-соціологів												Всього Кіль-ть %
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
	Підготовлено за рік												
	Загальна кількість / відсоток												
Під-но соц-в	48	17	13	11	14	12	7	6	5	6	3	5	147
% від заг. кі- лькості	214 22;5	220 7;7	250 5;8	225 4;9	185 7;6	201 6	174 4	147 4	132 3;78	115 5;2	93 3;2	51 9;8	2005 7;33%
% від орган-я ВР	59 81;4	30 56;6	66 19;7	73 15	71 19;7	67 17;9	82 8;5	76 7;9	48 10;4	38 15;8	34 8;8	20 25	664 22;1%
% від психо- логів	85 56;5	100 17	114 11;4	92 11;95	74 18;9	87 13;7	63 11;1	43 14	41 12;2	40 15	30 10	13 38;5	1379 10;65%

Структурами соціологічної служби могли б бути:

перший варіант – відділи; групи; офіцери за умов підготовки фахівців-соціологів у ВНЗ ЗС України відповідної кваліфікації; які пройшли атестування з наданням права експертно-координаційною радою Інституту соціології проводити військово-соціологічні дослідження;

другий – групи у складі 3-4 працівників ЗС України (у оперативних командуваннях); які мають відповідну підготовку та права і дозвіл щодо замовлення проведення соціологічних досліджень; їх обробки; підготовки рекомендацій відповідним командирам (начальникам); а самі дослідження можуть проводитися цивільними соціологами по контракту за необхідності.

Проведення соціологічних досліджень сприяло б висвітленню громадсько-політичних процесів і явищ у суспільстві; ЗС України та проблем інформаційно-соціологічного забезпечення діяльності органів військового управління ЗС України; створенню комп'ютерної мережі інформаційно-соціологічного забезпечення і банків військово-соціологічної інформації; методик збирання та аналізу соціологічної інформації; порядок і характер її використання та програм соціологічного дослідження; порядок їх розробки та реалізації на практиці в умовах військового середовища.

Досліджуючи суспільство в цілому і людину як істоту соціальну маємо створити умови для наукового вирішення проблем життєдіяльності та застосування ЗС України; та саме головне – налагодження взаємозв'язку; взаємопорозуміння; взаємоспівробітництва у вирішенні проблем Сектору безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кобзар А.О.* Становлення та розвиток структур виховної роботи в Збройних Сил України (1991–2011 рр.): дис. ... канд. історич. наук: 20.02.22 / Кобзар Анатолій Олексійович; Національний університет оборони України. – К.; 2013. – 277 с.
2. *Гуменюк Л.* У XXI століття – без соціології? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.sau.kiev.ua/osvita.html>.
3. *Образцов І.В.* Військова соціологія в Росії: історія; сучасний стан та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://8ref.com/4/referat_4846.html
4. Штатний розклад Науково-дослідного і методичного центру – Галузевий Державний архів Міністерства оборони України (ГДАМОУ). – Фонд 3828 – Опис 744с; Спр. 1. – Арк. 191.
5. *Кобзар А.О.* Деякі аспекти підготовки кадрів для виховних структур Збройних Сил України (1991–2003 рр.) / А.О. Кобзар // Труды університету: зб. наук. праць. – 2013. – № 2 (116). – С. 227.
6. Об организации работы в Вузах других государств с выпускниками 1993 года – гражданами Украины. / Директива Міністра оборони України від 24.02.1993 р. № Д–7. ГДАМОУ – Ф. 3657 – Оп. 19839; Спр. 10. арк. 77–78.
7. *Матяш М.* Деякі підсумки праці по формуванню структурних ланок СПС округу та міри подальшого її становлення у світлі Концепції СПС Збройних Сил України / Микола Матяш // Слава і честь. – 1993 р. – 19 березня.
8. Звіти Державної екзаменаційної комісії про проведення державних екзаменів; захист дипломних робіт і випуск слухачів. ГДАМОУ – Ф.4248 – Оп. 30278; Спр. 1. Арк. 32.
9. *Бекещенко К.; Михайленко І.* Кузні офіцерських кадрів – 10 років // Народна армія. – 2004. – 30 липня.

А.А. Кобзарь; кандидат исторических наук
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

В статье освещена организация подготовки кадров социологов образований воспитательной работы (социально-психологической службы; воспитательной и социально-психологической работы) Вооруженных Сил Украины во время их создания и дальнейшего реформирования. Автором проанализированы история их подготовки; рассматривается основное содержание обучения специалистов-социологов; дается развернутая характеристика исторического опыта подготовки социологов структур воспитательной работы в 1992-2007гг. с целью его использования в условиях современного развития системы военного образования с учетом опыта проведения антитеррористической операции (АТО).

Ключевые слова: Вооруженные Силы Украины; структура; органы; воспитательная работа; социология; подготовка социологов; задачи социологической службы.

A. Kobzar; candidate of historical sciences National
university of defensive of Ukraine of the name of
Ivan Chernyakhovsky

TRAINING OF SOCIOLOGISTS FOR THE STRUCTURE OF EDUCATIONAL WORK ARMED FORCES OF UKRAINE 1992-2007 YEARS

The article highlighted the organization of training for social scientists formations educational work (social and psychological services; educational; social and psychological work) of the Armed Forces of Ukraine during their creation and further reform. The author analyzes the history of their training; is considered the main content of training specialists sociologists; provides a detailed description of the historical experience of training for social scientists working in educational institutions 1992-2007rr. for its use in the development of modern military education based on the experience of the anti-terrorist operation (ATO).

Keywords: Armed Forces of Ukraine; structure; authorities; educational work; sociology; sociologists preparation; the task of the sociological service .

І.М. Козубцов; підполковник; кандидат технічних наук; старший науковий співробітник Науковий центр зв'язку і інформатизації Військового інституту телекомунікацій і інформатизації

ЗМІСТ; СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ АД'ЮНКТІВ

Метою статті є обґрунтування змісту; структури та функцій методологічної культури ад'юнктів. Методологічна культура ад'юнкта – це рівень розвитку соціально набутих здібностей; якостей; властивостей особистості; методологічних знань; умінь; навичок; досвіду; цінностей; традицій; відносин; норм та правил поведінки; які проявляються як сформований стійкий науковий стиль діяльності; який дозволяє ад'юнкту ефективно та якісно вирішувати завдання пов'язані з організацією науково-дослідної та військово-професійної діяльності. Наукова новизна полягає в тому; що вперше запропоновано поняття “методологічної культури ад'юнктів”. Головною функцією методологічної культури є трансляція методологічного наукового досвіду організації професійної діяльності; що забезпечуватиме ад'юнктам швидку адаптацію до професійної діяльності.

Ключові слова: розвиток; ад'юнкт; методологічна компетентність; методологічна культура.

Постановка проблеми і зв'язок її з важливими науковими завданнями.

В ході обґрунтування критеріїв діагностування рівнів розвитку методологічної компетентності аспірантів [1] стало зрозумілим; що найвищим рівнем розвитку професійної майстерності ад'юнктів є оволодіння ними методологічною культурою. Як результат цього; виникла необхідність коректування часткових завдань концепції [2]; а саме: 1) обґрунтувати зміст; структуру та функції методологічної культури ад'юнктів; 2) обґрунтувати концепцію розвитку методологічної компетентності ад'юнктів.

Метою даної статті є обґрунтувати зміст; структуру та функції методологічної культури ад'юнктів.

Квінтесенція аналізу досліджень і публікацій за напрямком. Для вирішення цього завдання нами попередньо проаналізовано: генезис поняття методологічної культури [4]; на основі якої нами сформовано зміст дефініції поняття методологічної культури ад'юнктів.

У процесі дослідження було коректно використані провідні ідеї А.М. Новикова [3]; що в результаті дозволило якісно представити розвиток професійної культури в галузі методології організації професійної діяльності.

Результат дослідження. Першим завданням цієї роботи є обґрунтувати зміст методологічної культури ад'юнктів. Методологічна культура ад'юнкта – це рівень розвитку соціально набутих здібностей; якостей; властивостей особистості; методологічних знань; умінь; навичок; досвіду; цінностей; традицій; відносин; норм та правил поведінки; які проявляються як сформований стійкий науковий стиль діяльності; який дозволяє ад'юнкту ефективно та якісно вирішувати задачі пов'язані з організацією науково-дослідної; науково-педагогічної та військово-професійної діяльності [4].

Структура методологічної культури ад'юнктів. У відповідності до визначення методологічної культури ад'юнктів; її умовно можна уявити як складну багаторівневу систему зображену на рис. 1. Методологічна культура;

як не матеріальна; складається з об'єктивного компонента (ОК МКА); носія культури – суб'єктивного компонента (СК МКА) людини; трансляційної – функціонального компонента (ФК МКА). Сутнісні характеристики методичної культури ад'юнкта слід розглянути; через зміст її основних структурних компонентів. В свою чергу ОК МКА подано на рис. 2.

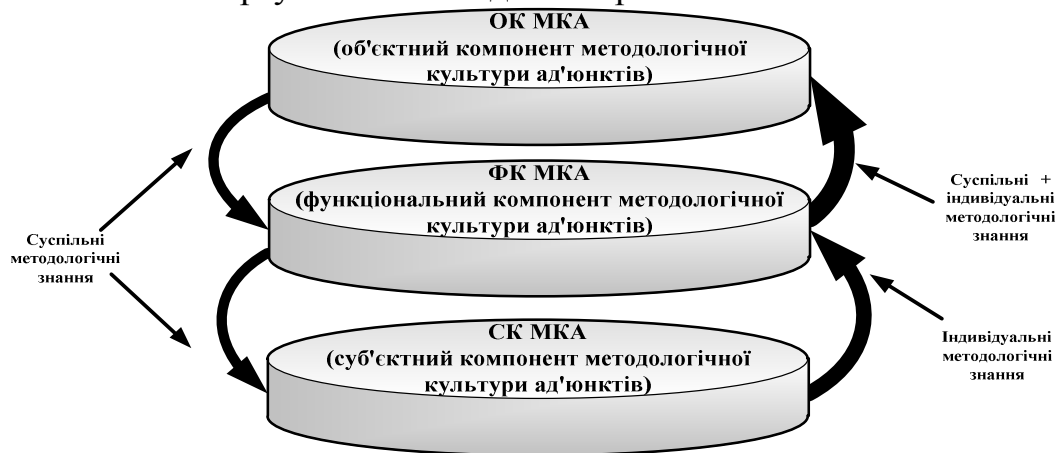

Рис. 1. Узагальнена структура методологічної культури

Складність вирішення даного питання полягає в тому; що у педагогіці немає єдності в питанні про визначенні основних структурних і функціональних компонентів. При виділенні частин; підсистем дослідники часто керуються власним досвідом; своїми уявленнями про модельовану систему.

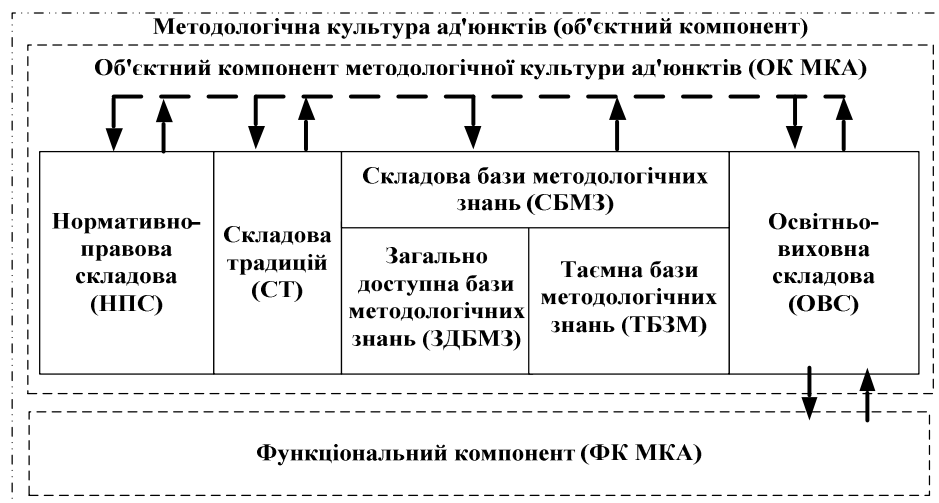

Рис. 2. Структура об'єктивного компонента методологічної культури ад'юнктів

Зміст нормативно-правової складової. Норми – це правила поведінки; очікування та стандарти; що регулюють взаємовідносини між ад'юнктами; вказуючи на правила поведінки за певних умов та ситуацій при організації професійної діяльності.

Норми визначають ад'юнктам методологічний порядок: організації професійної діяльності ад'юнктами в ад'юнктурі; взаємодії ад'юнкта з науковим керівником; організації ад'юнктами дисертаційного дослідження; логічного структурування розділів дисертаційної роботи (дисертації); підготовки ад'юнктами до друку наукових публікацій; їх мінімальну кількість;

організації (проведення) участі ад'юнктів у наукових заходах та дотримання етичних норм поведінки. Завдяки нормативному компоненту у ад'юнкта утворюється певна система загальносуспільних світоглядних уявлень; на основі яких він може організовувати свою професійну діяльність. Наявність нормативного компоненту робить можливість згуртування множини ад'юнктів; як індивідуумів наукового суспільства; в єдиний науковий колектив; особливо при їх роботі в науковій школі.

Зміст складової традиції. Звичаї відносяться до звичних і буденних умовностей; яких ад'юнкти дотримуються в своїй повсякденній діяльності. Оскільки у військовій системі освіти істотну роль у патріотичному вихованні військовослужбовців відіграє виховання на традиціях; то (КТ) має місце бути присутнім в структурі методологічної культури ад'юнктів.

Зміст складової бази знань методології. Бази знань методології; що становить фундаментальну основу методологічної культури становлять загально доступної знань методології. Організація наукової та науково-педагогічної діяльності у військовій системі має різні феноменальні особливості; які і становлять таємну базу знань методології. В цілях збереження державної таємниці щодо таємної бази знань методології в дійсній статті та дисертаційній роботі; детально її не будемо розкривати у відкритих публікаціях; оскільки вони підпадають під дію пунктів [5; п. 1.9.1; п. 1.9.2; п. 1.9.5; п. 4.3.1]. Будемо розглядати лише загальновідомі і доступні знання методології.

Зміст освітньо-виховної складової. За аналогією думки А.М. Новикова [3; с. 34]; мета освіти ад'юнктів полягає у оволодінні методологічної культури; тому природно; що структура методологічної культури лежить в основі змісту їх освіти. Виходячи з цього переконання; структурно-логічна схема навчальних дисциплін в ад'юнктурі нами буде рекомендуватися у вишиковувати в логіці проектної технології (за методологічними етапами організації дисертаційного дослідження). Отже; виховання і привчання ад'юнктів до методологічної культури планується здійснювати в процесі організації дисертаційного дослідження під контролем наукового керівника.

Складові СК МКА наочно подані на рис. 3. Особливо; а інколи і ключова роль в розвитку методологічної культури ад'юнктів; впливають індивідуальні психомоторні та інтелектуальні здібності ад'юнкта. Предметом їх розгляду будуть наступні публікації. Стійкі утворені зв'язки між складовими методологічної культури ад'юнктів з'єднані цілими лініями; а напрямок їх впливу зображено стрілкою. Подана структура має загальну подібну структуру з розглянутою методологічною компетентністю ад'юнкта [6].

Зміст ціннісно-мотиваційної складової. Система цінностей є основним регулятором професійної діяльності і поведінки ад'юнкта.

Цінності носять загальний і абстрактний характер та не вказують конкретно; які типи поведінки прийнятні; а які ні. Ад'юнкту; як майбутній вчений; при здійсненні наукової; науково-технічної та науково-педагогічної діяльності зобов'язаний: не завдавати шкоди здоров'ю людини; її життю та довкіллю; дотримуватися етичних норм наукового співтовариства; поважати право на інтелектуальну власність.

Зміст когнітивної складової. У когнітивній складовій методологічної культури сконцентровані професійні знання; знання про власну професійну діяльність і життєдіяльність в цілому та представлені компетенціями інтеграції; пізнавальної діяльності; інформаційних технологій. Ядром когнітивної складової методологічної культури ад'юнктів виступає методологічна компетентність ад'юнктів; зміст та структуру якої подано в роботі [6].

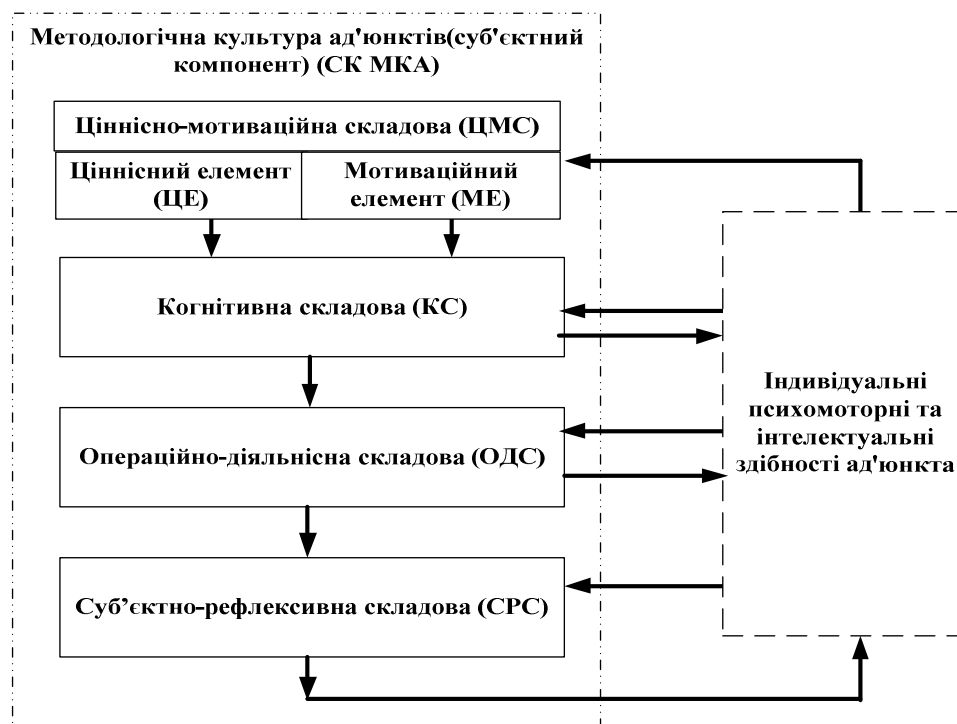

Рис. 3 Структура методологічної культури ад'юнкта (суб'єктний компонент)

Зміст операційно-діяльнісної складової. Операційна складова; що представляє поведінкову структуру особистості; здатність і готовність діяти відповідним чином; реалізується через компетенції та засоби діяльності; компетенції пізнавальної діяльності; нестандартні рішення; проблемні ситуації – їх створення та вирішення.

Операційно-діяльнісна складова – це організація практичної навчально-пізнавальної діяльності ад'юнктів з опанування змісту освіти та методологічної культури. Цей компонент є одним із головних складових дидактичного процесу і його можна визначити як процесуальний; методичний.

Через операційно-діялісну складову реалізуються функції методологічної культури ад'юнктів.

Зміст суб'єктно-рефлексивної складової. Рефлексивна складова – це професійна якість ад'юнкта; що полягає передусім в обізнаності фахівця щодо процесів актуалізації особистості; реалізації рефлексивних здібностей в осмисленні й подоланні стереотипів мислення й утворенні нового інноваційного змісту.

Особлива роль рефлексивної складової у переосмисленні особистісного та професійного досвіду; що сприяє формуванню нових професійних еталонів і стандартів; які стимулюють розвиток. Рефлексивна складова – це професійна якість особистості; яка дозволяє ефективно та адекватно здійснювати

рефлексивні процеси; реалізацію рефлексивної здатності; що забезпечує розвиток і саморозвиток; сприяє творчому підходу в професійній діяльності; досягненню її максимальної ефективності та результативності.

Розвиток рефлексивної складової; як інтегральної якості особистості; полягає в активізації таких динамічних компонентів; як рефлексивна готовність; рефлексивна компетентність; рефлексивно-творчий потенціал і рефлексивна здатність. Можна припустити; що рівень розвитку рефлексивної складової особистості виявляється в глибині переосмислення власного досвіду; ступеня готовності до планування своєї діяльності.

Функції методологічної культури ад'юнктів. У професійній життєдіяльності ад'юнктів методологічна культура виконує цілий ряд функцій. Розглядаючи методологічну культуру; як родове походження від культури; безпомилково можна стверджувати; що головною функцією методологічної культури є трансляція методологічного наукового досвіду організації професійної діяльності; яке забезпечуватиме ад'юнктам швидку адаптацію до професійної діяльності. Всі функції взаємопов'язані міждисциплінарними зв'язками. Функції методологічної культури ад'юнктів графічно подані на рис. 2.

Рис. 2. Складові функціонального компонента методологічної культури ад'юнктів

Відповідно до поданим функціям необхідно буде сформулювати вимоги до освітньо-наукової характеристики випускника ад'юнктури та доповнити раніше запропонований проект характеристики [7].

Адаптивна функція. Адаптивна функція полягає у забезпеченні адаптації (приспосовування) ад'юнкта до професійної діяльності.

Інтегративна функція. Інтегративна функція виражається в здатності об'єднання ад'юнктів та наукового керівника у наукову школу (групу) за напрямком досліджень. Одночасно у членів однієї наукової групи формується приналежність до наукової школи. Разом з тим; інтегративній функції супутня і дезінтегративна – культурні відмінності утруднюють спілкування людей; виступають як бар'єри; що відокремлюють наукові школи.

Інформативна функція. Інформативна функція виконує передачу; трансляцію нагромадженого соціального методологічного досвіду; як за “вертикаллю” (від попередніх поколінь до нових); так і за “горизонталлю” — обмін духовними цінностями.

Пізнавальна функція. Функція тісно пов'язана з інформативною і впливає з неї. Методологічна культура концентрує в собі кращий методологічний науковий досвід багатьох поколінь методологів-дослідників; набуває здатності створювати сприятливі умови для його пізнання і засвоєння.

Комунікативна функція. Комунікативна функція полягає в передаванні методологічного наукового досвіду (методології організації досліджень; організації професійної діяльності) наукових поколінь через механізм культурної спадкоємності та формуванні на цій підставі різноманітних способів і типів спілкування між людьми (ад'юнктами).

Трансляційна функція культури. Це комунікація; але розгорнута в соціально-історичному часі та просторі. Під трансляцією потрібно розуміти передусім функцію передачі методологічного наукового досвіду від одного покоління вчених до іншого; від епохи до епохи. Трансляція методологічної культури надзвичайно багатопланова. Функція трансляції; разом з тим; має свої особливості у передачі інформації. Очевидно; що обсяг методологічної соціокультурної пам'яті постійно зростає; але і він не безмежний. Виходячи за рамки комунікації; ця функція передбачає обов'язковий вибір та відбір матеріалу; який передається. А оскільки; життєві цілі і потреби людей мінливі; то накопичений культурний багаж постійно зазнає переоцінки; переусвідомлення. Не можна заперечувати і можливість втрати культурної інформації.

Семіотична; або знакова; функція важлива для розвитку методологічної культури ад'юнктів. Являючи собою певну знакову систему; без оволодіння якою досягнення ад'юнктами методологічної культури стає неможливим.

Нормативна функція. Наукові колективи створюють норми; стандарти й правила поведінки; що стають основою для права; моралі. Методологічна культура поєднує функціонування звичаїв; традицій та прояву новаторства.

Релаксаційна функція. Методологічна культура забезпечує фізичний та психологічний відпочинок людини.

Перетворювальна функція. Перетворювальна функція полягає в тому; що методологічна культура є знаряддям творчої діяльності ад'юнктів з метою задоволення особистих потреб і потреб суспільства. Ця функція здійснюється науковцями за допомогою наукових досліджень.

Ціннісно-орієнтаційна функція відображає важливий якісний стан методологічної культури. Саме система цінностей формує у ад'юнктів певні ціннісні потреби і орієнтацію. За характером і якістю цих потреб і духовних орієнтирів ад'юнкти роблять висновки про рівень її культури. Моральні й інтелектуальні потреби і запити виступають основним критерієм відповідної оцінки серед ад'юнктів.

Регулятивна функції методологічної культури пов'язана з визначенням (регуляцією) різних сторін; видів суспільної і особистої діяльності науковців. У роботі; міжособистісних відносинах методологічна культура впливає на поведінку людей та їхні вчинки; на вибір матеріальних або духовних цінностей. Регулятивна функція методологічної культури спирається на такі нормативні системи; як мораль і право.

Ці функції розмежувати не можливо бо вони як єдине ціле у культурному розвитку ад'юнктів.

Висновки з даного дослідження. Розглядаючи методологічну компетентність ад'юнктів без культури дослідження виглядає не завершеним; оскільки відсутні якісні показники професійної діяльності особи.

Наукова новизна. Новизна полягає в тому; що вперше запропоновано поняття “методологічної культури ад’юнктів”. Методологічна культура ад’юнкта – це рівень розвитку соціально набутих здібностей; якостей; властивостей особистості; методологічних знань; умінь; навичків; досвіду; цінностей; традицій; відносин; норм та правил поведінки; які проявляються як сформований стійкий науковий стиль діяльності; що дозволяє ад’юнкту ефективно та якісно вирішувати задачі пов’язані з організацією науково-дослідної; науково-педагогічної та військово-професійної діяльності. Дане визначення логічно відображає суть та отримало подальший розвиток поняття методологічної культури шляхом розповсюдження його на ад’юнктів; як феноменальна форма підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для потреб Збройних сил.

Методологічна культура ад’юнкта – це інтеграційне динамічне особисте утворення; що характеризується стійким позитивним відношенням до організації науково-дослідної; науково-педагогічної та військово-професійної діяльності; сформованими нормативними способами її виконання та оформлення результатів; спрямованістю на творчу самореалізацію в організації науково-дослідної; науково-педагогічної і військово-професійної діяльності; здібністю до передачі культурного досвіду організації науково-дослідної; науково-педагогічної і військово-професійної діяльності.

Прогноз подальшого напрямку дослідження полягає в обґрунтуванні: 1) детального складу компонентів та складових методологічної культури ад’юнктів; 2) концепції розвитку методологічної культури ад’юнктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Козубцов І.М.* Обґрунтування критеріїв діагностування рівнів розвитку методологічної компетентності аспірантів / І.М. Козубцов // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Житомир-Київ; 2015. – Вип. 84. – С.175–181.
2. *Козубцов І.М.* Концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу / І.М. Козубцов [Електронний ресурс] // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: електронне наукове фахове видання. 2014. – №1. – Режим доступу URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf. (дата звернення: 18.02.2016).
3. *Новиков А.М.* Основания педагогики: пособие для авторов учебников и преподавателей / А.М. Новиков. – М.: Издательство “Эгвес”; 2010. – 208 с.
4. *Козубцов И.Н.* Основные тенденции развития дефиниции понятия “методологическая культура”: обзор научных публикаций / И.Н. Козубцов [Електронний ресурс] // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2016. – № 5Sm;– Режим доступу URL: <http://mino.esrae.ru/183-1504>. (дата звернення: 18.02.2016).
5. Про затвердження Зводу відомостей; що становлять державну таємницю // Служба безпеки України; Наказ від 12.08.2005 №440 [Електронний ресурс] – Режим доступу URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>. (дата звернення: 18.02.2016).
6. *Козубцов І.М.* Структура методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти / І.М. Козубцов // Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2014. – Випуск 6. – С. 67–72.
7. *Козубцов І.М.* Розробка освітньо-кваліфікаційної характеристики компетентної моделі вченого в контексті сучасної філософії освіти та Болонського процесу / І.М. Козубцов // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. 2013. – Вип. 40. – Ч.3. – С. 102–108.

И.Н. Козубцов; подполковник; кандидат технических наук; старший научный сотрудник Научный центр связи и информатизации Военного института телекоммуникаций и информатизации

СОДЕРЖАНИЕ; СТРУКТУРА И ФУНКЦИИ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ АДЪЮНКТОВ

Целью статьи является обоснование содержания; структуры и функций методологической культуры адъюнктов. Методологическая культура адъюнкта – это уровень развития социально приобретенных способностей; качеств; свойств личности; методологических знаний; умений; навыков; опыта; ценностей; традиций; норм и правил поведения; которые проявляются как сформирован стойкий стиль; который позволяет адъюнкту эффективно и качественно решать задачи связанные с организацией профессиональной деятельности. Научная новизна заключается в том; что впервые предложено понятие “методологической культуры адъюнктов”. Главной функцией методологической культуры является трансляция методологического научного опыта организации профессиональной деятельности; которая будет обеспечивать адъюнктам быструю адаптацию к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: развитие; адъюнкт; методологическая компетентность; методологическая культура.

I. Kozubtsov; lieutenant colonel; Candidate of engineering sciences; senior research worker Scientific center of connection and informatization of the Military institute of telecommunications and informatization

TABLE OF CONTENTS; STRUCTURE AND FUNCTIONS OF METHODOLOGICAL CULTURE OF ADJUNCTS

The purpose of the article is a ground of maintenance; structure and functions of methodological culture of adjuncts. A methodological culture of adjunct is a level of development of the socially purchased capabilities; qualities; properties of personality; methodological knowledges; abilities; skills; experience; values; traditions; norms and rules conducts; which show up as proof style which allows an adjunct effectively and high-quality to decide tasks related to organization of professional activity is formed. A scientific novelty consists in that the concept of “methodological culture of adjuncts is first offered”. By a main function methodological cultures are the translation of methodological scientific experience of organization of professional activity which will provide the adjuncts of rapid adaptation to professional activity.

Keywords: development; adjunct; methodological competence; methodological culture.

Ю.С. Красильник; кандидат педагогічних наук; доцент
“Університет менеджменту освіти” НАПН України

ІТ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СЛУХАЧІВ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

У статті обґрунтовано шляхи впровадження ІТ-технологій в освітній процес; які детермінують перспективні напрями розвитку післядипломної педагогічної освіти; сприяють задоволенню освітніх потреб слухачів курсів підвищення кваліфікації. Предметом узагальнень є умови функціонування цілісної структури управлінської та професійно-педагогічної діяльності слухачів у навчальному закладі післядипломної педагогічної освіти; які актуалізовані сукупністю мотиваційно-ціннісних та когнітивних складових; що акумулюються в понятті інформаційно-технологічного забезпечення пізнавальної активності слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта; курси підвищення кваліфікації; ІТ-технології; інформаційно-технологічне забезпечення пізнавальної активності слухачів; інформатизація післядипломної педагогічної освіти.

Постановка проблеми. Сутність і основу трансформації української системи освіти; зокрема післядипломної педагогічної освіти; становить масштабність та глибина застосування інформаційних технологій (далі – ІТ-технології). Цілком природним в цих умовах є дослідницький інтерес учених до таких явищ; як “відкрита” освіта; її віртуалізація; інноваційний характер освіти в інформаційному суспільстві тощо. Такі постмодерністські проекти реалізують закономірне твердження про те; що в інформаційному суспільстві післядипломна педагогічна освіта є важливим елементом загальної стратегії розвитку системи освіти України; оскільки вона детермінує інноваційні процеси та формує стабільний соціальний статус професіонала.

Якісні зрушення в засобах отримання інформації змінюють освітню практику; характер взаємодії її суб’єктів. Специфічною ознакою післядипломної педагогічної освіти в умовах розбудови інформаційного суспільства є підвищення ролі її інформаційно-комп’ютерної складової. Проте заклади післядипломної педагогічної освіти потребують цілісної теорії та методики підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти; розвинутої інформаційної інфраструктури.

Це зумовлює наявність суперечностей; які впливають на якість підвищення кваліфікації слухачів; рівень інформаційно-технологічного забезпечення цього процесу; зокрема між: обсягом інформації; продукуюваної в умовах швидкозмінних технологій; і реальними організаційно-методичними умовами інформаційно-технологічного забезпечення підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти; недостатньо розвинутою інформаційною інфраструктурою закладів післядипломної педагогічної освіти і необхідністю індивідуалізації й активізації освітнього процесу в умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти; тенденцією до збільшення обсягу самостійної роботи слухачів і недостатніми темпами розробки та впровадження в позааудиторну роботу дистанційних і мультимедійних технологій навчання. Подолання означених суперечностей потребує теоретичного і методичного обґрунтування й розробки нових підходів щодо органічного поєднання

традиційних та комп'ютерно орієнтованих технологій з метою підвищення пізнавальної активності слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Актуальність теми дослідження. Теоретичними джерелами дослідження особливостей підвищення кваліфікації в контексті інформатизації та технологізації освітньої діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти є доробки вчених у визначенні шляхів розвитку особистісного; інтелектуального; управлінського; освітнього; професійного; науково-дослідницького; творчого потенціалу керівних та педагогічних кадрів освіти – О. Бондарчук; М. Кириченко; Л. Лук'янова; В. Маслов; Н. Ничкало; О. Огієнко; В. Олійник; О. Отич; Л. Сергеева; В. Свистун та ін.; суб'єктного підходу до професійного саморозвитку особистості – Л. Виготський; С. Максименко; В. Осодло; С. Рубінштейн та ін.; акмеологічної теорії формування професіоналізму особистості й діяльності педагога – Б. Ананьєв; Н. Кузьміна; А. Реан та ін.; синергетичної концепції самовиховання педагогічних кадрів – С. Курдюмов; А. Линенко та ін.; особистісно-орієнтованого підходу й педагогічного супроводу саморозвитку особистості в навчально-виховному процесі – І. Бех; О. Пехота; О. Савченко та ін.; специфіки професійної “Я-концепції” і самоактуалізації педагогів – Р. Бернс; І. Зубкова; В. Семиченко та ін.; саморегуляції та самоменеджменту педагогічної діяльності – М. Приходько; О. Саннікова; О. Чебикін та ін.; педагогічної майстерності й техніки – І. Зязюн; О. Лавриненко; А. Макаренко; М. Солдатенко; В. Сухомлинський; К. Ушинський та ін.; удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів у закладах післядипломної педагогічної освіти – Н. Діденко; Г. Єльнікова; Н. Клокар; В. Маслов; В. Олійник; Л. Оліфіра; Т. Сорочан; М. Степко; В. Ягупов; А. Чміль; В. Яковець та ін.

Проблеми розробки та вдосконалення шляхів використання ІТ-технологій в освіті висвітлено у працях В. Бикова [1]; Р. Гуревича [3]; М. Жалдака [4; с. 371-383]; Г. Козлакової [7; с. 36-39]; Л. Ляхоцької [8] І. Роберта [10]; О. Самойленка [11] та ін. У роботах вчених акцентується увага на факторах, які обумовлюють дидактичні можливості засобів ІТ-технологій щодо підвищення пізнавальної активності слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Цінний досвід інформатизації освітнього процесу набуто зарубіжною вищою школою. Так; у США пріоритетом є не лише наповнення навчальних закладів апаратними засобами (Intel; Apple; AMD); а й створення мережевої освітньої інфраструктури (Apple; Macintosh; Microsoft та ін.). Також вартою уваги є діяльність розробників освітніх технологій Cisco; Giuntl Labs та Serious Games Institute (Велика Британія).

Отже; інноваційний досвід впровадження ІТ-технологій в освітній процес детермінує появу психолого-педагогічної теорії; яка науково обґрунтовує та програмує нові; перспективні напрями розвитку післядипломної педагогічної освіти; сприяє підвищенню якості управлінської діяльності щодо задоволення освітніх потреб особистості. Сучасні зміни освітніх цілей актуалізують питання забезпечення післядипломною педагогічною освітою більш повного особистісного та соціально інтегрованого результату в сукупності мотиваційно-ціннісних та когнітивних складових; що акумулюються в понятті професійної компетентності керівних та педагогічних кадрів освіти.

Разом з тим; проблеми інформаційно-технологічного забезпечення пізнавальної активності слухачів курсів підвищення кваліфікації ще недостатньо досліджені в теоретичному та методичному аспектах. Тому **метою** даної статті є обґрунтування перспективних шляхів впровадження ІТ-технологій як чинника ефективною навчально-пізнавальною діяльністю слухачів в освітньому процесі курсів підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Науковці по-різному визначають поняття *інформатизації освіти*. Зокрема; під інформатизацією післядипломної педагогічної освіти в широкому сенсі розуміється комплекс соціально-педагогічних трансформацій; що пов'язаний з забезпеченням освітньої системи інформаційними ресурсами; засобами та технологіями; у вузькому – запровадження інформаційних засобів; які побудовані на мікропроцесорній техніці; а також інформаційні ресурси та педагогічні технології; які базуються на таких засобах. До *інформаційних ресурсів* відносять бази даних; програмне забезпечення; масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках; архівах; фондах; банках даних; інших інформаційних системах); а сукупність технічних і програмних засобів зберігання; обробки й передачі інформації; політичні; економічні й культурні умови реалізації процесів інформатизації формують *інформаційне середовище*.

Для характеристики сучасного освітнього середовища застосовують такі інваріанти: *мережеве середовище навчання* (networked learning environment); *інтерактивне середовище* (interactive environment); *віртуальне навчальне середовище* (virtual learning environment); *середовище дистанційного навчання* (distant learning environment) тощо [15]. В. Биков увів у педагогічну науку поняття “*комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище*” та визначив його характеристики [1; с.41]. Засоби комунікації уможливають отримання інформації на відстані; потенційно необмеженою стає кількість інформаційних джерел та учасників навчального процесу. Така реальність позначається як “*відкрите навчальне середовище*” (open learning environment) [14]. Отже; дослідження різних підходів до визначення змісту поняття інформатизації післядипломної педагогічної освіти дає можливість встановити; що його сутністю є використання ІТ-технологій в освітньому середовищі.

Проте в сучасній дидактиці до сьогодні не здійснено однозначного тлумачення поняття *ІТ-технології навчання* (computerized teaching technology). Так; О. Околелов [9] пропонує розглядати ІТ-технологію навчання як сукупність електронних засобів і способів функціонування; що використовуються для реалізації навчальною діяльністю. В. Шолохович [13; с. 5-14] розкриває сутність ІТ-технології навчання як галузі дидактики; що вивчає планомірно і свідомо організований процес навчання; у якому знаходять застосування різні способи інформатизації.

Наведені вище підходи до визначення сутності і змісту *ІТ-технології навчання*; як чинника підвищення пізнавальною активності слухачів курсів підвищення кваліфікації; дає нам підстави розглядати її як комплекс методів і технічних засобів збору; організації; зберігання; обробки; передачі і подання навчальною інформації; створення обчислювальних і програмних засобів педагогічної інформатики.

Звернемо увагу на питання; які пов'язані зі сферою застосування ІТ-технологій навчання. *Використання ІТ-технологій навчання*; за К. Босіковою [2; с. 78]; класифікується за такими основними напрямками: як засіб для пояснення і усвідомлення нового матеріалу; як інструмент для збагачення навчального процесу; як засіб для пошуку інформації. У роботі І. Зянчуріної [6] розроблено системну модель процесу комп'ютерного навчання; яка впорядковує засвоєний навчальний матеріал шляхом структуризації знання під час організації процесу самоосвіти та урахування індивідуальних здібностей користувачів. У роботі Л. Зайцевої [5] розглядаються рівні адаптації в навчальних системах засобами комп'ютерних технологій: побудова послідовного навчання; адаптивне подання інформації (з урахуванням репрезентативної системи; бази знань слухача); інтелектуальний аналіз рішень (розпізнавання не лише правильних відповідей; а й неповних; неточних; неправильних); діалогова підтримка вирішення завдань (надання коментарів залежно від моделі навчальних можливостей слухача та розробки змісту навчального матеріалу задля вирішення ним індивідуальних завдань).

Інтенсивний розвиток ІТ-технологій в освітній діяльності визначається станом програмно-комунікаційного середовища: на зміну Веб 1.0 прийшов динамічний Веб 2.0; що дозволяє впроваджувати інтерактивні технології; а розвиток Веб 2.0 сприяє становленню Веб 3.0 (спілкування в мережі та нової технології) – хмарних обчислень. Наразі існує цілий спектр комп'ютерних програм; розроблених для вдосконалення й підтримки освітнього процесу; зокрема: автоматизовані навчальні системи; експертні навчальні системи; навчальні бази даних; навчальні бази знань; системи мультимедіа та віртуальної реальності; освітні комп'ютерні телекомунікаційні мережі. Поява нових інтернет-сервісів впливає на розвиток дистанційного навчання; формального; неформального; інформального та соціального навчання.

В сучасних умовах; коли потребами суспільства диктуються нові вимоги до рівня компетентності керівних та педагогічних кадрів освіти; потрібно звернути увагу на те; що інформаційно-комунікаційне освітнє середовище містить чималий обсяг інформації; водночас потребує й умінь нею користуватися. Тому однією з основних компетентностей керівника (педагога) закладу професійної освіти є його *інформаційна компетентність* як здатність працювати індивідуально або у складі колективу; використовуючи інструменти; ресурси; процеси і системи; які відповідають за доступ та оцінювання інформації для отримання нових знань; створення нових продуктів і систем. Тому важливою складовою частиною ІТ-технологій навчання є *модель слухача* як образу користувача в контурі навчання; дані про якого використовуються для побудови як стратегії навчання загалом; так і для формування освітнього контенту електронних засобів.

Проведене нами дослідження висвітлює також проблеми *педагогічної взаємодії* з урахуванням електронних освітніх ресурсів і технологій; які сприяють їх активному застосуванню. Ефективними формами педагогічної взаємодії з урахуванням електронних ресурсів; на нашу думку; є: індивідуальна взаємодія у віртуальному середовищі; парна взаємодія за допомогою електронних ресурсів; групова взаємодія засобами віртуального навчального середовища; колективна взаємодія. Якісні зміни інформаційного освітнього

середовища під впливом ІТ-технологій ініціюють трансформацію *методів навчання* як однієї зі складових педагогічної системи. Перш за все ІТ-технології реалізують ідеї *включеного навчання*; *проблемного підходу* в навчанні; коли слухачі виконують запропоновані завдання ігрового характеру; отримують навчальну інформацію; набувають та закріплюють нові знання та уміння.

Одним з методів, що активно розробляється сучасною педагогікою з урахуванням ІТ-технологій; є *метод проектів* як спільна навчально-пізнавальна; творча діяльність слухачів; організована з урахуванням комп'ютерної телекомунікації. ІТ-технології також включають *програмоване навчання*; *інтелектуальне навчання*; *експертні системи*; *гіпертекст та мультимедіа*; *мікросвіти*; *імітаційне навчання*; *демонстрації*. Вказані часткові методики доцільно застосовувати залежно від навчальних цілей та ситуацій; коли в одних випадках необхідно глибше зрозуміти потреби слухача; в інших – доцільний аналіз знань у предметній галузі; врахування психологічних принципів навчання.

Важливим напрямом трансформації педагогічної системи також є розвиток *форм організації навчання*: віртуальних (електронних) лекцій; консультацій (індивідуальних; групових; очних і віртуальних); семінарів (он-лайн; оф-лайн; аудіоконференцій; відеоконференцій; епістоконференцій). В інформаційно-освітніх середовищах *електронні лекції* можуть бути текстовими; звуковими і візуальними. *Електронні консультації* можуть відбуватися в різних видах (письмовій і усній); з використанням різних технічних засобів; наприклад; телефону; електронної пошти тощо. *Електронні (віддалені; віртуальні) семінари* відрізняються тим; що вербальна комунікація між учасниками замінена епістолярним (письмовим) спілкуванням; яке реалізується засобами ІТ-технологій у вигляді форумів; електронної пошти тощо. Високі темпи зростання обсягу професійних знань і динамічність розвитку інформаційних галузей породжують різноманіття мережевих освітніх продуктів; зокрема; *Інтернет-навчання*. Істотна перевага *мережевих технологій* полягає в тому; що можна навчатися за індивідуальним розкладом; у постійному контакті з викладачем; слухачами та адміністрацією закладу післядипломної педагогічної освіти. Аналіз діяльності служб; які забезпечують освітній процес мережевими технологіями; дозволяє виявити ряд функцій; які реалізуються практично в кожному навчальному закладі; та розподілити їх на групи: *інформаційні ресурси*; *засоби спілкування*; *система контролю*; *адміністративна інформація*.

Перша група – це конспекти лекцій; методичні розробки навчальних занять; додаткові матеріали; коментарі викладача; перелік Web-ресурсів за відповідною темою; словники термінів; розділи з питаннями та відповідями викладачів. Система контролю; яка реалізується засобами ІТ-технологій; включає *тести* за конкретними навчальними модулями; актуальні питання за даною навчальною темою та відповіді на них. Тест складається із завдань та еталону їх виконання. При порівнянні відповіді слухача з еталоном необхідно співвіднести число правильно виконаних операцій тесту із загальною кількістю операцій у тесті. Це дасть можливість визначити коефіцієнт засвоєння навчального матеріалу. Значення коефіцієнту коливається від 0 до 1. Навчальний матеріал може вважатися засвоєним у тому випадку; коли коефіцієнт засвоєння (К) дорівнює чи більше 0,7. Процес навчання при $K \geq 0,7$

можна вважати завершеним; бо; незважаючи на те; що слухач робить помилки (до 30%); він має об'єктивну можливість їх подолати і самостійно знаходити правильні рішення [12; с. 35]; *форум*; у якому слухач може залишити особисте питання й одержати відповідь на нього в режимі on-line або off-line; а також ознайомитися з питаннями інших учасників форуму. Крім того; в синхронному режимі може бути реалізовано *чат*; у якому будуть спілкуватися всі бажаючі слухачі; які вивчають навчальний матеріал через питання; обмін думками та враженнями щодо вивченого; і тим самим здійснюючи опосередкований контроль. Одним із важливих методів контролю є *самоконтроль*; який якнайкраще реалізується у вигляді послідовності тематичних питань для слухачів з конкретної навчальної теми та можливістю введення відповіді.

Важливе місце в мережевій системі займає *електронне навчальне видання (посібник)* як комплекс методичних засобів; що включає мультимедійний контент (зміст); посилання на інформаційні джерела Інтернету; ресурси базової електронної бібліотеки; базу тестових завдань за розділами курсу.

Практика показує; що оволодіння ІТ-технологіями ще не означає можливість їх ефективного застосування в освітньому процесі. У кожного викладача є власні підходи до побудови навчального заняття. Як вирішити дану проблему? Через вироблення власного стилю застосування ІТ-технологій навчання: в оформленні презентацій (фон слайда; шрифт; гіперпосилання); в охопленні аудиторії (фронтальний; груповий; індивідуальний); у формі використання (демонстрація і коментар слайдів; комп'ютерні практичні роботи; тестування); у комунікативній методиці застосування засобів ІТ-технологій (постановка проблемної ситуації; подані нового навчального матеріалу; вирішення практичних завдань). Тому при створенні відповідної колекції електронних освітніх ресурсів потрібно мати на увазі те; що визначений навчальний матеріал повинен бути надлишковим за обсягом; змістом і мати різні варіанти реалізації. Результатом проектування викладачем ІТ-технології навчання повинна бути *технологічна карта* як конструкт майбутнього процесу; що забезпечує ефективність навчання.

Висновки. На наше переконання; ІТ-технології відкривають значні перспективи щодо підвищення пізнавальної активності слухачів курсів підвищення кваліфікації на рівні сучасних вимог тільки за умови системного підходу до дослідження факторів; що впливають на ефективність їх використання. Окреслимо деякі завдання щодо інформатизації освітнього процесу закладу післядипломної педагогічної освіти: постійне підвищення рівня інформаційно-комунікаційної компетентності керівних та педагогічних кадрів на основі вдосконалення освітніх технологій; широкого запровадження в освітній процес інформаційних і телекомунікаційних засобів – створення професійно-орієнтованого освітнього середовища; що сприятиме розвитку інформаційного взаємодії між слухачами та викладачами; оволодіння слухачами комплексом знань; навичок і умінь; вироблення якостей; які забезпечують успішне досягнення цілей освітньої діяльності.

Перспективами подальших розвідок у розглянутому питанні можуть стати організаційно-педагогічні аспекти дистанційного навчання; інформаційно-технологічного забезпечення курсів підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 *Биков В.Ю.* Моделі організації систем відкритої світи / В.Ю. Биков. – К.: Атіка; 2008. – 684 с.
- 2 *Босикова К.Н.* Информационные и коммуникационные технологии как фактор повышения учебной активности студентов / К.Н. Босикова // Высшее образование сегодня. – 2009. – № 4. – С. 76–78.
- 3 *Гуревич Р.С.* Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р.С. Гуревич. – К.: Освіта України; 2007. – 396 с.
- 4 *Жалдак М.І.* Педагогічний потенціал інформатизації навчального процесу / М.І. Жалдак // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2003: зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України / АПН України. – Ч. 1. – Харків: ОВС; 2002. – С. 371–383.
- 5 *Зайцева Л.В.* Методы и модели адаптации к учащимся в системах компьютерного обучения. – [Електронний ресурс]/Л.В. Зайцева. – Режим доступу: World Wide Web. URL http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v6_i4/html/A.ht.
- 6 *Зянчуріна І.М.* Моделі та методи комп'ютерного навчання з урахуванням індивідуальних здібностей користувачів [Текст]: автореф. дис... канд. техн. наук: 05.13.06 / І.М. Зянчуріна. – Харків; 2005. – 20 с.
- 7 *Козлакова Г.О.* Інноваційні процеси у вищій технічній школі: інтеграція до європейського освітнього простору / Г.О. Козлакова // Вища освіта України. – 2005. – № 3. – С. 36–39.
- 8 *Ляхоцька Л.Л.* Концептуальні засади модернізації дистанційного навчання в системі післядипломної педагогічної освіти (університетський досвід) / Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. – № 2 (74). – 2013. – 188 с.
- 9 *Околелов О.П.* Дидактика открытого образования: [монография] / О.П. Околелов; О.Д. Дячкин; Г.В. Китаева; Федеральное агентство по образованию; Гос. образовательное учреждение высш. проф. образования “Липецкий гос. технический ун-т”. – Липецк: ЛГТУ; 2009. – 136 с.
- 10 *Роберт И.В.* Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты) / И.В. Роберт. – М.: ИИО РАО; 2008. – 274 с.
- 11 *Самойленко О.М.* Методика використання віртуального навчального середовища в закладах післядипломної педагогічної освіти / О.М. Самойленко; Є.Д. Жураховський – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Aspire/Downloads/32-84-1-RV%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Aspire/Downloads/32-84-1-RV%20(1).pdf).
- 12 *Сумцова Н.В.* Обеспечение качества образования: пути повышения эффективности учебного процесса / Н.В. Сумцова; В.Н. Едрнова // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 6. – С. 30-35.
- 13 *Шолохович В.Ф.* Информационные технологии обучения [Текст] / В.Ф. Шолохович // Информатика и образование. – 1998. – № 2. – С. 5–14.
- 14 *Davis S.* The Monster under the Bed: How Business is Mastering the Opportunity of Knowledge for Profit / Stan Davis; Stanley M. Davis; James W. Botkin. – N.-Y.: Simon & Schuster; 1995. – 189 p.
- 15 *Tella S.* Virtual School in a Networking Learning Environment / Seppo Tella. – Helsinki: University of Helsinki; 1995. – 136 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.helsinki.fi/~tella/>.

Ю.С. Красильник; кандидат педагогических наук; доцент
Университет менеджмента образования

ИТ-ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СЛУШАТЕЛЕЙ КУРСОВ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

В статье обоснованы пути внедрения ИТ-технологий в образовательный процесс; детерминирующих новые; перспективные направления развития последипломного педагогического образования; способствующие удовлетворению образовательных потребностей слушателей курсов повышения квалификации. Предметом обобщений являются условия функционирования целостной структуры управленческой и профессионально-педагогической деятельности слушателей в учебном заведении последипломного педагогического образования; актуализированы совокупностью мотивационно-ценностных и когнитивных составляющих; которые аккумулируются в понятии информационно-технологического обеспечения познавательной активности слушателей курсов повышения квалификации.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование; курсы повышения квалификации; ИТ-технологии; информационно-технологическое обеспечение познавательной активности слушателей; информатизация последипломного педагогического образования.

Y.S. Krasilnik; Ph.D (Education); assistant professor University Education Management

IT-TECHNOLOGIES AS A MEANS OF INCREASING COGNITIVE ACTIVITY TRAINING COURSES

The article proves the ways of introducing IT-technologies in the educational process which determine new; promising areas of postgraduate education; contribute to meeting the educational needs of training courses. The subject is provided generalizations functioning of an integrated structure of management and professional and educational activities of students in the school of postgraduate education that actualized set of motivational and cognitive components of value that accumulates in the concept of information-technological support cognitive activity training courses.

Keywords: postgraduate teacher education; training; IT-technology; information and technological support cognitive activity of students; postgraduate education informatization.

А.О. Кучерявий; доктор педагогічних наук;
доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
Ю.С. Бура
Національний авіаційний університет

СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ ЦІЛІ Й ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття присвячена розв'язанню проблеми відсутності теоретичних; методичних та технологічних засад проектування процесу виховання особистості державного службовця; якими є педагоги та військові. Розглянуто цілі їхнього виховання: зорієнтованість на формування провідних рис особистості професіонала; тих характеристик; які не є провідними в моделі фахівця; але є обов'язковими та допоміжними (забезпечувальними) до них; та тих якостей; що зумовлені потребами самовиховання фахівця. Визначено спільні принципи виховання педагогів і військових; відзначено серед них такі; що забезпечують формування особистості державного службовця; є спільними з огляду на встановлення напрямів виховної роботи; зорієнтованих на формування спільних для представників обох професій рис особистості.

Ключові слова: виховання; цілі; принципи; педагог; військовослужбовець; державний службовець.

Постановка проблеми. Питання виховання особистості професіонала постійно обговорюється науковцями; чиновниками та педагогами. Проте фахове обговорення цього питання на сьогоднішній день не дає чіткої відповіді з приводу побудови виховних систем як універсальних; так і зумовлених специфікою навчального закладу. Певні цільові орієнтири виховання майбутніх спеціалістів закладаються в державні стандарти підготовки фахівців; однак зі змісту освітньо-професійних програм їх підготовки не надходять чіткі відповіді щодо загального цілепокладання виховної роботи; її етапів; методів та ін.; а надаються лише вимоги до переліку й змісту навчальних дисциплін. У результаті вищий навчальний заклад (ВНЗ) вибудовує систему виховної роботи інтуїтивно; спираючись на власний досвід та ініціативу певних працівників; що не дозволяє в цілому в межах галузі вищої освіти України говорити про системну роботу з формування особистості професіонала; який працюватиме в державній установі. Головна причина цього; за нашим переконанням; – в наявності проблеми відсутності теоретичних; методичних та технологічних засад проектування процесу виховання особистості державного службовця; що не дозволяє будувати виховні системи на рівні ВНЗ. У межах цього дослідження винайдемо розв'язання цієї проблеми на рівні порівняння цілей і принципів виховного процесу в педагогічних і військових навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес виховання як у вищих педагогічних навчальних закладах; так і у військових постійно перебуває в центрі уваги науковців. Зокрема; вихованню особистості педагога присвячені опубліковані в останній час роботи Ю. Боловацької [1]; Г. Мешко [3]; О. Никитенко [4]; а військовослужбовця – С. Левченка [2]; В. Мірошніченко [4]; О. Ставицького [6] тощо. В цих та інших роботах вивчено роль особистісних якостей фахівця в педагогічній та військовій діяльності; різні аспекти

професійної поведінки; напрями; методи і засоби виховання у ВНЗ; приділено увагу питанню професійного самовиховання фахівця та ін. Однак згаданими та іншими вченими не розглядався процес виховання вчителів і військових як майбутніх працівників державних служб і установ; зокрема аспекти цілепокладання і принципів виховання.

Мета статті. У ході дослідження визначатимуться спільні та відмінні цілі й принципи виховання майбутніх педагогів і військових у вищій школі як осіб; що працюватимуть у державних установах та службах.

Виклад основного матеріалу. Цілепокладання є першочерговим етапом проектування виховної системи ВНЗ; яке здійснюється з урахуванням специфіки установи. Розглянемо три групи виховних цілей; властивих відповідним системам навчальних закладів обох типів. До таких груп відносяться цілі; які зорієнтовані на формування в майбутніх педагогів чи військовослужбовців: 1) провідних рис особистості професіонала; 2) характеристик; що не є провідними в моделі фахівця; але є обов'язковими та допоміжними (забезпечувальними) до них; 3) тих якостей; котрі зумовлені потребами самовиховання фахівця.

Природно; що у випадку виховання фахівця-педагога; цілі першої групи підпорядковані набуттю ним здатності до здійснення педагогічної діяльності; а при підготовці військового – до військової. Не зупиняючись на особливостях як однієї; так й іншої; відзначимо; що вони є різними за своєю сутністю та змістом; тому програми виховної роботи на рівні закладу відрізнятимуться як добором виховних заходів; так і методів та засобів виховної роботи. Але результати мають бути спільними; адже йдеться про підготовку працівника державних служб і установ. До таких результатів; віднесемо; наприклад; високий рівень національної та правової свідомості; здатність до аналізу своєї діяльності; відповідальність тощо. Таким чином; можна вести мову про те; що виховним процесом передбачатимуться як специфічні модулі виховання; так і модулі державного виховання; до яких належать заходи; які однаково доцільні в реалізації як у педагогічному; так й у військовому навчальних закладах.

Окреслюючи цілі виховання другої групи відзначимо таку особливість; як формування у військовослужбовців здатності до педагогічної діяльності. Це обумовлено тим; що випускники військових ВНЗ безпосередньо працюють з підлеглим особовим складом та відповідно навчають і виховують інших військовослужбовців. Отже; їм властиві ті характеристики; на які зорієнтовані цілі виховної роботи першої групи для педагогів; а також і другої: формування особистості; здатної до виконання методичної; науково-педагогічної роботи; опрацювання педагогічної й спеціальної літератури; застосування інформаційно-комунікаційних технологій тощо. Таким чином; знову можемо говорити про спільні виховні модулі для військовослужбовців та педагогів. Але й цілі цієї групи є специфічними для майбутніх військових; адже вони мають оволодіти дещо складними видами діяльності; наприклад; організацією роботи власного підрозділу в різних умовах; експлуатацією та ремонтом обладнання; взаємодією з іншими військовими підрозділами та органами державної влади тощо; а це передбачає окремі виховні модулі.

Є певна специфіка й у визначенні виховних цілей третьої групи; адже поруч зі спільними для обох професій орієнтирами самовиховання як педагогів

та державних службовців; майбутні офіцери повинні постійно вдосконалювати свої вузькопрофесійні уміння й навички; фізичний стан; бути здатними до подальшого кар'єрного зростання.

Отже; для визначення цілей виховної роботи як у педагогічному; так і військовому навчальному закладах; можна застосувати спільний підхід до їх визначення; та спрогнозувати; що велика частка виховних модулів буде спільною; адже військова діяльність передбачає виконання діяльності педагогічної; а представники обох професій є державними службовцями.

Під час окреслення принципів функціонування виховної системи також можна відзначити спільні та відмінні елементи; властиві для систем виховання у ВНЗ обох типів. Визначимо деякі принципи; характерні; на нашу думку; саме для підготовки державного службовця взагалі; а від так спільні для забезпечення становлення особистості й педагога і військового.

1. *Принцип формування світогляду державного службовця.* Йдеться про забезпечення системного розуміння майбутніми педагогами та військовими державного устрою як фундаментальної структури; складниками якої є історичний; культурологічний; політичний; економічний; правовий; соціальний тощо. Формування світогляду державного службовця є засадничим процесом для набуття майбутніми фахівцями національної свідомості; а також низки морально-патріотичних рис особистості.

Відзначимо; що при формуванні в студентів та курсантів світогляду державного службовця слушним є окреслення загальної моделі працівника державних служб і установ. Оскільки така модель наразі не існує; то вважаємо за доцільне авторам програм виховної роботи проаналізувати зміст освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців; виокремити з них ті; що відповідають особливостям державної служби; узагальнити їх та доповнити необхідними положеннями; виходячи із власного розуміння цільового призначення педагогічних та військових професій для державотворення.

2. *Принцип набуття усвідомлення студентами (курсантами) державотвірною змісту своєї професії.* Його реалізація передбачає проведення заходів; спрямованих на забезпечення системного розуміння студентами і курсантами значущості кожного окремого аспекту своєї професійної діяльності для розбудови української держави; зміцнення її політичного та економічного потенціалу; забезпечення розвитку демократичних процесів; набуття громадянами України повноцінних умов для духовного та професійного становлення тощо.

3. *Принцип забезпечення мотивування студентів і курсантів до самовиховної роботи як майбутніх працівників державних служб і установ.* Таке мотивування повинно здійснюватися через актуалізацію відповідних особистісних потреб служіння українській державі та українському народові. При цьому засоби виховання можуть бути різноманітними: згадані потреби формуються на підставі розвитку морально-патріотичних якостей; усвідомлення перспектив фахового та кар'єрного зростання в разі сумлінної служби в державних установах; невіддільності престижності педагогічних та військових професій від їх почесної ролі у державотворенні тощо.

4. *Принцип забезпечення рефлексії професійного становлення майбутніх фахівців як держслужбовців.* Відповідно до цього принципу виховна система

має створити умови для співвіднесення кожним студентом чи курсантом власного фахового рівня із спроможністю розв'язувати завдання державотворення під час виконання професійних обов'язків. Такі умови можуть бути забезпечені як у межах навчального процесу; де відбувається моделювання професійних ситуацій; так і під час окремих заходів; що передбачають участь молодих фахівців у суспільному житті країни; залученні їх до наукової роботи; результати якої мають цінність для вітчизняної науки тощо.

Якщо розглядати змістові особливості діяльності педагога та військового; то за природнім спільним *принципом залучення майбутнього фахівця до активної професійної діяльності* криються як спільні; так і відмінні за своїм змістом заходи. Відмінні зумовлені різними складниками практичної й психологічної готовності до виконання провідних фахових дій; а спільні – тим що низка таких дій є спорідненою для представників обох типів професій. Мова йде; в першу чергу; про вже згаданий педагогічний аспект діяльності військового; який наближає цю професію до професії вихователя; вчителя чи викладача. Але; якщо подивитися на структуру особистісних характеристик; то наявною стає низка спільних для військовослужбовців та педагогів якостей: здатність до ретельного планування своєї роботи; творчої діяльності; зокрема моделювання середовища та процесу виконання професійної діяльності; швидкого реагування на зміни в них; передбачення нестандартних та нетипових ситуацій; запасних сценаріїв їх розвитку та ін. Наявними є також такі спільні якості; як управлінські; інтелектуальна та фізична витривалість; здатність до неперервного самонавчання та самовиховання; використання комп'ютерних програм й інформаційно-комунікаційних технологій та ін. Більшість з останніх якостей є характерною для представників будь-яких професій; діяльність яких є інтелектуальною; пов'язана з роботою з людьми та вимагає постійної зосередженості та витрат емоційних і фізичних зусиль.

Не можна ігнорувати й такий *принцип* функціонування виховної системи як *запобігання процесам професійної деформації у майбутніх випускників вищих педагогічних і військових навчальних закладів*; який є актуальним для підготовки фахівців обох типів професій. І хоча прояви такої деформації в них є різними; амортизувати їх можливо; на нашу думку; через сформованість у майбутніх фахівців морально-етичних якостей; міцних переконань щодо соціальної значущості власної професії; значної вмотивованості до роботи; яка має державотвірний зміст; здатності у своєму неперервному розвитку слідувати намаганням удосконалювати себе як професіонала; від успішної діяльності якого залежить не тільки власна кар'єра; а й доля оточуючих осіб; дбати про яку фахівцеві довірено державою.

Звичайно; що існують й інші принципи виховання; які відбивають специфіку роботи; а відповідно й підготовки саме педагогів та військових; але їх ми не вивчаємо в цій роботі; адже це доцільно робити за інших завдань дослідження – детальному розгляді процесу становлення фахівця в обох виховних системах окремо. Крім того; нами не розглядалися принципи; які розкривають специфіку виховної роботи взагалі; але вони ретельно висвітлені у відповідній навчальній і науковій літературі.

Отже; характеризуючи добір і зміст визначених нами принципів виховної роботи у вищих педагогічних і військових навчальних закладах; відзначимо; що

низка з них є спільними як для підготовки майбутніх державних службовців; низка є традиційно спільними за напрямками виховної роботи; хоча й мають розкриватися по різному; а є й такі; що дозволяють реалізувати формування спільних якостей для представників обох типів професій.

Висновки (в т.ч. перспективи подальших досліджень у даному напрямку). За результатами дослідження відзначимо; що функціонування систем виховання і майбутніх військових; і педагогів мають багато спільного як на рівні визначення цілей виховання; так і його принципів. Це обумовлено тим; що фахівці обох типів професій відносяться до категорії державних службовців; а крім того; виконують певні спільні функції (педагогічні) та мають низку спільних професійно значущих якостей. Вказані особливості цілей та принципів функціонування обох виховних систем є необхідними для їх подальшого проектування та є важливими для вивчення таких наступних складників цих систем; як її структура; суб'єкти та етапи виховної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Боловацька Ю.І.* Особистісно орієнтоване виховання студентів у культурно-дозвіллевій діяльності вищого педагогічного навчального закладу [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Боловацька Юлія Ігорівна; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків; 2015. – 20 с.
2. *Левченко С.М.* Особистісно орієнтоване виховання майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Левченко С.М.; Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г. Короленка. – Полтава; 2003. – 231 с.
3. *Мешко Г.М.* Курс “Професійне здоров'я педагога” в системі підготовки майбутніх учителів до здоров'ятворчої діяльності / Г.М. Мешко // Пед. науки : зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 63. – С. 227–232.
4. *Мірошніченко В.І.* Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія / В.І. Мірошніченко; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2012. – 376 с.
5. *Никитенко О.В.* Професійно-особистісні якості як основа виховання майбутніх учителів / О.В. Никитенко // Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. – Педагогіка; 2013. – Вип. 27. – С. 33–45.
6. *Ставицький О.М.* Теоретичні та методичні засади професійного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія / О.М. Ставицький. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2014. – 463 с.

А.А. Кучерявий; доктор педагогических наук;
доцент
Национальный университет обороны имени
Ивана Черняховского

ОБЩИЕ И ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЦЕЛИ И ПРИНЦИПЫ ВОСПИТАНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ И ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Статья посвящена решению проблемы отсутствия теоретических; методических и технологических основ проектирования процесса воспитания личности государственного служащего; которыми являются педагоги и военнослужащие. Рассмотрены цели их воспитания: ориентированные на формирование наиболее важных черт личности профессионала; тех ее характеристик; которые не являются основными в модели

специалиста; но являются обязательными и вспомогательными (обеспечивающими) к ним; и тех качеств; что обусловлены потребностями самовоспитания специалиста. Определены общие принципы воспитания педагогов и военных; отмечены среди них такие; что обеспечивают формирование личности государственного служащего; являются общими с позиции выбора направлений воспитательной работы; ориентированы на формирование общих для представителей обеих профессий черт личности.

Ключевые слова: воспитание; цели; принципы; педагог; военнослужащий; государственный служащий.

A. Kucheriavyi; doctor of pedagogical science;
associate professor
Ivan Cherniakhovskyi National University of
Defensive of Ukraine

THE GENERAL AND DISTINCTIVE AIMS AND PRINCIPLES OF UPBRINGING OF FUTURE SPECIALISTS ARE IN HIGHER PEDAGOGICAL AND SOLDIERY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article is devoted to the problem of absence of theoretical; methodical and technological foundations of projecting of upbringing process of civil servant's personality; which are teachers and soldiery.

The aims of their upbringing; that are orientated on forming of leading lines of personality of professional; characteristics that are not basic in the model of specialist; but is obligatory and auxiliary to its; individual qualities that conditioned by necessities of specialist's self-actualization; are considered.

The general principles of upbringing of teachers and soldiery are determined; it is marked among them such that are provide forming of personality of civil servant; general by taking into account the establishments of upbringing work assignments; orientated on forming of general for the representatives of both professions of personality's lines.

Keywords: upbringing; aims; principles; teacher; military; civil servant

ІСТОРИКО-КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснюється історико-порівняльний аналіз розвитку неперервної освіти; досліджуються методологічні засади системного підходу щодо національного розвитку освіти дорослих та неперервної освіти у глобальному вимірі; висвітлюються демократичні принципи та концептуальні аспекти розвитку системи освіти упродовж життя у другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття.

Ключові слова: освіта упродовж життя; неперервна освіта; освіта; право; концепція; освіта дорослих; знання; дослідження; методологія.

Актуальність дослідження. Неперервна освіта супроводжує процес зростання освітнього (загального і професійного) потенціалу особистості упродовж життя; який організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів і відповідає потребам особистості й суспільства. Для держави неперервна освіта є провідною сферою соціальної політики із забезпечення сприятливих умов загального й професійного розвитку кожної особистості. Для суспільства в цілому неперервна освіта є механізмом розширеного відтворення його професійного та культурного потенціалу; умовою розвитку суспільного виробництва; прискорення соціально-економічного прогресу країни. Для світового товариства неперервна освіта є способом збереження; розвитку і взаємозбагачення національних культур та загальнолюдських цінностей; важливим фактором й умовою міжнародного співробітництва в галузі освіти та розв'язання глобальних завдань сьогодення. У світовій педагогіці поняття "неперервна освіта" виражається низкою термінів; серед яких "освіта; що продовжується"; "перманентна освіта" та ін. З поняттям "неперервна освіта" тісно пов'язане поняття "освіта; що поновлюється". Це означає здобуття освіти "частинами" протягом усього життя; відхід від практики тривалого навчання у навчальному закладі; чергування освіти з іншими видами діяльності. В літературі вживається поняття "освіта упродовж життя" (англ. *life-long education*); "продовжена освіта" (англ. *continuing education*). Деякі автори доцільною вважають "рекурентну (що повторюється час від часу) освіту" (англ. *recurrent education*). Акцентуючи увагу на освіті дорослих; підкреслюють її відносну незалежність від структур формальної освіти; маючи на увазі "освіту поза школою" (англ. *out-of-school education*) та "неформальну освіту" (англ. *non-formal education*).

Стан досліджуваної проблеми. Ідею про неперервність освіти деякі дослідники знаходять ще в Арістотеля; Сократа; Платона; Конфуція; Сенеки; джерелом якої є релігійно-філософські уявлення і вчення про постійне духовне вдосконалення людини. Попередником сучасних поглядів на неперервну освіту вважається Я.А. Коменський; який зазначав; що кожний вік підходить для навчання і в людини в житті взагалі немає іншої мети; крім навчання. Неперервна освіта розвивалася; з одного боку; як педагогічна концепція; а з іншого - як феномен практики. З промисловою революцією ХІХ ст. пов'язаний

розвиток освіти для дорослих як наслідок динамічних змін у науці; техніці; соціально-економічних відносинах. Наразі питанням неперервної освіти займаються вчені усього світу: Ф. Альтбах; М. Букувалас; Ж. Делор; Р. Кід; П. Легран; Е. Фор; О. Чартерс; Б.Л. Вульфсон; Т.С. Кошманова; Л.В. Губерський; Н.М. Лавриненко; О.В. Матвієнко; Й. Райшманн та ін.. Проблематика освіти упродовж життя обговорюється на наукових конференціях різних рівнів; ведуться дискурси; проводяться семінари; до яких залучається світова наукова спільнота.

Метою статті є історико-компаративний аналіз розвитку неперервної освіти; дослідження методологічних засад розвитку неперервної освіти; висвітлення демократичних принципів та концептуальних засад розвитку системи освіти упродовж життя у другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Історичний аналіз свідчить; що характерною тенденцією історичних змін кінця ХХ – початку ХХІ ст. в освіті дорослих є її змістовне та організаційне забезпечення завдяки значній увазі з боку світової наукової спільноти.

У Лондоні (Великобританія) у 1919 році було створено Світову Асоціацію з питань освіти дорослих; що функціонувала до початку Другої Світової війни. У 1949 році ЮНЕСКО актуалізує та активізує проблематику розвитку міжнародного руху у сфері неперервної освіти [9].

Вперше на міжнародному рівні інтерес до концепції «освіта упродовж життя» виник у 60-ті рр. ХХ ст. у ході дискусій; дебатів та обговорень; що відбувалися в ЮНЕСКО з приводу майбутнього розвитку освіти дорослих. На той час; у різних країнах; існувало чимало проблем у цій галузі: у багатьох державах; які щойно стали незалежними більшість дорослого населення було неграмотним; тоді як у країнах; де упродовж років уже здійснювалися програми освіти дорослих; спостерігалась зовсім інша ситуація: використовувалось багато різних підходів; починаючи від функціонування народних середніх шкіл у скандинавських країнах до «освіти трудящих» у колишньому Радянському Союзі; «продовженої освіти» у Сполученому Королівстві; «неперервної освіти» в Сполучених Штатах Америки й Канаді; «народної освіти» у Франції. Проте ще не існувало об'єднуючого принципу або концепції освіти дорослих; що містила б у собі загальне положення або мету; котрими могли б керуватися ті; хто займалися цим питанням; з урахуванням різних національних умов і традицій; були відсутніми також принципи та концепції; у рамках яких можна було б вирішити питання щодо статусу освіти дорослих відповідно до звичайної; основної системи освіти; тому що у більшості країн освіта дорослих; зазвичай; розглядалася у якості факультативної [3; с.126-127].

Загальновідомо; що в СРСР ідея організації ефективної освітянської практики у сфері освіти дорослих виникла в середині 60-х років ХХ століття; а в середині 80-х років було ухвалено політичне рішення про створення в Радянському Союзі єдиної системи неперервної освіти. Однак це рішення не отримало стовідсоткової підтримки й теоретичного наповнення; що надало б можливість перевести загальні міркування про структуру; мету й завдання неперервної освіти у практичну площину. Відповідно посилюється тенденція до ізольованого розгляду окремих аспектів; які стосуються безперервного

навчання; її своєрідна фрагментація; що позначилася на необхідності перманентного оновлення професійних знань і вмінь; посилення ролі самоосвіти; різного роду завдань підвищення загальнокультурного рівня населення і т. ін.. Не викликає сумнівів те; що зведення проблематики неперервної освіти до постійного накопичення знань або періодичного оновлення професійного потенціалу працівників значно спрощує її теоретичний зміст; так як загальнотеоретичне осмислення цієї проблеми базується на цілісному підході до розуміння загальних тенденцій розвитку освітньої політики.

Друга світова конференція з проблем освіти дорослих відбулася у Монреалі в 1960 р.; де було рекомендовано урядам країн «розглядати освіту дорослих не як додаткову освіту; а як складову частину своїх національних систем освіти»; вона певною мірою послужила поштовхом до того; що Генеральна конференція ЮНЕСКО на 12-й сесії взяла до уваги ці питання і продовжила роботу; запропонувавши державам-членам вважати невід'ємною частиною системи освіти різні форми позашкільної освіти і освіти дорослих; для того; щоб можна було запропонувати можливість усім чоловікам і жінкам протягом усього життя долучатися до культури; створюючи умови як для їх всебічного розвитку; так і для активної участі у суспільному житті; як в соціальному; так і в економічному розвитку країни. На міжнародному рівні ця пропозиція стала джерелом зародження ідеї про «освіту упродовж життя». Так; пізніше згадував один із основних прихильників цієї ідеї Поль Легран; що незабаром прийшло усвідомлення того факту; що при розробці всякої узгодженої загальної стратегії розвитку позашкільної освіти і освіти дорослих; необхідно розглядати освіту як одне ціле; як послідовність і взаємозв'язок його різних етапів протягом усього життя [4; с.17-21].

Зрозуміти важливість компаративних досліджень у галузі неперервної освіти; їх актуальне значення у світовому педагогічному контексті допоможе звернення до історичних передумов діяльності Міжнародного товариства у сфері порівняльних досліджень освіти дорослих (ISCAE). ISCAE – організація; яка координує теоретичну та практичну діяльність у галузі освіти дорослих; сприяє розвитку теоретико-методологічних засад андрагогіки; освіти упродовж життя [8; с. 84-92].

У 1960 році; на першій світовій конференції Світового Консиліуму з питань порівняльної педагогіки в Оттаві; дослідники О. Чартерс та Р. Кід організували наукову групу вчених з питань міжнародних досліджень у сфері порівняльної педагогіки. У 1966 році відбулася конференція історичного значення у Гемпширі (Hampshire); де було опубліковано матеріали Університету Сиракуз (Syracuse) про компаративні дослідження неперервної освіти. У 1970 році О. Чартерс організував зустрічі науковців з проблем порівняльних досліджень у галузі освіти дорослих на Світовому Консиліумі з компаративної і міжнародної освіти у Монреалі. У 1992 році на щорічній конференції Американської Асоціації неперервної освіти в Анахеймі (Лос-Анджелес) було обрано президента цієї організації; ним став вчений Й. Райшманн (Jost Reischmann); секретарем – М. Букувалас (Marcie Voucouvalas). Згодом організація отримала назву Міжнародне товариство порівняльних досліджень освіти дорослих (ISCAE). Необхідно зазначити; що провідні

науковці Німеччини та США Й. Райшманн та М. Букувалас понад 35 років роблять вагомий внесок у галузь неперервної освіти та освіти дорослих [7].

У своїх працях про стратегію розвитку; історичні чинники та перспективи діяльності ISCAE її президент Й. Райшманн акцентує увагу на тому; що Міжнародне товариство ISCAE пройшло ряд історичних етапів; які забезпечили йому сучасну якість роботи.

Перша Міжнародна конференція; ініційована і організована ISCAE; відбулася у 1995 році у Бамберзі (Bamberg) (Німеччина). У роботі заходу прийняло участь 31 представник із 14 країн світу. Ключовим питанням конференції було обговорення методології; методів; проблем; які стосувалися проведення міжнародних порівняльно-педагогічних досліджень у сфері неперервної освіти [7].

Друга Міжнародна конференція проходила у 1998 році в Радовліце (Radovljica) (Словенія). На ній були присутні 35 представників наукової думки із 16 країн світу. Було узгоджено й заплановано проводити дані заходи кожні 2-3 роки у різних країнах [7].

На початку 90-х рр. XX ст. в освітній політиці деяких країн ОЕСР особливо помітною була тенденція щодо акцентування уваги на освітніх проблемах в цілому та освіті дорослих зокрема.

Упродовж свого існування ISCAE намагається розвивати й підтримувати міжнародні стандарти у галузі методології міжнародного порівняння освіти дорослих; що уможливорює надання інформативної допомоги дослідникам даного напрямку. Проте існує низка перешкод. По-перше; міжнародна комунікація англійською мовою. Незважаючи на те; що англійська давно здобула статус мови міжнародного наукового спілкування; не всі науковці; і; зокрема; українські володіють цією мовою. Стає очевидним; що спілкування; публікації іноземною мовою вимагає у представників національних педагогічних закладів більше зусиль; ніж проведення досліджень у рідному контексті. По-друге; освітні установи у сфері освіти дорослих; законодавча база; політичний чи культурний устрій суттєво відрізняються у різних країнах. Для проведення аналітико-компаративних досліджень необхідно узгодити наукову термінологію. По-третє; регулярні міжнародні зустрічі; які зобов'язують присутність представників національних наукових товариств; а це – інвестиція не лише часу; а й фінансів; що не завжди є посиленням для молодих науковців. Унаслідок зазначених проблем і культурних відмінностей існують значні обмеження у передачі та впровадженні позитивного педагогічного досвіду у сфері неперервної освіти у межах географічного виміру.

Компаративні дослідження у галузі освіти дорослих у європейських країнах мають свою особливість; яка зумовлена використанням національних даних про власні системи освіти (змісту; структури; засобів управління; ресурсів тощо); застосуванням різних джерел про діяльність і поведінку дорослих упродовж навчального процесу; характеристик їх свідомості (знань; умінь; уявлень; мислення; думок; цінностей тощо); соціальним контекстом дослідження; що впливає на відбір; інтерпретацію й виклад наукових фактів. Оцінка якості та ефективності функціонування національних систем неперервної освіти може здійснюватися шляхом впровадження

міждисциплінарних наукових підходів (педагогіка; психологія; андрагогіка; вікова та педагогічна психологія; філософія; політологія; соціологія; право; економіка; історія тощо); дозволяє здійснити на відповідному рівні багатоаспектний аналіз національної системи неперервної освіти. Вона включає оцінку прогресу освіти дорослих на національному рівні; виявляє актуальні проблеми й рекомендації щодо її удосконалення. У країнах ЄС проводяться аналітичні дослідження теоретичних засад розвитку неперервної освіти як методологічного підґрунтя філософії освіти упродовж життя. У результаті було виявлено; що методологія освіти дорослих базується на тенденціях євроінтеграційного та глобального розвитку суспільства [6].

Згодом в ЮНЕСКО і в широких інтелектуальних колах розгорнулись майже десятирічні дискусії; на яких відбувалися обговорення на міжнародному рівні майбутнього освіти в цілому. Результатом диспутів стало створення у 1971 р. Міжнародної Комісії з розвитку освіти. Доповідь цієї Комісії була представлена до уваги широкої міжнародної спільноти; де відстоювалася і була обґрунтована ідея «освіти упродовж життя».

Комісія запропонувала ідею так званого «суспільства; що навчається» і рекомендувала дотримуватись «визначального принципу освітньої політики»; у відповідності до якого «кожна людина повинна мати можливість продовжувати навчатися упродовж усього життя» [5; с.181].

«Концепція освіти упродовж життя охоплює всі аспекти освіти; включаючи всі його складові. Не існує такого поняття; як самостійна «постійна» частина освіти; яка не була б освітою упродовж життя. Тобто; освіта упродовж життя – це не освітня система; а принцип; що лежить в основі організації всієї освітньої системи; і який; відповідно; повинен складати основу розвитку кожної із її складових частин» [5; с.181-182].

Учасники третьої Міжнародної конференції з питань освіти дорослих; що відбулася в Токіо у 1972 р. відразу після публікації доповіді Комісії Е. Фора; уже з посиланням на Всесвітню декларацію прав людини; заявили; що «право людини і народів на освіту; полягає у праві неперервно отримувати знання; і має розглядатися на рівні з іншими основними правами; такими як: право на охорону здоров'я; безпеку й інші форми суспільних свобод». Таким чином; вперше на світовому рівні міжнародна конференція висловила ідею «права неперервно отримувати знання». Після публікації доповіді Комісії Е.Фора; концепції «освіта упродовж життя» і «навчання упродовж життя» зазвичай розглядалися як одна спільна концепція. У кінці 80-х рр. ХХ ст. ідея «право на навчання»; що відрізнялася від ідеї «права на освіту» набула визнання світовою спільнотою. На четвертій Міжнародній конференції з освіти дорослих; що відбулася у 1985 р. в Парижі; було прийнято Декларацію про «Право на отримання знань»; у якій не згадувалося про «право на освіту». Однак рівновагу було досягнуто на п'ятій Міжнародній конференції з проблем освіти дорослих; у Гамбурзі в 1997 р. На конференції було проголошено; що визнання права на освіту і на навчання упродовж життя; є актуальним завданням [1].

Беручи до уваги концепцію освіти для дорослих; на 19-ій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у Найборі було сформульовано шість принципів; спрямованих у майбутнє; параметрів ефективної організації освітнього простору: вислів «освіта дорослих» означає весь комплекс організованих

процесів навчання; незалежно від змісту; рівня і методів; спрямованих на продовження чи доповнення освіти; одержаної в школах і вузах; а також на практичне навчання; завдяки якому особи; що розглядаються суспільством; частиною якого вони є; як дорослі; розвивають свої здібності; збагачують свої знання; поліпшують свою технічну і професійну кваліфікацію або отримують нову професійну орієнтацію і змінюють свої погляди чи поведінку в подвійній перспективі всебічного особистісного розвитку і участі в збалансованому і незалежному соціальному; економічному і культурному розвитку; освіта дорослих не може розглядатися сама по собі: вона є підрозділом; невід'ємною складовою загальної системи неперервної освіти і навчання; вираз «неперервна освіта і навчання» означає всеохоплюючу діяльність; спрямовану як на зміну структури існуючої системи; так і на розвиток усіх можливостей підготовки поза системою освіти; у цій діяльності чоловіки і жінки є творцями своєї власної освіти шляхом постійної взаємодії між їхнім мисленням і діяльністю; освіта і навчання не обмежуються періодом навчання у школі чи вузі; а мають здійснюватися упродовж усього життя; охоплюючи всі знання певної галузі; використовуючи будь-які можливі засоби й надавати кожному можливість для певного розвитку особистості; процеси освіти і навчання; у яких упродовж життя у будь-якій формі беруть участь діти; молодь; дорослі будь-якого віку; повинні розглядатися як єдине ціле [1; с.65].

Аналізуючи гуманістичні характеристики концепції освіти упродовж життя; Ж. Делор підкреслює; що ідеологічний маніфест цієї концепції спрямований у майбутнє нашої цивілізації і по своїй суті є центральною проблемою суспільства як динамічної організації [2; с.88]. Досягнення мети; на думку Комісії Ж. Делора; можливе лише через вирішення чотирьох фундаментальних; суспільно-когнітивного звучання; завдань: «*навчитися пізнавати*»; тобто набути необхідний інструментарій для розуміння явищ; «*навчитися робити*» для того; щоб бути у змозі впливати на навколишнє середовище; «*навчитися спільно жити*»; щоб брати участь у всіх видах людської діяльності і співпрацювати з іншими людьми; нарешті; «*навчитися жити*» — уміння; що впливає з усіх попередніх. Звичайно; ці чотири *принципи* пізнання становлять єдине ціле; оскільки між ними існують численні зв'язки; переходи й обміни [2; с. 89].

Виходячи із еволюції процесу становлення «освіти упродовж життя» маємо на меті висвітлити одне із завдань: «навчитися спільно жити»; що виводить нас на кілька із восьми компетенцій людини-професіонала; котрі визначені Комісією ЄС як модель навчання упродовж життя. Дана модель включає наступні компетенції: комунікація рідною мовою; комунікація іноземною мовою; математична компетенція і базові компетенції в природничих дисциплінах і технології; цифрова компетенція; уміння вчитися; міжособистісні; міжкультурні; соціальні та громадянська компетенції; підприємовливість; культурне самовираження.

З огляду на вищезазначене; необхідно підкреслити значущість роботи; що проводиться юнеско. на міжнародній конференції у бразилії; яка відбулася 19 травня 2009 року; експерти юнеско доклали зусиль; щоб затвердити постанову про збільшення фінансування та підвищення рівня урядової відповідальності стосовно освіти дорослих [9].

Методологічні засади неперервної освіти; демократичні принципи та концептуальні аспекти розвитку системи освіти упродовж життя координують на міжнародному рівні різноманітні форуми та організації (юнеско; рада європи; європейський союз; міжнародне бюро освіти та ін.).

В Україні необхідність удосконалення освіти дорослих та її реалізації знайшли своє відображення в основних державних документах про освіту: Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»); «Концепція громадянського виховання»; «Національна доктрина розвитку освіти».

Висновки. Отже; здійснений історико-компаративний аналіз розвитку неперервної освіти; дослідження методологічних засад розвитку освіти дорослих; висвітлення демократичних принципів та концептуальних засад розвитку системи освіти упродовж життя у другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття дає підстави стверджувати; що нині концепція неперервної освіти; на відміну від традиційної освітньої парадигми; не визнає остаточної завершеності у розвитку особистості. Неперервна освіта - це сукупність засобів; способів і форм здобуття; поглиблення й розширення загальної освіти; професійної компетентності; культури; виховання; громадянської і моральної зрілості. Для кожної людини неперервна освіта є процесом формування й задоволення її пізнавальних запитів та духовних потреб; розвитку задатків та здібностей у мережі державно-суспільних навчальних закладів і шляхом самоосвіти.

В Україні; на державному рівні; необхідно звернути увагу на модернізацію нормативно-правової бази регуляції неперервної освіти; запровадження національних стандартів у сфері освіти дорослих; впровадження нової концепції управління якістю системи освіти упродовж життя; що забезпечать узгодження діяльності національної системи з європейською і світовою. В Україні нагальним є визнання і розвиток компаративних досліджень у галузі неперервної освіти як одного з пріоритетних напрямків; які б сприяли виходу з кризи та прискорювали соціально-економічні реформи. У зв'язку з цим необхідне збільшення державних інвестицій у такі форми наукової роботи: аналітичні дослідження зарубіжного досвіду з питань перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів; підготовки кадрів із затребуваних у соціальній сфері спеціальностей; перепідготовка безробітних. Доцільно звернути увагу на освітні форми соціальної адаптації і соціального захисту різних соціальних груп населення країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всемирный доклад по образованию 2000 г. Право на образование: на пути к образованию для всех в течение всей жизни. – М.: Изд-во ЮНЕСКО; Изд. Дом МАГИСТР-ПРЕСС; 2000. – 193 с.
2. Делор Ж. Образование: сокрытое сокровище//Доклад Международной комиссии по образованию для ХХІ века; представленный ЮНЕСКО. – Москва – Париж: ЮНЕСКО; 1997. – 297 с.
3. Лащихіна В.П. Концептуальні засади освіти упродовж життя/В.П. Лащихіна//Військова освіта: збірник наукових праць. – К.:НУОУ імені Івана Черняхівського; 2015. - № 1 (31). – С. 126-131.
4. Légrand P. An Introduction to Life-long Education. – L.; P.: Groom Helm – The UNESCO Press; 1975. – P. 17 – 21.
5. Faure E. Learning to be: The World of Education Today and Tomorrow. – P.; L.: UNESCO – Harrap; 1972. – P. 181 – 182.

6. Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council «On Key Competences for Lifelong Learning»; Brussels; November; 2005.
7. Reischmann J. ISCAE – International Society for Comparative Adult Education. <http://www.ISCAE.org>. Version; January 20-22.
8. The Role of Adult Education in Restoring Democratic Society. *Convergence*; Vol. XXX; № 2/3; 1997. – P. 84-92.
9. UNESCO. World Conference on Education for All. Resolution 25C/IV. A.1.8. B.5.(b); Paris; 1989; p. 76.

В.П. Лащыхина; кандидат педагогических наук;
доцент;
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченка

ИСТОРИКО-КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье представлен историко-компаративный анализ развития непрерывного образования; исследуются методологические аспекты системного подхода национального развития образования взрослых; а также непрерывного образования в глобальном масштабе; рассматриваются демократические принципы и концептуальные аспекты развития системы образования на протяжении всей жизни во второй половине XX – начале XXI столетия.

Ключевые слова: образование на протяжении всей жизни; непрерывное образование; образование; право; образование взрослых; знания; исследования; методология.

V. Lashchykhina; candidate of pedagogical sciences; associate professor;
Kyiv national Taras Shevchenko university

HISTORICAL AND COMPERATIVE ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF LIFE-LONG EDUCATION

The article deals with historical and comparative analysis for the development of life-long education in the second half of XX – the beginning of XXI century. The article investigates the methodological basis of a systematic approach regarding the national development of adult education and life-long education in the global dimension. The main tendencies and peculiarities of adult education are given in the article. The conceptual basis of life-long education are democratic and are aimed at expanding the social perspectives of the individual in society (improvement of professional qualifications; obtaining new professional orientation; enrichment comprehensive personal development; development of their own abilities and others).

Keywords: life-long education; continuing education; recurrent education; education; rights; education of adults; knowledge; investigations; methodology.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ НЕСТАНДАРТНИХ СИТУАЦІЙ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН

У статті розглядається питання професійної компетентності як складової готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. Аналізуються підходи науковців до проблеми професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Розкриваються окремі педагогічні аспекти розвитку в майбутніх офіцерів-прикордонників професійних якостей. Визначено заходи щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон.

Ключові слова: професійна компетентність; професійна готовність; нестандартна ситуація; офіцери-прикордонники; пункт пропуску; локалізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У зв'язку зі змінами основних ризиків і загроз національній безпеці України; в результаті виникнення нових загроз на державному кордоні: міжнародна злочинність; тероризм; контрабандна діяльність; проведення антитерористичної операції на сході України; в прикордонній сфері виникла гостра необхідність у перегляді та вдосконаленні протидії цим факторам. Обстановка на державному кордоні постійно ускладнюється; тому необхідно швидко реагувати на її зміни. Керівництво Державної прикордонної служби України вимагає підняти на високий рівень професійну компетентність персоналу та підрозділів у цілому задля локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон зокрема.

Основною метою підготовки є: навчити персонал впевнено діяти самостійно та у взаємодії з прикордонними нарядами; а старших зміни правильно оцінювати обстановку; приймати своєчасні рішення; вірно ставити завдання підлеглим і здійснювати керівництво силами та засобами під час виконання завдань з локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон.

Аналіз останніх досліджень і публікацій; в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проведений аналіз результатів досліджень свідчить про те; що зміст сучасної військової освіти повинен передбачати формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. Результати аналізу наукових джерел з проблем професійної компетентності офіцерів-прикордонників (О. Білик; І. Дроздова; Л. Карпова; О. Мамчич; О. Мармаза; Г. Марченко; А. Онкович; О. Селіванова; С. Селіверстов; В. Топалова); психологічних аспектів (О. Журавльов; Е. Климов; А. Маркова; В. Гладкова; О. Коваленко; О. Романовський); покращення освітнього процесу (В. Клачко; І. Сніцар; Д. Таушан; С. Щербіна); передового досвіду розвинутих країн світу; стану освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі дозволив зробити висновок; що питання формування професійної компетентності

майбутніх офіцерів-прикордонників для вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон досліджено недостатньо.

Мета статті — уточнення поняття професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників як складової готовності для вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон; а також визначення змісту цього поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна компетентність займає особливе місце в структурі готовності майбутнього офіцера-прикордонника до професійної діяльності. Вона дозволяє йому професійно грамотно і рішуче діяти в будь-яких умовах професійної діяльності. Офіцери-прикордонники для вирішення службових завдань в пунктах пропуску через державний кордон повинні бути підготовленими та компетентними. Поняття “професійна компетентність” у науковій літературі не має однозначного тлумачення. У тлумачному словнику під редакцією С. Ожегова та Н. Шведова “компетентність” визначається як “глибоке; досконале знання суті роботи; що виконується; способів і засобів досягнення цілей; а також наявність відповідних умінь і навичок” [1]. Д. Іванов під професійною компетентністю розуміє деякий рівень; ступінь; якісний і результативний показник сформованості професійних знань; навичок опанування предмету та вміння їх реалізації в діяльності [2]. Ю. Афанасьєв розглядає її як сукупність професійних знань; умінь і навичок; а також як засоби виконання професійної діяльності; та визначає компетентність з позиції активного використання сукупності функцій та відповідальності фахівця [3]. А. Маркова визначає професійну компетентність як індивідуальну характеристику ступеня відповідності вимогам професії; як психічний стан; що надає можливість діяти самостійно і відповідно; як опанування людиною здатності та вміння виконувати певні трудові функції [4]. Ю. Варданян; Т. Савинова; А. Яшкова вбачають у професійній компетентності “рівень сформованості у спеціаліста системи психічних якостей та станів; у якому відображається єдність його теоретичної та практичної готовності до виконання професійної діяльності і здатності (тобто уміння і можливості) виконувати необхідні для цього дії” [5; с. 7].

Взагалі професійна компетентність включає багато складових; які умовно можна поділити на такі групи:

компетентність у професійній діяльності (спеціальна; технологічна; комп’ютерна; суб’єктна; правова; економічна та ін.);

компетентність у професійному спілкуванні (комунікативна здатність до співробітництва; соціально-перцептивна; діагностична; етична; емпатійна; соціокультурна; конфліктна та ін.);

компетентність у реалізації особистості професіонала (психологічна; індивідуальна; аутопсихологічна; культурна; рефлексивна та ін.).

А. Маркова розглядає такі види професійної компетентності: спеціальну — в межах конкретної спеціальності; володіння власне професійною діяльністю; здатністю проектувати свій подальший професійний розвиток; соціальну — у сфері спілкування і взаємодії; а також відповідальність за результати своєї діяльності; персональну — у сфері пошуку способів покращення результатів своєї роботи; підвищення ефективності праці за рахунок використання власних індивідуально-особистісних особливостей і професійно-психологічного потенціалу; поліпрофесійну як складову практично всіх видів праці;

екстремальну — компетентність дій в екстремальних ситуаціях та аутокомпетентність — компетентність в галузі свого внутрішнього світу; тобто наявність адекватного уявлення про себе; свої якості; особливості; здатності; потреби; цілі; мотиви; ціннісні орієнтації [4; с. 81].

Генерал К. Вуоно дав характеристику професійній компетентності військовослужбовців армії США. На його думку; професіоналом є такий професійний військовий фахівець-керівник; який несе відповідальність за солдатів і підрозділи; за оборону нації і дотримується етичних норм [6; с. 4–5]. Професійна компетентність це досконале знання своєї справи.

Компетентність військовослужбовця В. Ягупов трактує як інтегральну особистісну характеристику; що обумовлює його здатність вирішувати професійні завдання та типові професійні проблеми; які виникають у життєвих ситуаціях; у професійній діяльності; з використанням теоретичних знань; навчального та практично-життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей [7].

А. Машталер розглядає професійну компетентність як важливу характеристику та необхідну умову професіоналізму і визначає ефективність професійної діяльності фахівця; опосередковуючи його особистісно-професійний розвиток. Він вважає; що необхідно звертати увагу на знання; уміння; навички; способи виконання діяльності; досвід практичного використання знань і вмінь; особливості професійного мислення; що необхідні для прийняття ефективних рішень у різних ситуаціях професійної діяльності [12].

Особливої уваги заслуговують дослідження; що стосуються питань професійної компетентності офіцерів-прикордонників. Це праці В. Царенка; В. Хоми; В. Мірошніченко; які одними з перших звернули увагу на особливості та структуру їх професійної культури [8].

Інші дослідники розглядали правові; громадянські та управлінські аспекти професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Так О. Луцький звертав увагу на формування управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки [9]; Н. Логінова – на формування професійно-правової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників [10]; Н. Макогончук – на формування громадянської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу [11] та ін.

Варто зазначити; що професійна діяльність офіцера-прикордонника спрямована на досягнення суспільно значущих цілей; які відображають інтереси суспільства; держави; Державної прикордонної служби та інтереси самого захисника кордону [12]. Офіцери-прикордонники здійснюють свої функції відповідно до Конституції; Законів України “Про державний кордон України”; “Про Державну прикордонну службу України”.

Професійну компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників можна трактувати як сукупність їх знань; навичок та умінь; які дозволяють вирішувати службові завдання.

Професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника відрізняється за цілями; завданнями і результатами військової діяльності; а саме: цілі та завдання військової служби прописані у законах; нормативно-правових актах; військових статутах і наказах;

завдання включають різні складові; що визначають поліфункціональність військової діяльності;

військова діяльність поєднує в собі підтримання боєздатності підрозділів і морально-психологічного стану персоналу;

індивідуальні якості та дії військовослужбовця повинні відповідати поставленим цілям; завданням і функціям.

Професійна компетентність виражається в готовності приймати управлінські рішення; які забезпечують виконання службових обов'язків; особливо у нестандартних ситуаціях. Офіцер-прикордонник повинен вміти творчо вирішувати проблеми та застосовувати на практиці професійні уміння.

Стратегію державного розвитку освіти у вищій школі необхідно спрямовувати саме на підготовку кадрів нового покоління; акцентування якої робиться на формуванні високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців. І вищий військовий навчальний заклад має виступити найбільш ваговою базою для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів прикордонної служби [13].

Професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника формується послідовно і поетапно в рамках усебічної підготовки. Вона формується в процесі:

посилення уваги з боку начальників (командирів) усіх категорій до своїх потреб; запитів; інтересів. Усе це слугує прикладом для виконання службових обов'язків майбутніми офіцерами-прикордонниками;

залучення курсантів до творчої участі не лише в освітньому процесі; але й в загальних справах підрозділів; органів ДПСУ;

уважного врахування особливостей; схильностей характеру і якнайповнішого використання знань; здібностей; досвіду кожного курсанта на користь успішного вирішення тих завдань; що постають перед підрозділом і в цілому перед академією;

дієвої виховної роботи; спрямованої на те; щоб ідеї реформування ДПСУ ставали особистими переконаннями курсантів; перетворювалися на їхні практичні справи щодо покращання якості навчання; опанування майбутньої спеціальності офіцера-прикордонника [14].

Зміст поняття “професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника” також повинен містити фундаментальні знання у галузі охорони державного кордону; практичні вміння та навички його майбутньої професійної діяльності та сформовані особистісні якості і здібності; які необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Професійна компетентність це якісна характеристика ступеня оволодіння офіцером-прикордонником своєю професійною діяльністю. Вона передбачає усвідомлення своїх прагнень до майбутньої діяльності; уявлень про своє місце та соціальну роль; оцінку своїх особистісних рис та якостей як майбутнього офіцера-прикордонника; співвіднесення результатів цієї оцінки з об'єктивними вимогами до цієї діяльності; регулювання на цій основі свого професійного становлення; зростання; самовдосконалення. Базуючись на такому підході; можна стверджувати; що професійна компетентність – це свого роду дозрівання особистості офіцера; перехід у такий стан; що дозволяє продуктивно та кваліфіковано здійснювати професійну діяльність; виконувати всі професійні обов'язки; досягаючи суттєвих позитивних результатів.

О. Богданюк стверджує; що зміст поняття професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника повинен містити ґрунтовні знання у сфері охорони державного кордону; практичні навички його майбутньої професійної діяльності та сформовані особистісні якості і здібності; які необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Враховуючи специфіку; властиву професії офіцера-прикордонника можна стверджувати; що розбиття на групи у професійній компетентності набуває такого вигляду: військова компетентність; організаційно-педагогічна компетентність; морально-бойові якості [13].

Висновки. Питання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон є актуальним; оскільки саме від їх професійності залежить недоторканість наших кордонів і суверенітет держави. Професійна компетентність це необхідна умова професіоналізму; якісна характеристика ступеня оволодіння офіцером-прикордонником своєю професійною діяльністю; сукупність їх знань; навичок та умінь; які дозволяють вирішувати службові завдання; інтегральна особистісна характеристика; що обумовлює здатність вирішувати професійні завдання та типові професійні проблеми; які виникають у життєвих ситуаціях; у професійній діяльності.

Перспективами подальших розвідок за цим напрямом є розробка методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо забезпечення формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ожѣгов С.И.* Толковый словарь русского языка [Текст] / С.И. Ожѣгов Н.Ю. Шведов. – М.: Азъ; 1995 – С. 194.
2. *Иванов Д.А.* Компетентностный подход в образовании. Проблемы; понятия; инструментарий: учебно-методическое пособие/ Иванов Д.А.; Митрофанов К.Г.; Соколова О.В. – М.: АПК и ПРО; 2003. – 101 с.
3. *Афанасьев Ю.Л.* Соціально-культурний потенціал художньої діяльності. – Львів: Світ; 1990. – 160 с.
4. *Маркова А.К.* Психология профессионализма. – М.: Международный гуманитарный фонд “Знание”; 1996. – 312 с.
5. *Варданян Ю.В.* Развитие студента как субъекта овладения профессиональной компетентностью [Текст]: (на материале изучения психологии) / Ю.В. Варданян; Т.В. Савинова; А.Н. Яшкова Мордов. гос. пед. ин-т. – Саранск; 2002. – 100 с.
6. *Vuono Carl E.* Professionalism and the Army of the 1990-s / Carl E. Vuono // *Military Review.* – 1990. – № 4. – 297 p.
7. *Ягунов В.В.* Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В.В. Ягунов; В.І. Свистун // *Наук. зап. Сер.: педагогічні; психологічні науки та соціальна робота / Національний ун-т “Києво-Могилянська академія”.* – К.; 2007. – Т. 71. – С. 3–8.
8. *Царенко В.І.* Професійна культура прикордонника: навч. посіб. / В.І. Царенко; В.О. Хома; В.І. Мірошніченко. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2006. – 55 с.
9. *Луцький О.Л.* Розвиток управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Луцький Олександр Леонтіївич. – Хмельницький; 2013. – 299 с.
10. *Логінова Н.М.* Формування професійно-правової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”/ Н.М. Логінова; Нац. акад. Держ. прикорд. служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький; 2011. – 20 с.

11. *Макогончук Н.В.* Формування громадянської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Макогончук Наталія Віталіївна. – Хмельницький; 2013. – 244 с.

12. *Машталер А.М.* Розвиток професійної компетентності офіцерів-прикордонників у системі підвищення кваліфікації засобами дистанційного навчання: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04/ Машталер Анатолій Миколайович. – Хмельницький; 2015. – 224 с.

13. *Богданюк О.Д.* Професійна компетенція майбутніх офіцерів-прикордонників – основа якісної підготовки до службової діяльності / О.Д. Богданюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету; Серія: Педагогіка. Соціальна робота / головний редактор Козубовська І.В. – Ужгородський нац. універ.; 2013. – Вип. 29.

14. *Грязнов І.О.* Вдосконалення організації та проведення стажування майбутніх офіцерів-прикордонників / І.О. Грязнов // Збірник наукових праць; Серія: Духовність особистості: методологія; теорія і практика / головний редактор Шевченко Г.П. – Вип. 5 (40). – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля; 2010. – 268 с.

О.В. Лемешко; майор
Национальная академия Государственной
пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ- ПОГРАНИЧНИКОВ К ЛОКАЛИЗАЦИИ НЕСТАНДАРТНЫХ СИТУАЦИЙ В ПУНКТАХ ПРОПУСКА ЧЕРЕЗ ГОСУДАРСТВЕННУЮ ГРАНИЦУ

В статье рассматривается вопрос профессиональной компетентности как составляющей готовности будущих офицеров-пограничников к решению нестандартных ситуаций в пунктах пропуска через государственную границу. Анализируются подходы ученых к проблеме профессиональной компетентности будущих офицеров-пограничников. Раскрываются отдельные педагогические аспекты развития у будущих офицеров-пограничников профессиональных качеств. Определены меры по формированию профессиональной компетентности будущих офицеров-пограничников к локализации нестандартных ситуаций в пунктах пропуска через государственную границу.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; профессиональная готовность; нестандартная ситуация; офицеры-пограничники; пункт пропуска; локализация.

O.V. Lemeshko; major; The National Academy of
State Border Guard Service of Ukraine named after
Bohdan Khmelnytsky

PROFESSIONAL COMPETENCE AS A PART OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS TO THE LOCALIZATION OF NON STANDARD SITUATIONS AT CHECK POINTS ACROSS THE STATE BORDER

The article deals with the problem of professional competence as part of readiness of future border guard officers to localize non standard situations at check points across the state border. The approaches to the problem of professional competence of future border guard officers have been analyzed. Some aspects of teaching of future border guard officers have been revealed. The ways of formation of professional competence of future border guard officers to the localization of non-standard situations at checkpoints across the state border have been revealed.

Keywords: professional competence; professional readiness; non standard situation; border guard officers; check point; localization.

М. М. Медвідь; д.е.н.; с.н.с.; підполковник; заступник начальника навчально-методичного центру – начальник відділу методичного забезпечення навчального процесу.

Я. В. Павлов; старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національна академія Національної гвардії України.

ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ТА УМОВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УСПІШНОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На основі теоретичного аналізу і власних досліджень авторами статті обґрунтовано необхідність використання вдосконаленого ними науково-методичного підходу до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності правоохоронців. Визначено етапи цього підходу. Подано модель стимулювання до миротворчої діяльності через системи професійної підготовки та освіти. Третій період професійного зростання правоохоронця; що відображений у моделі; запропоновано реалізовувати як навчання за освітнім рівнем «магістр».

Ключові слова: компетентності; компетенції; миротворча діяльність; науково-методичний підхід; правоохоронці; умови.

Вступ. Відповідно до нормативно-правових актів (Про Основні напрями зовнішньої політики України; 1993; Про участь України в міжнародних миротворчих операціях; 1999) представники військових формувань та правоохоронних органів виконують службово-бойові завдання у міжнародних миротворчих операціях. За результатами проведених опитувань цих категорій осіб встановлено наявність загрози виникнення конфліктів між військовослужбовцями – представниками різних держав-учасниць Організації Об'єднаних Націй (ООН). Основними причинами виникнення таких конфліктів є: відсутність у правоохоронців (військовослужбовців) знань про етичні норми поведінки і культуру народів; представники яких беруть участь у миротворчих операціях; та держави; на території якої проводиться сама операція; гендерна нерівність; до якої ставлення у різних країнах неоднакове; недостатній рівень підготовки правоохоронців (військовослужбовців) з питань міжкультурної комунікації.

Загрози виникнення конфліктів між військовослужбовцями за певних умов можуть перерости у небезпеку. Це явище особливо небезпечне під час виконання службово-бойових завдань і може призвести до таких наслідків; як: невиконання службово-бойових завдань; втрата особового складу миротворчого підрозділу; зниження довіри до місії та до держав-учасниць; від яких сформовані миротворчі підрозділи; депортація особового складу миротворчих підрозділів.

З урахуванням викладеного вище доцільно вдосконалити науково-методичний підхід до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності.

Серед досліджень окресленого напрямку слід звернути увагу на праці Ю. М. Захарчишиної; яка досліджувала педагогічні умови підготовки офіцерів Збройних Сил України до соціокультурної діяльності в миротворчих місіях (Захарчишина Ю. М.; 2011); та В. С. Хацановського; який визначив методичну систему підготовки особового складу Збройних Сил України до миротворчої діяльності (Хацановський В. С.; 2010). Проте на основі аналізу наукових праць можна зробити висновок; що серед них немає досліджень; спрямованих на вирішення такого важливого завдання; як запобігання та ліквідація конфліктів між правоохоронцями (військовослужбовцями); які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях.

Метою статті є вдосконалення науково-методичного підходу до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності.

Підхід до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності. У контексті визначеної методології формування і розвитку людських ресурсів для використання у службово-бойовій діяльності (Медвідь М. М.; 2015) авторами статті запропоновано науково-методичний підхід до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності (рис. 1).

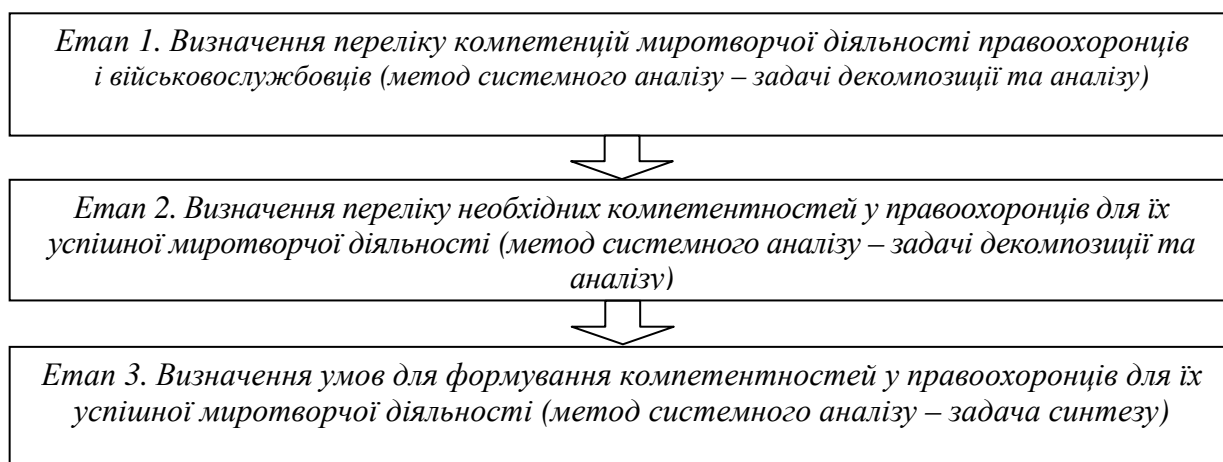

Рисунок 1. Науково-методичний підхід до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності

Розглянемо етапи запропонованого науково-методичного підходу.

Етап 1. Визначення переліку компетенцій миротворчої діяльності правоохоронців і військовослужбовців. Відповідно до інформації офіційного сайту поліції ООН та інших джерел до обов'язків миротворця; тобто до його компетенцій належать такі (United Nations Police; 2015; Hood; L.; 2006).

1. Допомогати місцевій поліції планувати і розробляти програми їх розвитку; втілювати стратегічну політику ООН у процес виконання службових обов'язків.

2. Контролювати виконання операцій та інших службових дій місцевої поліції; спостерігаючи за виконанням завдань; надавати їй консультативну допомогу; допомагати вдосконалювати професійну майстерність і створювати умови для поширення передового досвіду.

3. Допомагати місцевій поліції у розробленні навчальних програм; за необхідності у тісній співпраці з нею проводити навчання персоналу; надавати консультації щодо розроблення планів проведення занять; посібників та інших навчальних матеріалів; збирати інформацію для створення нових і вдосконалювання старих інструкцій та навчальних модулів.

4. Допомагати місцевій поліції у плануванні та організації проведення операцій; у підготовці документів оперативного планування.

5. Надавати консультативну допомогу у розробленні та реалізації програми комплексної стратегії для місцевої поліції та інших правоохоронних органів у рамках боротьби зі злочинністю; сприяти місцевій поліції у розвитку та реалізації проектів у сферах протидії та попередження злочинності.

6. Забезпечувати технічною допомогою місцеву поліцію; залучаючи органи місцевого самоврядування; коли це необхідно; для протидії сексуальному насильству і гендерній нерівності; незаконній торгівлі наркотиками; зброєю та людьми; організованій та міжнародній злочинності.

7. Планувати; розробляти і запроваджувати проекти донорської допомоги та інвестування у діяльність місцевої поліції.

8. У тісній співпраці з місцевою поліцією розвивати довгострокові та короткострокові стратегії у сфері бюджетування; логістики; транспорту; системного адміністрування; закупівлі; постачання; аудиту; управління персоналом та юридичного супроводу.

9. Надавати рекомендації місцевим правоохоронним органам влади стосовно використання ресурсів бюджету; а також пропозиції щодо стратегічного планового фінансування місії.

10. Допомагати місцевій поліції у раціональному використанні людських ресурсів.

11. Виконувати обов'язки у зонах відповідальності поліції ООН; які стосуються управління; матеріально-технічного й оперативного забезпечення.

12. Виконувати інші обов'язки згідно з мандатом місії ООН.

Головними обов'язками військового спостерігача є моніторинг усього того; що відбувається на території; визначеної для виконання ним службово-бойових завдань; а також своєчасне написання рапорту з відображенням у ньому точної інформації про ситуацію; яка склалася. Якщо у цьому документі местиметься неточна чи неправдива інформація; то це може призвести до дискредитації діяльності ООН та втрати її іміджу. Відповідно до вимог мандата місії ООН компетенціями військового спостерігача також є: спостереження та своєчасні доповіді; патрулювання та супроводжування; використання засобів зв'язку; перевірки; розслідування; проведення роззброєння; демобілізації; поновлення на службу колишніх військовослужбовців; встановлювання постів спостереження або оперативних центрів; виконання обов'язків керівника; офіцера штабу місії (офіцера оперативного відділу; офіцера-інструктора; чергового офіцера).

Отже; можна дійти висновку; що компетенції правоохоронців і військовослужбовців у миротворчих місіях різняться. Тому зазначені вище праці; присвячені підготовці особового складу Збройних Сил України до миротворчої діяльності (Захарчишина Ю. М.; 2011; Хацановський В. С.; 2010); можна брати за основу для підготовки правоохоронців до цієї ж діяльності. Проте необхідно враховувати їх специфіку проходження служби у миротворчих підрозділах. Крім того є потреба в удосконалюванні системи професійної підготовки; спрямованої на запобігання та своєчасну ліквідацію конфліктів між правоохоронцями (військовослужбовцями); які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях (Медвідь М. М.; 2013).

Етап 2. Визначення переліку необхідних компетентностей у правоохоронців для успішної їх миротворчої діяльності. Суб'єктами реалізації визначених етапів науково-методичного підходу є вищі військові навчальні заклади та вищі навчальні заклади системи МВС України. Це підтверджують і вимоги до кваліфікації майбутнього миротворця (United Nations Police; 2015): освіта – вища; досвід роботи – мінімум 5 років (для деяких місій 7 років) за певними сферами правоохоронної та військової діяльності (залежить від потреби у певних спеціалістах); обов'язкове знання англійської мови (бажано знати ще одну іноземну мову).

Перелік необхідних компетентностей успішної миротворчої діяльності правоохоронців формують; виходячи із визначених компетенцій. Його відображено у таблиці. За наявності компетентностей успішної миротворчої діяльності правоохоронців можна визначити дисципліни для підготовки майбутніх миротворців.

Етап 3. Визначення умов для формування компетентностей у правоохоронців для їх успішної миротворчої діяльності. З попереднього етапу дізнаємося про вимоги до кваліфікації майбутнього миротворця. Відповідно відобразимо модель стимулювання до миротворчої діяльності через системи професійної підготовки та освіти (рис. 2).

Таблиця

Перелік необхідних компетентностей успішної миротворчої діяльності правоохоронців

Компетенції миротворчої діяльності правоохоронців	Компетентності; які відповідають зазначеним компетенціям	Дисципліни; викладання яких забезпечують формування визначених компетентностей
Допомагати місцевій поліції планувати і розробляти програми їх розвитку; втілювати стратегічну політику ООН у процес виконання службових обов'язків	Здатність до організації; планування та контролю; розуміння проблем світового політичного процесу;	Державна безпека; актуальні проблеми світового політичного процесу; організаційно-правові основи миротворчої діяльності
Контролювати виконання операцій та інших службових дій місцевої поліції; спостерігаючи за виконанням завдань; надавати їй консультативну допомогу; допомагати вдосконалювати професійну майстерність і створювати	права компетентність Управління миротворчими підрозділами; здатність до організації та контролю охорони громадського порядку	Управління повсякденною діяльністю миротворчими підрозділами; управління військами та служба штабів

умови для поширення передового досвіду

та забезпечення громадської безпеки

миротворчих підрозділів; тактика миротворчих підрозділів з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки

Допомагати місцевій поліції у розробленні навчальних програм; за необхідності у тісній співпраці з нею проводити навчання персоналу; надавати консультації щодо розроблення планів проведення занять; посібників та інших навчальних матеріалів; збирати інформацію для створення нових і вдосконалювання старих інструкцій та навчальних модулів

Здатність до навчання персоналу

Педагогіка вищої школи

Допомагати місцевій поліції у плануванні та організації проведення операцій; у підготовці документів оперативного планування

Здатність до організації; планування та контролю

Оперативне застосування та тактика миротворчих підрозділів

Надавати консультативну допомогу у розробленні та реалізації програми комплексної стратегії для місцевої поліції та інших правоохоронних органів у рамках боротьби зі злочинністю; сприяти місцевій поліції у розвитку та реалізації проектів у сферах протидії та попередження злочинності

Здатність до організації; планування та контролю

Організація і ведення спеціальних операцій миротворчого підрозділу

Забезпечувати технічною допомогою місцеву поліцію; залучаючи органи місцевого самоврядування; коли це необхідно; для протидії сексуальному насильству і гендерній нерівності; незаконній торгівлі наркотиками; зброєю та людьми; організованій та міжнародній злочинності

Здатність до організації; планування та контролю; здатність організації взаємодії між підрозділами

Організація і ведення спеціальних операцій миротворчого підрозділу

Планувати; розробляти і запроваджувати проекти донорської допомоги та інвестування у діяльність місцевої поліції

Здатність до організації; планування та контролю; розуміння процесу інвестування

Менеджмент організацій (змістовий блок: інвестиційний менеджмент)

У тісній співпраці з місцевою поліцією розвивати довгострокові та короткострокові стратегії у сфері бюджетування; логістики; транспорту; системного адміністрування; закупівлі; постачання; аудиту; управління персоналом та юридичного супроводу

Здатність до організації; планування та контролю; правова компетентність; документальне оформлення операцій; пов'язаних з рухом основних засобів; товарно-матеріальних цінностей; коштів; розрахунків тощо

Менеджмент організацій; матеріально-технічне та медичне забезпечення миротворчих підрозділів; використання інформаційних технологій та телекомунікаційних систем в управлінні миротворчими підрозділами

Надавати рекомендації місцевим

Здатність до організації

Менеджмент організацій

<p>правоохоронним органам влади стосовно використання ресурсів бюджету; а також пропозиції щодо стратегічного планового фінансування місії</p> <p>Допомагати місцевій поліції у раціональному використанні людських ресурсів</p> <p>Виконувати обов'язки у зонах відповідальності поліції ООН; які стосуються управління; матеріально-технічного й оперативного забезпечення</p> <p>Виконувати інші обов'язки згідно з мандатом місії ООН</p>	<p>і планування; розуміння процесу фінансування</p> <p>Здатність управління змінами з урахуванням культур персоналу</p> <p>Здатність до організації; планування та контролю</p> <p>Фізичного та вогневого захисту; ведення документації; листування англійською (іншою іноземною) мовою</p>	<p>(змістовий блок: фінансовий менеджмент)</p> <p>Управління соціальними процесами</p> <p>Матеріально-технічне та медичне забезпечення миротворчих підрозділів</p> <p>Фізична та вогнева підготовка; англійська мова професійного спілкування; друга іноземна мова професійного спілкування</p> <p>Дисципліни; викладання яких забезпечують формування визначених компетентностей</p> <p>Міжкультурна комунікація (змістові блоки: релігієзнавство; культурологія; основи теорії мовної комунікації)</p>
<p>Компетенції миротворчої діяльності правоохоронців</p>	<p>Компетентності, які відповідають зазначеним компетенціям</p> <p>Толерантність; знання культур; їх особливостей та вміння використовувати ці особливості на практиці</p>	<p>Компетентності, які відповідають зазначеним компетенціям</p> <p>Толерантність; знання культур; їх особливостей та вміння використовувати ці особливості на практиці</p>
<p>Запобігати виникненню міжкультурним конфліктам; які формується між правоохоронцями під час виконання службово-бойових завдань у міжнародних миротворчих операціях</p>	<p>Компетентності, які відповідають зазначеним компетенціям</p> <p>Толерантність; знання культур; їх особливостей та вміння використовувати ці особливості на практиці</p>	<p>Компетентності, які відповідають зазначеним компетенціям</p> <p>Толерантність; знання культур; їх особливостей та вміння використовувати ці особливості на практиці</p>

Суб'єкти формування необхідних компетентностей

W_j^* – грошове забезпечення правоохоронця (військовослужбовця) у j -му періоді професійного зростання.

Рисунок 2. Модель стимулювання до миротворчої діяльності через системи професійної підготовки та освіти

Формування необхідних компетентностей через системи професійної підготовки та освіти дає змогу правоохоронцю (військовослужбовцю) збільшити розмір своїх матеріальних доходів. Розглянемо періоди його професійного зростання.

Період 1. Формування необхідних компетентностей для організації службово-бойової діяльності. Суб'єктами формування необхідних компетентностей є вищі військові навчальні заклади та вищі навчальні заклади системи МВС України.

У цьому періоді стимулювання правоохоронця (військовослужбовця) до формування необхідних компетентностей для організації службово-бойової діяльності проявляється у можливості збільшити свої доходи у наступному періоді:

$$W_1^* < W_2^*; (1)$$

де W_1^* – грошове забезпечення правоохоронця (військовослужбовця) у першому періоді професійного зростання;

W_2^* – грошове забезпечення правоохоронця (військовослужбовця) у другому періоді професійного зростання.

Період 2. Удосконалювання необхідних компетентностей для організації службово-бойової діяльності. Суб'єктом удосконалювання необхідних компетентностей є військові частини; підрозділи органів внутрішніх справ.

Удосконалювання необхідних компетентностей для організації службово-бойової діяльності стимулюється різницею у розмірах посадових окладів; окладів за військові звання; надбавок; доплат; винагород; які мають постійний характер; а також премій.

Період 3. Формування додаткових компетентностей; необхідних для успішної миротворчої діяльності. Суб'єктами формування додаткових компетентностей є також вищі військові навчальні заклади та вищі навчальні заклади системи МВС України.

У цьому періоді стимулювання правоохоронця (військовослужбовця) до формування необхідних компетентностей для миротворчої діяльності проявляється у можливості збільшити свої доходи у наступному періоді:

$$W_3^* < W_4^*; (2)$$

де W_3^* – грошове забезпечення правоохоронця (військовослужбовця) у третьому періоді професійного зростання;

W_4^* – грошове забезпечення правоохоронця (військовослужбовця) у четвертому періоді професійного зростання.

Мотивацією до миротворчої діяльності є досконаліше вивчення іноземної мови та набуття іншого досвіду в місії; що дає можливість пройти співбесіду і обійняти одну з посад штаб-квартири ООН (м. Нью-Йорк) та отримувати доходи понад 8 тис. доларів США на місяць. Перебуваючи у місії ООН; правоохоронець отримує додаткову винагороду; передбачену ООН (наприклад; Південний Судан – 136 доларів США на добу; острів Кіпр – 77 євро на добу). Його життя застраховане ООН; і у разі смерті сім'я одержує грошове забезпечення 100 тис. доларів США.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» «Соціальний захист учасників міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки і членів їх сімей забезпечується згідно з законами України. Якщо міжнародними договорами або

угодами; в яких бере участь Україна; встановлені більш високі гарантії захисту учасників міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки; ніж ті; що передбачені законодавством України; то застосовуються норми відповідного міжнародного договору або міжнародної угоди. Вислуга років і трудовий стаж громадян України за час виконання обов'язків у складі національного контингенту і національного персоналу обчислюються з розрахунку один місяць за три місяці» (Про участь України в міжнародних миротворчих операціях; 1999).

Період 4. Удосконалювання додаткових компетентностей; необхідних для успішної миротворчої діяльності. Суб'єктами формування додаткових компетентностей є саме миротворчі підрозділи.

Третій період є не що інше; як «післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення; розширення та оновлення її професійних знань; умінь та навичок (*тобто компетентностей*) або отримання іншої професії; спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду». «Післядипломну освіту здійснюють заклади післядипломної освіти або відповідні структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ» (Про вищу освіту; 2014).

У компетенціях миротворців-правоохоронців відображуються оперативнотактичні та інші управлінські аспекти службово-бойової діяльності; і тому доцільно післядипломну освіту реалізовувати як навчання за освітнім рівнем «магістр». Таку підготовку доцільно здійснювати у Національній академії Національної гвардії України зі спеціальності «Державна безпека» за спеціалізацією «Миротворча діяльність».

Висновки. На основі теоретичного аналізу і власних досліджень можна зробити висновки про необхідність використовувати вдосконалений науково-методичний підхід до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності правоохоронців в організації навчального процесу вищими навчальними закладами системи МВС України; а також реалізовувати цей підхід як навчання за освітнім рівнем «магістр». Пропонується таку підготовку здійснювати у Національній академії Національної гвардії України зі спеціальності «Державна безпека» за спеціалізацією «Миротворча діяльність». Подальші дослідження будуть присвячені аналізу результатів проведення педагогічного експерименту щодо запропонованих заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Захарчишина; Ю. М. Педагогічні умови підготовки офіцерів Збройних Сил України до соціокультурної діяльності в миротворчих місіях [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. М. Захарчишина; Житомир. держ. ун-т імені Івана Франка. – Житомир; 2011. – 22 с.

2. Медвідь; М. М. Методологія формування і розвитку людських ресурсів для використання у службово-бойовій діяльності [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія; економіка праці; соціальна економіка і політика» / М. М. Медвідь; Харківський нац. екон. ун-т імені Семена Кузнеця. – Х.; 2015. – 40 с.

3. Медвідь; М. М. Обґрунтування необхідності підготовки консультантів з питань міжкультурної комунікації та удосконалення системи професійної підготовки військових

формувань [Текст] / М. М. Медвідь; Я. В. Павлов // Теорія та методика навчання та виховання. – 2013. – Вип. 34. – С. 70–79.

4. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : за станом на 08 груд. 2015 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення : 08.12.15). – Назва з екрана.

5. Про Основні напрями зовнішньої політики України [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 р. № 3360-XII : за станом на 08 груд. 2015 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> (дата звернення : 08.12.15). – Назва з екрана.

6. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях : Закон України від 23.04.1999 р. № 613-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 202.

7. Хацановський; В. С. Методична система підготовки особового складу Збройних Сил України до миротворчої діяльності [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В. С. Хацановський; Національна академія Держ. прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький; 2010. – 20 с.

8. Hood; L. Missed Opportunities: The United Nations; Police Service and Defence Force Development in Timor-Leste; 1999–2004 // Civil Wars. – Volume 8; Issue 2; June 2006. – Pages 143-162; doi: 10.1080/13698240600877270.

9. United Nations Police [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/police/> (дата звернення : 08.12.15). – Назва з екрана.

М. М. Медведь; д.э.н.; с.н.с.; подполковник; заместитель начальника учебно-методического центра - начальник отдела методического обеспечения учебного процесса.

Я. В. Павлов; старший научный сотрудник научно-исследовательского центра служебно-боевой деятельности Национальной гвардии Украины Национальная академия Национальной гвардии Украины.

ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ КОМПЕТЕНЦИЙ И УСЛОВИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ СООТВЕТСТВУЮЩИХ КОМПЕТЕНТНОСТИ УСПЕШНОЙ МИРОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

На основе теоретического анализа и собственных исследований авторами статьи обоснована необходимость использования усовершенствованного ими научно-методического подхода к определению компетенций и условий для формирования соответствующих компетентностей успешной миротворческой деятельности правоохранителей. Определены этапы этого подхода. Представлена модель стимулирования к миротворческой деятельности через системы профессиональной подготовки и образования. Третий период профессионального роста правоохранителя; который отражен в приведенной модели; предложено реализовывать как обучение; соответствующее образовательному уровню «магистр».

Ключевые слова: компетентности; компетенции; миротворческая деятельность; научно-методический подход; правоохранители; условия.

M. Medved; Ph.D.; Senior lieutenant colonel; deputy head of educational-methodical center - Head of the methodology of the educational process.

Y. Pavlov; senior fellow at the Research Centre of military service and the National Guard of Ukraine National Academy of the National Guard of Ukraine.

GOING IS NEAR DETERMINATION OF COMPETENCES AND TERMS FOR FORMING OF CORRESPONDING PROFESSIONAL SKILLS OF SUCCESSFUL PEACEMAKING ACTIVITY

On the basis of theoretical analysis and own researches drawn conclusion the authors of the article about the necessity of the use of the scientifically-methodical going improved by them near determination of competences and terms for forming of corresponding professional skills of successful peacemaking activity of policeman in organization of educational process by higher educational establishments of the system the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Reasonably by the stages offered approach: 1) determination the list of competences of peacemaking activity of policemen and servicemen; 2) determinations the list of necessary professional skills for policemen for successful them peacemaking activity; 3) determinations of terms for forming of professional skills for policemen for successful them peacemaking activity. In the article it is also represented the model of stimulation to peacemaking activity through the systems of professional preparation and education; what authors divide into periods: 1) forming of necessary professional skills for organization of official-battle activity; 2) perfections of necessary professional skills for organization of official-battle activity; 3) forming the additional professional skills; necessary for successful peacemaking activity; 4) perfections of additional professional skills; necessary for successful peacemaking activity. As in the competences of peacekeeper-policeman the operatively-tactical are represented and other administrative aspects of official-battle activity; then the authors of the article grounded after graduation education (third stage of model) to realize as preparation after an educational level master's degree. Such preparation in the National academy to the National Guard of Ukraine can come true after specialty "State security"; by specialization "Peacemaking activity".

Keywords: competences; peacemaking activity; policeman; professional skills; scientifically-methodical approach; terms.

О.О. Мітягін; полковник
О.В. Сафронов; доктор технічних наук; професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗГІДНО З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ЯКОСТІ

У статті розглянуто можливість уявлення управління якістю підготовки фахівців у військових навчальних закладах (ВНЗ) управлінням системою із зворотними зв'язками; як це визначено міжнародними стандартами якості. З метою отримання незалежної об'єктивної оцінки діяльності військового навчального закладу обґрунтована необхідність уведення у штати лабораторії оцінки та аналізу якості підготовки військових фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Ключові слова: якість підготовки фахівців; процес навчання; військовий навчальний заклад; міжнародні стандарти якості.

Постановка проблеми. Підвищення якості підготовки фахівців у ВНЗ залишається актуальною науковою проблемою; проте процес навчання можна віднести до найбільш консервативних видів діяльності закладів; характер яких практично не змінюється десятиріччями. Навіть впровадження у процес підготовки військових фахівців сучасних технічних засобів навчання та обчислювальної техніки не призвело до відмови від традиційних методів навчання та організації учбового процесу.

Основними методами навчання залишаються лекції; лабораторні та практичні заняття. Незмінними залишаються і структури ВНЗ. В залежності від профілю навчального закладу його структури можуть змінюватись. Так; наприклад; для льотних ВНЗ обов'язковою є наявність діючого аеродрому; а для інженерних та технічних навчальних закладів – наявність учбового аеродрому.

Аналіз основних досліджень і публікацій. За останні роки з'явився ряд праць; які присвячені управлінню якістю продукції підприємств різноманітного профілю; в тому числі; і якістю продукції ВНЗ [1-6].

У 1987 році Міжнародною організацією по стандартизації були прийняті перші міжнародні стандарти “Управління якістю продукції” (ІСО 9000-ІСО 9004); в яких був відображений міжнародний досвід управління якістю продукції на підприємствах. У багатьох країнах ці стандарти приймалися в якості національних; вимоги яких враховувалися при укладанні контрактів між фірмами-розробниками продукції.

У 2000 році вийшла нова редакція цих стандартів; де пропонувались більш досконалі системи управління якістю продукції в об'єднаннях і на підприємствах [5-6]. Слід зазначити; що в цих стандартах під терміном “продукція”; як правило; розуміються вироби промислових підприємств. Що стосується ВНЗ; то їхньою основною кінцевою продукцією є офіцери; рівень підготовки й обсяг отриманих знань яких і буде характеризувати якість продукції. На жаль; до цього часу опубліковано дуже мало праць; які присвячені формуванню систем управління якістю продукції у ВНЗ. Так збірник [2] містить тільки одну публікацію; в якій розглядаються завдання системи отримання знань студентами.

Мета статті. Обґрунтувати можливість уявлення управління якістю підготовки фахівців у ВНЗ управлінням системою із зворотними зв'язками; як це визначено міжнародними стандартами якості [5; 6].

Виклад основного матеріалу. Процес отримання знань є багатофакторним і обумовлений різноманітними об'єктивними та суб'єктивними обставинами і причинами. Природно; що найбільше на цей процес отримання знань впливає кафедра; як провідна ланка ВНЗ. Але вплив діяльності інших структурних підрозділів ВНЗ та інших обставин; може виявитися суттєвим.

Згідно з міжнародними стандартами [5; 6] під системами якості розуміють сукупність організаційної структури; відповідальності; процедур; процесів і ресурсів; що забезпечують загальне керівництво.

Зазначимо; що це визначення систем якості стосується організацій; результатом діяльності яких є продукція або послуги.

У відповідності з рекомендаціями Міжнародного стандарту якості ISO 9001:2000; управління якістю основної продукції ВНЗ можна звести до регулювання якості процесу отримання знань курсантами (слухачами) протягом усього періоду навчання. Цей процес; у загальному випадку; може бути представлений системою із зворотними зв'язками.

Однією із основних вимог до вихідної інформації; що використовується в системах управління будь-якими динамічними процесами; є її достовірність. Отже; одержання інформації від викладачів і курсантів (слухачів) повинно бути організовано таким чином; щоб вона була достовірною і об'єктивною.

У ВНЗ термін "система якості" не вживається; не зважаючи на те; що якість їх діяльності; як і діяльності інших установ; оцінюється за якістю продукції; до якої можна віднести підготовку фахівців різного профілю та рівня; у тому числі і підготовку фахівців вищої кваліфікації (кандидатів та докторів наук) для Збройних Сил України; а також виконання науково-дослідних робіт. Крім того; як було зазначено вище; найбільш важливим завданням практично всіх підрозділів ВНЗ; у тому числі і допоміжних підрозділів; є підвищення якості навчального процесу та якісного забезпечення всіх етапів підготовки військових фахівців. Тобто; функціонально всі підрозділи ВНЗ з'єднані в єдину систему; яку за аналогією з вищезазначеним; можна розглядати як єдину систему якості підготовки військових фахівців.

Такий підхід дозволяє скористатися значним досвідом інших організацій в управлінні якістю продукції та послуг; а також підготувати нормативну базу по управлінню якістю підготовки фахівців у ВНЗ згідно з вимогами міжнародних стандартів якості. Зрозуміло; що системи якості військових закладів будуть відрізнятися від системи якості інших організацій; а в ряді випадків і від системи якості інших навчальних закладів; але політика в галузі якості; загальне керівництво якістю; управління якістю та принципи забезпечення якості можуть мати подібний характер.

Оцінимо принципову можливість представлення традиційних штатних структур ВНЗ в єдину систему якості підготовки фахівців для Збройних Сил України. З цією метою зупинимося на аналізі основних елементів системи якості; викладених в міжнародних стандартах ISO 9004-87 "Загальне

керівництво якістю та елементи системи якості” і на аналізі відповідності структур ВНЗ типовим структурам системи якості [5; 6].

Як зазначено у цьому стандарті; система якості функціонує одночасно з усіма іншими видами діяльності; що впливають на якість продукції або послуги та взаємодіють з ними. Її вплив розповсюджується на всі етапи та види діяльності організації. До основних типових етапів діяльності належать:

1. Маркетинг; пошуки та вивчення ринку.
2. Проектування та (або) розробку технічних вимог; розробку продукції.
3. Матеріально-технічне постачання.
4. Підготовку та розробку виробничих процесів.
5. Виробництво.
6. Контроль; проведення випробувань та обстежень.
7. Пакування та зберігання.
8. Реалізацію та розповсюдження продукції.
9. Монтаж та експедицію.
10. Технічну допомогу та обслуговування.
11. Утилізацію після використання.

Порівнюючи ці етапи і види діяльності ВНЗ; можна зазначити наступне.

Зазначені етапи та види діяльності (п. 7); характерні і для діяльності ВНЗ. Дійсно; як і на підприємствах; діяльність ВНЗ починається з набору абітурієнтів для вступу на навчання та вивчення особистих справ для вступників до навчальних закладів. В залежності від рівня ВНЗ ця робота здійснюється або у військових частинах; або в середніх чи математичних спеціалізованих школах. Цей етап в діяльності ВНЗ є одним з найважливіших етапів; тому що при інших певних умовах; від рівня підготовки абітурієнтів залежить якість та ефективність навчального процесу.

Відмінною особливістю цього етапу для ВНЗ є те; що не вивчається споживчий ринок. Як правило; число абітурієнтів визначається директивним документом.

Потім на другому етапі діяльності ВНЗ; відповідним другому етапу діяльності підприємства; розроблюються навчальні програми; які визначають обсяг знань; який повинен отримати слухачі за весь період навчання. На третьому етапі діяльності ВНЗ йде підготовка навчально-матеріальної та лабораторної бази навчального процесу. Цей етап відповідає етапу матеріально-технічного постачання діяльності підприємства.

Четвертий етап діяльності ВНЗ; який відповідає етапу підготовки і розробки виробничих процесів підприємства; присвячений розробці навчальних планів; лекцій; лабораторних і практичних занять; розробці тем курсових та дипломних проектів тощо.

Від методичного рівня розробки цих документів у вирішальному ступені залежить якість навчального процесу і; нарешті якість підготовки інженерно-технічних і командних кадрів для Збройних Сил. Цей етап відповідає п'ятому етапу – етапу виробництва продукції підприємствами.

Характер діяльності ВНЗ на шостому етапі також співпадає з характером діяльності підприємств. На цьому етапі; який включає в себе контроль; проведення випробувань і обстежень. У ВНЗ цьому етапу відповідають наступні види діяльності:

проведення поточних опитувань курсантів та слухачів;
виконання контрольних письмових робіт;
проведення заліків та іспитів;
виконання курсових робіт і проектів;
виконання дипломних робіт та проектів;
критичний аналіз відгуків із військових частин на випускників;
обговорення результатів діяльності кафедр; факультетів та ВНЗ на навчально-методичних зборах; конференціях та вчених нарадах;
періодичні перевірки діяльності кафедр; факультетів та ВНЗ внутрішніми та зовнішніми комісіями;
державні екзаменаційні комісії.

Таким чином; якість підготовки фахівців у ВНЗ залежить від якості наступних основних етапів і видів діяльності:

1. Етапу відбору курсантів та слухачів.
2. Розробки навчальних програм; які відповідають заданим вимогам або рівню кваліфікаційних характеристик курсантів та слухачів.
3. Підготовки навчально-матеріальної та лабораторної бази; підготовку аеродромів та навчальних літаків в обсязі розроблених навчальних програм.
4. Розробки навчальних планів; лекцій; навчальних посібників; монографій; лабораторних та практичних занять; розробка тем курсових та дипломних робіт і проектів.
5. Організація та здійснення навчального процесу.
6. Організація та здійснення контролю всіх зазначених вище етапів та видів діяльності ВНЗ та діяльності його структурних підрозділів.

З метою оцінки необхідності введення у ВНЗ окремих структур систем якості; зупинимося на аналізі діяльності типових штатних структур; які безпосередньо беруть участь у підготовці навчально-матеріальної бази; організації та проведенні навчального процесу.

Як зазначено вище; головною ланкою у підготовці фахівців у ВНЗ є кафедра. Професорсько-викладацький склад кафедри бере участь у всіх основних етапах та видах діяльності ВНЗ. У підготовці навчально-матеріальної та лабораторної бази; а також у проведенні лабораторних та практичних занять беруть участь співробітники навчальних лабораторій; аеродромних служб та навчально-виробничих майстерень. Проте; і ці види діяльності виконуються під керівництвом професорсько-викладацького складу та у відповідності з навчальними програмами і планами; розробка яких також здійснюється при безпосередній участі кафедр.

Професорсько-викладацький склад безпосередньо бере участь у роботі приймальних комісій; контролю знань курсантів та слухачів на всіх етапах навчального процесу; роботі державних екзаменаційних комісій; роботі перевірочних комісій. Тобто від рівня підготовки професорсько-викладацького складу найбільше залежить якість всіх розглянутих вище етапів та видів діяльності ВНЗ.

Іншим типовим підрозділом ВНЗ; який безпосередньо відповідає за організацію навчального процесу; є навчальний відділ. До складу навчального відділу можуть входити різні структури. До їх числа можна віднести бібліотеки;

методичні кабінети; відділ технічних засобів навчання; інші допоміжні та забезпечуючі структури.

Згідно з діючими нормативними документами [7]; навчальний відділ є не тільки організуючим; але й контролюючим підрозділом ВНЗ. Контроль та організацію навчального процесу на кафедрах навчальні відділи здійснюють як безпосередньо; так і через навчальні частини факультетів. Безпосередній контроль навчальний відділ здійснює за навчальним процесом на кафедрах; які не входять до складу факультетів. До цих кафедр зазвичай належать кафедри математики; фізики; іноземних мов тощо.

Навчальні відділи ВНЗ; крім того; узагальнюють передовий досвід організації навчального процесу; аналізують поточну успішність курсантів (слухачів) та результати екзаменаційних сесій; організують навчально-методичні збори професорсько-викладацького складу; формують програми навчання в школах молодих педагогів; складають плани переробки та видання підручників та навчальних посібників; формують склад державних екзаменаційних комісій; комісій з приймання вступних іспитів; організують проведення стажування курсантів (слухачів) та педагогів у стройових частинах і інше.

Свою роботу навчальні відділи ВНЗ виконують у тісному контакті з навчальними частинами факультетів; які відповідають за організацію та контроль навчального процесу на кафедрах; безпосередньо підлеглих факультетам.

Таким чином; головною виконавчою ланкою ВНЗ є кафедри; а провідною організуючою та контролюючою ланкою є навчальні відділи; факультети та навчальні частини факультетів.

Як було зазначено вище якість навчального процесу залежить головним чином від якості підготовки професорсько-викладацького складу – провідної ланки будь-якого навчального закладу. Для вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) ця залежність ще більш важлива. Тобто для ВВНЗ підготовка професорсько-викладацького складу відповідної кваліфікації; у тому числі підготовка кандидатів і докторів наук; також належить до пріоритетних видів діяльності [7; 8]. Науковий та методичний рівень підготовки професорсько-викладацького складу визначає рівень знань курсантів (слухачів) і; відповідно; визначає якість навчального процесу.

За організацію підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів відповідають науково-організаційні відділи ВНЗ; на які покладено організація вступних іспитів до ад'юнктури; організація навчальних занять в ад'юнктурі; організація кандидатських іспитів; організація ад'юнктських та докторантських семінарів; оформлення нормативної документації з питань підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів. Завершальним етапом підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів є їх атестація; яка зводиться або до присудження співробітникам ВНЗ вчених ступенів доктора філософії або доктора наук; або до присвоєння вчених звань доцента; старшого дослідника або професора.

Вчений ступінь присуджується на підставі захисту дисертації у Спеціалізованих вчених радах; що створюються при навчальних закладах.

Вчені звання присвоюються на підставі розгляду атестаційних справ у Вчених радах ВНЗ та результатів таємного голосування.

Необхідно зазначити; що спеціалізовані вчені ради ВНЗ; так і вчені ради ВНЗ належать до колективних суспільних органів; що надають незалежну об'єктивну оцінку якості підготовки фахівців. Вчені ради; крім того; періодично обговорюють результати та підсумки діяльності ВНЗ та надають на затвердження начальнику рекомендації з різних напрямів діяльності.

Штатними в цих органах можуть бути тільки посади вчених секретарів рад; але і вони введені не у всіх ВНЗ.

Таким чином; якщо у відповідності з міжнародним стандартом [5; 6] проводить аналогію з діяльністю підприємств; то петля або спіраль якості ВНЗ може бути приблизно описана наступною послідовністю найбільш важливих видів та етапів його діяльності:

набір курсантів та слухачів;

навчання курсантів та слухачів;

атестація фахівців Державною екзаменаційною комісією;

підготовка науково-педагогічних кадрів для навчання курсантів та слухачів;

атестація науково-педагогічних і наукових кадрів в спеціалізованих вчених радах вищих ВНЗ та у вчених радах ВНЗ.

Таким чином; виходячи з цих етапів діяльності ВНЗ; в склад системи якості можуть бути включені слідуєчі штатні та нештатні структури: ректорат; факультети; кафедри; навчальні відділи; науково-організаційні відділи; спеціалізовані вчені ради вищих ВНЗ; вчені ради ВНЗ.

Виходячи з розглядання міжнародних стандартів [5; 6]; у випадку необхідності; відповідальність за забезпечення якості може бути покладена на осіб; які мають незалежний статус по відношенню до діяльності цієї організації. Усі перераховані вище штатні структури ВНЗ являються зацікавленими структурами і тому не можуть забезпечити об'єктивну оцінку діяльності своєї структури або виконати глибокий аналіз якості підготовки військових фахівців із урахуванням впливу всіх можливих факторів.

Із викладеного випливає; що незалежна об'єктивна експертиза діяльності всіх підрозділів ВНЗ та оцінка їх впливу на якість підготовки військових фахівців не може бути забезпечена в рамках типових штатних структур.

З метою одержання достовірної і об'єктивної інформації о діяльності всіх підрозділів ВНЗ та оцінки їх впливу на якість підготовки військових фахівців у штатні структури ВНЗ доцільно запровадити лабораторію аналізу і оцінки якості підготовки військових фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів.

В лабораторію аналізу і оцінки діяльності ВНЗ повинна поступати інформація від усіх структурних підрозділів в тому числі і тих; що не беруть безпосередньої участі в навчальному процесі. Інформація цієї лабораторії служить керованим сигналом для прийняття керівництвом ВНЗ відповідних рішень. Обсяг цієї інформації визначається керівництвом ВНЗ в залежності від поставленої мети. Так; під час аналізу якості навчального процесу повинна бути отримана інформація про рівень його організації. Причому; ця інформація повинна бути отримана як від професорсько-викладацького складу; так і від тих; хто навчається; тобто від осіб; які безпосередньо беруть участь в

навчальному процесі; і найбільш зацікавлені у підвищенні якості його організації.

Основна проблема удосконалення навчального процесу полягає у відсутності до цього часу фундаментальних наукових праць щодо вивчення процесу формування знань; тих; кого навчають і оцінки впливу на них різноманітних факторів. У зв'язку з цим; найбільш ефективним методом вирішення подібних завдань залишається метод експертних оцінок.

Взагалі; ці дослідження доцільно розділити на два напрямки:

дослідження; пов'язані з розробкою методів об'єктивного контролю знань слухачів на різних етапах їх навчання;

дослідження; пов'язані з вивченням впливу різних факторів на якість навчального процесу.

Основна мета першого напрямку досліджень – оцінка можливості засвоєння слухачами нових навчальних дисциплін на базі знань; отриманих раніше. Контроль раніше отриманих знань повинен проводитися на кафедрах перед вивченням нових навчальних дисциплін.

Якщо скористатися термінологією Міжнародних стандартів якості; то такий контроль можна назвати вхідним контролем якості продукції; що поступає на кафедру. Причому; на першому році навчання якість підготовки слухачами оцінюється або за результатами вступних іспитів; або за результатами випускних іспитів середньої школи чи коледжів (якщо вступні іспити не проводяться). На другому і подальших курсах; вхідний контроль здійснюється за спеціальними програмами тих кафедр; на яких слухачі будуть вивчати нові навчальні дисципліни.

Основними експертами вхідного контролю є викладачі цих же кафедр. Додатково до складу експертів можуть залучатися викладачі кафедр; отримані знання на яких необхідні для вивчення нових навчальних дисциплін; і представники лабораторії аналізу і оцінки якості підготовки слухачів.

Мета другого напрямку дослідження – вивчення впливу різних факторів на якість підготовки слухачів. Основним методом дослідження в цьому випадку також залишається метод експертних оцінок; а в якості експертів можуть виступати як викладачі; так і ті; хто навчається; які по спеціальним анкетам дають свою оцінку діяльності кафедр чи інших структур ВНЗ.

У результаті виконання цих досліджень можна розробити методику отримання достовірної та об'єктивної інформації про рівень і обсяг знань слухачів; якими вони володіли до вивчення нових навчальних дисциплін. Крім того; розробка такої методики дозволить вирішити ряд практичних завдань; до основних з яких можна віднести наступні:

оцінити можливість ефективного засвоєння слухачем нових навчальних дисциплін з отриманим ним на інших кафедрах рівнем знань;

оцінити професійний і методичний рівень викладачів тих кафедр; на базі знань яких формуються нові навчальні дисципліни;

оцінювати необхідність переробки навчальних планів і навчальних програм підготовки слухачів.

Цій проблемі доцільно присвятити подальші дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Калита Т.П.* Рекомендації до впровадження систем якості згідно стандарту ISO 9001. – К.: – 2000. – 37 с.
2. *Адлер Ю.П.* Зачем образованию еще и качество? / Адлер Ю.П. – К.: “Созвездие качества”; – 2000. – С. 29–40.
3. *Калита Т.П.* Якість в Україні. / Калита Т.П. – К.: “Якість в Європі – аспекти найкращої практики”; – 2000. – С. 74–82.
4. *Калита Т.П.* Управління персоналом для досконалості підприємств. – К.: – 2000. – 29 с.
5. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005; IDT); ДСТУ ISO 9000:2007. – Київ: Держстандарт України; 2008. – 34 с.
6. Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2000; IDT). – Київ: Держстандарт України; 2001. – 23 с.
7. Положення про вищі військові навчальні заклади. – К.: Наказ Міністра оборони України від 27 травня 2015 року № 240.
8. *Приходько Ю.І.* Якість підготовки війських фахівців як системно-технологічна категорія / Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія “Філософія”; “Політологія”. – Вип. 96. – 2009. – С. 138–141.

О.А. Митягин; полковник
А.В. Сафронов; доктор технических наук;
профессор;
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черныховского

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В СООТВЕТСТВИИ С МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ КАЧЕСТВА

В статье рассмотрена возможность представления процесса управления качеством подготовки специалистов в военных учебных заведениях управлением системой с обратными связями; как это принято в международных стандартах качества. С целью получения независимой объективной оценки деятельности военного учебного заведения обоснована необходимость введения в штаты лаборатории оценки и анализа качества подготовки военных специалистов всех образовательно-квалификационных уровней.

Ключевые слова: качество подготовки специалистов; процесс обучения; военное учебное заведение; международные стандарты качества.

O. Mitiahin; colonel
O. Safronov; Doctor of Technical Sciences;
Professor;
National University of Defense of Ukraine
named after I. Chernyakhovsky

QUALITY CONTROL OF MILITARY HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS SPECIALISTS' TRAINING ACCORDING TO THE INTERNATIONAL QUALITY STANDARDS

The article highlights the possibility to organize a quality control of the military higher educational institutions specialists' training through the control system with a feedback as defined in the international quality standards.

Keywords: quality of specialists' training; educational process; military educational institution; international quality standards.

ФОРМИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЛІЦЕЮ

У статті розглядаються форми виховання патріотизму військових лицейців. У статті розглянуто питання патріотичного виховання молоді в Україні; провідні ідеї патріотичного виховання у вітчизняній педагогічній теорії та виховній практиці; обґрунтовано актуальність та його особливе значення у сучасному українському суспільстві. Пропонуються напрями перспективних досліджень із зазначеної проблематики.

Ключові слова:

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбувається переоцінка ролі армії і значущості військової професії; що проявляється у зростанні довіри населення до Збройних Сил України. В умовах розв'язанням та веденням Російською Федерацією “гібридної війни”; анексією нею Автономної Республіки Крим; що супроводжується здійсненням повного спектру спланованих і скоординованих заходів; спрямованих на дестабілізацію політичної; економічної та гуманітарної ситуації в Україні; розвитком сепаратизму; терористичних проявів та загроз їх поширення углиб території країни; життєво необхідні концепція розвитку сектора безпеки і оборони та стратегія розвитку силових структур України; яка ставить за мету реформування виховного процесу захисників Вітчизни. Система військової освіти як джерело підготовки та комплектування збройних сил є невід’ємною складовою сектору безпеки і оборони. Для якісної підготовки захисників Вітчизни дедалі частіше постає питання про розвиток початкової військової підготовки молоді у системі середньої освіти.

Особливої актуальності набула проблема виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового лицю; усвідомлення нею громадянського і військового обов’язку перед державою і підвищення мотивації до проходження військової служби. З огляду на це; Указом Президента України від 26.06.2015 № 287 затверджено Стратегію національної безпеки України; у якій наголошується на важливості розвитку системи військово-патріотичного виховання молоді як елементу обороноздатності держави [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Патріотизм (з грец. – співвітчизник; вітчизна) – одне з найглибших громадянських почуттів; змістом якого є любов до Батьківщини; відданість своєму народові; гордість за надбання національної культури. Він виявляється в практичній діяльності; яка спрямована на всебічний розвиток своєї країни; захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище; його виховання – важлива складова виховної діяльності [1; 249].

У наукових дослідженнях фахівців; присвячених питанню форм виховання патріотизму; важливими є праці А.О. Афанасьєва [1]; Р.В. Кутового [3]; В.І. Мірошніченка [5]; Л.В. Олійника [6; 7]; Г.В. П’янковського [8].

Формулювання цілей статті. Враховуючі недостатню наукову розробку зазначеної проблематики; у статті ставиться за мету обґрунтування форм виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового лицю.

Виклад основного матеріалу. Загальноприйнятим є розуміння патріотизму як усвідомлене почуття любові до Батьківщини та діяльність; що

спрямована на служіння та захист інтересів своєї Вітчизни. Патріотизм є однією з найважливіших соціально-психологічних характеристик людини як особистості. Патріотизм належить до вищих людських почуттів; що характеризують людину як громадянина; носія певних духовних якостей.

Комплексне використання в процесі виховання патріотизму військових ліцеїстів ефективних форм впливу на інтелектуальну; емоційно-вольову та мотиваційну сфери психіки особистості військового ліцеїста; забезпечення безперервності виховного впливу й оптимальне поєднання різноманітних його форм як у навчальній; так і у вільній час.

При реалізації цієї умови особливу увагу доцільно звертати на ретельний добір та раціональне поєднання різноманітних форм виховання військових патріотизму ліцеїстів; оптимальних у конкретних умовах; уникнення їх одноманітності; формування у них інтересу до виховних заходів та прагнення до активної участі в них; насичення процесу патріотичного виховання військових ліцеїстів патріотичними емоціями та переживаннями; активне використання в ньому творів і джерел національно-патріотичного спрямування – літератури; музики та інших видів мистецтва; пропаганди діяльності патріотів України на всіх етапах її історії; локальних війн і воєнних конфліктів тощо.

При конкретизації цілей і завдань виховання мають враховуватися індивідуально-психічні особливості військовослужбовців. Показовими у цьому плані є погляди та практична діяльність А.С. Макаренка; який у змісті виховання бачив як загальні аспекти виховання; так й індивідуальні [4; с. 150-151]. Аналогічну думку стосовно вивчення вихованців та індивідуального підходу до них висловлював К.Д. Ушинський; який підкреслював: щоб всебічно виховувати людину; насамперед; слід знати її у всіх відношеннях. Тобто у виховному процесі вихователі та інші посадові особи не повинні виховувати військових ліцеїстів “стандартно”; зміст виховання для кожного з них має носити індивідуальний характер і враховувати їх індивідуально-психологічні особливості [2]. Проведення індивідуально-виховної роботи у специфічних умовах військової діяльності вимагає від суб’єктів виховання високого рівня педагогічної підготовленості та культури; досконалого володіння технологіями та методиками індивідуальної роботи з підлеглими.

Формами виховання військових ліцеїстів слід вважати організацію колективної; групової та індивідуальної діяльності вихователів; спрямовану на досягнення мети цього напрямку виховання. Форми виховання мають відповідати його меті й змісту та узгоджуватися із відповідними засобами; методами та прийомами.

На ефективність форм виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею впливають:

обставини; що сприяють проведенню патріотичної роботи у військовому ліцеї;

правила проведення різних патріотичних; оборонно-масових і спортивних заходів

взаємозв’язок організаційних форм виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею з іншими формами виховної роботи;

сукупність даних про результативність впровадження у військовому ліцеї різних форм виховання патріотизму; оборонно-масової та спортивно-масової роботи.

Основними напрямками підвищення ефективності форм виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею є:

відповідність організаційних форм змісту виховання патріотизму й підготовки учнівської молоді до військової служби;

організаційна форма не повинна бути нейтральною чи пасивною до змісту виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею; вона лише тоді набуває належного значення; коли максимально сприяє формуванню у військових ліцеїстів патріотичних почуттів; переконань; громадянської зрілості; відповідального ставлення до своєї загальної підготовки; розвитку морально-вольових; психологічних і фізичних якостей;

тісний зв'язок форм виховання патріотизму в умовах військового ліцею з життям і повсякденною діяльністю учнівської молоді;

сприяння форм виховання патріотизм учнівської молоді в умовах військового ліцею в активній діяльності;

емоційність і виразність форм виховання патріотизм учнівської молоді у в умовах військового ліцею;

правильне планування й розподіл форм виховання патріотизм учнівської молоді в умовах військового ліцею;

тісний зв'язок форм виховання патріотизм учнівської молоді з іншими формами виховної роботи військового ліцею;

проявлення вихователями та викладачами у процесі впровадження у військовому ліцеї різних форм виховання патріотизм учнівської молоді;

урахування реальної підготовленості учнівської молоді до участі в різних формах патріотичної роботи;

підвищення педагогічної майстерності вихователів; викладачів;

урахування позитивного та негативного впливу макро- і мікрооточення на виховання патріотизм учнівської молоді в умовах військового ліцею;

застосування у вихованні патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею різних засобів стимулювання;

застосування інноваційних технологій впровадження у військовому ліцеї різних форм виховання патріотизму учнівської молоді. Технологію виховання патріотизму військових ліцеїстів доцільно впроваджувати через систему складових; серед яких необхідно виділити такі основні – технологію педагогічного спілкування; педагогічної оцінки; педагогічної вимоги; педагогічного інформаційного впливу (мовного і демонстраційного); технологію організації групової діяльності; створення ситуації успіху і сприятливого психологічного клімату; соціального захисту; організації виховуючого середовища; педагогічної реакції на вчинок; технологію педагогічної діагностики; аналізу та корекції виховного впливу; створення педагогічної ситуації; технологію активізації пізнавальної діяльності військових ліцеїстів; іміджу педагога; вихователя та військового колективу; технологію використання у виховному процесі державної мови; знання історії України та її Збройних Сил; фольклору; педагогіки народного календаря; культури та мистецтва України; національної символіки; релігійних виховних традицій. Інформативність технології виховання патріотизму військових ліцеїстів пов'язана з створенням та використанням інформації про поточний стан різних сфер життєдіяльності ліцейного колективу. Такими інформаційними об'єктами є: розклад навчальних занять; планування з виховання військових ліцеїстів;

інформація про роботу клубів; гуртків; інформація про творчу та практичну діяльність військових ліцеїстів; передовий педагогічний досвід; інформація про результати освітнього процесу (рейтинги військових ліцеїстів; взводів; рот); наявність видань засобів масової інформації; стінної преси тощо. Особливий інтерес у військових ліцеїстів викликають рубрики стінної преси; радіогазет: “Календар історичних подій”; “Календар українця”; “День нашої України”; “Прочитай – це цікаво”; “Запитуй – відповідаємо”; “Спадщина”; “Народознавство”; “Служать сумлінно”; “Духовне відродження”; “Виховуємо патріотів”; “Свято”; “Традиції; звичаї; обряди”; “Наша мова солов’їна”; “Пам’ять” та ін; бібліотечні технології: створення пошуково-довідникової системи та системи замовлень бібліотеки ліцею; спільна діяльність з метою комплектування книжкових фондів; організації тематичних виставок; тижнів книги; читачьких конференцій; літературних вікторин; Шевченківських читань; відзначення пам’ятних дат; активно-творчої діяльності щодо збору історичного; народознавчого; етнопедагогічного; фольклорного матеріалу; допомога в роботі творчих клубів; гуртків з метою складання тематичних рекомендаційних картотек; огляд новинок літератури; періодичної преси; презентації книг; журналів; інформаційних бюлетенів; організації зустрічей з воїнами учасниками антитерористичної операції; ветеранами; учасниками бойових дій; з поетами; письменниками; видатними людьми краю; диспутів; дискусій тощо;

застосування у вихованні патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею традицій українського війська. Стало традиційним проведення урочистої посвяти у військові ліцеїсти вихованців військового ліцею за участю Президента України на території історико-культурного комплексу “Запорізька Січ”; розташованого на острові Хортиця; що сприяє піднесенню патріотичної свідомості та формуванню мою морально-психологічних якостей молоді. Застосування у вихованні патріотизму військових ліцеїстів традицій Українського козацтва; спрямованих на виховання почуття патріотизму і національної гідності; якостей захисника Вітчизни; високого рівня загальної культури; народних знань та фізичної підготовленості. Виконання цих завдань у військовому ліцеї сприяє дитячо-юнацька військово-спортивна патріотична гра “Сокіл” (“Джура”).

Формами виховання патріотизму військових ліцеїстів також є проведення польових виходів; вшанування героїки української історії; відвідування військовослужбовцями театральних вистав; фестивалів художньої творчості; літературних вечорів; виставок на патріотичну тематику тощо.

На вибір форм виховання патріотизму військових ліцеїстів впливають як ситуативні фактори; так і фактори постійного характеру. Якщо у першому випадку застосування тих чи інших форм є реакцією на ситуацію; яка виникла; то друга група факторів обумовлює усвідомлений; спланований їх вибір. Форми виховання патріотизму військових ліцеїстів виконують відповідні функції і включають в себе сукупність засобів та прийомів педагогічного впливу; за допомогою яких вирішуються характерні для даної форми виховні завдання.

Висновки. Отже; знання та вміле використання викладачами та вихователями форм виховання патріотизму військових ліцеїстів виступає важливою умовою підвищення ефективності виховної роботи; рівня морально-психологічного стану військових ліцеїстів. Перспективами подальшого

дослідження є визначення критеріїв та показників виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового лицю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв А.О. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців строкової служби Збройних сил України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Афанасьєв Андрій Олександрович. – К.; 2005. – 255 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь; 1997. – 376 с.
3. Кутовий Р.В. Патріотичне виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України в навчально-виховному процесі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Кутовий Роман Валерійович. – Луганськ; 2011. – 218 с.
4. Макаренко А.С. Методика виховної роботи / А.С. Макаренко. – К.: Рад. школа; 1990. – 366 с.
5. Мірошніченко В.І. Теоретико-методичні засади патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. – Київ; 2012. – 42 с.
6. Олійник Л.В. Теоретико-методологічні основи та сучасний стан організації виховного процесу в підрозділах Збройних Сил України. / Л.В. Олійник. Вісник воєнної розвідки. – 2011. – Вип. 23. – С. 61 – 66.
7. Олійник Л.В. Формування національних та загальнолюдських цінностей захисника Вітчизни як основи патріотизму/ Л.В. Олійник; С.М. Мотика // Матеріали XII Захаренківських педагогічних читань; Всеукраїнської науково-практичної конференції “Патріотизм – нагальна потреба України й українців”; 19 травня 2015 р. [Упор. Назаренко Г.О.]. – Черкаси : ОППО; 2015. – С. 43–47.
8. П'янковський Г.В. Педагогічна оцінка ефективності військово-патріотичного виховання призовної молоді: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Київ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К.; 1997. – 23 с.
9. Указ Президента України від 26.06.2015 № 287 “Стратегія національної безпеки України”.

С.М. Мотика

Киевский военный лицей имени Ивана Богуна

К ПРОБЛЕМЕ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В УСЛОВИЯХ ВОЕННОГО ЛИЦЕЯ

В статье рассмотрены формы воспитания патриотизма военных лицеистов. В статье рассмотрены вопросы патриотического воспитания молодежи в Украине; ведущие идеи патриотического воспитания в отечественной педагогической теории и воспитательной практике; обоснована актуальность и его особое значение в современном украинском обществе. Предлагаются направления перспективных исследований по указанной проблематике

Ключевые слова: патриотизм; патриотическое воспитание; любовь к Родине; военные лицеисты; формы.

S.M. Motyka;

Kiev military lyceum named after Ivan Bohun

FORMS EDUCATION PATRIOTIC YOUTH OF MILITARY LYCEUM

The article deals with the forms education patriotic of military lyceum. The article discusses an issue about the archaic base of patriotic education of youth in Ukraine; the main ideas of patriotic education in the national pedagogical theory and educational practice; the topicality and the particular importance of this kind of education in modern Ukrainian society. Offered for continuing research on the said issues.

Key words: patriotism; patriotic education; a devotion to the Motherland; military lyceum; forms.

Л.В.Олійник; полковник; кандидат педагогічних наук; старший науковий співробітник
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена визначенню основних рис моделі навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління; а саме – такої моделі; яка базуватиметься на відповідних концепціях; підходах та принципах освіти та на основі цього формуванні науковому рівні змісту; форм методів навчання; а також створення навчального середовища.

Ключові слова: навчання; модель; військово-спеціальні дисципліни; військово-спеціальна компетентність; магістри військово-соціального управління

Постановка проблеми. Сучасний стан Збройних Сил України та реалії ХХІ століття констатують: поряд з традиційними загрозами; пов'язаними з локальними війнами та збройними конфліктами; серйозну небезпеку для людства становить тероризм в усіх його проявах; що вимагає якісно нових підходів до організації освітнього процесу; налагодження і впровадження моделей навчально-виховних методичних систем; які могли б забезпечувати всебічний розвиток особистості та її успішну самореалізацію в соціальному та військово-професійному середовищі.

Модель навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління на основі компетенцій і компетентностей має відповідати вимогам сьогодення щодо реформування вищої освіти та утвердження у суспільстві таких цінностей як саморозвиток; самоосвіта; самопроекування особистості; що стали основою нової педагогічної парадигми – компетентісної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі створення компетентісної моделі з окремих напрямів підготовки фахівців присвячено низку праць українських і зарубіжних науковців. Так науковці Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського розробили компетентісну модель випускника ВВНЗ як складову системи підготовки військових фахівців [2]. Науковець Серветник Р. М. визначив поняття моделювання військово-професійної діяльності фахівців інформаційно-пропагандистського забезпечення у навчальному процесі вищого військового навчального закладу [4]. Вчений Литвиновський Є. Ю. визначив сутність моделювання професійної діяльності фахівців ЗС України [3].

Разом з тим; розроблення подібної моделі навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління залишається все ще малодослідженою проблемою.

У довідниковій літературі поняття “модель” інтерпретується як: мірило; зразок; умовний образ чогось [1; с. 213]

Військово-спеціальні дисципліни являються моделлю певного виду практичної діяльності. Військово-спеціальні дисципліни моделюють не саму практичну діяльність; а процес засвоєння слухачами знань про цю діяльність.

Мета статті – визначення основних рис моделі навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління.

Виклад основного матеріалу. У побудові моделей освіти можлива низка підходів: аналіз та реконструкція форм навчальної роботи; що склалася; відновлення зв'язків між конкретними формами; елементами освіти; проектування моделі (і відповідно форм навчальної роботи) із аналогів продуктивної діяльності суб'єкта у сфері практики; виходячи із конкретних занять з військово-спеціальних дисциплін.

Метою моделі навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління є створення алгоритму забезпечення процесу розвитку військово-спеціальної компетентності слухачів за спеціальністю “Військово-соціальне управління”. Модель навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління визначена на рис. 1

Досягнення поставленої мети базується на відповідних концепціях; підходах; принципах; врахуванні тенденцій розвитку суспільства та військової освіти тощо. Оскільки система освіти загалом та військової освіти зокрема є системами відкритими; вони постійно знаходяться під впливом на них зовнішнього середовища. У цьому контексті важливим є розуміння та врахування тенденцій розвитку суспільства та освіти. До таких тенденцій відносимо: динамізм сучасної цивілізації; посилення ролі особистості в суспільстві; гуманізація і демократизація всіх сфер суспільства; у тому числі й освіти; що зумовили необхідність зміни формули “освіта на все життя” формулою “освіта через усе життя” [5; с. 10–11].

Базування розвитку військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління на відповідних концепціях та принципах дає змогу на науковому рівні підходити до питань формування змісту; форм методів військово-спеціального навчання; а також створення навчального середовища.

Базуючись на проаналізованій концепції; принципах навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління ми визначили педагогічні умови; як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених факторів та обставин; які забезпечують ціленаправлений процес розвитку військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління (рис.):

диференціація; проблематизація; індивідуалізація; діалогізація навчання військово-спеціальних дисциплін;

провідна роль досвіду у розвитку військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління;

розвиток військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління в процесі навчання військово-спеціальних дисциплін на основі рольової взаємодії; мотивація слухачів до рефлексивного осмислення набутого досвіду військово-спеціальної діяльності.

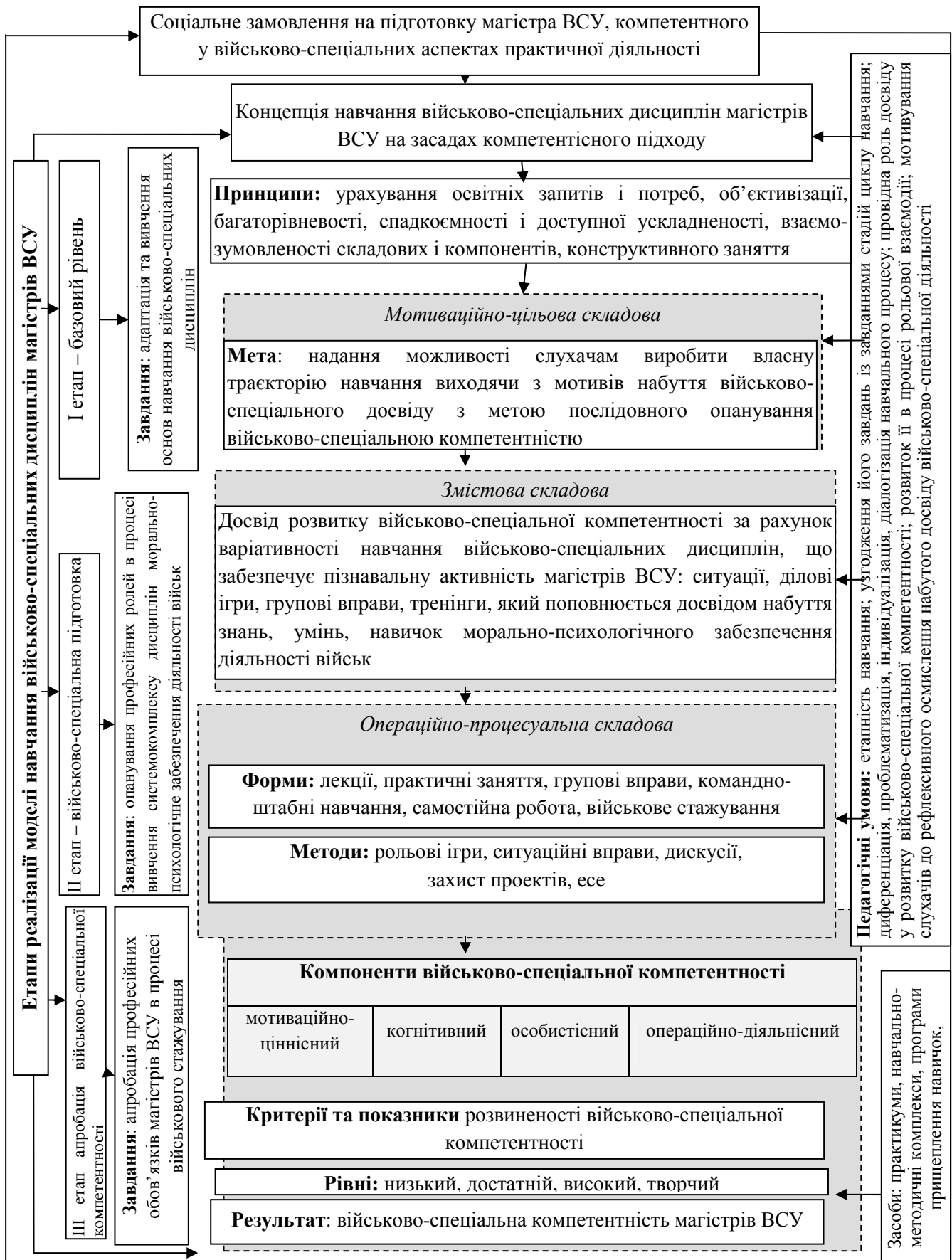

Рис. Модель навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління

Необхідно розглянути етапи реалізації моделі навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління.

I етап – базовий рівень. Завдання: адаптація та вивчення основ навчання військово-спеціальних дисциплін. Адаптація до умов вищого військового навчального закладу; формування індивідуального стилю навчальної діяльності слухачів в побутових; навчальних; поза аудиторних і службових умовах. Це етап створення мотиваційно-стимулюючого середовища освітнього процесу. На даному етапі відбувається формування показників мотиваційно-ціннісного критерію розвиненості військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління; яка включає позитивну мотивацію на здобуття оперативного-тактичного рівня підготовки; професійної направленості за спеціальністю “Військово-соціальне управління”.

II етап – військово-спеціальна підготовка. Завдання: опанування професійних ролей в процесі вивчення системоконплексу військово-спеціальних дисциплін морально-психологічне забезпечення діяльності військ.

Проходить оволодіння слухачами операційними діями; технологіями з морально-психологічного забезпечення діяльності військ; які необхідні для подальшого засвоєння компетенцій професійної діяльності. Головним результатом навчальної діяльності слухача повино стати вміння мислити і діяти на основі наукових знань.

На етапі військово-спеціальної підготовки суб'єкти навчання самі включаються в практичну професійну діяльність. Слухачам пропонується не тільки спроектувати проблемну професійну ситуацію; але й знайти оптимальні шляхи виходу із цієї ситуації; розробити альтернативні рішення; окреслити всі можливі труднощі і напрями їх вирішення. В цьому виражаються в повній мірі пошук і навчання створення інновацій в навчальній та дослідницькій діяльності.

III етап апробація військово-спеціальної компетентності.

Завдання: апробація професійних обов'язків магістрів військово-соціального управління процесі військового стажування

Визначений етап включає:

послідовне оволодіння основними компетенціями професійної діяльності згідно посадового призначення і їх практичне закріплення. Метою вищезазначеного є розвиток професійної мобільності; професійного зросту; рефлексії професійного досвіду слухача;

включення в практичну діяльність через систему практик; закріплення основних компетенцій військово-спеціальної діяльності; прагнення до конструктивної творчості в інтересах досягнення результативності виконання функціональних обов'язків.

Модель навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління включає:

мотиваційно-цільову складову; метою якої є надання можливості слухачам виробити власну траєкторію навчання виходячи з мотивів набуття військово-спеціального досвіду з метою послідовного опанування військово-спеціальною компетентністю;

змістову складову; яка визначає досвід розвитку військово-спеціальної компетентності за рахунок варіативності навчання військово-спеціальних дисциплін; що забезпечує пізнавальну активність магістрів військово-

соціального управління: ситуації; ділові ігри; групові вправи; тренінги; який поповнюється досвідом набуття знань; умінь; навичок морально-психологічного забезпечення діяльності військ;

операційно-процесуальна складова передбачає наявність наступних форм: лекції; практичні заняття; групові вправи; командно-штабні навчання; самостійна робота; військове стажування та методів: рольові ігри; ситуаційні вправи; дискусії; захист проектів; есе;

результативна складова баується на наступних компонентах:

мотиваційно-ціннісний компонент; який має дати магістрам військово-соціального управління сукупність ціннісних орієнтацій для професійної діяльності та забезпечити усвідомлення і сприйняття ними норм і правил цієї діяльності;

когнітивний компонент має забезпечити магістрів військово-соціального управління системою військово-спеціальних знань та умінь;

особистісний компонент має сприяти самопізнанню магістра військово-соціального управління самого себе як творчої особистості; формувати його адекватну самооцінку; допомогти його професійному самовизначенню та самоактуалізації;

операційно-діяльнісний компонент має сприяти формуванню і постійному вдосконаленню у магістрів військово-соціального управління творчих методів; прийомів і форм професійної діяльності.

Висновки. Отже; на основі теоретичних джерел ми визначили; що результативною складовою військово-спеціальної компетентності магістра військово-соціального управління є мотиваційно-ціннісний, когнітивний; операційно-діяльнісний та особистісний компоненти. Визначені компоненти військово-спеціальної компетентності взаємопов'язані між собою та дають можливість у цілому; скласти інтегративну оцінку військово-спеціальної компетентності магістра військово-соціального управління; яка є результатом моделі навчання військово-спеціальних дисциплін.

Моделюючи процес розвитку військово-спеціальної компетентності магістра військово-соціального управління; ми виходили з того; що цей процес має максимально базуватися на потенціалі методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін; оскільки вона є органічною складовою освітньої системи і покликана створювати сприятливі умови для професійного розвитку слухачів. Усі компоненти моделі; перебуваючи у тісному взаємозв'язку та впливаючи один з одного; забезпечують реалізацію мети – досягнення високого та творчого рівня розвиненості військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К. : Либідь; 1997. – 374с.
2. Зельницький А. М. Компетентнісна модель випускника ВВНЗ – складова системи підготовки військових фахівців / А. М. Зельницький; Р. М. Серветник; П. І. Удовенко // Вісник Національної академії оборони / зб. наук. праць. – 2009. – № 3 (11). – С. 26-38.
3. Литвиновський Є. Ю. Моделювання професійної діяльності фахівців ЗС України / Є. Ю. Литвиновський // Вісник Національної академії оборони України: Збірник наукових праць. – 2007. – №1 (3). – С. 170–177.

4. Серветник Р. М. Моделювання військово-професійної діяльності фахівців інформаційно-пропагандистського забезпечення у навчальному процесі вищого військового навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Р. М. Серветник. – К.; 2006. – 20 с

5. Сисоева С. О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : Монографія / С. О. Сисоева; А. М. Алексюк; П. М. Воловик. – К.: ВПОЛ; 2001. – 502 с.

Л.В. Олейник; полковник; кандидат педагогических наук; старший научный сотрудник; Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского

МОДЕЛЬ ОБУЧЕНИЯ ВОЕННО-СПЕЦИАЛЬНЫМ ДИСЦИПЛИНАМ МАГИСТРОВ ВОЕННО-СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Статья посвящается определению основных аспектов модели обучения военно-специальным дисциплинам магистров военно-социального управления; такой модели; которая будет базироваться на определенных концепциях; подходах и принципах образования и на основе вышеизложенного формирования научного содержания; форм; методов обучения; а также создание обучающей среды.

Ключевые слова: обучение; модель; военно-специальные дисциплины; военно-специальная компетентность; магистры военно-социального управления

L. Oleinik; Colonel; Candidate of Pedagogical Sciences; senior research scientist; National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyahovskiy

MODEL'S STUDIES MILITARY SPECIAL DISCIPLINE OF DEVELOPMENT OF MILITARY SOCIAL MANAGEMENT MASTERS

The article is devoted to the definition of the main features of the model of studies military special discipline of development of military social management masters - namely; a model that will be based on a framework of psychological and pedagogical competence of the academic staff of the military-medical sphere; to relevant concepts; approaches and principles of education and on the basis of the formation of the scientific level of the content; forms of teaching methods; as well as the creation of a learning environment.

Keywords: studies; model; military special discipline; military special competence; military social management masters

В.І. Осьодлю;
доктор психологічних наук; професор
Л.І. Карпова-Чемерис;
кандидат педагогічних наук; доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто проблеми педагогічного забезпечення культурологічного складника в підготовці слухачів вищих військових навчальних закладів; акцентовано увагу на особливостях формування культури військового професіонала.

Ключові слова: культурологія; культурологічна освіта; культурологічна підготовка; культурологічний підхід.

Постановка проблеми. Актуальність культурологічного аспекту підготовки сучасного військового фахівця обумовлена об'єктивними вимогами якісних характеристик особистості й діяльності спеціаліста; що створює потребу в адекватному розвитку вищої освіти: переосмисленні змісту освіти й виховання майбутнього спеціаліста; розробку й послідовну реалізацію гуманістичної концепції викладання.

Проблема розвитку духовної культури викладача вирішується через різні форми. У сучасних умовах усе більшої актуальності набуває інформальна освіта як освоєння соціально-культурного досвіду поза межами педагогічно організованого процесу. Педагог як професіонал сам обирає об'єкт пізнання; напрям пізнавальної діяльності; який його цікавить.

Особливо значущими щодо процесу розвитку духовної культури викладача виступають культурологічний; особистісно-діяльнісний; аксіологічний та ін. підходи.

Культурологічний підхід забезпечує взаємозв'язок професійно-духовних цінностей викладача й культурно-освітнього середовища; спрямовує особистість на культуротворчість у професійній педагогічній діяльності.

Культура фахівця характеризується науковцями як вияв зрілості й розвитку всієї системи соціально значущих особистісних якостей; що продуктивно реалізується в індивідуальній (суспільно-політичній; професійній; науковій та ін.) діяльності. Вона є підсумком якісного розвитку знань; переконань; норм діяльності і поведінки; здібностей і соціальних почуттів. При цьому підкреслюється; що формування культури майбутнього може розглядатися як багатоаспектна проблема; що має актуальне соціальне та наукове значення.

Актуальність культурологічної підготовки зумовлена рядом факторів; серед яких провідним є такі:

- вагомість національних та світових культурних традицій і їх високого виховного потенціалу; значної ролі народної педагогіки та культури виховання;
- внутрішні культурологічні обставини в Україні; які характеризуються частковою втратою національного змісту; спробою підмінити його; чужорідним; традиційним лише за формою; зовнішнім виглядом; намаганням

здійснювати політичне керівництво культурою без економічного забезпечення її розвитку; недооцінкою культури та її зніженим станом у суспільстві;

– завдання щодо формування нового офіцерського корпусу; що має стати дійсно інтелектуальною і культурною основою Збройних Сил України; члени якого відзначаються високим професіоналізмом і загально людськими якостями;

– необхідність докорінного оновлення виховання на основі загально-людських та національних цінностей; виховання любові до України; її народу; культурних традицій; формування духовності; посилення гуманітарної підготовки військовослужбовців; покращення культурно-виховної і духовно-просвітницької роботи в армії і на флоті.

Але; все вищевикладене характеризується з точки зору її сучасного стану цілою низкою проблем:

– відсутність певної кількості годин на окремі дисципліни культурологічного циклу в ВНЗ;

– відсутністю в певних керівних документах МО ЗСУ вимог до якостей; рівня; культуролого-педагогічної підготовленості офіцерів різних військових спеціальностей;

– в більшості військових навчальних закладів втрачене і не поповнюється у зв'язку з дефіцитом коштів матеріально-технічна база культурологічного виховання та навчання;

– сучасний стан офіцерських клубів дає можливість судити про те; що вони не є центром естетичного; художнього виховання особистості військовослужбовця;

– не враховується великий досвід культурологічної роботи в Збройних Силах; арміях і флотах держав світу.

Сьогодні існує ще одна проблема; яка істотно заважає вищій школі у вирішенні завдань з підготовки високоосвічених; високодуховних фахівців. Її ще в середині минулого століття помітив і проаналізував відомий англійський вчений і письменник Ч.П. Сноу. Сутність проблеми; на його переконання; полягає в тому; що «духовний світ...інтелігенції все більш виразно поляризується; все більш виразно розколюється на дві протилежні частини». Він уточнює; що «на одному полюсі – художня інтелігенція; на іншому – вчені; і як найбільш яскраві представники цієї групи – фізики. Їх розділяє стіна нерозуміння; а інколи – особливо серед молоді – навіть антипатії і ворожнечі» [1; с.19-20].

Аналіз досліджень і публікацій. Методологічні та методичні проблеми гуманітарної культурологічної освіти в університетах активно розглядають учені різних країн світу; зокрема американські педагоги: М. Бауман; А. Майлз; Д. Брітцман; К. Хоей; Н. Зімфер та інші; польські науковці: А. Гофрон; Б. Барц; Г. Томас Й. Габерман тощо. Культурологічна підготовка як наукова проблема розглядається у роботах В. Межуєва; А.Шеманова; Б. Єрасова; В. Розіна; А. Філера; Л.Воронкової; Г. Авансової; Г. Драча та інших російських філософів та педагогів.

В українській педагогічній науці теоретичне обґрунтування культурологічної освіти у вищій школі спонукало ґрунтовний і багатоаспектний її розгляд.

У той же час необхідно зауважити; що основний масив праць присвячено проблемам культурологічної освіти та культурологічної підготовки майбутніх педагогів.

Роль культурологічної підготовки як важливого засобу формування професійного мислення; оволодіння теоретичними знаннями та практичними вміннями; методологічні та теоретичні проблеми культурологічної підготовки спеціаліста; базові принципи побудови культурологічних дисциплін у вищій школі обговорювалися у працях педагогів-новаторів (Б. Гершунський; Л. Масол; Є. Бляхер; Л. Волинська; М. Левченко; М. Резніченко та ін.); ґрунтовні розробки яких дозволяють не лише реалізувати культурологічний потенціал навчальних дисциплін; а й закласти основи інтеграції на міжпредметному рівні; що дозволить вийти за межі вузько-предметної підготовки майбутнього військового фахівця.

Мета статті. Метою виступає прагнення проаналізувати взаємозв'язок і взаємозумовленість загального стану соціокультурного середовища з характером і результатами професійної підготовки фахівців у сучасній вищій школі. При цьому мається на увазі простежити наявність педагогічного впливу; його зміст і ефективність на формування загальної і професійної культури військового фахівця та розвиток їх духовності; системи їх життєвих цілей; цінностей та ідеалів.

Виклад основного матеріалу. Феномен культури представлений у продуктах матеріальної та духовної праці; у системі соціальних норм й установ; у духовних цінностях; у сукупності ставлення людей до природи; у стосунках між людьми та їх ставленні до самих себе й інших людей; до суспільства в цілому.

Культура характеризує особливості поведінки; свідомості й діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя. Саме через зовнішню та внутрішню культуру кожна людина отримує можливість усвідомлення свого місця в житті і в системі культурних цінностей; що її оточують. Більш того; процеси її самоусвідомлення активно сприяють не просто засвоєнню багатих надбань культури; а й участі людини у культуро-творенні як істотній складовій її саморозвитку.

Відомо; що культурологічний аспект буття супроводжує людину упродовж усього її життя. Він присутній на всіх етапах становлення та розвитку особистості: починаючи з внутрішньоутробного розвитку плода майбутньої людини; перших хвилин після її народження й далі на всіх етапах життя людини.

Світова історія знає чимало прикладів високого культурного рівня професійних офіцерів; багато наших попередників в армії та на флоті не лише вважалися; а й справді були висококультурними; різнобічне освіченими людьми.

В історії культури збереглися імена і видатні художні твори професійних військових О.П. Бородіна; В.К. Винниченка; О.С. Грибоедова; В.В. Капніста; І.П. Котляревського; О.І. Купріна; М.Ю. Лермонтова; М.П. Мусоргського; Є.Т. Маланюка; М.А. Римського-Корсакова та ін.

В Україні концепція гуманітарної освіти передбачає вивчення дисциплін; спрямованих на глибоке осягнення проблеми місця і ролі людини в історії

світової цивілізації. Це насамперед такі предмети; як естетика; етика; історія вітчизняної та світової культури.

Тільки в атмосфері високої духовності та гуманності можна виховати людину; що; за словами В.О. Сухомлинського; уміє “спостерігати; думати; міркувати; переживати радощі праці і пишатися створеним; творити красу і радість для людей; знаходити в цьому творенні щастя” [2].

Культурологічна освіта усвідомлює себе сьогодні як сферу соціальної практики; що покликана не тільки підтримувати авторитет гуманістичних цінностей; але й забезпечити їх культивування; у крайньому разі на рівні особистісних переконань та переваг. У відповідь на констатацію кризи гуманізму прихильники культурологічної освіти пропонують соціально-педагогічні засоби; що допомагають; за їх думкою; самовизначенню людини в культурі та житті

Учені впевнені; що сьогодні ми; як ніколи; залежимо від культури; від рівня її розвитку; від доступності високої культури для молоді; від ступня залучення культури до освітньо-виховного процесу. Усе це викликало зміни в структурі гуманітарної підготовки учнівської молоді; визначило стратегію її реформування.

У структурі гуманітарної освіти Національного університету оборони України значна роль належить дисципліні „Культурологічне забезпечення військово-професійної діяльності офіцера”; що презентує культуру та мистецтво.

Під культурологічною підготовкою розуміється планомірний педагогічний процес; який ґрунтується на засадах культурологічної спрямованості; гуманізації і гуманітаризації навчально-виховного процесу; діалогової взаємодії його суб'єктів; – посилення у навчальних планах дисциплін; які забезпечують підвищення загальнокультурного рівня; духовного розвитку майбутнього спеціаліста; теоретичну і практичну підготовку до культуровідповідної діяльності; – використання у навчально-виховному процесі національних культурних здобутків; збагачення змісту кращими зразками світової культури; оволодіння знаннями; уміннями й навичками використання їх у професійно-педагогічній діяльності; – естетизації дозвіллевої діяльності; створення культуротворчого середовища формування майбутнього спеціаліста; – культуровідповідної діяльності у позанавчальний час.

Так; В.С. Маслов вказує; що актуальність культурологічних аспектів підготовки сучасного спеціаліста обумовлена об'єктивними вимогами якісних характеристик особистості й діяльності спеціаліста; що створює потребу в адекватному розвитку вищої освіти: переосмисленні змісту освіти й виховання майбутнього спеціаліста; розробку й послідовну реалізацію гуманістичної концепції викладання. Культурологічна підготовка посилює антропоцентричний напрям освітніх процесів. Один зі шляхів підвищення її ефективності – збільшення культурологічного змісту; технологій; організаційних форм освіти; виховання і розвитку особистості [3].

Завдання культурологічної підготовки слухачів є цілеспрямованим гармонійно-цілісним творчим педагогічним процесом формування готовності до виховної роботи у військовому підрозділі. Це оволодіння знаннями з

методології; історії зарубіжної та української культури; формування особистісних якостей і культурно-мистецьких вмінь та навичок.

Здійснення культурологічної функції навчально-виховного процесу; його спеціального напрямку – культурологічної підготовки в умовах вищого військового закладу освіти позитивно впливає на зростання рівня культурологічних знань; вмінь; навичок; культурних якостей і звичок; які опосередковано сприяють підвищенню професійної готовності слухачів до виконання виховних завдань; зміцнення стану бойової та гуманітарної підготовки; військової дисципліни і згуртованості; бойової готовності підрозділів і частин в процесі післявузовський служби.

У наслідок вивчення дисципліни слухачі повинні:

а) знати: – основні напрями та етапи розвитку світової та національної культури; – універсальні основні механізми культури етносів та націй; характерні риси та відмінності різних етнокультурних типів; – сутність і структуру духовної та художньої культури; – основи драматургії; – види та жанри музичного; театрального; кіно; образотворчого мистецтва; – елементи театральної педагогіки; – техніку мовлення та спілкування; – основні напрями; форми та засоби культурологічної роботи з військовослужбовцями;

б) вміти: – вільно оперувати теоретичними конструкціями та поняттями історії світової та вітчизняної культури; – використовувати види та жанри мистецтва у різноманітних формах культурно-виховної роботи;

в) бути ознайомленим: – з основними концепціями розвитку світової культури; – з джерелами та особливостями становлення; розвитку і сучасного стану української культури; – з різноманітними прийомами культурологічної діяльності у військах.

В основі педагогічного процесу – нове розуміння соціальних функцій культури в умовах розвитку засобів масової інформації; на фоні кризи гуманістичних цінностей; посилення ролі цих функцій – у процесах соціальної інтеграції суспільства; збереження його фізичного та духовного середовища; відтворення достатнього рівня духовної активності; духовної енергії суспільства.

Характерною особливістю є те; що художні цінності нібито наново усвідомлюються у своїй культурологічній значущості. Осмислення проблем теорії та історії культури з галузі професійної переходять у галузь масової педагогічної практики; поступово перетворюючись в одну з загальних функцій культури; в діяльність універсальну як за охопленням широких верств населення; так і за різноманітністю сфер мистецтва; що залучаються до виховання.

Культурологічна наука та її досягнення; знання є тією опорою; на якій формується світогляд військовослужбовців. Формування світогляду забезпечується безперервним характером навчання культурології; формуванням у військовослужбовців цілісної наукової картини світу через систематизацію та узагальнення знань про природу; про відношення людини та природи; людини та суспільства на основі розкриття головних ідей культурологічної науки.

Педагогічна діяльність організовує усередині культури „канал освіти”; через який проходить найістотніший для даної культури зміст; щоб стати надбанням конкретного індивіда і його діяльності; а через них знову

повернутися в культуру. Ця робота буде ефективною тільки тоді; коли вона відповідає будові культури; логіці організації її матеріалу.

Військова освіта по-особливому виражає духовні цінності; формує професійну культуру. Військовослужбовець; виконуючи професійний обов'язок; наближений до межі. Військовий наказ при всій складності бойової задачі несе гуманістичну спрямованість; віру і справедливість; які; в кінцевому рахунку; визначають логіку дій в зіткненні з противником. Це вимагає формування особливого типу особистості; відповідальності; а також визнання суспільством тієї місії; яка виконує армія в сучасних умовах; що вимагає культурологічного підходу до процесу формування особистості офіцера.

Оцінювати систему військової освіти слід з точки зору тих аспектів; які лежать в основі розв'язання педагогічних завдань. Культурологічний аспект виробляє у слухача прагнення зрозуміти духовні устремління людей; ставлення людини до природи; суспільства і самого себе; а значить; перейнятися істотними підставами автентичності мотивів цивільної та військової відповідальності.

Формування простору культури – початкова мета післявузівської освіти; основа його змісту. Досягнутий в процесі отримання вищої освіти рівень професійної майстерності; реалізації здібностей до професійного і соціального лідерства дозволяють військовому фахівцю на етапі військової служби виявити для себе розуміння культури як регулюючого і консолідуючого чинника гармонійного розвитку особистості; джерела виховного впливу.

Специфіка підготовки військового фахівця зобов'язує серед безлічі характеристик військового навчання і виховання виділяти ті; які відображають властивості менталитету армійського соціуму. Складне завдання виховання військового обов'язку і відданості Вітчизні звернено до розуміння духовних основ життя суспільства і їх єдності з традиціями армії; її культурною спадщиною.

Висновки. Таким чином; культура; будучи особливим феноменом і результатом людської діяльності; виступає основним чинником; що впливає на процес культурологічної підготовки майбутнього військового фахівця; що пред'являється до діяльності з навчання і виховання; і виступає інтеграційною характеристикою педагогічного процесу в єдності його суб'єкта; об'єкту; змісту; процесу; системи і цілей.

Культурологічний потенціал педагогічної освіти означає здійснення процесу освіти і розвитку особи вчителя через призму поняття культури. Цей процес здійснюється з особистістю; що дає можливість; вільно проявляти свою індивідуальність; здібність до культурного саморозвитку і самовизначення в світі культурних цінностей.

Звернення до культурологічної проблематики дозволяє зробити висновок про те; що сама педагогіка (наука і практика) виступає як значуще явище культури; що розглядається як засіб перетворення суспільної ситуації і окультурення; облагороджування природи людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сноу Ч.П. Две культуры / Ч.П. Сноу. – М.: Прогресс; 1973. – 144 с.
2. Сухомлинский В.А. Собрание сочинений. – Т. 3. – К.; 1990.
3. Маслов В.С. Теорія і практика культурологічної підготовки слухачів і курсантів вищих військових закладів освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В С. Маслов ; Ін-т пед. і псих. проф. освіти АПН України. – К. : [б. в.]; 1998. – 35с.

В.И. Оседло;
доктор психологических наук; профессор;
Л.И. Карпова-Чемерис;
кандидат педагогических наук; доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ВЫСШЕЙ ВОЕННОЙ ШКОЛЫ: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрены проблемы педагогического обеспечения культурологического компонента в подготовке слушателей высших военных учебных заведений; акцентировано внимание на особенностях формирования культуры военного профессионала.

Ключевые слова: культурология; культурологическое образование; культурологическая подготовка; культурологический подход.

V. Osedlo;
psihologichnyh doctor of Sciences; Professor;
L. Karpova-Chemerys;
pedagogichnij candidate of Sciences; associate
Natsionalny University of defense of Ukraine
imeni Ivana Chernyahovskogo

ACTUAL PROBLEMS OF PREPARATION FANFT VISA MILITARY SCHOOL: CULTUROLOGY ASPECT

The article considers the problems of pedagogical support of the cultural component in the training of students of higher military educational institutions; the attention is focused on peculiarities of formation of professional culture of the military.

Key words: cultural education; cultural training; cultural approach.

О.В. Петрачков; кандидат педагогічних наук;
доцент;
О.О. Петрачкова
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ВПЛИВ НАДМІРНОЇ ВАГИ ТІЛА НА СТАН ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

У статті висвітлені дані щодо впливу надмірної ваги тіла на стан здоров'я людини; які з кожним роком погіршується у зв'язку з недостатньою руховою активністю та недосипанням; несвоєчасним та неправильним харчуванням; великими розумовими навантаженнями і стресами та наявністю різних шкідливих звичок. Зазначено; що надмірна вага тіла та ожиріння зумовлені порушенням вимог здорового способу життя.

Ключові слова: надмірна вага тіла; хронічні захворювання; індекс маси тіла; здоровий спосіб життя; ожиріння; холестерин.

Постановка проблеми. Початок третього тисячоліття характеризується негативними тенденціями в стані здоров'я населення України. Ситуація; що склалася у країні; відрізняється високими показниками захворюваності серед молоді; зниженням рівня життя; соціальними потрясіннями; падінням якості медичного обслуговування; погіршенням екологічної ситуації. За трактуванням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ); здоров'я людини є станом повного фізичного; духовного та соціального благополуччя; а не лише відсутністю хвороб або фізичних дефектів.

За останні десятиріччя проблема зайвої ваги та ожиріння стала глобальною і поширилася на жителів країн навіть з низьким рівнем життя. За оцінками експертів; близько 1;7 млрд. жителів нашої планети мають надмірну вагу; а близько 300 мільйонів потерпають від ожиріння. Серед працездатного населення України ожиріння виявляють в 26% випадків; а надмірну масу тіла має більше 40% всього населення країни [10].

Найбільш перспективною; стосовно трудових ресурсів країни; є студентська молодь; але вона також є дуже вразливою за станом здоров'я і викликає стурбованість дослідників. Погіршення стану здоров'я молоді зумовлено різними факторами; такими як: недостатня рухова активність; несвоєчасне харчування; великі розумові навантаження і стреси; недосипання; наявність різних шкідливих звичок та інше. Стан здоров'я молоді викликає все більше побоювань; у зв'язку з чим; фізичне виховання допризовників необхідно спрямовувати на вирішення оздоровчих задач збереження здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій; в яких започатковано вирішення даної проблеми. Аналіз науково-методичної літератури [5; 9; 10; 13]; результати наукових досліджень науковців показує помітне поширення надмірної ваги тіла та ожиріння серед молоді; що є загрозою поширення супутніх тяжких захворювань та наступної інвалідизації пацієнтів молодого віку. У таких умовах актуальною стає проблема ретельного та всебічного вивчення цього явища; визначення ефектних шляхів і засобів боротьби з ними.

На думку авторів; негативні тенденції захворюваності громадян обумовлені несприятливим впливом психосоціальних; екологічних і спадкових факторів; а також кризовим станом здоров'я населення країни. Разом з тим; як показує практика; далеко не в усіх людей; віднесених до здорових; відзначається висока працездатність; стійкість до інфекцій; і навпаки; наявність

того або іншого захворювання (звичайно поза загостренням) не обмежує фізичних можливостей людини; його загартованості; соціальної активності [3].

Тому метою статті є визначення впливу надмірної ваги тіла на стан здоров'я людини; який з кожним роком погіршується у зв'язку з недостатньою руховою активністю та недосипанням; несвоєчасним та неправильним харчуванням; великими розумовими навантаженнями і стресами та наявністю різних шкідливих звичок.

Виклад основного матеріалу. Сучасні досягнення науки свідчать про те; що шляхом зміни характеру та режиму харчування можна позитивно впливати на обмін речовин; пристосувальні можливості організму й; отже; сприятливий вплив на темп і спрямованість процесів старіння. Нераціональне харчування й порушення його режиму – головні джерела різних захворювань. Які захворювання можуть виникнути через нераціональне харчування? По-перше; захворювання; обумовлені дефіцитом або надлишком тих або інших поживних речовин у харчуванні: аліментарна дистрофія; ожиріння; вітамінна недостатність та ін. По-друге; неправильне харчування відіграє важливу роль у розвитку таких захворювань системи кровообігу; як атеросклероз; ішемічна хвороба серця (ІХС); гіпертонічна хвороба; а також розвитку тих захворювань; які сприяють виникненню атеросклерозу; а саме ожиріння; цукрового діабету.

Ожиріння; відповідно до думки деяких авторів; може посідати перше місце серед “головних обвинувачуваних” у підготовці організму людини до розвитку ІХС. Клінічна практика доводить; що атеросклероз неминуче слідує за надлишковою масою тіла. Хоча деякі вчені схильні вважати; що як фактор ризику ішемічної хвороби серця має значення не стільки саме ожиріння; скільки майже завжди супутня йому висока концентрація холестерину в крові й підвищення артеріального тиску. Крім цього не можна не зважати на той факт; що висококалорійне харчування при недостатній фізичній активності неминуче веде до порушення нормальної маси тіла й розвитку тучності. Відповідно до закордонної статистики; тучні люди вмирають від захворювань серця й судин у два рази частіше; ніж люди з нормальною вагою. Гіпертонічна хвороба зустрічається у два рази частіше у людей з надлишковою вагою. У 90% хворих гіпертонією маса тіла вище нормальної; серед них частіше зустрічаються люди; надлишкова маса яких є результатом не правильного харчування.

Збільшення числа людей з надмірною масою тіла в багатьох країнах світу більшість фахівців пов'язують з дією ряду чинників: зростання життєвого рівня населення; неправильним харчуванням (вживанням великого обсягу смаженої і жирної їжі; захопленням їжею швидкого приготування тощо); неправильним способом життя (низького рівня рухової активності). Наявність надмірної маси тіла є чинником ризику багатьох захворювань: серцево-судинних; органів дихання; опорно-рухового апарату; обміну речовин тощо. Погіршення адаптації до несприятливих чинників зовнішнього середовища; фізичних навантажень призводить до підвищеної захворюваності гострою респіраторною вірусною інфекцією і зниження рівня фізичної працездатності [8]. Встановлена залежність між рівнем надмірної маси тіла і передчасною смертю (табл. 1).

Одними із основних інтегральних показників здоров'я населення країни є показники смертності і тривалості життя; які за останні роки значно погіршились. Показники загальної смертності населення України вдвічі

перевищують показники країн Євросоюзу; а показники смертності населення у працездатному віці – у 2-4 рази. Серед причин смертей: хвороби системи кровообігу; новоутворення; хвороби органів травлення; хвороби органів дихання. Смертність чоловіків у віці 25-44 роки майже у чотири рази перевищує смертність жінок аналогічного віку. Як свідчать статистичні дані; наведені у Концепції “Глобальна стратегія стилю життя; рухової активності і здоров’я населення України”; за показниками середньої тривалості життя людини (67;5 років) Україна поступається не тільки економічно високорозвиненим і соціально благополучним європейським державам; а й Польщі; Словаччині; Угорщині; Боснії і Герцеговині; Білорусі; Туреччині; Вірменії; Албанії; Молдові тощо. Тривалість здорового життя в Україні у чоловіків не досягає 55 років (у Японії — 72; у Сполучених Штатах Америки і Кубі — 68 років); що є меншою навіть у таких бідних латиноамериканських держав; як Парагвай (60 років) і Сальвадор (57 років) [8].

Таблиця 1

Рівень розвитку смерті у осіб з надмірною масою тіла
(М.М. Амосов; І.В. Муравов)

Вік; років	Надмірна маса тіла; %	Прогнозована тривалість життя; років	
		Чоловіки	Жінки
20	0	+50;21	+56;0
	10	+43;5	+51;0
	20	+37;5	+44;2
	30	+29;2	+33;0
25	0	+45;65	+51;1
	10	+41;05	+46;5
	20	+34;25	+40;4
	30	+26;5	+36;0

Враховуючи; що здоровий спосіб життя на 50% забезпечує здоров’я людини; в багатьох країнах світу були опрацьовані програми з профілактики основних захворювань; які були орієнтовані на розповсюдження здорового способу життя. У результаті чого за останні 30 років смертність людей молодого і середнього віку від серцево-судинних захворювань зменшилася в кілька разів. Суттєвим є той факт; що в Україні спостерігається прямо протилежна тенденція: за останні 25 років поширеність хвороб системи кровообігу серед населення зросла втричі; а рівень смертності від них – на 45%.

За даними Є.Т. Хоулі і Б.Д. Френкс [11]; до чинників здорового способу життя відносять: позитивні для здоров’я звички (регулярна рухова активність; правильний режим харчування; стриманість від паління та наркотиків; помірне вживання спиртних напоїв; відпочинок; сон; подолання стресів); звички; що сприяють особистій безпеці (користування ременями безпеки; уникнення діяльності; пов’язаної з великим ризиком); позитивне для здоров’я середовище (проживання в місцях з чистою водою та чистим повітрям); профілактичні міри (регулярні медичні обстеження та огляди порожнини рота; запобіжні щеплення; знання симптомів захворювань); гарний фізичний стан (регулярна рухова активність; загартування); правильне харчування (вибір правильного співвідношення між різними продуктами; вибір продуктів з невеликим вмістом жирів; холестерину та солі; баланс споживання і витрати енергії; вибір продуктів з великим відсотком складних вуглеводів).

Серед головних причин, що призводять до передчасного старіння і смерті вчені Стенфордського університету вважають наступні шість: – високий рівень холестерину; – високий рівень артеріального тиску; – паління; – дефіцит рухової активності; – стрес; – надлишкова маса тіла.

Багато людей не сприймають серйозно ризики високого рівня холестерину. Зрештою; кожен п'ятий українець має підвищений зміст холестерину в крові і кожен другий має рівень холестерину вище норми. Згідно з оцінками ВООЗ майже 20% інсультів і 50% інфарктів пов'язані з підвищеним рівнем холестерину. Адже холестерин – це жироподібна речовина; яка не може міститися в рослинних продуктах; вона є тільки в продуктах тваринного походження. Частина холестерину потрапляє в організм разом з їжею; але більша частина його виробляється в самому організмі; в основному в печінці. Холестерин потрібен організму для виробництва жовчних кислот; необхідних для травлення; він надає необхідний матеріал для клітинних мембран; бере участь у виробленні вітаміну D і жіночих статевих гормонів – естрогену і прогестерону. Рівень холестерину в організмі повинен бути у нормі (оптимальна кількість холестерину – 5 ммоль/л); але не слід думати; що чим нижчий рівень холестерину; тим краще; адже він потрібен для повноцінної роботи організму. Ріст кісток і синтез статевих гормонів не може відбуватися без участі холестерину; тому він особливо важливий для дітей і підлітків; і в жодному разі не варто позбавляти їх повноцінних продуктів тваринного походження. Надлишок холестерину в крові може викликати проблеми; і стає зрозуміло; що кількість холестерину в крові залежить від нашого харчування.

Існує два типи холестерину: ліпопротеїни низької щільності (ЛПНЩ) і ліпопротеїни високої щільності (ЛПВЩ). ЛПНЩ називають “поганим холестерином”; який сприяє закупорці артерій; підвищуючи ризик інфаркту та інсульту. Якщо рівень ЛПНЩ стає занадто високим; надлишки холестерину можуть відкладатися на стінках артерій; порушувати внутрішні оболонки судин; накопичувати в них і утворювати склеротичні бляшки. У випадку збільшення яких; судини закупорюються; що може призвести до атеросклерозу; який робить гнучкі тканини артерій лабільними (не міцними). Тому рівень ЛПНЩ не повинен перевищувати 1 г на 1 л крові. Якщо бляшки формуються на сонній артерії в області шиї; виникає захворювання сонної артерії. У разі розриву бляшки; навколо неї може утворитися згусток; який може залишитися в артерії і повністю блокувати кровообіг; у зв'язку з чим клітини не будуть отримувати необхідних їм живильних елементів і крові; наслідок чого відіmrуть. Якщо згусток виникає в головному мозку і блокує його кровопостачання; це може викликати інсульт. У випадку блокування коронарної артерії – це може привести до інфаркту.

ЛПВЩ діють абсолютно протилежним чином вони транспортують холестерин назад в печінку; очищуючи від його надлишків стінки судин; в печінці холестерин обробляється і виводиться з організму. Тому ЛПВЩ – “хороший холестерин”; і його в крові повинно бути більше 0,45 г на 1 л. Цей вид холестерину нам необхідний: без нього порушується склад клітинних мембран і процеси росту; тому що клітини не можуть нормально ділитися; і відновлення тканин відбувається повільніше. У нашому раціоні повинні завжди

бути присутніми продукти; за допомогою яких можна підтримувати баланс ЛПНЩ і ЛПВЩ.

Найчастіше захворювання; яке пов'язане із зайвою вагою є цукровий діабет другого типу. Людям з цією хворобою в цілому схуднути значно важче; ніж тучним пацієнтам без діабету. Це пов'язано з тим; що діабет по собі веде до набирання ваги. Крім цього; хворі на діабет другого типу отримують цукрознижувальні препарати; а також інсулін; який також перешкоджає зниженню ваги тіла. У світі поширеність надлишкової ваги і ожиріння зростає зі швидкістю епідемії; цьому сприяє і відповідне підвищення захворюваності на цукровий діабет 2-го типу. За оцінками; у світі приблизно 150 мільйонів хворих на цукровий діабет; і 90% випадків припадає на цукровий діабет 2-го типу. Очікується; що в наступні 25 років ця цифра подвоїться. Професор Джордж Альберті нещодавно зазначив; що “важливість профілактики діабету не можна переоцінити”. Надмірна вага – загальноновизнаний; найважливіший модифікований фактор ризику розвитку діабету 2-го типу. У ряді нещодавно проведених досліджень було показано; що заходи щодо зміни способу життя (направлені на зниження ваги і збільшення фізичної активності) дають виражений ефект на уповільнення або запобігання розвитку діабету 2-го типу.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) відносить ожиріння до хронічних хвороб і характеризує його як епідемічне захворювання. Доведено; що в кожній людині; яка має надлишкову вагу; наявний підвищений ризик виникнення таких захворювань; як цукровий діабет II типу; ішемічна хвороба серця; порушення мозкового кровообігу; артеріальна гіпертонія; остеоартрит; обструктивний синдром зупинки дихання уві сні та певні види онкологічної патології. Ожиріння є фактором ризику інфаркту міокарда та підвищеної смертності. Щороку в США приблизно 300 тисяч смертей можна пов'язати з ожирінням; а смертність через цю причину переважає тільки смертність від паління. Водночас зниження маси тіла у пацієнтів із надмірною вагою уповільнює прогресування атеросклерозу; знижує ризик захворюваності та смертності від ішемічної хвороби серця; сприяє зниженню показників артеріального тиску; покращує контроль цукру в крові. Голландські дослідники встановили; що ожиріння скорочує життя людини в середньому на сім років. В Європі близько 35% людей страждають через ожиріння. Найбільше таких жінок у Туреччині – 30%; чоловіків у Хорватії – 23%; найменше жінок у Швеції – 9%; чоловіків у Норвегії – 7%. В Україні через ожиріння страждає 17% жінок і 15% чоловіків.

Причини виникнення ожиріння у дітей схожі до тих; які є у дорослих; – неправильне харчування; спадковість; різні захворювання (зокрема; ендокринної системи); неактивний спосіб життя. Численні дослідження в цій галузі довели; що значна роль у виникненні ожиріння належить саме неправильному харчуванню. Наслідками дитячого ожиріння можуть бути серцево-судинні захворювання (аритмія; гіпертонія; підвищення холестерину в крові); проблеми зі статевим дозріванням; цукровий діабет 2-го типу; онкологічні захворювання; порушення роботи центральної нервової системи; шлунково-кишкового тракту; опорно-рухового апарату; імунної системи. Ці хвороби особливо загострюються під час статевого дозрівання або вже в зрілому віці. З погляду Американської асоціації з вивчення проблеми дитячого

ожиріння; лікувальна програма; що поєднує дієтичні заходи з фізичними навантаженнями; ефективна тільки у 50% хворих на ожиріння дітей; решта пацієнтів; особливо з морбідною формою; не реагує на немедикаментозне лікування. За оцінкою інших експертів; не більше 4-5% дітей з ожирінням можуть досягти істотного зниження маси тіла без додаткової медикаментозної підтримки. Харчовий стрес і дієтичну депресію; що призводять до відмови від лікування; можна подолати; якщо до комплексу терапевтичних заходів; окрім дієтотерапії і збільшення фізичного навантаження; включити медикаментозні засоби; що насамперед знижують відчуття голоду та підсилюють відчуття насичення. Фармакотерапія зазвичай сприяє інтенсивному зниженню маси тіла (на 8-10% і більше); допомагає утримати досягнутий результат і запобігає рецидиву.

Головною причиною ожиріння та надлишкової ваги є енергетичний дисбаланс між калоріями; які споживає людина; та калоріями; які вона витрачає. Основою росту глобальних показників надлишкової ваги та ожиріння є декілька факторів; серед яких глобальна зміна харчування; що характеризується тепер підвищеним споживанням продуктів з високим вмістом цукру та жирів і водночас низьким вмістом вітамінів та мікроелементів. І щоб позбутися від зайвого жиру; необхідно в першу чергу нормалізувати метаболізм; а шляхом до цього є відновлення балансу інсуліну. Ненатуральні продукти швидкого приготування з консервантами; хімічними добавками; барвниками; цукром та його штучними замінниками; маргарин і інші псевдопродукти; у тому числі рафіновані; чіпси; алкоголь; кофеїн; тютюн наносять величезну шкоду організму людини. Ці продукти отруюють організм; викликаючи дисбаланс інсуліну та інших гормонів. І основним споживачем таких “зручних продуктів” є діти шкільного віку і молодь до 30 років. “Штучні” вуглеводи та інші стимулюючі речовини викликають високий підйом рівня інсуліну; а це призводить також до значного викиду серотоніну (гормону настрою). Але поліпшення самопочуття триває недовго; і незабаром; щоб не було депресії від нестачі серотоніну; мозок починає вимагати наступної порції стимуляторів. Так у людини виникає залежність від стимуляторів. Інсулін захищає мозок від надмірної кількості цукру; що руйнує клітини. Але під час тривалого надлишку інсуліну клітини закриваються від нього; щоб не перевантажуватися. Так виникає резистентність (нечутливість) до інсуліну і щоб її здолати; підшлункова залоза починає виробляти додаткову кількість інсуліну; під дією якого будь-який цукор у крові перетворюється на жирові запаси. Також рівень інсуліну підвищують: надмірне вживання вуглеводів; особливо рафінованих; регулярні дієти; несвоєчасне харчування; обмеження природних жирів в раціоні; вживання продуктів з хімічними харчовими добавками; гідрогенізованих жирів; кофеїну; спиртного; паління; наркотиків; часте відчуття стресу; малорухливий спосіб життя; стероїдні гормони; пігулки для схуднення. Ці чинники також мають кумулятивну дію щодо порушення обміну речовин і створюють передумови для ожиріння.

Тому; для зменшення жирової і збільшення м'язової ваги людям; схильним до ожиріння; поряд з низькокалорійною дієтою з правильно підібраним балансом білків; жирів вуглеводів і мікроелементів необхідно рекомендувати достатньо різноманітну програму: при великому об'ємі і середній інтенсивності

тренування використання гімнастичних вправ з обтяженням; а також вправ для розвитку аеробної витривалості; а саме їзду на велосипеді; біг підтюпцем; плавання з тривалістю занять 35-40 хвилин щоденно. Під час високого ступеню ожиріння необхідно виключити вправи з силовим напруженням і затримкою дихання та тривалим осьовим навантаженням на хребет і суглоби нижніх кінцівок.

З цих фактів можна зробити практичний **висновок**; що у людей; які ведуть активний спосіб життя; займаються спортом; підвищений індекс маси тіла може бути пов'язаний не із зростанням жирової; а м'язової маси. Тому у кожному конкретному випадку у разі оцінки ІМТ слід враховувати можливу причину відхилення цього показника від нормальних величин. У випадку фізичного тренування збільшується м'язова маса і втрачається надлишковий жир; а гіподинамія викликає збільшення запасів жиру і зменшення знежиреної маси. Тому; прижиттєве визначення кількості м'язів і жиру в організмі формує значний інтерес як для науки; так і для практики.

Рівень фізичної активності людини впливає не тільки на її фізичну підготовленість; але і на стан здоров'я. Гіподинамія має певне значення у виникненні серцево-судинних захворювань; ожиріння; порушень рухового апарату. Більшість науковців приходять до висновку; що смертність від хвороб системи кровообігу у фізично неактивних людей в два; а то і в три рази вище; ніж у фізично активних. Люди; які в минулому дотримувалися активного рухового режиму; в 2-3 рази частіше долають інфаркт. Зростання смертності від захворювань системи кровообігу значно пов'язане з недостатністю біологічно необхідного для організму обсягу фізичної активності. Особи; які ведуть малорухомий спосіб життя; при рівноцінній кількості інших факторів ризику; хворіють частіше і помирають раніше.

Таким чином; бережіть себе та найцінніше що у Вас є – Ваше здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Амосов Н.М.* Физическая активность и сердце / Н.М. Амосов; Я.А. Бендет // – К.: Здоров'я. – 1989. – 214 с.
2. *Березина А.В.* Качество жизни у больных абдоминальным ожирением / А.В. Березина; О.Д. Беляева; Е.А. Баженова // Бюл. Федерального Центра сердца; крови и эндокринологии им. В.А. Алмазова. 2010. – С. 5–6.
3. *Варус В.І.* Методологічні основи зниження неінфекційної захворюваності у Збройних Силах України / В.І. Варус // Військова медицина України. 2001. – Том 1. – № 2. – С. 130–135.
4. *Гончаренко Л.І.* Склад тіла офіцерів в залежності від їх фізичного розвитку та шляхи його корекції / Л.І. Гончаренко // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки військовослужбовців: матеріали Всеармійської наук.-метод. конф. 24 листопада 2011 р.: тези допов. – К.: НУОУ; 2011. – С. 163–170.
5. *Горобей М.П.* Проблеми надлишкової ваги та ожиріння школярів і студентів / М.П. Горобей // Педагогіка; психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. С.С. Єрмакова – Харків: ХДАДМ; 2012. – № 5. – С. 47–49.
6. *Давидович И.М.* Избыточная масса тела; ожирение и артериальная гипертония у военнослужащих молодого и среднего возрастов / И.М. Давидович; О.В. Афонасков; А.В. Козыренко // Кардиоваскулярная терапия и профилактика. 2009. – Том 8. – С. 8–9.
7. *Зациорский В.М.* Двигательная активность как фактор антистресса ишемической болезни сердца / В.М. Зациорский // Теория и практика физической культуры. 1986. – № 9. – С. 44–53.

8. *Іващенко Л.Я.* Фізична підготовка профілактико-оздоровчої спрямованості для військовослужбовців з недостатнім рівнем фізичної підготовленості і ризиком розвитку серцево-судинних захворювань / Л.Я. Іващенко; Л.І. Гончаренко //: Навчально-методичний посібник. – К.: 2011. – 133 с.

9. *Москаленко В.Ф.* Особливості харчування населення України та їх вплив на здоров'я / В.Ф. Москаленко; Т.С. Грузєва; Л.І. Галієнко // Науковий вісник Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця; К.:; НМУ; 2009. № 3; С. 64–73.

10. *Нагорна І.С.* Ожиріння як соціальна проблема сучасної молоді / І.С. Нагорна // Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених: тези допов. – Хмельницький; ХІСТ; 2011. С. 182–185.

11. *Хоули Э.Т.* Руководство инструктора оздоровительного фитнеса: Пер. с англ. /Э.Т. Хоули; Б.Д. Френкс // – К.: Олимпийская литература. 2004. – 376 с.

А.В. Петрачков; кандидат педагогических наук;
доцент;
О.О. Петрачкова
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черныховского

ВЛИЯНИЕ ИЗБЫТОЧНОЙ МАССЫ ТЕЛА НА СОСТОЯНИЕ ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА

В статье рассмотрены данные о влиянии избыточной массы тела на состояние здоровья человека; которое с каждым годом ухудшается в связи с недостаточной двигательной активностью и недосыпанием; несвоевременным и неправильным питанием; большими умственными нагрузками и стрессами; наличием различных вредных привычек. Отмечено; что избыточный вес тела и ожирение предопределён нарушением требований здорового образа жизни.

Ключевые слова: избыточный вес тела; хронические заболевания; индекс массы тела; здоровый образ жизни; ожирение; холестерин.

A. Petrachkov Candidate of Pedagogical Sciences;
Associate Professor;
O. Petrachkova
National defense university of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky

THE INFLUENCE OF EXCESSIVE WEIGHT ON THE HUMAN STATE OF HEALTH

The article addresses the data concerning the influence of excessive weight on the human state of health; which declines every year due to lack of physical activity; lack of sleep; ill-timed and unhealthy nutrition; excessive mental workloads; stress and harmful habits. It is stated; that excessive body weight and obesity are caused by the violation of healthy lifestyle requirements.

Keywords: excessive body weight; chronic illnesses; body mass index; healthy lifestyle; obesity; cholesterol.

М.Ф. Полторак; кандидат військових наук;
доцент;
О.Б. Черних
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського;
Ю.О. Черних; кандидат технічних наук;
доцент
Військовий інститут Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ НАУК ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розглянуто досвід підготовки кандидатів наук для Збройних Сил України. Наведено основні нормативно-правові акти; що визначають порядок організації підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів. Проведено аналіз існуючій мережі ад'юнктур; що створені у вищих військових навчальних закладах та наукових установах; а також переліку наукових спеціальностей; за якими може здійснюватися підготовка кандидатів наук в них. Проаналізовано показники укомплектованості посад науково-педагогічних і наукових кадрів у вищих військових навчальних закладах та наукових установах Збройних Сил України; особами; які мають наукову ступень; та показники прийому офіцерів на навчання до ад'юнктури. Визначено основні проблеми; що заважають виконанню плану підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів через ад'юнктури. Проаналізовано ефективність роботи ад'юнктур та спеціалізованих вчених рад; що створені у вищих військових навчальних закладах та наукових установах.

Ключеві слова: досвід підготовки; кандидат наук; ад'юнктура; вищі військові навчальні заклади; наукові установи; ефективність.

Постановка проблеми. Підготовка наукових кадрів являє собою важливу передумову розвитку науки; накопичення інтелектуального капіталу; збільшення науково-технічного потенціалу Збройних Сил України. На сьогодні одним із важливих факторів покращення підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) є наявність в них висококваліфікованих науково-педагогічних працівників. З прийняттям нової редакції Закону України “Про вищу освіту” проблема підготовки наукових кадрів перейшла у нову площину. Отже; аналіз накопиченого досвіду підготовки кандидатів наук для Збройних Сил України є актуальною проблемою.

Матеріал статті є складовою науково-дослідної роботи “Обґрунтування перспективної системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників для Збройних Сил України” (шифр “Підготовка-В”); націлений на вирішення проблем організації професійної підготовки вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування та використання наукового потенціалу приділяють значну увагу В. Геєць; Л. Федулова; Б. Малецький; І. Єгоров; С. Мельник та інші. У своїх роботах автори відзначають погіршення ситуації у науковій сфері; зокрема постаріння кадрового потенціалу науки; погіршення якості підготовки

фахівців та формування динамічної тенденції щодо зменшення чисельності наукових кадрів вищої кваліфікації у науковій сфері.

Адаптацію існуючої системи підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації до нових вимог сучасності спробували здійснити за рахунок підвищення ефективності різного роду чинників в Україні О. Котова; О. Поживілова; Т. Сидорчук; Ж. Таланова; Г. Чорнойван; в той же час в Російській Федерації Т. Бендюкова; Т. Катасонова; С. Кононова; М. Кусакин; Ю. Нефедов; Г. Семенков; Т. Серова; С. Фролов; Е. Царив; Н. Цеховой.

Сучасний досвід організації підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів; а також архітектуру наукових ступенів у розвинутих європейських країнах в наукових працях розглядають М. Степко; Я. Болубаш; В. Шинкарук; Л. Лобанова; І. Козубців та інші.

Мета статті. Проаналізувати досвід підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів; зокрема кандидатів наук; для Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Підготовка кандидатів наук для Збройних Сил України здійснюється; як правило; через ад'юнктуру ВВНЗ та наукових установ (НУ) Збройних Сил (ЗС) України.

Організація зазначеної підготовки проводиться на підставі Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України (Інструкція); що затверджена наказом Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 30.06.2000 № 194/265 "Про затвердження Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України" [1]. Інструкція визначає особливості організації та проведення підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів (НПНК) у ВВНЗ та НУ Збройних Сил України. Інструкцію розроблено на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309 [2] та з урахуванням набутого досвіду в організації та проведенні підготовки НПНК у Збройних Сил України.

Ад'юнктура створюється у ВВНЗ та НУ ЗС України; які мають наукові школи; висококваліфікованих науково-педагогічних та наукових працівників; сучасну науково-дослідну; експериментальну та матеріальну базу.

Існуюча мережа ад'юнктур та спеціалізованих вчених рад; що створені для підготовки кандидатів наук у ЗС України; а також наукові спеціальності підготовки науково-педагогічних та наукових працівників представлена на рисунку 1. Посади, які підлягають заміщенню особами з науковим ступенем; наведені в Переліку посад військовослужбовців у ЗС України; що підлягають заміщенню особами з науковим ступенем (Інструкції [1]).

Переважна кількість зазначених посад зосереджена у ВВНЗ та НУ. Разом з цим показники укомплектованості посад НПНК у ВВНЗ та НУ Збройних Сил України особами; які мають наукову ступень; як свідчать дані; що наведені у таблиці 1; протягом останнього періоду мають загальну тенденцію до зниження.

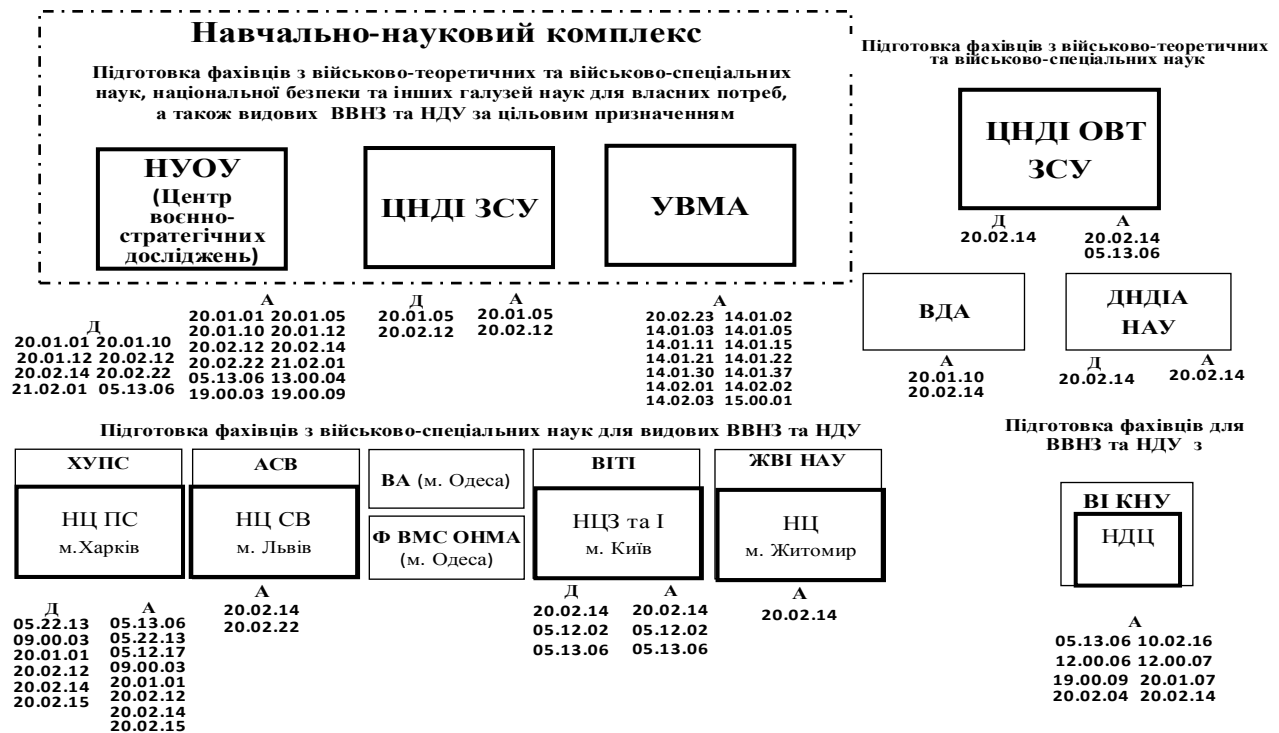

Рисунок 1. Мережа ад'юнктур; що створені у ВВНЗ та у НУ ЗС України для підготовки кандидатів наук

Таблиця 1.

Показники укомплектованості посад НППК у ЗС України особами; які мають науковий ступень

№ з/п	ВВНЗ (НУ)	Кількість НПП і НП; що мають вчену ступень			
		Докторів наук	Кандидатів наук	Відсоток НПП і НП; що мають вчену ступень	
				2015 р.	2014 р.
1.	НУОУ	28	241	52 % ↓	56 %
2.	ВДА	2	51	43 %	42 %
3.	УВМА	37	83	50 %	50 %
4.	ХУПС	42	369	63 %	63 %
5.	НАСВ	11	135	45 % ↓	49 %
6.	ВА	6	66	44 % ↓	41 %
7.	ЖВІ	5	65	61 % ↓	68 %
8.	ВІТІ	9	55	34 % ↓	31 %
9.	ВІКНУ	2	37	28 % ↓	44 %
10.	ЦНДІ ЗСУ	5	49	24 % ↓	24 %
11.	ЦНДІ ОБТ ЗСУ	9	44	19 % ↓	24 %
12.	ДНДІА	3	38	37 % ↓	38 %
13.	А 1906	3	36	26 % ↓	27 %
14.	НДЦ ГП ЗСУ	1	9	23 % ↓	61 % ЖВІ
15.	НМЦ КП МОУ	0	9	32 % ↓	68 %
Разом		163	1287	44 % ↓	47 %

На цей час в ад'юнктурах ВВНЗ і НУ може здійснюватися підготовка кандидатів наук за науковими спеціальностями; що наведено на рисунку 1.

Протягом 2014-2015 років підготовка кандидатів наук через ад'юнктуру ВВНЗ і НУ здійснювалася за скороченим переліком наукових спеціальностей у зв'язку із обмеженою штатною чисельністю ад'юнктур та незначною

чисельністю осіб; які бажають в них навчатися. Розподіл ад'юнктів за роками навчання та науковими спеціальностями підготовки наведено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Розподіл ад'юнктів по рокам та спеціальностям підготовки

№ з/п	Шифри спеціальностей за якими здійснюється підготовка	За штатом	За списком			
			Усього	1 рік	2 рік	3 рік
1	2	3	4	5	6	7
1	<i>Національний університет оборони України ім. Івана Черняховського</i>					
	05.13.06 Інформаційні технології		3	-	1	2
	20.01.01 Воєнне мистецтво		19	5	9	5
	20.01.05 Будівництво Збройних Сил		3	-	1	2
	20.01.10 Розвідка та іноземні армії		2	-	-	2
	20.01.12 Радіоелектронна боротьба; способи та засоби		1	-	-	1
	20.02.12 Військова кібернетика; системи управління та зв'язок		1	-	-	1
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		9	1	2	5
	20.02.22 Військова історія		2	1	-	1
	21.02.01 Воєнна безпека держави		1	-	-	1
	Усього	50	40	7	13	20
2	<i>Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		7	2	2	3
	20.02.12 Військова кібернетика; системи управління та зв'язок		1	1	-	-
	05.13.06 Інформаційні технології		2	1	1	-
	05.12.17 Радіотехнічні та телевізійні системи		2	-	1	1
	05.22.13. Навігація та управління рухом		2	1	1	-
	Усього	15	14	5	5	4
3.	<i>Українська військово-медична академія</i>					
	14.01.03 Хірургія		3	1	1	1
	14.02.03 Соціальна медицина		3	1	1	1
	15.00.01 Технологія ліків; організація фармацевтичної справи та судова фармація		1	-	-	1
		Усього	7	7	2	2
4	<i>Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		10	4	4	2
		Усього	16	10	4	4
5	<i>Житомирський військовий інститут імені С.П.Корольова</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		7	2	2	3
		Усього	7	7	2	2
6	<i>Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації</i>					
	05.13.06 Інформаційні технології		3	2	1	-
	05.12.02 Телекомунікаційні системи та мережі		4	2	1	1
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		6	2	2	2
	Усього	20	13	6	4	3
7	<i>Військовий інститут Київського національного університету</i>					
	05.13.06 Інформаційні технології		2	-	2	-
	08.00.08 Гроші; фінанси і кредит		1	-	-	1
	10.02.06 Перекладознавство		1	1	-	-
	12.00.07 Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право		4	-	1	3
	19.00.09 Психологія діяльності в особливих умовах		3	2	-	1
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		1	1	-	-

	23.00.02 Політичні інститути та процеси		1	1	-	-
	Усього	15	13	5	3	5
8	<i>Центральний науково-дослідний інститут ЗС України</i>					
	20.01.05 Будівництво Збройних Сил		3	-	1	2
	20.02.12 Військова кібернетика; системи управління та зв'язок		1	1	-	-
	Усього	5	4	1	1	2
9	<i>Центральний науково-дослідний інститут ОВТ</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		6	1	4	1
	Усього	6	6	1	4	1
10	<i>Державний науково-дослідний інститут авіації</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		2	-	1	1
	Усього	3	2	-	1	1
11	<i>Воєнно-дипломатична академія</i>					
	Усього	2	-	-	-	-
Разом		14	11	33	39	44
		6	6			

У 2013-2014 навчальному році у спеціалізованих вчених радах ВВНЗ та НУ ЗС України захищено 12 докторських та 62 кандидатські дисертації; а у 2014-2015 навчальному році; відповідно; 14 докторських та 43 кандидатські дисертації. У таблиці 3 наведено кількість захищених дисертації за зазначені періоди у ВВНЗ (НУ) та у створених в них спеціалізованих вчених радах.

Таблиця 3.

Кількість захищених дисертацій у ВВНЗ (НУ) і в створених в них спеціалізованих вчених радах (2013-2014 н.р. та 2014-2015 н.р.)

ВВНЗ (НУ)	Шифр спеціалізованої вченої ради	Спеціальності; за якими надано право проводити захист дисертацій	Кількість захищених дисертацій			
			Докторських		Кандидатських	
			2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.	2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.
НУОУ	СРД 26.709.01 (докторська)	05.13.06 (технічні науки); 20.02.14 (технічні науки)	-	1	4	2
	СРД 26.709.02 (докторська)	20.01.01; 20.01.05 (військові науки)	1	2	-	-
	СРК 26.709.03 (кандидатська)	20.01.01; 20.02.12 (військові науки)	-	-	4	2
	СРК 26.709.04 (кандидатська)	20.02.22 (історичні науки)	1	-	2	2
	СРК 26.709.09 (кандидатська (разова))	20.02.22 (історичні науки)	-	-	-	1
ВДА	СРК 26.716.01 (кандидатська)	20.01.10 (військові науки); 20.02.14 (технічні науки)	-	-	4	-
	СРК 26.716.02 (кандидатська)	21.07.02 (політичні науки); 21.08.01	-	-	4	6

		(економічні науки)				
УВМА	СРД 26.717.01 (докторська)	20.02.23; 14.02.03; 14.02.01 (медичні науки)	3	6	4	9
ХУПС	СРД 64.702.01 (докторська)	20.01.01; 20.02.12 (військові науки); 20.02.14 (технічні науки)	1	-	5	3
	СРД 64.702.02 (докторська)	05.13.06; 20.02.14 (технічні науки)	-	-	10	1
	СРД 64.702.03 (докторська)	05.12.17; 05.22.13 (технічні науки)	-	-	4	4
НАСВ	СРК 35.735.01 (кандидатська)	20.02.14 (технічні науки)	-	-	2	3
ВІТІ	СРД 26.710.01 (докторська)	05.12.02; 05.13.06; 20.02.14; (технічні науки)	1	1	1	1
ЖВІ	СРК 14.719.01 (кандидатська)	20.02.14 (технічні науки)	-	-	5	3
ВІ КНУ	СРД 26.001.40 (докторська)	05.13.05; 05.13.06; 10.02.21;20.02.04 (технічні науки)	2	-	3	-
	СРД 26.001.40 (докторська)	20.02.14; 21.02.01 (технічні науки)	-	-	2	-
ЦНДІ ЗСУ	СРД 26.702.01 (докторська)	20.01.05; 21.02.01 (військові науки)	1	1	3	2
	СРК 26.702.02 (кандидатська)	20.02.12 (військові науки); 01.05.02 (технічні науки)	-	-	-	-
ЦНДІ ОВТ	СРД 26.712.01 (докторська)	20.02.14; 05.13.06; 21.02.01 (технічні науки)	2	3	3	4
ДНДІА	СРД 26.703.01 (докторська)	20.02.14 (технічні науки)	-	-	2	-
УСЬОГО:			12	14	62	43

У ВВНЗ та НУ ЗС України для проведення захисту дисертаційних робіт створено 19 спеціалізованих вчених рад; з них 12 рад мають право розглядати дисертаційні роботи на здобуття вченого ступеня доктора наук. При цьому дисертаційні роботи за однаковою науковою спеціальністю мають право розглядати декілька спеціалізованих вчених рад. Разом з цим; як свідчать дані; що наведено; ефективність роботи цих рад низка (у середньому в однієї раді за рік проводиться біля 1 захисту докторської дисертацій та менш ніж 3 захисту кандидатських дисертацій).

Найбільш ефективно працюють спеціалізовані вчені ради СРД 26.717.01 (УВМА); СРД 26.712.01 (ЦНДІ ОВТ); СРД 64.702.02 (ХУПС); СРК 26.716.02 (ВДА). Очевидно; що мережа спеціалізованих вчених рад потребує оптимізації.

Проблемним питанням на цей час є приведення переліку наукових спеціальностей; за котрими здійснювалася підготовка кандидатів наук; до нового Переліку галузей знань і спеціальностей; за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти; затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 [3]; а також проведення ліцензування зазначеної підготовки у ВВНЗ та НУ ЗС України.

Слід зазначити; що останнім часом виникає низка проблем; яких раніше не було.

1. Низький конкурс кандидатів на навчання в ад'юнктурі. Із року в рік продовжується практика відсутності конкурсу офіцерів із військ. Кількість кандидатів; як правило; не перевищує одного кандидата на одне місце.

2. Відмічається недостатній рівень знань; навичок та вмінь у кандидатів для вступу до ад'юнктури для продуктивної роботи над майбутньою дисертацією.

3. Фінансування з бюджету за загальним фондом наукової і науково-технічної діяльності для проведення експериментальних досліджень на базі військових частин; промислових підприємств та установ; а також для участі в наукових конференціях і семінарах; що проводяться в інших містах не здійснюється протягом останніх років.

4. Низька мотивація керування ад'юнктами з боку науково-педагогічних працівників в умовах значного навчального навантаження.

5. Можливість звільнення ад'юнктів з військової служби під час навчання в ад'юнктурі внаслідок закінчення контракту.

Зазначені проблеми призводять до невиконання плану підготовки ННПК через ад'юнктуру ВВНЗ та НУ (табл. 4).

Таблиця 4.

Невиконання плану підготовки ННПК в ад'юнктурах ВВНЗ (НУ)

ВВНЗ (НУ)	Затверджено для прийому (рік прийому)			Закінчили підготовку (рік закінчення)			Невиконання Плану підготовки
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
НУОУ	25	21	25	20	5	9	-37
ВДА	2	1	2	2	1	1	-1
УВМА	2	3	3	1	1	2	-4
ХУПС	5	5	5	5	5	5	0
НАСВ	4	4	2	4	3	2	-1
ЖВІ	3	2	2	3	2	2	0
ВІТІ	7	7	5	7	6	5	-1
ВІКНУ	6	4	5	5	4	4	-2
ЦНДІ ЗСУ	-	4	4	-	1	1	-6
ЦНДІ ОВТ	1	3	2	1	3	1	-1
ДНДІА	1	2	1	1	1	1	-1
Разом	59	60	59	52	34	33	-59

При цьому показники ефективності функціонування ад'юнктур ВВНЗ і НУ за роками випуску коливаються від 9-10% (2000-2003 рр.; 2009 р.) до 67% (2011 р. (див. рис. 2). У 2015 році (станом на 01.09.2015) із 33 випускників ад'юнктури захистили дисертації 5 осіб; подали дисертації до захисту 7 осіб у (2014 році (станом на 01.09.2014) із 34 випускників захистили дисертації 5 осіб; подали до захисту 9 осіб).

Рисунок 2 - Показники ефективності функціонування ад'юнктур ВВНЗ і НУ

Висновок. Проведений аналіз досвіду підготовки ННПК; зокрема кандидатів наук для Збройних Сил України; свідчить низку невирішених проблемних питань; а також про необхідність проведення як змістовних змін у процесі підготовки ННПК; так й змін щодо структурних перетворень у мережі ад'юнктур та спеціалізованих вчених рад ВВНЗ і НУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 30.06.2000 № 194/265 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України”; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4654.html.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р № 309 “Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів”; [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/309-99-п>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей; за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти”; [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п>.

М.Ф Полторак; кандидат военных наук; доцент;
О.Б. Черных
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского;
Ю.О. Черных; кандидат технических; доцент
Военный институт Киевского национального
университета имени Тараса Шевченко

ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ КАНДИДАТОВ НАУК ДЛЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

В статье рассмотрен опыт подготовки кандидатов наук для Вооруженных Сил Украины. Приведены основные нормативно-правовые акты; определяющие порядок организации подготовки научно-педагогических и научных кадров. Проведен анализ существующей сети адъюнктур; созданных в высших военных учебных заведениях и научных учреждениях; а также перечень научных специальностей; по которым может осуществляться в них подготовка кандидатов наук. Проанализированы показатели укомплектованности должностей научно-педагогических и научных кадров в высших военных учебных заведениях и научных учреждениях Вооруженных Сил Украины; лицами; имеющими научную степень; и показатели приема офицеров на обучение в адъюнктуру. Определены основные проблемы; мешающие выполнению плана подготовки научно-педагогических и научных кадров через адъюнктуру. Проанализирована эффективность работы адъюнктуры и специализированных ученых советов; созданных в высших военных учебных заведениях и научных учреждениях.

Ключевые слова: опыт подготовки; кандидат наук; адъюнктура; высшие военные учебные заведения; научные учреждения; эффективность.

M. Poltorak; PhD in military sciences; Associate Professor;
O. Chernykh
National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky;
J. Chernykh; PhD in technical sciences; Associate Professor
Military institute of Taras Shevchenko National University of Kiev

PREPARATION EXPERIENCE ORGANIZATION CANDIDATES SCIENCES FOR ARMED FORCES OF UKRAINE

The article considers the experience of PhD training for the Armed Forces of Ukraine. Key laws and regulations; which determine the procedure for the organization of training among educational research and scientific personnel; were provided. Analysis of existing post-graduate military courses network at higher military educational institutions and academic institutions; as well as a list of scientific specialties for PhD to be trained; has been conducted. The manning level of educational research and scientific positions in higher military educational institutions and scientific establishments of the Armed Forces of Ukraine as well as the performance of officers entering post-graduate military course; has been analyzed by those who possess a degree. Main problems; impeding the implementation of the plan for the training of educational research and scientific personnel at post-graduate military course were determined. The effectiveness of post-graduate military courses and specialized academic councils; established in the higher military educational and research institutions; has been analyzed.

Keywords: training experience; PhD; post-graduate military courses; higher military educational institutions; research institutions; effectiveness.

С.Б. Роговенко; кандидат військових наук;
доцент
Департамент військової освіти та науки
Міністерства оборони України;
М.Ф. Полторак; кандидат військових наук;
доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ

Стаття присвячена актуальній проблемі щодо необхідності впровадження в навчально-виховний процес вищих військових навчальних закладів досвіду застосування військ (сил) Збройних Сил України в антитерористичній операції на Сході держави.

Ключові слова: досвід антитерористичної операції; військові фахівці; інформаційно-довідкові матеріали; практичний досвід; джерела отримання матеріалу.

Постановка проблеми. Анексія Криму; гібридна війна проти України змусили переглянути підходи щодо організації підготовки військових фахівців вищими військовими навчальними закладами (ВВНЗ) з урахуванням досвіду антитерористичної операції (АТО). При цьому; одним із основних напрямів підготовки військових фахівців стає питання щодо приведення змісту військової освіти у відповідність до сучасних вимог та потреб Збройних Сил України.

Аналіз останніх публікацій свідчить про недостатній рівень належного наукового осмислення піднятої проблеми щодо необхідності впровадження в навчально-виховний процес ВВНЗ досвіду застосування військ (сил) Збройних Сил України в АТО. Саме тому **метою статті** є висвітлення різноманітних джерел інформації щодо досвіду застосування військових частин; підрозділів в зоні АТО; та обсягу проведеної роботи ВВНЗ по впровадженню зазначеного матеріалу в навчально-виховний процес.

Виклад основного матеріалу.

Слід визнати; що до початку анексії Криму та сьогоденної гібридної війни на Сході держави; навчальні програмами ВВНЗ не передбачали вивчення питань; пов'язаних з відбиттям можливої збройної агресії з боку Росії.

Причиною цьому; в першу чергу; була відсутність чіткого визначення противника у воєнних доктринах України; які були прийняті з 1993 по 2012 роки; на відміну від нової редакції Воєнної доктрини України; затвердженої Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 [1]. Від використання терміну “імовірний противник” колишнє керівництво військового відомства відмовилось ще у 90-х роках ХХ століття; замінивши його нейтральним терміном “евентуальний противник”; який не міг асоціюватись з Росією. При цьому підготовка слухачів; курсантів; а також студентів; які навчались за програмами підготовки офіцерів запасу; ґрунтувалась на досвіді Другої світової війни; локальних війн і збройних конфліктів другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Більшість навчально-методичних розробок;

бойових статутів і настанов; які використовувались в навчально-виховному процесі; в основному дублювали зміст документів колишньої радянської армії; а результати наукових досліджень з оборонної тематики; не давали відповіді на питання; яким чином вести ефективну боротьбу з незаконними збройними формуваннями в умовах їх всебічної підтримки сусідньою державою.

Як наслідок; недоліки у підготовці офіцерських кадрів виявили себе вже на початку проведення АТО. Тому; зміст військової освіти потребував невідкладного корегування. Для цього потрібна була належна інформація; на підставі якої можна було б прийняти вірне рішення щодо необхідності внесення змін у підготовку військових фахівців.

З метою оперативного впровадження в навчальний процес досвіду застосування військ (сил) Збройних Сил України в АТО згідно з рішенням Міністра оборони України у перші дні загострення воєнно-політичної обстановки було організовано роботу по забезпеченню ВВНЗ відповідними інформаційно-довідковими матеріалами [2; с. 40].

Першочерговим джерелом отримання такого досвіду для ВВНЗ стали розпорядчі; директивні; методичні та інформаційні документи; які надходили від структурних підрозділів Міністерства оборони України; Генерального штабу Збройних Сил України; командувань видів Збройних Сил України та інших органів військового управління за напрямками відповідальності. Разом з тим; вивчення та використання зазначених документів у навчальному процесі без перебування науково-педагогічних працівників безпосередньо у військах (силах) не давало повного уявлення про усі аспекти підготовки і ведення бойових дій в зоні АТО.

Враховуючи зазначене; для набуття практичного досвіду на конкретних посадах в органах військового управління; бойових частинах та підрозділах в зону АТО були відряджені офіцери ВВНЗ – науково-педагогічні та наукові працівники; командири курсантських підрозділів та інженерно-технічний склад [3; с. 8]. Станом на 01.03.2016 в зоні АТО в різний час перебували понад 600 військовослужбовців з числа постійного складу ВВНЗ; що становить близько 30 % від їх загальної чисельності. Їх звіти про проведену роботу після повернення з відряджень стали важливим джерелом інформації про виконання бойових завдань по захисту Батьківщини.

Відповідно до рішень Міністра оборони України та начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України для участі у виконанні завдань в інтересах АТО були створені спеціальні групи; до складу яких залучались науково-педагогічні та наукові працівники ВВНЗ:

групи виконання службових (бойових) завдань в штабі АТО; секторів та військових частин їх підпорядкування;

спільного центру з контролю та координації припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін;

групи цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України;

групи надання методичної і практичної допомоги з відновлення озброєння та військової техніки;

інспекторської групи з вивчення стану готовності до виконання завдань за призначенням підрозділів Збройних Сил України та їх всебічного забезпечення;

групи координації діяльності органів військового управління; представництв інших держав; волонтерів та спонсорів для забезпечення військових частин та підрозділів; що функціонують у зоні АТО; необхідним майном та приладами;

групи психологічного супроводу та надання психологічної допомоги в зоні АТО та за її межами (в базових таборах; батальйонних тактичних групах та місцях лікування військовослужбовців);

інформаційно-аналітичні (експертні) групи для наукової підтримки дій військ (сил) під час проведення АТО при структурних підрозділах Міністерства оборони України; Генерального штабу Збройних Сил України та інших органах військового управління.

У результаті роботи зазначених груп відновлено велику кількість одиниць автомобільної та бронетанкової техніки; артилерійських систем; освоєно станції контрбатареїної боротьби іноземного виробництва та забезпечено їх сумісність із засобами артилерійської розвідки; управління і зв'язку для виконання завдань в зоні АТО; підготовлено персонал з обслуговування автоматизованих звукометричних комплексів; апробовано в бойових умовах застосування новітніх протитанкових ракетних комплексів вітчизняного виробництва "Стугна-П"; а також багато інших заходів; завдяки проведенню яких було суттєво підвищено боєготовність складових Сектору безпеки і оборони держави.

Крім того; складом зазначених груп підготовлено сотні інформаційних бюлетенів; інформаційних продуктів для електронних та друкованих засобів масової інформації; пам'ятки для командирів та особового складу військових частин; підрозділів загальним тиражем понад 1500 примірників. Колективами науково-педагогічних і наукових працівників ВВНЗ були розроблені бібліотечки випускників; які традиційно з 2014 року вручаються курсантам перед випуском.

Своїм бойовим досвідом отримали змогу поділитись військовослужбовці; які вступили до ВВНЗ під час проходження служби в зоні АТО. Це дозволило викладачам під час занять застосовувати нові способи викладення навчального матеріалу; що ґрунтується на повідомленнях курсантів; слухачів – учасників АТО; з обговоренням реальних бойових епізодів.

За час проведення операції статус учасника бойових дій отримали понад 1000 слухачів; курсантів; докторантів та ад'юнктів; включаючи тих; хто пройшов військову практику в районах виконання бойових завдань; та тих; хто вступив до ВВНЗ після повернення із зони АТО [4; 5].

Однією з ефективних форм підготовки фахівців є залучення курсантів старших курсів; які набули досвіду виконання завдань в зоні АТО; до проведення навчальних занять в якості інструкторів.

Згідно з планами військового стажування курсанти та офіцери ВВНЗ залучались до виконання завдань в інтересах АТО. Зокрема; курсанти 3 та 4 курсів Військової академії (м. Одеса) на базі однієї з військових частин у м. Чугуєві разом зі своїми викладачами надавали допомогу зі спорядження вантажів для десантування парашутним способом в зоні АТО; проходили ремонтну практику в містах Краматорськ та Артемівськ Донецької області. Також особовий склад академії відряджався для перевезення боєприпасів до

військових частин; які виконують завдання в зоні АТО; евакуації пошкодженої техніки до ремонтних підрозділів; охорони штабу АТО та інших завдань щодо протидії диверсіям та терористичним актам на важливих об'єктах.

Крім того; з метою набуття та вдосконалення практичних навичок у виконанні обов'язків за призначенням понад 350 курсантів старших курсів та 40 осіб з числа постійного складу ВВНЗ були залучені до забезпечення заходів бойового злагодження військових частин (підрозділів); що відмобілізувалися та відновлювали боєздатність; як проведення військового стажування та практики.

Вже стало традицією; коли військові університети; академії; інститути підтримують тісні контакти зі своїми випускниками; які діляться досвідом служби в зоні АТО. Такий зв'язок є надзвичайно корисним; оскільки саме випускники ВВНЗ є індикатором; який вказує на необхідність проведення тих чи інших змін в навчальному процесі.

Важливим джерелом отримання бойового досвіду стали науково-практичні конференції та семінари; які проводились у ВВНЗ з метою обговорення та вирішення проблемних питань застосування військ (сил) в АТО за участю представників органів військового управління; командирів військових частин і підрозділів. За час проведення АТО було проведено десятки зазначених заходів; результати яких безпосередньо впроваджуються в роботу структурних підрозділів Міністерства оборони України; Генерального штабу Збройних Сил України та інших органів військового управління усіх рівнів; зокрема:

на базі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського проведено конференції: “Актуальні питання модернізації системи мобілізаційної підготовки держави” – 15.05.2014; “Проблеми морально-психологічного забезпечення участі особового складу Збройних Сил України в АТО та соціального захисту учасників бойових дій” – 03.07. 2014; “Проблемні питання підготовки військових фахівців в сучасних умовах та шляхи їх вирішення з урахуванням досвіду застосування Збройних Сил України в АТО” – 09.10.2014; “Проблеми реформування системи національної безпеки та оборони та шляхи їх вирішення” – 05.03.2015; “Уроки застосування військ (сил) Збройних Сил України в АТО на сході України” – 27.10.2015;

на базі Національної академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного проведено конференції: “Проблемні питання бойового застосування підрозділів РВіА Сухопутних військ за досвідом АТО” – 17-18.12.2014; “Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних” – 13-14.05.2015; “Удосконалення системи військової освіти фахівців Сухопутних військ тактичного рівня” – 13-14.11.2015;

на базі Військової академії (м. Одеса) проведено конференції: “Спільні дії військових формувань держави: проблеми та перспективи” – 10-11.09.2014; “Основні напрямки впровадження в навчальний процес академії досвіду застосування ЗС України в АТО” – 24.12.2014;

на базі Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба проведено конференції: “Новітні технології – для захисту по вітряного простору” – 8-9.04.2015; “Напрями та заходи з реформування системи військової освіти та підготовки кадрів для Збройних Сил України з урахуванням досвіду АТО” – 26.02.2016;

на базі Військового інституту телекомунікацій та інформатизації проведено конференції: “Застосування підрозділів; комплексів (засобів) зв’язку та автоматизації Збройних Сил України за досвідом АТО; шляхи вдосконалення підготовки фахівців зв’язку” – 26.12.2014; “Узагальнення досвіду АТО; проблемні питання зі зв’язку” – 07-08.04. 2015;

на базі Житомирського військового інституту імені С.П.Корольова проведено конференцію “Проблеми та напрями вдосконалення підготовки військових фахівців з урахуванням досвіду АТО у східних областях України” – 21.05.2015.

На основі отриманих з різних джерел відомостей стосовно застосування військ (сил) Збройних Сил України в АТО протягом 2014 – 2015 років усіма ВВНЗ повністю оновлено зміст навчання шляхом внесення змін до навчальних планів і програм. Науково-педагогічними працівниками переопрацьовано значний обсяг навчально-методичних матеріалів – лекцій; семінарських; групових; практичних занять; командно-штабних навчань; тренувань; тематику дипломних та магістерських робіт випускників з урахуванням досвіду застосування військових частин; підрозділів в АТО. При цьому відповідно до методичних рекомендацій Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони України до ВВНЗ навчальний час на практичну підготовку курсантів збільшено у середньому з 15 % до 23 % загального бюджету часу.

На підставі рекомендацій замовників на підготовку військових фахівців; у ВВНЗ розроблено понад 200 навчальних посібників; пам’яток; методичних рекомендацій; порадників; інших інформаційно-аналітичних матеріалів за відповідними напрямами діяльності для випускників ВВНЗ та військовослужбовців; які виконують службові обов’язки за відповідними посадами в зоні АТО.

Зазначені документи впроваджуються в начальний процес; використовуються курсантами; слухачами під час проведення навчальних занять; надаються замовникам на підготовку військових фахівців та надсилаються для використання відповідним зацікавленим військовим структурам; у тому числі в зоні АТО.

В цілому усіма ВВНЗ внесені зміни; у тому числі з питань покращення морально-психологічних і лідерських якостей випускників; у понад 180 програм навчальних дисциплін; основними з яких є військова психологія; організація морально-психологічного забезпечення підрозділів (військ; сил); психологія кризових та посттравматичних ситуацій в умовах бойових дій; управління діями та тактика підрозділів за родами військ; стрілецька зброя та вогнева підготовка; організація зв’язку; маскування підрозділів родів військ; основи РХБ захисту; бойове застосування військ (сил); психологія тероризму; інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері; організація психологічної роботи в умовах бойових дій при проведенні АТО тощо.

Висновок. Постійна і планомірна робота усіх ВВНЗ у взаємодії з органами військового управління; яка проводиться з метою отримання; узагальнення та впровадження в навчально-виховний процес досвіду АТО; відіграє особливо важливу роль у підготовці майбутніх військових фахівців; забезпечує

оволодіння випускниками ВВНЗ професійними практичними знаннями; уміннями та навичками щодо виконання службово-бойових завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 25 вересня 2015 року № 555/2015 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України”.
2. Біла книга 2014 “Збройні Сили України” – К.: – Міністерство оборони України; – 2015.
3. Акценти розставляє АТО. /“Офіцер України” № 4 (50); 2015; Журнал Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного; – С. 8.
4. <http://army.unian.ua/960419-kursanti-pid-chas-stajuvannya-v-ato-otrimali-nagorodi.html>.
5. http://zhitomir.today/news/society/zhitomirski_kursanti_otrimali_nagorodi_za_uchast_v_ato-id12007.html.

С.Б. Роговенко; кандидат военных наук; доцент
Департамент военного образования и науки
Министерства обороны Украины;
Н.Ф. Полторак; кандидат военных наук; доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черныховского

ВНЕДРЕНИЕ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ОПЫТА ПРИМЕНЕНИЯ ВОЙСК (СИЛ) ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ В АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ОПЕРАЦИИ

Статья посвящена актуальной проблеме необходимости внедрения в учебно-воспитательный процесс высших военных учебных заведений опыта применения войск (сил) Вооруженных Сил Украины в антитеррористической операции на Востоке страны.

Ключевые слова: опыт антитеррористической операции; военные специалисты; информационно-справочные материалы; практический опыт; источники получения материала.

S.B. Rohovenko; candidate of Military Sciences;
docent
Department of Military Education and Science
Ministry of Defense of Ukraine;
M.F. Poltorak; candidate of Military Sciences;
docent
National University of Defense of Ukraine; named
after Ivan Chernyakhovsky

IMPLEMENTATION IN EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER MILITARY SCHOOL THE EXPERIENCE OF USE OF TROOPS (FORCES) OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN THE ANTITERRORIST OPERATION

This article is devoted to the actual problem on the need for implementation in the educational process of higher military school the experience of use of troops (forces) of the Armed Forces of Ukraine in the antiterrorist operation in the East of the state.

Keywords: experience the anti-terrorist operation; military experts; information and background material; practical experience; source of material.

СКЛАДОВІ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРІВ ОРГАНІВ ПО РОБОТІ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано підходи до визначення сутності поняття та основних компонентів професійної готовності офіцерів органів по роботі з особовим складом Збройних Сил України до фахової діяльності.

Ключові слова: поняття готовності; професійна готовність; компоненти професійної готовності; органи по роботі з особовим складом; Збройні Сили України.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах розвитку освіти України; у тому числі й військової; усвідомленою стала потреба у новій стратегії підготовки майбутніх військових фахівців; яка вилилась у вимоги щодо зміни традиційної системи. Система підготовки військових фахівців повинна змінити цілі освіти в цілому та спеціальності - окремо; її зміст та технології; щоб бути ефективною в теперішній ситуації. Необхідною умовою підвищення ефективності підготовки майбутніх офіцерів органів по роботі з особовим складом Збройних Сил України (ОРОС ЗСУ) є формування готовності курсантів (студентів; слухачів) вищих військових навчальних закладів (ВНЗ) до військово-професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні питання професійно-педагогічної підготовки цивільних кадрів та формування їх готовності до професійної діяльності розглядають О. Абдулліна; А. Алексюк; Я. Болубаш; В. Бондар; Б. Гершунський; С. Гончаренко; К. Дурай-Новакова; В. Євдокимов; М. Євтух; І. Зязюн; З. Левчук; О. Міщенко; В. Сластьонін; В. Щербина та ін.

У наших попередніх публікаціях щодо виокремлення педагогічних умов; критеріїв та показників формування готовності офіцерів ОРОС ЗСУ оперативно-тактичного рівня [11; 12] ми прийшли до висновків; що вони обумовлюють у своїй єдності якісні зміни особистісних властивостей майбутніх військових фахівців; покликані сформуванню їх професійну готовність та психологічно грамотно ввести у зміст військово-професійної діяльності.

Наступним завданням постала необхідність визначення "готовності" та "професійної готовності" як результату цілісної підготовки майбутніх офіцерів ОРОС ЗСУ.

За останні роки проблеми професійно-педагогічної підготовки офіцерів Збройних Сил України (у тому числі - офіцерів ОРОС ЗСУ) та формування їх готовності до професійної діяльності стали предметом низки наукових праць та дисертаційних досліджень (А. В. Барабанщиков; Н. І. Дерюгин; П. М. Дзюба; О. Ф. Євсюков; П. А. Корчемний; Л. Г. Лаптев; В. Г. Михайловський; В. В. Неїжмак; О. М. Протасов; В. В. Ягупов [1; 2; 4; 5; 7-9; 15]).

Мета роботи – здійснити змістовий аналіз понять "готовність"; "професійна готовність" у системі професійної підготовки офіцерів ОРОС ЗСУ та визначити її складові.

Виклад основного матеріалу. Результатом професійної підготовки є готовність. Готовність людини до діяльності стала об'єктом дослідження наприкінці XIX століття. Досліджуючи цю проблему; С. Г. Геллерштейн висунув ідею створення професіографії як науки про вивчення професій. У своїх працях він розглядав проблему виникнення умінь у процесі діяльності.

Психологи і педагоги стверджують; що в основі будь-якої діяльності лежить готовність людини до її здійснення. Так; А. Прангашвілі відзначає; що "істотною загальнопсихологічною особливістю діяльності є її виникнення на підставі готовності до певної форми реагування – установки; ні одна діяльність не розпочинається з "пустого місця".

Аналіз літератури з проблеми готовності до діяльності; засвідчив; що перші фундаментальні дослідження цього питання здійснили Д. Узнадзе і колектив грузинських учених-психологів. Вони дали визначення поняття "готовність суб'єкта до дії" і визначення умов її виникнення. У результаті досліджень вчені зробили висновок; що "у випадку наявності будь-якої потреби і ситуації її задоволення у суб'єкта виникає специфічний стан; який можна характеризувати як готовність; як установку його до здійснення певної діяльності; спрямованої на задоволення його актуальної потреби" [14].

Згодом поняття готовності стало з'являтися в науковій літературі на початку XX століття у зв'язку з потребою моделювання активності особистості в різних сферах життєдіяльності. У цей час науковці; насамперед; вчені-психологи (В. Томас; Ф. Знанецький; Г. Олпорт; Д. Кац; Г. Сміт) розглядали готовність як феномен соціально-ціннісної резистентності людини до зовнішніх і внутрішніх впливів оточуючого середовища в межах регуляції й саморегуляції поведінки людини. Згодом поняття готовності стало вводитися в теорію діяльності й розглядатися у зв'язку з емоційно-вольовим; інтелектуальним; морально-психологічним потенціалом особистості в майбутній професійній діяльності. М. І. Дьяченко; Л. А. Кандилович; А. Ф. Ліненко готовність стали визначати як показник саморегуляції й адаптації на різних етапах і рівнях протікання психічних процесів; які окреслюють поведінку особистості у площині фізіології; психіки; соціальної поведінки [6].

У другій половині XX століття проблема готовності стала предметом розгляду у вітчизняній педагогічній науці і була представлена; насамперед; працями К. М. Дурай-Новакової; Г. С. Костюка; Н. В. Кузьміної; О. Г. Мороза; О. М. Отич; В. О. Сластьоніна; А. М. Щербакова.

У теперішній час існують різні підходи до визначення поняття "готовність". Зокрема О. Отич зазначає; що готовність є результатом і показником якості підготовки і реалізується та перевіряється у діяльності [3]. Найчастіше термін "готовність" тлумачать як певну здатність до здійснення діяльності. Зокрема; у словнику із психології готовність визначається як "стан підготовленості; у якому організм налаштований на дію чи реакцію" [10].

Ю. В. Пелех у докторській дисертації готовність розглядає як інтегровану якість особистості; спрямовану на адекватну реакцію щодо можливості ситуативного вирішення універсальних (різнопланових) освітніх завдань із допомогою активізації і застосування набутої у навчально-виховному процесі системи компетенцій; що означені за таких умов диференційно-варіативними видозмінами.

К. Дурай-Новакова; М. Дьяченко; Л. Кандибович; В. Сластьонін готовність розглядають як первинну й фундаментальну умову успішного виконання будь-якої діяльності; як ступінь мобілізації внутрішніх ресурсів людини з метою найбільш ефективного розв'язання певних завдань. У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття "готовність" до виконання діяльності вживається в різних значеннях. Готовність визначається як наявність здібностей (С. Л. Рубінштейн; Б. Г. Ананьєв); якість особистості (К. К. Платонов); знання про професію та практичні вміння і навички (Л. В. Романенко; В. В. Серіков). В. А. Крутецький розглядає "готовність" як синтез якостей особистості; які визначають її придатність до діяльності. Отже; за великої кількості характеристик поняття "готовність" його розуміння залежить від основних теоретичних підходів; які взаємодоповнюють один одного. Е. Ф. Зеєр поняття "готовність" розглядає як складне особистісне утворення; що характеризується двома рівнями. На першому – прагнення оволодіти якоюсь професійною спеціальністю; на другому – здатність; підготовленість до професійної діяльності [3; 6; 13].

А. В. Барабанщиков [1] готовність офіцера до військово-педагогічної діяльності визначав через "професійний потенціал" і "педагогічний військово-професійний потенціал". Він пояснював: "Професійний потенціал (від лат. *potencia* – узагальнена здатність; можливість; сила) – головна характеристика військового; як педагога и вихователя у одному обличчі. Це сукупність об'єднаних у систему природних і придбаних якостей; які визначають здатність офіцера виконувати свої обов'язки на заданому рівні...".

У дисертаційній роботі А. Н. Протасова [9] готовність майбутніх офіцерів до професійної діяльності розглядається як інтегроване особистісне утворення; що характеризується обраною прогнозованою активністю курсанта (студента; слухача) ВВНЗ під час підготовки і введення в діяльність. Готовність майбутніх офіцерів до фахової діяльності дає можливість упевнено почуватись на посаді командира; швидше адаптуватися до умов військової служби; успішно вирішувати складні навчальні; навчально-бойові та бойові задачі; вивчати особистісні якості та властивості підлеглих; визначати оптимальні засоби військово-педагогічного та психологічного впливу; глибоко аналізувати результати своєї діяльності; справлятися з емоційними; психологічними та фізичними навантаженнями; оптимально будувати стосунки безпосередньо у військовому колективі.

Формування готовності до діяльності починається з мотиваційної сфери – постановки мети на основі потреб та цілей або усвідомлення людиною окресленого перед нею завдання. Наступним є розробка плану; моделей; схем подальшої дії. Потім людина приступає до втілення готовності; застосовує певні засоби та прийоми діяльності; порівнює хід роботи; що виконується та проміжні отримані результати з окресленою метою; вносить корективи.

Результати аналізу літератури дозволяють стверджувати; що вчені по-різному визначають і структуру професійної готовності фахівця: одні з них компонентами готовності називають ставлення особистості до діяльності (Н. Горбач; Н. Кичук; А. Линенко); інші виокремлюють такі складові; як мотиваційний; змістовий; процесуальний; організаторський (Н. В. Кузьміна; Л. Ф. Спирін; В. О. Сластьонін; О. І. Щербаков та ін.); мотиваційний; когнітивний; емоційно-вольовий компоненти (В. О. Моляко; Є. І. Машбиць; О. К. Тихомиров) [3].

Військовий педагог В. В. Ягупов [15] встановив доцільність виокремлення трьох компонентів фахової готовності; зокрема: фахове становлення (здатність

самостійно виконувати професійні військові обов'язки; та вимагати цього у підлеглих); забезпечення стабільності у військовій праці (гарантоване; своєчасне і якісне виконання завдань військової служби; як особисто; так і у складі підрозділу); сходження до військової та бойової майстерності (творча; ефективна військова праця; що передбачає реалізацію індивідуальних діяльнісних стратегій).

Інший військовий педагог П. А. Корчемний [2] конкретизував компоненти професійної готовності офіцерів за такими ознаками: емоційно-зацікавлені позитивні ставлення до суб'єкта (підлеглого - офіцера; контрактника; сержанта; солдата); об'єкта (військово-педагогічного процесу) та способу діяльності (військового навчання та виховання); знання про структуру особистості; її вікові зміни; цілі та способи психолого-педагогічного впливу в процесі її формування та розвитку; військово-педагогічні вміння щодо організації та здійснення навчального і виховного впливу на підлеглого; який формується; прагнення спілкуватися з військовослужбовцями; передавати їм свої знання відповідно до змісту і способів досягнення цілей військового навчання та виховання.

Прийнято вважати, що компонентами професійної готовності офіцера до виконання є ставлення до діяльності або настанову (для ситуаційної готовності); мотиви; знання про предмет і способи діяльності; навички та вміння їхнього практичного використання. Тому найчастіше виділяють такі компоненти готовності; як мотиваційний; змістовий і операційний.

О. М. Протасов наголошує; що основними психологічними компонентами готовності до військової діяльності як стійкої характеристики особи є знання; вміння; навички та мотиви діяльності [9].

Аналіз досліджень проблеми готовності до майбутньої професійної діяльності дозволяє говорити про те; що готовність до того чи іншого виду діяльності є особистісною якістю; інтегральним вираженням всіх підструктур особистості. Готовність має структурну будову і носить багаторівневий характер. Готовність включає в себе в стійкій єдності такі компоненти: *мотиваційний* (позитивне ставлення до професії; інтерес до неї та інші достатньо стійкі професійні мотиви); *орієнтаційний* (знання і уявлення про особливості та умови професійної діяльності; її вимоги до особистості); *операційний* (володіння способами і прийомами професійної діяльності; необхідними знаннями; навичками; вміннями; процесами аналізу; синтезу; порівняння; узагальнення та ін.); *вольовий* (самоконтроль; вміння керувати діями; з яких складається виконання трудових обов'язків); *оцінювальний* (самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідність процесу вирішення професійних задач оптимальним зразкам). Достатня виразність цих компонентів і їх цілісної єдності – показник високого рівня професійної готовності спеціаліста; його активності; самостійності; творчості.

Подані визначення готовності свідчать про широку розгалуженість цього поняття. Передусім готовність визначається науковцями як цілісне стійке особистісне утворення (І. Вужина; А. Ліненко; Г. Троцько); інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення (С. Литвиненко); інтегративна якість особистості (І. Гавриш); цілісна система стійких інтегративних особистісних утворень (Т. Жаровцева) тощо [3; 13].

Одна група науковців (Л. Кондрашова; Г. Троцько) у визначенні сутності готовності підкреслюють; що вона включає не лише професійні знання; уміння; навички; а й певні особистісні риси; що забезпечують успішне виконання

професійних функцій. Інші автори підкреслюють потенційні можливості готовності в забезпеченні мобілізаційності на включення у професійну діяльність (А. Ліненко); внутрішніх умов для успішного професійного саморозвитку (О. Пехота); високого рівня професійного саморозвитку (Г. Троцко). Крім того; в авторських визначеннях готовність виступає як результатом професійно-педагогічної підготовки (С. Литвиненко); так і умовою та регулятором успішної професійної діяльності (І. Гавриш).

Однак; не дивлячись на розбіжності у трактуванні цього поняття; основними характеристиками професійної готовності до діяльності Т. А. Садова визначила такі: цілісність; стійкість; інтегративність; динамічність; полікомпонентність цього утворення. Вчена зазначає; що на сьогодні у визначенні структурних компонентів готовності теж не існує єдиної думки [13].

На думку А. Ліненко; готовність; з одного боку; є особистісною (емоційно-інтелектуальна; вольова; мотиваційна); з іншого – операціонально-технічною; що включає інструментарій фахівця. В. Сластьонін у професійній готовності вихователя до роботи теж виокремлює два взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний (особистісний) і виконавський (процесуальний). Залежно від досліджуваного напрямку професійно-педагогічної діяльності науковцями визначаються різні сукупності компонентів готовності.

Узагальнення досліджуваних матеріалів дає можливість визначити основні компоненти готовності до професійної діяльності. Передусім це мотиваційно-цільовий компонент; який виокремлюється практично всіма авторами і передбачає професійні настанови; позитивне ставлення до професії; інтерес до неї; стійкі наміри присвятити себе військовій справі тощо. Наступний компонент – змістово-операційний; до якого належать система професійних знань; умінь і навичок; військово-педагогічне мислення; професійне спрямування уваги; сприймання; пам'яті; дії й операції; необхідні для успішного здійснення навчальної та виховної діяльності. Проте зауважимо; що в авторському трактуванні ці компоненти або відокремлюються (І. Вужина; О. Пехота); або мають інше найменування: змістовий і діяльнісний (С. Литвиненко); змістовий і процесуально-діяльнісний (І. Гавриш) тощо.

Зазначимо; що окремі науковці (Л. Кондрашова; Г. Троцко) виокремлюють як складовий орієнтаційний компонент; зміст якого складають ціннісно-професійні орієнтації; основою яких є принципи; погляди; переконання; готовність діяти відповідно до них. Обов'язковим компонентом готовності до військово-професійної діяльності науковці визначають оцінний або оцінно-регулятивний (І. Вужина); оцінно-результативний (І. Гавриш) компонент; який включає самооцінку своєї професійної підготовленості і відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним зразкам. Залежно від специфіки предмета дослідження автори до структури готовності включають також деякі інші компоненти: емоційно-вольовий; психофізіологічний (Л. Кондрашова Г. Троцко); інтеграційний (О. Пехота); креативний (С. Литвиненко) тощо. Зауважимо; що такі розбіжності у визначенні сутності готовності до військово-професійної діяльності та її компонентного складу зумовлені передусім предметом дослідження науковця; різним контекстом розгляду проблеми; методологічними засадами й авторською концепцією дослідження. Однак зазначимо; що різні трактування цього поняття не виключають; а розширюють і поглиблюють уявлення про досліджуваний феномен [3].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зазначити; що підходи до поняття "готовність" різноманітні і кожна наука надає цьому поняттю деякі індивідуальні характеристики; хоча з упевненістю можна сказати; що і педагоги; і психологи; і соціологи; у тому числі й військові; дають споріднені дефініції. Ядро цього поняття включає в себе як психологічну готовність; яка являє собою базу та стійку платформу діяльності; так і практичну (професійну) готовність для застосування усіх знань; умінь та навичок.

Таким чином; на основі змістового аналізу понять "готовність"; "професійна готовність" обґрунтовано їх комплексний; багатоаспектний і системний характер; визначено складові професійної готовності майбутніх фахівців по роботі з особовим складом у Збройних Силах України; що має ознаки системного утворення та тісно пов'язується з їх навчально-виховною діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Барабанщиков; А. В.** Военно-педагогическая диагностика / А. В. Барабанщиков; Н. И. Дерюгин. – М. : ВПА; 1995. – 108 с.
2. Военная педагогика и психология: учебное пособие / Под ред. П. А. Корчемного; Л. Г. Лаптева; В. Г. Михайловского. М.: «Совершенство»; 1998. – 384 с.
3. **Гончаренко; С. У.** Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги; 2011. – 552 с.
4. **Дзюба; П. М.** Компетентнісний підхід до підготовки курсанта вищого навчального закладу в контексті розвитку його особистості / П.М. Дзюба // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: II Всеукраїнська науково-практична конференція [Серія: Психолого-педагогічні науки] / Державна прикордонна служба України; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ; 2009. – С. 79 – 80.
5. **Діденко; О. В.** Формування професійної творчості в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України: монографія / О.В. Діденко – Хмельницький: Вид-во Нац. академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького; 2009. – 407 с.
6. **Дьяченко; М. И.** Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко; Л.А. Кандыбович. – Мн.: Изд-во БГУ; 1976. – 176 с.
7. **Євсюков; О. Ф.** Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олександр Феліксівич Євсюков. – Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х.; 2006. – 172 с.
8. **Неижмак; В. В.** Формирование профессиональной компетентности выпускника высшего военного учебного заведения (на примере общепрофессиональных дисциплин): дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 08 / Владимир Вячеславович Неижмак. – Ульяновск: Изд-во УлГПУ; 2004. – 205 с.
9. **Протасов; А. Н.** Управление формированием профессиональной компетентности будущих офицеров: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Алексей Николаевич Протасов. – Саратов; 2007. – 156 с.
10. **Ребер; А.** Большой толковый психологический словарь. Том 1 (А-О): пер.с англ. / А. Ребер. – М.: Вече; АСТ; 2000. – 364 с.
11. **Романюк; І. М.** Основоположні критерії професійної компетентності офіцерів органів по роботі з особовим складом Збройних Сил України / І. М. Романюк // Вісник Національного університету оборони України. Збірник наукових праць. – К.: НУОУ; 2014. – Вип. 5 (42). - С.151 – 156.
12. **Романюк; І. М.** Показники та рівні сформованості фахової компетентності офіцерів органів по роботі з особовим складом Збройних Сил України / І. М. Романюк // Вісник Національного університету оборони України. Збірник наукових праць. - К.: НУОУ; 2014. – Вип. 6 (43). - С. 167-172.
13. **Садова; Т. А.** Професійна компетентність та готовність до педагогічної діяльності: сутність і взаємозв'язок / Т.А. Садова. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/331/84/>

14. Узнадзе; Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д.Н. Узнадзе. – Тбилиси; 1961. – 351 с.

15. Ягупов; В. В. Теорія і методика військового навчання: монографія / В.В. Ягупов. – К.: Тандем; 2000. – 380 с.

И. М. Романюк; кандидат педагогических наук;
доцент; главный специалист
Департамента международного оборонного
сотрудничества Министерства обороны
Украины

СОСТАВЛЯЮЩИЕ ГОТОВНОСТИ ОФИЦЕРОВ ОРГАНОВ ПО РАБОТЕ С ЛИЧНОГО СОСТАВА ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Проанализированы подходы к определению сути понятия и основных компонентов профессиональной готовности офицеров органов по работе с личным составом Вооруженных Сил Украины к специальной деятельности.

Ключевые слова: понятие готовности; профессиональная готовность; компоненты профессиональной готовности; органы по работе с личным составом; Вооруженные Силы Украины.

I. Romanyuk; Ph.D.; Associate professor; Chief specialist of the Department for international defense cooperation Defense Ministry of Ukraine (Kyiv)

COMPONENTS OF READINESS FOR OFFICERS OF THE WORKING WITH MEMBERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE TO PROFESSIONAL ACTIVITY

Approaches to defining the essence of the concept and the basic components of professional readiness of the officers to work with the staff of the Armed Forces of Ukraine for the special activities. Purpose - to make a semantic analysis of the concept of "readiness"; "professional readiness" in the system of training officers to work with the personnel of the Armed Forces of Ukraine and determine its components. The result is a training readiness. Psychologists and educators argued that the basis of any human activity is readiness to implement it. Formation of preparedness begins with motivational sphere - setting goals based on the needs and goals of awareness of human or outlined its task. Another is to develop a plan; model; plan further action. Then people begin to implement preparedness uses certain tools and techniques of; compares the progress of work performed and interim results of the outlined goal; making adjustments.

This study allows to note that the approaches to the concept of "readiness" are varied and each science gives this concept; some individual characteristics; although it is safe to say that teachers and psychologists; and sociologists; including the military; provide related definitions. The core of this concept includes both the psychological readiness; which is a base and a stable working platform and practical (professional) willingness to use all the knowledge and skills.

Based on semantic analysis of the concept of "readiness"; "professional readiness" of reasonably complex; multidimensional and systemic nature; The composition of future professional experts to work with the personnel of the Armed Forces of Ukraine that systemic signs and movements are closely linked to their educational activities.

Keywords: the concept of readiness; professional readiness; professional readiness components; bodies dealing with personnel; the Armed Forces of Ukraine.

М.В. Руденко; доцент кафедри основ професійного навчання; Київський національний університет будівництва і архітектури

Р.А. Калениченко; професор кафедри психології та соціології; Університет державної фіскальної служби України

ПЕДАГОГІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Автор у своєму дослідженні аналізує педагогічні умови щодо впровадження в умовах навчально-виховного процесу вищого навчального закладу здоров'язберігаючих виховних технологій з метою навчання майбутніх працівників Державної фіскальної служби України умінням и навичкам дотримання здорового способу життя и формування у них активної соціальної відповідальності за власне здоров'я і здоров'я своїх підлеглих.

Ключові слова: культура здоров'я; здоров'язберігаюча соціальна відповідальність; здоровий спосіб життя; педагогічна здоров'язберігаюча технологія.

Постановка проблеми. Загальновідомим є факт; що проблема здоров'я людини ніколи не була обмежена лише рамками медичної науки і практики; а у цивілізованому суспільстві давно трансформувалася в освітню площину. Не використовувати цей потенціал в системі вищих навчальних закладів (далі ВНЗ) було б неприпустимим для України взагалі і для державної фіскальної служби України зокрема.

Становлення податкової системи в Україні припало на перехідний період розвитку економічних відносин і; як відзначають дослідники; має недосконалий характер через низку суб'єктивних та об'єктивних причин. Зокрема; до об'єктивних відноситься переміщення податкового тягаря на все більш вузький сектор та коло платників податків. Тобто існуюча база оподаткування не охоплює всі можливі об'єкти оподаткування і у результаті спостерігається нерівномірне податкове навантаження. Нерівномірність фіскального навантаження на різні суб'єкти господарювання призводить до суттєвого податкового тиску в сфері малого та середнього бізнесу; а в суспільстві виникає думка про надмірність рівня оподаткування з подальшими неадекватними вимогами щодо його зниження. Все це; а також недосконалість; непрозорість та заплутаність податкового законодавства формує масове небажання суб'єктів господарювання сплачувати податки [7].

У цих невизначених умовах знаходяться не лише платники податків; а й працівники підрозділів податкової служби; зокрема; працівники податкової міліції. Діяльність працівників податкової міліції має здійснюватися лише на підставі; в межах повноважень та у спосіб; що передбачений Конституцією та законами України. А коли законодавчі норми не стикуються; суперечать одна одній; зрозуміло; що це впливає на психологічний та когнітивний стан працівників; призводить до стресових ситуацій та нервових зривів.

Здоров'я особистості залежить від багатьох чинників: правильного харчування; режиму дня; перебування на свіжому повітрі; рухової активності

тощо. Але особливе місце в цьому переліку належить психологічному комфорту. Саме з психологічним комфортом і дискомфортом співвідноситься психічне здоров'я в низці психологічних робіт. Дуже часто психологічний дискомфорт працівників виникає в результаті невміння керувати конфліктними ситуаціями на підприємстві; тобто відсутністю конфліктологічної культури [7].

Логічним є очікування у студентів і курсантів УДФС України; що сама професія накладає відбиток на особистість працівника Державної фіскальної служби України (далі ДФС); на стиль його життя та побуту.

Крім соціальних викликів з боку самої майбутньої професії; суттєвий вплив на стиль життя і поведінки сучасного студента (курсанта) спричиняють стереотипи сучасної молодіжної поведінки; які; на жаль; можна охарактеризувати як здоров'яруйнівні. Таким чином; перед студентом (курсантом) постає нелегкий вибір – обрати ті чи інші норми; цінності; картину світу; а головне – стиль життя і відповідний тип поведінки; які можуть бути або здоров'я зберігаючими; або здоров'я руйнівними. І вирішальний вплив на вибір безумовно має освітнє та виховнє середовище вищого навчального закладу ДФС України.

Отже; постає проблема в організації ефективного навчально-виховного процесу навчального закладу; який би допоміг майбутньому працівнику державної фіскальної служби України свідомо зробити правильний вибір та сформувати активну соціальну позицію стосовно власного стилю життя; життя близьких йому людей; а також дозволили би компетентнісно та ефективно пропогувати переваги здорового способу життя (далі ЗСЖ) серед персоналу ДФСУ та серед платників податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна та психологічна науки вже досить тривалий час досліджують проблеми здоров'я як суб'єктів; так і об'єктів педагогічних систем. Так; значна увага зарубіжних педагогів спрямована на дослідження проблем освіти і здоров'я (Н.Абаскалова; А.Бедворс; Д.Бедворс; Т.Гіголаєва; Д.Натбім; Т.Орехова; Р.Пірсіг; Л.Татарникова; Р.Шнейдер). Проблемам здоров'я і ЗСЖ присвячені праці відомих вітчизняних науковців (М.Амосов; Г.Апанасенко; Е.Булич; В.Горащук; І.Мурашов; О.Шиян). Проблеми і перспективи ФЗСЖ через систему шкільної і дошкільної освіти на науково-практичному рівні вирішували О.Балакірева; О.Вакулєнко; Л.Ващенко; Т.Бойченко; Т.Воронцова; О.Дубогай; О.Леонтєва; В.Пономарєнко; А.Чаговець. В системі ВНЗ цій проблемі приділяють увагу такі вітчизняні вчені як Д.Анікєєв; В.Базильчук; В.Барко; О.Бойко; О.Глагощук; Н.Завидівська; Ю.Ірхін; Т.Кириченко; Г. Кривошеєва; С.Страшко; О.Яременко та інші. На думку зарубіжних фахівців (Б. Абрамсон; М. Караєл; С. Кінгма; Д. Перрієнс; Н. Сквайєрс; Дж. Чилуба та ін.); основна проблема погіршення ситуації щодо ЗСЖ серед представників силових структур – у поведінці самих працівників [6].

Отже; аналіз наукових робіт означених вчених та результатів соціальних досліджень свідчать про ряд протиріч між:

негативно стійкою тенденцією погіршення стану здоров'я молоді і вкрай наявною потребою суспільства в здорових; соціально активних громадянах та конкурентноздатних фахівцях для різних галузей народного господарства;

змінами; які відбуваються в ціннісних орієнтаціях сучасної молоді і змістом освітньої діяльності УДФС України; яка сприяла б формуванню у випускників здоров'язберігаючого світогляду;

зростаючим впливом засобів масової інформації та професійного оточуючого соціального середовища на формування стереотипів ризикованої (здоров'яруйнівної) поведінки студентів і курсантів; – і недостатнім рівнем психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників (далі НПП) УДФС України в аспекті формування у майбутніх спеціалістів ДФС України здоров'язберігаючого світогляду;

достатнім рівнем обов'язкових занять з фізичного виховання; фізичної підготовки та спеціальної фізичної підготовки в умовах УДФС України та обмеженим терміном навчального процесу;

наявністю значної кількості сучасних здоров'язберігаючих освітніх технологій і низьким рівнем їх навчально-методичного супроводу в умовах УДФС України.

Означені протиріччя сприяли вибору теми статті: педагогіко-психологічні аспекти формування здоров'язберігаючої соціальної відповідальності у майбутніх працівників органів державної фіскальної служби України.

Мета статті полягає в дослідженні потенційних можливостей навчально-виховного процесу УДФС України в аспекті формування здоров'язберігаючої соціальної відповідальності у майбутніх працівників органів державної фіскальної служби України.

Реалізація мети можлива завдяки вирішенні наступних **завдань**:

по-перше; слід чітко окреслити психолого-педагогічне підґрунтя для процесу формування такого системного явища як здоров'язберігаюча соціальна відповідальність у майбутнього працівника органів державної фіскальної служби України;

по-друге; уточнити деструктивні фактори; які впливають на формування у студентів (курсантів) УДФС України девіантної поведінки і здоров'яруйнівної поведінки;

по-третє; окреслити психолого-педагогічні умови щодо ефективного застосування у навчально-виховний процес ВНЗ ДФС України здоров'язберігаючих педагогічних технологій; які б на тактичному рівні забезпечили ефективну реалізацію загальнодержавної стратегії орієнтування молоді на здоровий спосіб життя.

Основний зміст. Навчання основам здоров'язберігаючої відповідальної поведінки шляхом орієнтування студентів і курсантів на ЗСЖ є однією із найбільш дієвих стратегій; яку прийнято вважати стратегією орієнтування. На думку засновника цієї стратегії В. Ігнатової; вона адекватна реальній ситуації розвитку особистості студента (курсанта); не вносить конфліктів в його освітні потреби; торкається основних сфер особистості (пізнавальну; емоційно-мотиваційну; діяльнісну) і пропонує комплекс заходів ознайомчого; рекомендаційного; підтримуючого характеру; які спрямовані на досягнення певного результату [4].

Під психолого-педагогічним підґрунтям процесу формування здоров'язберігаючої соціальної відповідальності майбутнього працівника ДФС України ми розуміємо сукупність факторів і умов їх розгортання за умови

застосування спеціальних педагогічних форм; методів і прийомів (технологій); які підпорядковані єдиній меті – підвищенню відповідальності майбутнього спеціаліста як за власне здоров'я (членів власної сім'ї; близького оточення); так і за прищеплення навичок ЗСЖ підлеглому персоналу ДФС України.

Таким чином; слід уточнити концептуальні положення процесу навчання студентів (курсантів) ВНЗ ДФС України в умовах освітнього середовища. Серед розмаїття психолого-педагогічних теорій навчання і виховання в якості теоретичної бази навчання студентів і курсантів здоров'язберігаючій поведінці авторами обрано біхевіористичну і гуманістичну. На підґрунті цих теорій можна узагальнити такі принципи навчання студентів і курсантів основам здоров'язберігаючої поведінки:

студенти і курсанти потребують усвідомлення мети і безперечних доказів з боку як НПП ВНЗ ДФС України; курсового офіцера; куратора щодо об'єктивних переваг здоров'язберігаючого способу життя (аргументація викладача має бути вагомішою і переконливішою за деструктивні "фактори ризику" негативних аспектів сучасної молодіжної субкультури та комерційної реклами);

студенти і курсанти засвоюють інформацію; яка відповідає їх попередньому як позитивному; так і негативному життєвому досвіду;

студенти і курсанти краще вчаться шляхом практичних дій (штучно створених проблемних психолого-педагогічних ситуацій; рольових (ділових) ігор) або на основі реальних прикладів в ході службової практики; а також соціально значущих для них особистостей (в тому числі серед посадових осіб ВНЗ ДФС України); вони потребують активного "включення"; застосування набутих знань;

неформальне побутове та навчальне середовище спрацьовують краще ніж формально-регламентоване (модель навчання «рівний з рівним»).

Орієнтуючись на зазначені концептуальні дидактичні принципи навчання студентів і курсантів в аспекті формування ЗСЖ в умовах ВНЗ ДФС України; слід обирати в залежності від конкретних цілей; умов і можливостей такі психолого-педагогічні моделі зміни ризикованої (здоров'яруйнівної) поведінки:

модель ІМПП (Інформація (що) – Мотивація (чому) – Поведінкові навички (як) – Ресурс (де));

модель дифузії інновацій (вплив соціальних лідерів (телезірок та зірок естради; політичних діячів; керівників; НПП; кураторів; курсових офіцперів; батьків; суспільних кумирів; телегероїв);

модель обґрунтованої дії (ставлення авторитетних однокурсників; однолітків; друзів);

модель віри у здоров'я (зміна поведінки через віру в одужання);

модель "спіралі змін (шок – переднамір – намір – дія – підтримка – рецидив – стійкий результат)".

Враховуючи своєрідність підготовки майбутніх цивільних працівників та офіцерів для ДФС України крім традиційних видів навчальних занять (лекція; практичне; семінарське; індивідуальне заняття; консультація; самостійна робота) значну увагу керівництво і науково-педагогічні працівники кафедр УДФС України повинні приділяти діловим і рольовим іграм; соціально-педагогічним тренінгам; завдяки яким у майбутніх цивільних працівників та

офіцерів ДФС України має формуватися впевненість у перевагах ЗСЖ та саногенної поведінки.

Дидактичні резерви таких форм занять пов'язані з тим; що вони сприяють активізації та інтенсифікації процесів засвоєння знань із ЗСЖ; формуванню ставлень; удосконаленню життєвих навичок; вмінь саногенної поведінки та адекватної рефлексії на виклики здоров'я руйнівного оточуючого професійного та побутового середовища.

Важливою особливістю взаємовідносин між студентом (курсантом) і НПП (курсним офіцером; куратором) в аспекті формування стилю поведінки повинна бути опора на специфіку вікового набуття екзистенційних цінностей; а саме – ціннісно-змістовний етап розвитку студента (курсанта). Так; однією з соціально-психологічних ознак контингенту студентів і курсантів ВНЗ ДФС України є їхній юнацький вік (різні дослідники визначають цей вік у межах від 14 до 25 років.) У цей період процеси фізичного; психологічного та соціального розвитку протікають дуже нерівномірно. Зокрема; основні психологічні особливості юнацького віку характеризуються наступними процесами: формування розумових здібностей; психосексуальний розвиток особистості; закріплення стереотипів виразу емоційних станів; створення стійкого образу "Я"; соціальне становлення особистості; соціальна адаптація. Результатом нерівномірності; часом суперечливості цих процесів досить часто і стає девіантна поведінка студента (курсанта); яку можна охарактеризувати як здоров'я руйнівну.

Знання майбутніх працівників та офіцерів ДФС України основ ЗСЖ передбачають володіння певним масивом інформації та розумінням світу і фактів життя на її основі. Передача знань у процесі навчання може включати як викладення та засвоєння окремих простих фактів; так і розуміння того; як різні факти пов'язані один з одним. Наприклад: знання шляхів передачі ВІЛ-інфекції є результатом засвоєння простих фактів; але усвідомлення зв'язку між різними шляхами передачі ВІЛ-інфекції дає розуміння того; що сексуальні стосунки із споживачем ін'єкційних наркотиків підвищують ризик інфікування.

Проаналізуємо типологію девіантної поведінки студентів і курсантів ВНЗ ДФС України; яка сприяє формуванню негативних соціальних стереотипів здоров'я руйнівної поведінки: зловживання алкоголем; вживання наркотичних і психоактивних засобів; порушення статутних форм поведінки.

Найбільш розповсюдженою формою девіантної поведінки у студентів і курсантів може бути зловживання алкоголем. Виділення цієї форми девіантної поведінки викликано тим; що пияцтво серед представників силових структур тісно пов'язане зі скоєнням правопорушень. Багато правопорушень і злочинів здійснюють у стані алкогольного сп'яніння або заради здобуття алкоголю.

Видаляють три групи факторів; які сприяють алкоголізації середовища в силових структурах: соціальні; психологічні; біологічні.

1. Соціальні фактори; які пов'язані з особливостями сімейного виховання. Несприятливі умови сімейного виховання (неповна сім'я; алкогольні традиції сім'ї; низький культурний рівень батьків (опікунів); конфліктні взаємовідносини і аморальна поведінка батьків); низький рівень освіти; ранній вступ у самостійне життя (початок низькокваліфікованої трудової діяльності до

17 років); досвід раннього вживання алкоголю; негативний вплив неформальної групи однолітків з асоціальними традиціями.

2. Соціальні фактори пов'язані передусім з умовами служби у курсантів. Армійське житлово-побутове забезпечення; необхідність постійно жити в колективі; відсутність умов для змістовного відпочинку; наявність екстремальних ситуацій; важкі умови служби, які вимагають від курсанта "розрядки"; тягар позастатутних відносин посилюють тенденцію алкоголізації.

3. Соціологічні фактори пов'язані із особливостями армійської субкультури. Наявність алкогольних традицій у суспільстві; відомчому середовищі (святкування подій; які пов'язані із фактом отримання чергового спеціального звання; просування по службі; відпустки; народження дитини; спосіб своєрідної релаксації після навчальних занять; здачі заліків (спортивних нормативів; стажування) тощо.

4. Психологічні фактори. Акцентуації характеру (нестійкий; епілептоїдний; експлозивний і гіпертимний типи); релаксуючі та ейфоризуючі властивості алкоголю; які сприяють розвитку ілюзії «психічного комфорту»; полегшують міжособистісні контакти; фіксація станів «задоволення»; «уседозволеності» тощо; руйнування властивостей особистості;

5. Біологічні фактори. Неповноцінність вищих відділів центральної нервової системи (природжена або внаслідок черепно-мозкових травм та інтоксикацій); обтяжена спадковість (алкоголізм передався генетично від батьків).

Отже; для попередження проблеми вживання алкоголю студентами та курсантами ВНЗ ДФС України необхідно розглядати це негативне явище як результат впливу цілого комплексу взаємопов'язаних факторів.

Що стосується такого негативного явища як вживання наркотичних і психоактивних засобів; то його термінологічно необхідно розрізняти на наркоманію; токсикоманію та наркотизм.

Наркоманія – хвороба; яка викликається систематичним вживанням наркотиків; характеризується психічною і фізичною залежністю від них; психічною; фізичною та соціальною деградацією.

Токсикоманія характеризується тими ж симптомами; що й наркоманія; але викликана речовинами; які офіційно не включені до наркотиків.

Наркотизм — епізодичне вживання наркотиків і психоактивних засобів без формування хворобливої залежності.

Мотиви молоді щодо прийому наркотиків; як правило такі: цікавість – 60 %; наслідування – 30 %; спроба усунути стрес – 4 %.

Наркоманія і токсикоманія у студентів і курсантів виявляються; як правило; в початковий період навчання. У подальший період у окремих осіб інколи відмічається епізодичне вживання наркотичних засобів.

Фактором; який сприяє наркоманії; є патопсихологічні особливості особистості. Схильність до споживання наркотиків найбільш легко формується у студентів і курсантів з акцентуаціями нестійкого; істеричного; епілептоїдного типу. Висока вірогідність розвитку наркоманії у осіб; які:

виховувались у неблагополучних сім'ях;

заперечують основні соціальні вимоги і норми;

схильних до депресій;

пережили черепно-мозкові травми та нейроінфекції.

Порушення статутних форм поведінки курсантами. Правопорушення – це недотримання правил поведінки; становлених законом та іншими нормативними актами. Правопорушення може полягати у здійсненні забороненої дії або; навпаки; невиконанні прописаного законом порядку.

Відхилення в сексуальній поведінці. Сучасні сексопатологи в рамках сексуальних девіацій виділяють патологічні і непатологічні їх форми.

Патологічні девіації обмежуються медичними критеріями і розглядаються як захворювання.

Непатологічні девіації; або сексуальні відхилення; є поняттям соціально-психологічним; до складу якого входять відхилення від соціальних і моральних норм в сексуальній поведінці здорової людини. При цьому основними ситуативними факторами; що обумовлюють відхилення у сексуальній поведінці є тривале проживання в одній групі; неможливість усамітнення; необхідність утримання від задоволення сексуальних потреб; наявність у підрозділі осіб з низькою моральною нормативністю і негативним сексуальним досвідом.

Таким чином; постає педагогічна задача озброєння сучасного НПП ВНЗ ДФС України; курсових офіцерів; кураторів системою знань; умінь і навичок ефективного застосовування адекватних педагогічних здоров'язберігаючих технологій в умовах навчально-виховного процесу; що в результаті допоможе студенту (курсантові) обрати стиль ЗСЖ; але й цілком реально зроблять його конкурентноздатним до агресивного здоров'яруйнівного оточуючого соціального середовища у майбутньому.

Очікуваними результатами реалізації концептуальних положень здоров'язберігаючих технологій щодо формування у майбутніх працівників ДФС України феномену здоров'язберігаючої соціальної відповідальності в умовах ВНЗ ДФС України повинні стати:

усвідомлений вибір ціннісних орієнтацій студента; курсанта; які мотивують його у повсякденній і професійній діяльності діяти за стереотипами здоров'язберігаючого способу життя;

спрямування становлення особистості студента (курсанта) як громадянина із належним рівнем соціально-відповідальної поведінки взагалі; та здоров'язберігаючої зокрема;

самореалізація випускника ВНЗ ДФС України у професійному і культурному житті із обов'язковою умовою збереження і динамікою покращення власного здоров'я; здоров'я його рідних і здоров'я підлеглих.

Здоров'язберігаюча соціальна відповідальність та її поведінковий аспект є безпосереднім проявом рівня так званої культури здоров'я; що на думку В.Оржеховської; є невід'ємною складовою загальної культури особистості; що забезпечує певний рівень знань; умінь і навичок з питань формування; відтворення; зміцнення здоров'я та характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно власного здоров'я і здоров'я оточуючих [5].

Процес формування культури здоров'я в умовах ВНЗ як правило включає в себе три блоки: програмно-змістовний; потребнісно-мотиваційних і діяльнісно-практичний [2; 3].

Детермінантами здоров'язберігаючої соціальної відповідальності виступає соціальна культура здоров'я особистості як прояв її соціальності; міри засвоєння соціального досвіду; ролей та функцій.

Системний підхід дозволяє розглянути соціальну відповідальність у майбутніх працівників ДФС як внутрішнє багатогранне явище; як єдність суб'єктивного і об'єктивного; як систему життєвий та професійних орієнтацій і цінностей; що відбивають інтереси всіх учасників педагогічного процесу ВНЗ; як соціальну здоров'язберігаючу спрямованість їх майбутньої професійної діяльності; в основі якої лежать пріоритети здорового суспільства.

В нашому дослідженні ми взяли за основу визначення педагогічної технології з розвитку культури здоров'я вчених О.Ващенко; С.Свириденко; які трактують її як діяльність щодо конструювання; формування та контролю знань; умінь; навичок і ставлення відповідно до виховання у майбутніх фахівців особистісних якостей; які сприяють формуванню уявлень про здоров'я як найвищу цінність; посиленню мотивації на ведення ЗСЖ; підвищенню відповідальності за особисте здоров'я; власної родини та підлеглих [1].

Мета застосування технологій має бути конкретною (формування позитивного ставлення і життєвих навичок ЗСЖ) і вимірювальною; операції відтворювальними (імовірність реалізації технології окремим суб'єктом повинна бути значною; інші педагоги мають можливість оволодіти цим набором операцій й успішно їх використовувати); операції повинні мати закінчений процес по досягненні мети; суб'єктивізм педагога необхідно звести до мінімуму. Оскільки на реалізацію технології впливає багато змінних; пов'язаних як з особливостями самих викладачів; так і з особливостями курсантів; і умовами; у яких здійснюється навчально-виховний процес; то творчість не можна виключати.

Ставлення студента (курсанта) до ЗСЖ значною мірою зумовлює його реакції і певні стереотипи його саногенної поведінки. Наприклад; сформоване негативне ставлення до вживання наркотичних речовин; алкогольних напоїв або куріння забезпечує прояв захищеної поведінки; що передбачає уникнення відповідних небезпечних ситуацій; що дуже часто входить у суперечку із стереотипами студентської (курсантської) субкультури.

Навички можна визначити як здатність практикувати конкретні моделі поведінки. Їх поділяють на життєві та "інші". Під "іншими" маються на увазі специфічні практичні навички; уміння та техніки; які стосуються здоров'я. Наприклад: надання першої допомоги; дотримання гігієни; нормування фізичного навантаження; правильне використання спортивних тренажерів тощо.

Життєві навички – це набута людиною здатність до адаптивної та позитивної поведінки; яка дає можливість ефективно вирішувати проблеми та долати повсякденні труднощі. Зокрема; життєві навички можна розглядати як групу психосоціальних компетенцій та навичок міжособистісного спілкування; які допомагають майбутньому працівнику ДФС приймати поінформоване та обґрунтоване рішення; розв'язувати проблеми; критично та творчо мислити; ефективно будувати соціальні контакти та здорові стосунки; співчувати; продуктивно організовувати своє життя; вести ЗСЖ.

Однією із важливих умов ефективності процесу навчання студентів (курсантів) навичкам ЗСЖ є використання наявних ресурсів ВНЗ:

1. Ресурс навчально-виховного процесу (введення спецкурсу стосовно ЗСЖ; організація спортивних заходів; культурно-масові та розважальні форми роботи; ефективне використання можливостей регламентованого (форми навчальних занять та черговість їх проведення) і нерегламентованого освітнього простору (різноманітні форми факультативних занять).

2. Адміністративний ресурс (планування освітніх та виховних здоров'язберігаючих заходів; пропаганда ЗСЖ; фінансова підтримка; розробка відповідних програм).

3. Медичне забезпечення (медичний огляд студентів (курсантів); діагностика стану їх здоров'я; профілактика; медичний супровід).

Отже; вибір форм і методів організації діяльності студентів (курсантів) на етапі набуття відповідних знань повинен включати: консультації з боку суб'єктів виховного процесу навчального закладу; участь студентів (курсантів) у спортивно-масових; культурно-масових заходах; що сприятиме процесу їх долучення до здоров'язберігаючій діяльності; збагаченню креативно-діяльнісного досвіду; прояву активності і самостійності в організації власного ЗСЖ.

Висновок. Таким чином; планування і організація процесу навчання студентів (курсантів) ВНЗ ДФС України з урахування стратегії орієнтування їх на ЗСЖ за умови чіткої реалізації відповідних педагогічних технологій дозволить кардинально сприяти процесу формування у них здоров'язберігаючої соціальної відповідальності в умовах ВНЗ ДФС України.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з пошуком ефективних інноваційних методик формування навичок ЗСЖ у студентів і курсантів ВНЗ ДФС України; які включали б інтеграційну складову фізичної та психолого-педагогічної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблеми соціологічного; психологічного та педагогічного забезпечення податкових відносин в Україні: Монографія / авторський колектив; за загальною редакцією Н.М. Тарапатової. – Ірпінь : Видавництво Національного університету державної податкової служби України; 2015. – 158 с.

2. Ващенко О.; Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.

3. Горашук В. П. Культура здоров'я – новий сучасний напрям формування здорового покоління // Проблеми освіти: Наук.- метод. зб / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти; 2006. – Вип. 48. – С. 184-189.

4. Здоровье – 21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ: введение. - Копенгаген: ВОЗ (ЕРБ); 1998. - № 5. - (Европейская серия по достижению здоровья для всех).

5. Игнатова В.В.; Шушерина О.А. Педагогические стратегии в контексте профессионально-культурного становления личности студента вуза // Сибирский педагогический журнал. 2004; № 1. - С. 105-113.

6. Победа в войне против ВИЧ и СПИДа: руководство по планированию /Пер. с англ.- Женева: Изд-во Военно-Гражданского Альянса; 1999.- 161 с.

7. Оржеховська В.М. Педагогіка здорового способу життя // Проблеми освіти: Наук.-метод. Зб / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти; 2006. – Вип. 48. – С. 5-12.

М.В. Руденко; доцент кафедри основ професійного навчання; Київський національний університет будівництва і архітектури

Р.А. Калиниченко; професор кафедри психології і соціології; Університет державної фіскальної служби України

ПЕДАГОГИКА-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В БУДУЩИХ РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИСКАЛЬНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

В статье авторы анализируют педагогические условия для внедрения в условиях учебно-воспитательного процесса высшего учебного заведения здоровьесберегающих воспитательных технологий с целью обучения будущих сотрудников Государственной фискальной службы Украины умениям и навыкам ведения здорового способа жизни и формирования у них активной социальной ответственности за собственное здоровье и здоровья своих подчинённых.

Ключевые слова: культура здоровья; здоровьесберегающая социальная ответственность; здоровый способ жизни; педагогическая здоровьесберегающая технология.

M.V. Rudenko; assistant professor of foundations of vocational training Kyiv National University of Construction and Architecture

R.A. Kalenychenko; professor of psychology and sociology; University of the State Fiscal Service of Ukraine

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGICAL HEALTH-ASPECTS OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN FUTURE OF EMPLOYEES FISCAL STATE OF UKRAINE

The authores analyses pedagogical conditions for introduction of health-saving technologies in higher educational institutions.

The main purpose of this technologies is to train the future employees of the State Fiscal Service of Ukraine for the healthy lifestyle. This pedagogical conditions must provide the formation of active social responsibility for their own health and the health of their subordinates.

Keywords: technology-saving health; culture health; health-saving social responsibility; healthy way of life.

О.В. Сафронов; доктор технічних наук; професор;
Г.В. Капосльоз; кандидат психологічних наук;
старший науковий співробітник;
О.С. Мельниченко
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ІНТЕРЕСАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ США

У статті розглянуто найбільш важливі етапи створення інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил США; а саме формування: органів управління науковими дослідженнями та їх всебічного забезпечення; науково-дослідних установ і підрозділів (адміністративних одиниць; що об'єднують виконавців наукових досліджень).

Ключові слова: інфраструктура наукових досліджень; органи управління; науково-консультаційні органи; органи науково-технічної інформації; науково-дослідні установи.

Постановка проблеми. Проведення наукових досліджень на світовому рівні уже неможливе без використання спеціальних об'єктів; наукового устаткування; обладнання та приладів; інформаційних ресурсів (колекції; архіви; депозитарії або банки даних наукової інформації); технологій; комунікацій (комп'ютери; програмне забезпечення і мережевий зв'язок) тощо. Засоби; ресурси та пов'язані з ними послуги; що концентруються в наукових установах; вищих навчальних закладах (ВНЗ); науково-виробничих об'єднаннях державної чи іншої форми власності позначаються терміном "дослідницька інфраструктура" [1]. З метою оптимального використання ресурсів наукових установ; ВНЗ; науково-виробничих об'єднань (кадрів; матеріалів; устаткування; обчислювальних ресурсів та зберігання банків даних і знань) та координації їх ефективного використання для проведення наукових; науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок на найвищому рівні; а також забезпечення спільного проведення заходів щодо якісної підготовки фахівців у відповідних галузях знань [1] створюються та функціонують органи управління; які поряд з дослідницькою інфраструктурою утворюють інфраструктуру наукових досліджень.

Актуальність статті обумовлена необхідністю узагальнення досвіду розвинутих країн щодо розбудови інфраструктури наукових досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням дослідження системи наукових досліджень в інтересах збройних сил США присвячена значна кількість робіт [2-9]; в яких досліджуються процеси формування системи НДУ; системи забезпечення наукових досліджень та особливості організації наукових досліджень у США. На думку фахівців [5-9] організаційна структура (сформована мережа науково-дослідних установ; органів управління та забезпечення) управління науковими дослідженнями (організація виконання та забезпечення наукових досліджень) у Збройних силах США доведені до досконалості.

Мета статті. Систематизувати досвід формування інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил США з метою удосконалення інфраструктури наукових досліджень у Збройних Силах України.

Виклад основного матеріалу. Для систематизації досвіду формування інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил США нами визначено найбільш важливі етапи та події створення та реформування системи наукових досліджень в інтересах збройних сил США.

Перший етап (1915 – 1940 роки) – початок створення державної інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил. Розвиток військової техніки у цей період відзначився досягненнями цивільної промисловості; особливо в галузях літакобудування та автомобілебудування.

У 1915 році військово-морське міністерство сформувало Воєнно-морську консультативну раду під керівництвом відомого винахідника Томаса Едісона [2]. До цієї ради входила низка спеціальних комісій практично з усіх питань; що мали воєнно-прикладне значення.

У серпні 1916 року була організована Рада національної оборони; до складу якої вводилися воєнний міністр; воєнно-морський міністр; міністр внутрішніх справ. Крім того; була сформована Воєнно-промислова рада [2].

Цього ж року; на базі Національної академії наук починає функціонувати Національна дослідна рада; яка координувала діяльність усіх науково-дослідних центрів (державних; промислових; університетських) в інтересах зміцнення національної оборони. З лютого 1917 року Національна дослідна рада працювала на правах відділу Ради національної оборони.

Оскільки наука США того часу дуже серйозно відставала від європейського рівня наукових досліджень; у складі Національної дослідної ради у 1918 році була створена Спеціальна служба науково-дослідної інформації. Керівництво військовими дослідженнями було покладено на Помічника воєнного міністра із закупівлі; але тактико-технічні характеристики нових зразків озброєння визначав Генеральний штаб.

Більша частина військового бюджету призначалась для розвитку авіації (у 1933 році був сформований Центр льотних досліджень; який використовувався для учбового бомбометання); інші види озброєння до 1940 року закупалися за кордоном (Велика Британія; Швеція; Німеччина) [2; 3].

У державних лабораторіях проводилися дослідження прикладного характеру; залежно від підпорядкування тим чи іншим органам влади.

На кафедрах та лабораторіях університетів; як правило; проводилися фундаментальні дослідження.

Науково-дослідні центри промисловості здійснювали; як правило; технологічні розробки.

Військові дослідження і розробки виконувалися в армійських та флотських арсеналах і лабораторіях.

Другий етап (1940 – 1946 роки) – мобілізація наукового потенціалу держави в інтересах збройних сил. Після початку другої світової війни виникає потреба мобілізації наявного у державі наукового потенціалу для проведення наукових досліджень з військової тематики.

У 1940 році сформовано Національний комітет з військових досліджень; який [2]:

здійснював облік усіх військово-дослідних програм; які виконувалися в університетах і лабораторіях промисловості;
визначав перелік перспективних досліджень для збройних сил;
склав перелік науково-дослідних установ;
здійснював облік наукових кадрів у державі.

За рекомендаціями Комітету на базі науково-дослідних лабораторій формуються самостійні науково-дослідні центри у військовій сфері.

У 1941 році сформовано Управління наукових досліджень і розробок з метою практичного використання результатів наукових досліджень у військовій сфері; а Національний комітет з військових досліджень був підпорядкований Управлінню наукових досліджень і розробок на правах консультативного органу [2].

Попри те; що Управління наукових досліджень і розробок було цивільною структурою; воно мобілізувало вчених університетів та промисловості на розробку військових проектів. Основна частина наукових досліджень з військової тематики виконувалася за контрактом у наукових лабораторіях промисловості під контролем військових відомств.

Під керівництвом Управління наукових досліджень і розробок у часи другої світової війни працювало близько 35 тисяч вчених; без урахування вчених; які працювали у проекті “Манхеттен”.

У проекті “Манхеттен” – проекті розроблення ядерної бомби; –працювало близько 15 тисяч чоловік. Цей проект засвідчив великі можливості науки і техніки; спроможність великих колективів вчених та інженерів у короткі строки отримати важливі науково-технічні результати.

Основні висновки цього періоду (другої світової війни):

необхідність формування у промисловості бригад вчених та інженерів різноманітних спеціальностей; які спроможні виконувати розробку великих проектів;

необхідність формування в університетах науково-дослідних колективів з метою виконання замовлень Уряду;

необхідність використання контрактів для організації теоретичних і аналітичних досліджень;

усі види озброєння і військової техніки цього періоду були розроблені на базі наукового заділу; отриманого у воєнний період.

У цей період отримано новий досвід організації і управління науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами; який мав велике значення для подальшого розвитку управління науковими дослідженнями у США; а саме – необхідність формування потужних науково-дослідних колективів; які працюють виключно за контрактом (на прикладі розробки проекту “Манхеттен”).

Третій етап (1946 – 1957 роки) – розбудова інфраструктури наукових досліджень. У 1947 році; згідно з Законом “Про національну безпеку ”; була зроблена докорінна перебудова збройних сил США: сформована Національна військова організація; яка складалася з трьох міністерств – міністерства армії;

міністерства воєнно-морських сил і міністерства військово-повітряних сил. Усі міністри видів збройних сил; як і Міністр оборони; який керував Національною військовою організацією; мали статус члена Уряду. Усі вони були членами Ради національної безпеки. Тобто; Міністерство оборони США остаточно сформовано лише у 1947 році.

Після закінчення війни Управління наукових досліджень і розробок було розформовано. Керівництво усіма військовими науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами (за виключенням досліджень з атомної енергетики) було покладено на Воєнне і Воєнно-морське міністерства. Для координації їх діяльності був сформований Об'єднаний комітет з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР); у складі якого було 15 технічних комісій та близько 100 робочих груп.

У воєнно-морському міністерстві було сформовано Науково-дослідне управління Воєнно-морських сил.

У Військово-повітряних силах було сформовано Командування Військово-повітряних сил (організовувало наукові дослідження).

У всіх видах збройних сил створені Науково-консультаційні органи.

1951 рік – сформована Науково-консультаційна комісія армії; яка консулює міністра армії; помічника міністра армії з НДДКР; начальника штабу і начальника НДДКР.

Посада Начальника НДДКР армії була затверджена у 1954 році. Раніше функції керівництва дослідженнями і розробками покладалися на заступника начальника штабу армії з матеріально-технічного забезпечення.

У цей період у збройних силах США формуються наступні наукові структури:

науково-дослідні установи – структури; які виконують відповідну функцію і фінансуються за рахунок фондів НДДКР (структури випробувань; оцінок; полігони; станції; органи керівництва НДДКР);

науково-дослідні центри – комплекс науково-дослідних лабораторій;

науково-дослідні лабораторії – окрема наукова структура; яка виконує науково-дослідні роботи або дослідно-конструкторські роботи і може бути або у складі науково-дослідного центру; або самостійною.

Основними завданнями наукових структур Міністерства оборони були:

проведення наукових досліджень з воєнної тематики;

інформування цивільних вчених та інженерів; які не працюють у системі Міністерства оборони; про науково-технічні проблеми армії;

експертна оцінка і контроль програм наукових досліджень і розробок; які виконуються за контрактами Міністерства оборони;

науково-технічне керівництво окремими програмами розробок і випробувань систем озброєння;

оцінка ініціативних науково-технічних пропозицій; які надходять до Міністерства оборони.

У цей період відбувається децентралізація управління науковими дослідженнями та формування науково-консультаційних органів. Незважаючи

на те; що науково-консультаційні органи створювалися при керівниках; які безпосередньо приймали рішення за відповідний напрямок розвитку озброєння та військової техніки; децентралізація (за видами збройних сил) управління науковими дослідженнями була основною причиною значної кількості дублюючих програм і розробок і; як наслідок; даремного витрачання праці наукових співробітників та промислових підприємств.

Четвертий етап (1957 – 1973 роки) – централізоване управління розвитком державної інфраструктури наукових досліджень. Після запуску в СРСР Першого радянського супутника Землі у 1957 році; керівництво країни робить рішучі кроки спрямовані на отримання США беззаперечної переваги у сфері наукових розробок.

У цьому ж році була затверджена посада Помічника Президента США з науки і техніки. Водночас була сформована Президентська консультаційна комісія з науки; до складу якої увійшли провідні вчені та інженери промисловості; університетів та інших неурядових структур (всього 18 осіб).

У 1958 році затверджена посада Директора Управління НДДКР на правах штатного помічника Міністра оборони; який очолював усю науково-технічну діяльність у Міністерстві оборони. Директору Управління НДДКР безпосередньо підпорядковувалася Група оцінки систем озброєння; яка аналізувала та оцінювала існуючі та перспективні системи озброєння.

У 1958 році при Управлінні НДДКР створюється Управління перспективних науково-дослідних робіт (ДАРПА; з 1993 року АРПА); яке керувало особливо важливими роботами і роботами в інтересах декількох міністерств. У ДАРПА в цей період працювало 140 – 185 співробітників з високим рівнем підготовки; з яких до 30 відсотків – військовослужбовці [2].

Основні напрямки досліджень ДАРПА: фундаментальні дослідження оборонного напрямку; перспективні дослідження; виявлення ядерних вибухів; штучний інтелект; композиційні матеріали; лазерні системи зв'язку; напівпровідники; комп'ютерні мережі; радіоелектроніка; мікроелектроніка програмного забезпечення та інтелектуальних систем; обчислювальної техніки; техніки сухопутних військ; воєнно-морської техніки; спеціальних проектів.

Основним завданням ДАРПА була оцінка можливості реалізації запропонованих концепцій і пропозицій на етапі попереднього розгляду. В подальшому цим питанням; як правило; займалися наукові структури видів збройних сил.

У 1959 році з метою планування і керівництва програмами Уряду була сформована Федеральна рада з науки і техніки. Виконавчим органом ради стало; створене у 1962 році; Управління науки і техніки.

У 1961 році створено Командування систем Військово-повітряних сил; на яке було покладено завдання з організації наукових досліджень.

Аналогічні структури були сформовані в армії та у Військово-морських силах:

у 1962 році – Командування матеріально-технічного забезпечення армії;

у 1963 році – Командування матеріально-технічної підтримки Військово-морських сил.

У цей період бюджетні кошти розподілялися не за видами збройних сил; а за видами озброєння; тобто за програмами і проектами озброєння. Фінансування наукових досліджень і розробок здійснювалося з державних коштів; причому обсяг дослідно-конструкторських робіт значно перевищував обсяг науково-дослідних робіт.

З 1965 року застосування технології управління проектами стає обов'язковим при розробці великих систем озброєння. У цьому випадку у керівника проекту зосереджуються основні повноваження по розподілу ресурсів і він несе особисту відповідальність за виконання проекту; що гарантувало успішне завершення наукових досліджень та науково-технічних розробок. З метою підготовки керівників проектів; у 1971 році створено Учбовий центр з управління розробкою систем озброєння; який готує керівників проектів для усіх видів збройних сил США.

З 1969 року Управління інформації з іноземної техніки забезпечувало науково-технічною розвідувальною інформацією наукові структури збройних сил США.

Більша частина науково-дослідних програм армії США виконувалася під егідою Командування матеріально-технічного забезпечення армії. Це була дуже велика структура; яка мала науково-дослідні центри; випробувальні полігони і науково-дослідні лабораторії. Чисельний склад цієї структури налічував; з урахуванням наукових структур; близько 150 тисяч працівників (14 тисяч військовослужбовців і 136 тисяч цивільних).

У Військово-Повітряних силах (ВПС) США за організацію наукових досліджень відповідав Помічник міністра з НДДКР і Помічник начальника штабу з НДДКР. Основну роль в організації досліджень і розробок відігравало Командування систем ВПС; яке також мало власні науково-дослідні центри; льотно-випробувальні центри і науково-дослідні лабораторії.

Командування систем ВПС підпорядковувалося Заступнику начальника штабу ВПС з НДДКР і налічувало; з урахуванням наукових структур; близько 58 тисяч працівників (28 тисяч військовослужбовців і 30 тисяч цивільних).

У Міністерстві Військово-морських сил (ВМС) США керівництво науково-технічної політикою покладалося на Помічника міністра з НДДКР; якому підпорядковувалося Науково-дослідне управління ВМС. Розробка і закупівля нової техніки здійснювалася Командуванням матеріально-технічного забезпечення ВМС; якому підпорядковувалися 12 науково-дослідних центрів і лабораторій.

У цей період відбувається зосередження управління науковими дослідженнями на найвищих державних рівнях (цивільному та військовому). При цьому; жорстка централізація управління науковими дослідженнями за видами озброєнь поєднується з інтенсивним розвитком дослідницької інфраструктури видів збройних сил США; які мали можливість самостійно проводити фундаментальні наукові дослідження і розробки.

П'ятий етап (з 1973 року – по теперішній час) – автономний розвиток інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил США.

Управління дослідженнями і розробками в інтересах збройних сил зосереджено у видах збройних сил.

З 1 липня 1973 року ліквідовані: посада Помічника Президента США з науки; Управління науки і техніки; Президентська консультативна комісія з науки.

Координація наукових досліджень у державі була покладена на Національний науковий фонд; з наукової тематики якого виключені військові НДДКР.

Керівництво військовими дослідженнями здійснювали Рада національної безпеки і Комітет начальників штабів; якому підпорядковувалося Бюро дослідження операцій; аналізу та військових ігор.

За НДДКР у Міністерстві оборони відповідало Управління_НДДКР; у штаті якого було 250 співробітників. Основним завданням Управління НДДКР залишилося управління військовими НДДКР та загальна оцінка наукової діяльності у державі; яка може бути використана в інтересах збройних сил. Директор Управління НДДКР стає головним радником і помічником Міністра оборони з наукових і технічних питань. Він керує науковою і науково-технічною діяльністю у Міністерстві оборони.

Безпосередньо за керівництвом Міністерства оборони закріплені наступні наукові галузі військових досліджень:

військово-політичні дослідження – Заступник Міністра оборони з питань політики;

військово-теоретичні дослідження – Голова Комітету начальників штабів;

військово-технічні дослідження – Заступник Міністра оборони з закупівлі.

Заступнику Міністра оборони з закупівлі підпорядковані чотири Помічники Міністра оборони [3] з питань управління; з питань зв'язку та розвідки; з питань досліджень і розробок (директор ДАРПА); з питань атомної енергії; з питань виробництва і тилу.

Крім того; Заступнику Міністра оборони з закупівлі підпорядковувався один Заступник з промислових та міжнародних програм і шість Директорів програм: з питань інтеграції програм; з питань спеціальних програм; з питань узгодження контрактів; з питань інспектування програм; з питань використання малих фірм; з адміністративних питань.

З метою надання допомоги Міністру оборони у питаннях розробки та закупівлі великих систем озброєння і військової техніки у 1969 році була створена Рада із закупівлі; склад якої мав 3 секції і 10 комітетів. Рада готувала рішення Міністру оборони з питань початку та реалізації великих програм закупівлі систем озброєння. Рішення готувалися на наступних етапах програм: етап відкриття програми; етап демонстрації і оцінки можливості реалізації запропонованої системи озброєння; етап повномасштабної розробки системи озброєння; етап серійного виробництва і розгортання системи озброєння у військах; етап готовності системи озброєння до експлуатації; етап модернізації або зняття системи з озброєння.

У вересні 1973 року у Міністерстві оборони США заснована нова посада – Помічник Міністра оборони з технічних питань.

Управління перспективних науково-дослідних програм (ДАРПА) – стало Управлінням центрального підпорядкування [4].

Більшість наукових програм виконувалося у науково-дослідних центрах видів збройних сил; але право затвердження наукових програм залишилося за Директором Управління НДДКР.

Науково-дослідні центри видів збройних сил починають відігравати важливу роль у реалізації науково-технічної програми Міністерства оборони США.

Так; у 1981 році на базі Військово-морського коледжу США був створений Центр військово-морських досліджень; який став основним органом розробки та оцінки стратегічних концепцій Військово-морських сил. До Центру входило 6 відділів:

відділ стратегії – виконував НДР для усіх видів збройних сил США з питань зміни воєнно-політичного стану у світі та його впливу на військово-морську стратегію США;

відділ передових концепцій – здійснював дослідження з питань розвитку форм і способів використання збройних сил США з урахуванням появи нових видів озброєння та зміни воєнно-політичного стану;

відділ військових ігор – здійснював дослідження для усіх видів збройних сил США шляхом моделювання бойових дій на ЕОМ;

відділ перспективних досліджень – здійснював дослідження в інтересах Центру Військово-морських сил;

відділ міжнародного морського права – провадив дослідження з юридичних та правових питань в інтересах бойової і повсякденної діяльності Військово-морських сил США;

редакційно-видавничий відділ – готував наукові праці та книги з проблем військово-морського мистецтва.

Крім того; при Центрі була створена Група стратегічних досліджень; яка безпосередньо підпорядковувалася Начальнику штабу Військово-морських сил. Як було вказано вище; аналогічні науково-дослідні структури створювались і в інших видах збройних сил США.

Так; у складі Командування систем ВПС функціонували наступні науково-дослідні структури: льотно-випробувальний центр ВПС; центр з розробки та випробувань озброєння; центр інженерних розробок; центр з спеціальних видів озброєння; ракетно-космічний випробувальний центр; випробувальний полігон та інші. У складі Командування матеріально-технічного забезпечення армії працювали такі наукові структури: ракетний полігон; полігон досліджень і оцінок; випробувальний центр; п'ять великих науково-дослідних центрів; центр досліджень з галузі матеріалів і механіки; авіаційна науково-дослідна лабораторія.

Воєнно-технічна і науково-технічна діяльність у збройних силах США забезпечувалася широкою системою органів науково-технічної інформації. Основним органом системи є Документальний центр Міністерства оборони; який був створений на базі Управління технічної інформації збройних сил. Крім цього центру; у систему органів науково-технічної інформації долучені Спеціалізовані центри аналізу інформації.

Висновки.

1. Викладений у статті матеріал описує способи формування та розвитку інфраструктури наукових досліджень; яка, залежно від умов функціонування; досягла досконалості за декілька етапів:

перший (1915 – 1940 роки) – початок створення державної інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил;

другий (1940 – 1946 роки) – мобілізація наукового потенціалу держави в інтересах збройних сил;

третій (1946 – 1957 роки) – розбудова інфраструктури наукових досліджень;

четвертий (1957 – 1973 роки) – централізоване управління розвитком державної інфраструктури наукових досліджень;

п'ятий (з 1973 року – по теперішній час) – автономний розвиток інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил США.

2. Інфраструктура наукових досліджень в інтересах збройних сил США досягла досконалості за рахунок адекватного реагування на стан інфраструктури наукових досліджень у державі та викликів; які виникали перед науковим забезпеченням збройних сил.

3. Ефективність наукового забезпечення збройних сил США досягається за рахунок:

децентралізації управління більшістю наукових програм (виконуються у видах Збройних сил); але право їх затвердження залишилося за Директором Управління НДДКР Міністерства оборони США; тобто; принцип децентралізації при виконанні НДДКР не виключає принципу централізації при плануванні НДДКР;

широким використанням технології управління проектами (безпосередньо керівництво науково-дослідними проектами і програмами розробки нових систем озброєння у Збройних силах США здійснюють Керівники проектів);

ефективної діяльності систем постійних і тимчасових науково-консультаційних позаштатних рад і груп; які забезпечують можливість залучати велику кількість вчених й фахівців університетів і наукових структур промисловості до розробки науково-технічної політики у військовій сфері;

виконання військових НДДКР; що забезпечується розгорнутою ефективною системою науково-технічної інформації; основним центром якої є Документальний центр Міністерства оборони.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII “Про наукову і науково-технічну діяльність”.

2. *Борисов В.В.* Пентагон и наука / Борисов В.В. – М.: Воениздат; 1975. – 192с.

3. *Карпов В.* Система программного развития вооружений США / Карпов В.; Анютин Ю. – М.: “Зарубежное военное обозрение”; – 1988. – № 4. – С. 7–14.

4. *Выборнов С.* Управление перспективных исследований проектов Министерства обороны США и технологии двойного назначения / Выборнов С. – М.: “Зарубежное военное обозрение”; – 1993. – № 10. – С. 19–23.

5. Новые принципы планирования разработки систем оружия в министерстве обороны США. – М.: ЦАГИ “Техническая информация”; – 1983. – № 4. – С. 18–22.

6. О внедрении в министерстве обороны США усовершенствованного процесса разработки и закупки систем оружия. – М.: ЦАГИ “Техническая информация”; – 1983. – № 4. – С. 23–24.

7. Черков С. Подходы к формированию военной научно-технической политики США / Черков С. – М.: “Зарубежное военное обозрение”; – 1991. – № 1. – С. 16–20.

8. Спиридонов Т.В. Инфраструктура системы создания военной техники в США // Вооружение и экономика. – 2012. – № 2 (18) – С. 83–89.

9. Николаев А.Е. Научно-технологичная программа министерства обороны США: вопросы организации; планирования; управления // Вооружение и экономика. – 2012. – № 5 (21) – С. 65–77.

А.В. Сафронов; доктор технических наук;
профессор;

Г.В. Капосльоз; кандидат психологических наук;
старший научный сотрудник;

Е.С. Мельниченко

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ИНТЕРЕСАХ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ США

В статье рассмотрено наиболее важные этапы создания инфраструктуры научных исследований в интересах вооруженных сил США; а именно: органов управления научными исследованиями и всестороннего их обеспечения; научно-исследовательских учреждений и подразделений (административных единиц; которые объединяют исполнителей научных исследований).

Ключевые слова: инфраструктура научных исследований; органы управления; научно-консультативные органы; органы научно-технической информации; научно-исследовательские организации.

O. Safronov; Doctor of Technical Sciences;
Professor;

G. Kaposlyoz; Candidate of Psychological Sciences;
L. Melnichenko

National University of Defense of Ukraine
named after I. Chernyakhovsky

FEATURES OF FORMING OF INFRASTRUCTURE OF SCIENTIFIC RESEARCHES ARE IN INTERESTS OF THE ARMED FORCES OF THE USA

The article describes the most important stages of creating a research infrastructure in the interests of the armed forces of the United States; namely the formation of bodies of scientific research management and General support; research institutions and units (administrative units; uniting performers of scientific research).

Keywords: research infrastructure; the management bodies; scientific Advisory bodies; scientific and technical information; scientific and research institutions

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті проаналізовано актуальні комунікативні стратегії навчання англomовній суспільно-політичній лексиці (сучасні технології навчання “у співпраці” на основі графіко-візуальної стратегії; прийоми рольових ігор; виступів (брифінгів); інтерв’ю; дискусій (дебатів); переговорів; проектів; навчання аргументуванню та контраргументуванню; навчання оцінюванню певних предметів (подій чи явищ); англomовний політичний дискурс тощо); які апрікуються на заняттях зі слухачами Воєнно-дипломатичної академії (ВДА) із врахуванням їх майбутньої фахової діяльності. Застосування вищезазначених комунікативних стратегій навчання викликане необхідністю формування ключових комунікативних компетенцій магістрів військового управління в міжнародних відносинах (МВУМВ) та здійснюється з позиції системно-діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів.

Ключові слова: суспільно-політична лексика; графіко-візуальна стратегія; рольові ігри; прийоми; проекти; політичний дискурс.

Постановка проблеми. На сучасному етапі викладання іноземних мов у ВНЗ України спостерігається значне зростання інтересу до суспільно-політичної лексики у зв’язку зі зростаючою інтенсивністю міжнародних контактів та політикою інтеграції України в європейський та світовий політичний; економічний і соціальний простір. Важливість вивчення іноземної суспільно-політичної лексики у ВДА викликана необхідністю формування ключових комунікативних компетенцій слухачів – майбутніх МВУМВ; головними з яких є загальнокультурні; інформаційні; особистісні. Враховуючи той чинник; що сучасна англomовна суспільно-політична лексика відображає політичні процеси та соціально-політичні; економічні й ідеологічні трансформації в суспільстві в цілому; робота з матеріалами суспільно-політичного характеру також допомагає пов’язати навчальний матеріал з реальними подіями; що відбуваються в світі та в країні; оптимізуючи таким чином досягнення практичних і освітніх цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику стратегій навчання іноземній суспільно-політичній лексиці у ВНЗ висвітлено в працях Н. Безпалової [1]; Ю. Брітана [2]; Н. Гейко [3]; М. Нарійчук [4]; Г. Трапезникової та Ф. Хабібুলліної [5]; А. Чудінова [6] тощо. Однак іншомовна підготовка МВУМВ у зазначеному аспекті є одним із малодосліджених питань сучасної педагогіки у зв’язку з різними підходами та практичною відсутністю цілісної системи таких фахівців.

Метою статті є визначення основних комунікативних стратегій викладання курсу англomовної суспільно-політичної лексики майбутнім МВУМВ на основі врахування у навчально-виховному процесі їх майбутньої фахової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Суспільно-політичні матеріали; що використовуються на заняттях зі слухачами ВДА; є різноманітними в стилістичному і жанровому відношенні. У загальних рисах їх можна розділити на 3 групи: 1) документально-ділові матеріали (конституції і законодавчі акти); 2) інформаційно-описові матеріали (інформаційні замітки; довідкові матеріали; історичні описи та огляди); 3) публіцистичні матеріали у вузькому сенсі слова (промови; статті). При відборі матеріалів доцільно керуватися критеріями:

автентичності; актуальності; критерієм градації труднощів; що виникають при сприйнятті і розумінні іншомовних текстів; мовної та смислової доступності тексту; критерієм представленості соціокультурної інформації у тексті; критерієм якості звукового та візуального оформлення; у випадку коли беруться для вивчення тексти теленовин.

При викладанні курсу суспільно-політичної лексики у ВДА доцільним є використання сучасних технологій навчання “у співпраці” на основі графіко-візуальної стратегії; розробленої методистами США [7].

“Співпраця” розглядається як метод навчання; який передбачає сукупність деяких прийомів; об’єднаних загальною логікою пізнавальної та організаційної діяльності слухачів; яка допомагає реалізувати основоположні принципи цього методу.

Серед найбільш цікавих і продуктивних варіантів методу навчання “у співпраці” з використанням графіко-візуальних стратегій; побудованого на основі американської версії; можна назвати такі графіко-візуальні організатори як: 1) діаграму Венна (A Venn Diagram); 2) роботу зі словами (A Way with Words); 3) підйом і падіння: аналіз оповідання (Rise and fall: Story Analysis Chart); 4) карту павука (A Spider Map); 5) піраміду характеру (Character Pyramid) [5; с. 208–211].

Поряд з використанням “графіко-візуальної стратегії” слід; по можливості; пропонувати слухачам завдання; які передбачають самостійне визначення ролі кожного з них у виконанні спільного завдання; а також самостійний контроль правильності його виконання.

На завершальному етапі доцільно запропонувати серію творчих завдань: рольові ігри; інтерв’ю; дискусії (дебати) після перегляду фрагменту новин або фільму); переговори; підготовку різних проектів з використанням комп’ютерної презентації тощо.

Для розвитку навичок говоріння слід використовувати *прийом рольових ігор і виступів (брифінгів)*. Відповідно рольові ігри та виступи (брифінги) є навчальними завданнями; які застосовуються в межах цього прийому. Рольова гра є моделлю фахового суб’єкт-суб’єктного спілкування; в якій мовленнєва та немовленнєва поведінка тісно переплітаються. Кожна рольова гра має складатись із таких компонентів:

Обстановка обставини – це умови; за яких має відбуватися міжособистісна взаємодія. Важливо; щоб обставини обстановки були якомога наближені до обставин обстановки в реальних ситуаціях фахового спілкування. Для цього потрібно; щоб імітувалися умови спілкування; які в реальній фаховій діяльності є; як правило; складними або навіть екстремальними.

завдання – це проблема; яку пропонується розв’язати в процесі міжособистісної взаємодії. Завдання має бути комунікативно вмотивованим; проблемним; тобто таким; що вносить у рольову гру елементи несподіваності; потребує негайної реакції від суб’єктів спілкування; стимулює учасників гри до пошуку нових шляхів вирішення фахових завдань.

розподіл ролей – це розділ рольової гри; в якому чітко вказується; хто і які ролі виконуватиме. Наявність ролей у грі є обов’язковою. Ролі мають бути такими; які слухачі виконуватимуть у реальній фаховій діяльності. Важливо; щоб слухачі змогли адекватно зрозуміти свою роль; вжитися в неї та якомога краще її зіграти.

Як варіанти рольових ігор у нашій методиці застосовуються *інтерв'ю; дискусії (дебати); переговори*. Крім того; як вид навчального завдання також використовується *виступ (брифінг)*.

Під час дискусії (дебатів) необхідно поділити слухачів на дві чи більше підгрупи; призначити керівника кожної підгрупи та поставити перед ним спрямовуючі проблемні питання; почати дискусію (дебати) оголосивши тему (теми); дати висловитися представнику кожної групи (декільком представникам) щодо проблеми “за” і “проти”; надати їм можливість ставити запитання; заперечувати сказане опонентами та висловлювати аргументи для підтримання власної думки; підбити підсумки дискусії (дебатів) і закрити захід.

Переговори; як різновид рольової гри; являють собою усне монологічно-діалогічне мовлення (полілог); спрямоване на вироблення у слухачів навичок налагоджувати відносини із суб'єктами; які мають відмінну думку; відстоювати свою позицію (позицію держави; певної групи людей) та заперечувати їх аргументи; переконувати їх для досягнення компромісу (домовленості).

Слід також розглянути прийоми; які складають метод формування продуктивного уміння говоріння. Вони передбачають формування у майбутніх МВУМВ здатності і готовності самостійно здійснювати власні усні висловлювання на абстрактні теми на рівні декількох абзаців (розгорнутого дискурсу) з метою пояснення; детального роз'яснення чи логічного підтримання окремих позицій (власної думки; думок інших людей; офіційної позиції держави тощо); заперечення та уточнення окремих деталей; пояснення; обґрунтування та оцінювання певних подій та явищ; припущення (гіпотезування); розроблення рекомендацій; пропозицій; порад; домовленостей; переконання та навіювання для реалізації певних дій; а також пристосування цих висловлювань до будь-якої аудиторії слухачів.

Приєм навчання аргументуванню та контраргументуванню передбачає систему операцій; спрямованих на те; щоб навчити слухачів аргументуванню; що проявляється в постійному підкріпленні свого судження аргументами; яскравими прикладами; і контраргументуванню; яке проявляється в прагненні не залишати без заперечення жодного з доведень опонента на рівні декількох абзаців (розгорнутого дискурсу) на абстрактні теми монологічної та діалогічної форми. Приєм реалізується за допомогою навчальних завдань; в яких відпрацьовується розвиток таких навичок: підкріплення певного твердження за допомогою аргументів; заперечення певного твердження за допомогою аргументів; підкріплення та заперечення певного твердження за допомогою аргументів.

Приєм навчання оцінюванню певних предметів (подій чи явищ) включає в себе сукупність операцій; спрямованих на розвиток у слухачів навичок вираження свого ставлення (власної думки; думок інших людей; офіційної позиції держави тощо) до певного предмета (події чи явища) на рівні декількох абзаців (розгорнутого дискурсу) на абстрактні теми монологічної та діалогічної форми. Навчальні завдання спрямовані на розвиток таких навичок: висловлення певних емоцій щодо певних предметів (подій чи явищ); обміну думками чи враженнями; викладення власного бачення предмета (події чи явища); вираження позитивних та негативних аспектів (тенденцій) певного предмета (події чи явища).

Приєм навчання переконувати (домовлятися) являє собою сукупність операцій щодо розвитку навичок спонукати співрозмовника до виконання /

невиконання певних дій чи досягнення певних рішень (домовленостей) шляхом маніпулювання його свідомістю чи підсвідомістю на рівні декількох абзаців та розгорнутого дискурсу діалогічної форми на суспільно-політичні теми.

Вправою “*Діалоги*” передбачено розвиток навичок спонукати співрозмовника до виконання / невиконання певних дій чи досягнення певних рішень (домовленостей) шляхом маніпулювання його свідомістю чи підсвідомістю у форматі підготовленого діалогу. Вправа “*Ланцюжок (концентричні кола)*” має на меті спонукати співрозмовника до виконання / невиконання певних дій чи досягнення певних рішень (домовленостей) шляхом маніпулювання його свідомістю та підсвідомістю у форматі непідготовленого (спонтанного) діалогу.

Приєм навчання гіпотезуванню (припущенню) передбачає низку операцій; спрямованих на розвиток у слухачів навичок висловлювання щодо дії; яка могла б відбутися за певних умов (у різних часових формах); на рівні декількох абзаців (розгорнутого дискурсу) монологічної та діалогічної форми на суспільно-політичні теми. Вправа “*Гіпотеза*” має на меті розвиток у слухачів навичок висловлювання щодо гіпотетичної дії; а вправою “*Перефразування*” передбачено перефразування гіпотетичної дії (у різних часових формах).

Враховуючи той чинник; що майбутня фахова діяльність МВУМВ передбачає діалог між представниками широких соціальних прошарків і суспільних угруповань; а також державних і політичних інституцій; доцільним є навчання їх англомовному *політичному дискурсу* [4; с. 109 – 110]. У цьому контексті слід також зазначити; що розуміння політичного дискурсу розвиває не тільки здатність до міжкультурного спілкування; а й здатність орієнтуватися в інформаційному потоці; визначати його змістовну щільність; оперативно диференціювати змістовні одиниці. Формування знань; умінь і навичок політичного дискурсу можливе на основі іншомовних політичних текстів; відеоматеріалів; теленовін; що є важливим засобом розвитку іншомовних лінгвістичної та соціокультурної компетенцій.

Навчання розумінню політичного дискурсу має здійснюватися на основі принципів комунікативної; культурно-орієнтованої; когнітивно-дієвої та особистісно-дієвої спрямованості; які є характерними для комунікативного і низки культурно-орієнтованих підходів.

Методика навчання розумінню політичного дискурсу на прикладі політичних текстів допускає інформаційно-орієнтовний; формуючий та мовний етапи.

При роботі з фрагментом оригінального іншомовного відеоматеріалу слід притримуватися наступної схеми сприйняття:

підготовка слухачів до сприймання відеоматеріалу; формулювання інструкцій (конкретних завдань; які орієнтують на цілеспрямоване і свідоме розуміння інформації та активізацію фонових знань слухачів (Pre-viewing activities);

презентація відеофрагменту (Viewing activities): зосередження на головному змісті та візуальних деталях;

контроль розуміння (Post-viewing activities): включає відповіді на запитання щодо розуміння змісту; передбачення подальшого розвитку подій; залучення слухачів до практики у мовленні через обговорення або рольову гру [2; с. 39].

На наш погляд; досить ефективним для відпрацювання і закріплення писемних лексико-граматичних вмінь є застосування *прийому проектів*; який передбачає творчу індивідуальну та спільну навчально-пізнавальну діяльність слухачів; що спрямована на досягнення результату з розв'язання певного фахового завдання; пов'язаного із складанням документів (матеріалів) з метою виконання поставлених завдань.

Усі проекти; які слухачі мають виконати; моделюють умови; максимально наближені до реальних. Перед їх виконанням викладачеві доцільно відпрацювати зі слухачами структуру та вимоги до складання документів (матеріалів). З цією метою рекомендується продемонструвати зразки реальних документів (матеріалів) та ознайомити з їх структурою і вимогами до відпрацювання. Організація і виконання проектів відбувається на таких етапах:

- розподіл слухачів у групи (підгрупи; пари);
- призначення старших у групах (підгрупах; парах);
- забезпечення учасників додатковою інформацією;
- розподіл завдань між учасниками;
- розміщення учасників в аудиторії [8; с. 16 – 17].

Прикладом застосування прийому проектів; який апріорно застосовується у ВДА; може бути проект “Дипломатичні та службові документи (матеріали)”; метою якого є розвиток навичок складання документів чи інших письмових матеріалів (прохання на отримання дозволу; особистої ноти; пам'ятної записки; листа-подяки; листа-повідомлення тощо); які містять опис; викладення фактів; інструкції (рекомендації) для забезпечення офіційного представництва військового відомства України в англійськомовних країнах.

Висновки. Таким чином; методика викладання курсу англійської суспільно-політичної лексики у ВДА має свої особливості; пов'язані з мовним і мовленнєвим матеріалом; необхідним для засвоєння відповідно до програмних вимог. На сучасному етапі актуальним є застосування різних комунікативних стратегій навчання з позиції системно-діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів; а також ситуативних; проблемних; творчих завдань; різних вправ; які спонукають слухачів до активної пізнавальної діяльності з опорою на їх життєвий досвід та розвивають їх комунікативні навички.

Необхідність розвитку здатності МВУМВ до міжкультурного спілкування та їх готовності відповідати вимогам сучасного світу зумовлює перспективність подальшого дослідження та розробки нових компліментарних методик викладання курсу суспільно-політичної лексики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перевод и реферирование общественно-политических текстов. Английский язык: учебное пособие / [Беспалова Н. П.; Котлярова К. Н.; Лазарева Н. Г.; Шейлеман Г. И.]. – [4-е изд.] – М.: Изд-во РУДН. 2004. – 126 с.
2. Британ Ю.В. Використання відеоматеріалів для формування соціокультурної компетенції студентів першого курсу мовних спеціальностей / Ю.В. Британ; Т.В. Приходько // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Шевченка. Серія “Педагогічні науки”. – Вип. 63. – 2009. – С. 37 – 41.
3. Гейко Н. Опыт обучения общественно-политическому переводу / Н. Гейко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://grani2.kznscience.ru/participants/sekcija1/GeykoNR/>.
4. Нарійчук М. Англійський політичний дискурс і міжкультурна комунікація: лінгводидактичний аспект / М. Нарійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irbis->

nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?

C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nznuoaf_2013_33_35.pdf.

5. Трапезникова Г. Графико-визуальная стратегия обучения общественно-политической лексике в ВУЗе в условиях введения ФГОС / Г. Трапезникова; Ф. Хабибуллина // Fundamental research. – 2014. – №8. – С. 207 – 2011.

6. Чудинов А.П. Политическая лингвистика: учеб. пособие. / А. П. Чудинов – М.: Изд-во Флинта “Наука”; 2006. – 254 с.

7. Marcia L. Engage the Brain: Graphic Organizers and other Visual Strategies / L. Marcia – Corwin Press.com.; 2008. – 96 p.

8. Вопросы стимулирования иноязычной устной речи в ВУЗе: [межвуз. сб. науч. трудов / отв. ред. Т.Ф. Векшина]. – Ульяновск: Ульяновский ГПИ им. И.Н. Ульянова. – 1985. – 107 с.

И.М. Семеняко; кандидат политических наук
Военно-дипломатическая академия
имени Евгения Березняка

КОММУНИКАТИВНЫЕ СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ВОЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

В статье проанализированы актуальные коммуникативные стратегии обучения англоязычной общественно-политической лексике (современные технологии обучения “в сотрудничестве” на основе графико-визуальной стратегии; приемы ролевых игр; выступлений (брифингов); интервью; дискуссий (дебатов); переговоров; проектов; обучение аргументированию и контраргументированию; обучение оцениванию определенных предметов (событий или явлений); англоязычный политический дискурс и т.п.); которые применяются на занятиях со слушателями ВДА с учетом их будущей профессиональной деятельности. Применение вышеуказанных коммуникативных стратегий обучения вызвано необходимостью формирования ключевых коммуникативных компетенций будущих магистров военного управления в международных отношениях и осуществляется с позиции системно-деятельностного и личностно ориентированного подходов.

Ключевые слова: общественно-политическая лексика; графико-визуальная стратегия; ролевые игры; приемы; проекты; политический дискурс.

I. Semeniako; Ph.D. in Political Science
Military-Diplomatic Academy
named after Yevheniy Berezniak

COMMUNICATIVE STRATEGIES OF TEACHING SOCIAL- POLITICAL VOCABULARY TO FUTURE MASTERS OF MILITARY MANAGEMENT IN FOREIGN AFFAIRS

In the article the current communicative strategies of teaching English social-political vocabulary are analyzed (modern teaching technologies “in cooperation” based on graphical-visual strategy; role playing techniques; public speeches (briefings); interviews; discussions (debates); negotiations; projects; argumentation and dispute; evaluation of certain objects and events; English political discourse etc.). The mentioned before strategies are applied at English lessons in Military-Diplomatic Academy with regard to the students’ future professional activity. The application of these communicative strategies is carried out due to the necessity of forming key communicative competences of the students and implemented from the perspective of system-activity and personality oriented approaches.

Keywords: social-political vocabulary; graphical-visual strategy; role playing; techniques; projects; political discourse.

Р.М Серветник; кандидат педагогічних наук;
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ АД'ЮНКТІВ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито формування компетентісного підходу підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у вищому військовому навчальному закладі.

Ключові слова: компетентісний підхід; професійна компетентність; підготовка ад'юнктів – майбутніх військових педагогів.

Постановка проблеми. Реформи, які відбуваються у вищій освіті і набули загально державного характеру; адже необхідно усвідомлювати, що рівень вищої освіти країни визначає її подальший майбутній розвиток. Саме зараз час прийняти необхідні заходи та управлінські рішення по реалізації даного твердження. Особливе місце тут необхідно відвести формуванню компетентісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ); активно використовуючи комплексність і принцип безперервності. При цьому важливо орієнтуватися не тільки на підготовку військового фахівця; який відповідає певним вимогам; а на створення особистості; яка здатна до самовдосконалення і саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї впровадження компетентісного підходу у педагогічній діяльності через активізацію пізнавального інтересу; особистісний розвиток; самоосвітню діяльність його суб'єктів представлені у працях Ш. Амонашвілі [1]; І. Зязюна [2]; О. Овчарук [3]; В. Кремень [4]. Різні аспекти цієї проблеми стали предметом наукових дослідження І. Бондаренко; М. Васильєвої; С. Вітвицької; О. Вознюк; І. Дроздової; О. Дубасенюк; А. Журавльова; С. Козак; М. Левківського; А. Маркової; Г. Мельниченко; Г. Мухамедзянової; О. Палій; О. Пометун; Л. Пуховської; С. Савельєвої; Н. Саєнко; Н. Тализіної. Компетентісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження І. Драча; І. Бабина; П. Бачинського; Н. Бібік; Г. Гавришак; І. Гудзик; Н. Дворнікової; Я. Кодлюк; О. Локшиної; С. Ніколаєнко; О. Пометун; І. Родигіна; О. Савченко; О. Садівник; Л. Сень; С. Сисоєвої; О. Ситник; Г. Терещук; С. Трубачевої; Н. Фоменко та ін.

Звернення уваги науковців до формування компетентісного підходу до підготовки особистості зумовлено:

переходом світової спільноти до інформаційного суспільства; де пріоритетним вважається не просте накопичення знань та предметних умінь і навичок (мета так званої “знаннєвої педагогіки”); а й формування уміння вчитися; оволодіння навичками пошуку інформації; здатності до самонавчання упродовж життя; де ці новоутворення стають визначальною сферою професійної діяльності людини [3];

особливою актуалізацією глобалізації усіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства в умовах загально цивілізаційних тенденцій сучасного світу; що вимагає від вищої школи надати молодій людині елементарні можливості інтегруватися в різні соціуми; самовизначатися в житті; активно діяти; бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці [4; с. 6–7].

Метою статті є визначення сутності компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у ВВНЗ на сучасному етапі реформування та розвитку системи вищої військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших особливостей вищої освіти є зростання значення компетентності фахівця – військового професіонала. Сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим; а й; компетентним. Компетентність допомагає ефективно вирішувати різноманітні завдання; які стосуються професійної діяльності ад'юнкта – майбутнього військового педагога. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим; що він:

реалізує набуті знання; уміння та навички у своїй професійній діяльності;
завжди саморозвивається та виходить за межі спрямованості своєї професійної діяльності;

вважає свою обрану професію великою цінністю.

У науковому розумінні поняття “підхід” тлумачиться як вихідна позиція; що складає основу дослідницької діяльності. Ідеєю компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів під час їх навчання у ВВНЗ є компетентнісно-орієнтована освіта; яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів професійної діяльності; завдяки яким особистість успішно реалізує себе в процесі своєї професійної діяльності.

Як зазначає І.А. Зязюн; “головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості; готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля; що володіє багатофункціональними компетентностями” [5; с. 13].

Зазначимо; що науковці по-різному тлумачать поняття компетентнісного підходу. Н. Бібік наголошує на необхідності переходу підготовки до професійної діяльності “з процесу на результат в діяльнісному вимірі; забезпечення спроможності особистості відповідати новим запитам та вимогам суспільства; мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем; пошуку свого “Я” у професії” [3; с. 47].

На думку Л. Коваль; у професійно-педагогічній освіті перехід на компетентнісно-орієнтовану підготовку розглядається в двох аспектах. По-перше; відбувається модернізація змісту вищої освіти; що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття відповідних компетентностей. По-друге; постає потреба навчити ад'юнктів – майбутніх педагогів цілеспрямовано формувати в них ключові та предметні компетентності [6; с. 46].

В. Химинець поняття “компетентнісний підхід” розуміє як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових; основних) і

предметних компетентностей особистості. Характеристика компетентнісного підходу до професійної діяльності ад'юнкта має сформуватись у процесі підготовки у ВВНЗ і включає знання; вміння; навички; ставлення; досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [7].

На думку Н. Нагорної; компетентнісний підхід до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у ВВНЗ; ставить на перше місце не поінформованість а вміння розв'язувати проблеми; що виникають у пізнавальній; технологічній і психічній діяльності; у сферах етичних; соціальних; правових; професійних; особистих взаємовідносин. З огляду на це; зазначений підхід не зводиться до знаннєво-орієнтованого компонента; а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем; виконання ключових функцій; соціальних ролей; компетенцій [8].

Водночас у системі компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у ВВНЗ нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Перевагу слід віддати тим із них; які містять комунікативно-ситуативні завдання; що вимагають залучення досвіду професійної діяльності; наближені до життя; майбутньої професійної діяльності; стимулюють їхню активну мисленнєву діяльність.

Компетентнісний підхід; все більше орієнтується на “вільний розвиток”; високу культуру; творчу ініціативу; самостійність; мобільність майбутніх спеціалістів; що вимагає якісно нового підходу до формування майбутнього військового професіонала. Випускнику ад'юнктури університету доведеться в оптимальні терміни реалізувати певні професійні проекти; йдеться про знання; вміння та навички – про їхню компетенцію та компетентність [7].

І. Пометун розглядає компетентність як спеціальним шляхом структуровані набори знань; умінь; навичок; спроможностей й ставлень; що дозволяють майбутньому фахівцю визначити; тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту проблеми; що є характерними для спрямованості професійної діяльності. Якщо сфера життя; в якій особистість відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто компетентною); є достатньо широкою; йдеться про так звані “ключові” чи життєві компетентності. Якщо ж компетентність поширюється на вузьку сферу; наприклад; у межах певної наукової дисципліни; то необхідно говорити про предметну чи галузеву компетентність. Сформовані компетентності; особистість використовує за потреби; залежно від умов і необхідності щодо здійснення різних видів діяльності. Компетентна особистість застосовує ті стратегії; які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань... Отже; рівень компетентності є рівнем діяльності; необхідним і достатнім для мінімальної успішності в досягненні результату [3; с. 18].

Дотримуючись компетентнісного підходу до підготовки ад'юнкта – майбутнього військового педагога; В. Химинець стверджує; що вміє вчитися той; хто: усвідомлює мету своєї діяльності; мотивований до ефективної діяльності; вміє організувати свою діяльність; вміє відібрати потрібні знання; працює за обґрунтованим планом; який веде до поставленої мети; вміє

здійснювати моніторинг і самоконтроль цієї діяльності; усвідомлює свою діяльність і прагне до її вдосконалення [7].

О. Савченко [9]; зазначає; що ключові компетентності у вищому навчальному закладі (ВНЗ) мають рухливу структуру; залежать від пріоритетів суспільства; цілей освіти; особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі. Вибір найважливіших загальних компетентностей (ключових) має відбуватися на фундаментальному рівні; з урахуванням актуальних світоглядних ідей щодо суспільства й особистості та їх взаємодії.

Л. Хоружа [10] наголошує; що нині сутність поняття “ключові компетентності” передбачає формування певних навичок для життя й діяльності в суспільстві. За своїми базовими характеристиками: універсальність; відкритість; відповідність потребам простору і часу; – компетентнісний підхід до професійної діяльності дає змогу здійснювати підготовку ад’юнктів – майбутніх військових педагогів на всіх рівнях протягом життя. Реалізація цих ключових компетентностей; здійснення відповідного моніторингу якості освіти в європейських країнах відбувається поступово; науково обґрунтовується; супроводжується широким обговоренням фахівців і педагогічної громадськості.

Українські вчені зробили значний внесок у розроблення проблеми компетентнісного підходу. За результатами діяльності українських науковців і практиків; досліджено теоретичні й прикладні питання реалізації компетентнісного підходу в освіті України; які реалізовані у нормативно-правових документах щодо реформування системи підготовки учасників освітнього процесу вітчизняних ВНЗ.

Так освітньо-наукова програма ад’юнктури ВНЗ (наукової установи) має включати не менше чотирьох складових; що передбачають набуття ад’юнктом таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей); за якою (якими) ад’юнкт проводить дослідження; зокрема засвоєння основних концепцій; розуміння теоретичних і практичних проблем; історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю; оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить не менш як 12 кредитів ЄКТС);

оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями; спрямованими на формування системного наукового світогляду; професійної етики та загального культурного кругозору (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить чотири - шість кредитів ЄКТС);

набуття універсальних навичок дослідника; зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою; застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності; організації та проведення навчальних занять; управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень; реєстрації прав інтелектуальної власності (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить не менш як шість кредитів ЄКТС);

здобуття мовних компетентностей; достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі; а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності (рекомендований обсяг такої навчальної складової становить шість - вісім кредитів ЄКТС [11].

Реалізовано положення; що встановлює право академічної мобільності[12]. Право на академічну мобільність може бути реалізоване на підставі міжнародних договорів про співробітництво в галузі освіти та науки; а також може бути реалізоване вітчизняним учасником освітнього процесу з власної ініціативи; підтриманої адміністрацією вітчизняного ВНЗ (наукової установи); в якому він постійно навчається або працює; на основі індивідуальних запрошень та інших механізмів. За місцем реалізації права на академічну мобільність вона поділяється на:

внутрішню академічну мобільність – академічна мобільність; право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у ВНЗ (наукових установах) – партнерах в межах України;

міжнародну академічну мобільність – академічна мобільність; право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у ВНЗ (наукових установах) – партнерах поза межами України; а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних ВНЗ (наукових установах). Основними видами академічної мобільності є:

ступенева мобільність – навчання у ВНЗ; відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу; з метою здобуття ступеня вищої освіти; що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше ВНЗ;

кредитна мобільність – навчання у ВНЗ; відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу; з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей; результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи); що будуть визнані у ВНЗ постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. При цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним. Формами академічної мобільності для ад'юнктів – майбутніх військових педагогів; є: навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування [11].

Розроблені методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти базуються на компетентісному підході і поділяють філософію визначення вимог до фахівця; закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії “Гармонізація освітніх структур в Європі” (Tuning Educational Structures in Europe; TUNING). Перелік компетентностей випускника включає: інтегральні (здатність розв’язувати комплексні проблеми в галузі професійної; у тому числі дослідницько-

інноваційної діяльності; що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики); загальні (з урахуванням рівня освіти) та спеціальні (фахові; предметні) компетентності (в межах яких здійснюється підготовка фахівців за регульованими професіями; за спеціалізаціями відповідно до професійних стандартів; затверджених у встановленому порядку; можливим є наведення окремих переліків компетентностей для спеціалізацій) [13].

Чим вищим є рівень сформованих спеціальних компетентностей; тим менш проблемним буде включення в професійну діяльність та подальше професійне вдосконалення.

Висновки. У сучасних умовах реформування військової освіти; компетентнісний підхід до професійної діяльності ад'юнкта – майбутнього педагога під час підготовки у ВВНЗ визначається здатністю вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду. Основою процесу підготовки ад'юнкта у ВВНЗ до професійної діяльності стали такі дидактичні ідеї: індивідуального підходу; адекватності професійної спрямованості підготовки ад'юнктів; цілісності фахової підготовки; стимулювання розвитку інтелектуального та творчого потенціалу.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у з'ясуванні тих життєвих і професійних компетентностей; які необхідні майбутнім військовим педагогам для належного здійснення професійної діяльності; а також визначенню шляхів їх формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Амонашвили Ш.А.* Личностно-гуманная основа педагогического процесса: экспериментально-педагогическое исследование / Ш.А. Амонашвили. – Минск: Университетское; 1990. – 560 с. – (Университет – школе).
2. Зязюн І.А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння / І.А. Зязюн // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія; теорія; досвід; проблеми : зб. н. праць. – К.; Вінниця; 2000. – С. 4–7.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [текст] // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”; 2004. – 112 с.
4. *Кремень В.Г.* Нові вимоги до якісної освіти [текст] / В.Г. Кремень // Освіта України. – 2006. – № 45-46. – С. 6–7.
5. *Зязюн І.А.* Філософія поступу і прогнозу освітньої системи [текст] // Педагогічна майстерність: проблеми; пошуки; перспективи: [монографія] / І.А. Зязюн. – К.; Глухів: РВВ ГДПУ; 2005. – С. 10–18.
6. *Коваль Л.В.* Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія [текст] / Л.В. Коваль. – Донецьк: Юго-Восток; 2009. – 375 с.
7. *Химинець В.* Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
8. *Нагорна Н.В.* Формування у студентів понять компетентності й компетенції [текст] / Н.В. Нагорна // Виховання і культура. – 2007. – № 1-2 (11-12). – С. 266–268.
9. *Савченко О.Я.* Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О.Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С.; 2004. – С. 34–52.

10. Хоружа Л.Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї / Л.Л. Хоружа // Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка; 2007. – № 7. – (Серія “Психологія. Педагогіка”). – 202 с.

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 “Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>.

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року № 579 “Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність // Офіційний вісник України. – 2015 р. – № 66. Ст. 2183.

13. Науково-методична рада Міністерства освіти і науки України протокол №3 від 29.03.2016 року “Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/povidomlennya/2016/04/07/uvaga!-metodichni-rekomendacziyi-shhodo-rozroblennya>.

Р.М. Серветник; кандидат педагогических наук;
старший научный сотрудник Национальный
университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА К ПОДГОТОВКЕ АДЪЮНКТОВ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

В статье раскрыто формирования компетентностного подхода к подготовке адъюнктов – будущих военных педагогов в высшем военном учебном заведении.

Ключевые слова: компетентностный подход; профессиональная компетентность; подготовка адъюнктов - будущих военных педагогов.

R.M. Servetnyk; Candidate of pedagogic sciences;
senior research fellow
National Defence University of Ukraine named
after Ivan Cherniakhovsky

FORMATION OF THE COMPETENCY-BASED APPROACH TO THE POSTGRADUATES' TRAINING AT THE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The article deals with the formation of competency-based approach to the postgraduates' training – the future military teachers at the higher military educational institution.

Keywords: competency-based approach; professional competence; postgraduates' training – the future military teachers.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД

У статті розглянуто наукові підходи до розуміння поняття професійних компетенцій з психолого-педагогічної точки зору. Проведено аналіз наукових думок вчених щодо співвідношення понять компетентність і компетенція. Наголошено на складності; багатомірності та неоднозначності трактувань вказаних понять. Наводиться авторське трактування поняття професійної компетенції.

Ключові слова: компетентність; компетенція; професійні компетенції; ключові кваліфікації; студент; вищий навчальний заклад

Постановка проблеми. Специфіка психолого-педагогічних проблем сучасної освіти обумовлена необхідністю набуття майбутнім фахівцем професійного досвіду практичної діяльності ще під час навчання у вищому навчальному закладі. Формування професійних компетенцій майбутнього спеціаліста нині вимагає від навчального закладу принципово нового підходу: інтеграції професійної освіти; практичної діяльності та нових інформаційних технологій.

В умовах; коли вимоги та потреби ринку інтелектуальної праці швидко змінюються; система професійної освіти повинна надавати можливість студентам отримувати не тільки теоретичну; але й ґрунтовну практичну професійну підготовку.

На наш погляд; таким вимогам має відповідати сучасна парадигма підготовки фахівців; що об'єднує використання у навчальному процесі нових інформаційних технологій; формування творчої особистості студента на основі оновлення змісту професійної освіти за допомогою нових навчальних програм та ґрунтовної практичної підготовки майбутніх фахівців.

Включення до професійної освіти (крім знань; умінь і навичок) нових освітніх термінів – компетентностей; компетенцій; ключових кваліфікацій обґрунтовано у працях відомих європейських науковців ще у середині 80-х років ХХ сторіччя. Нині проблема підготовки конкурентоспроможних спеціалістів; здатних до сприйняття та використання на практиці нових наукових ідей; технічних інструментів та методів сучасного виробництва; особливо актуальна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема компетентності як багатомірного феномена ґрунтовно досліджена у роботах зарубіжних вчених С. У. Гончаренко; В. П. Бездухова; О. М. Дахіна; Б. Д.Ельконіна; А. К. Маркова.

Питання професійної підготовки на основі компетентнісного підходу розглянуто у працях українських вчених І. А. Зимової; Н. В. Костенко; В.Л. Осовського; О.І. Пометун та інших [1; 2; 6].

Використання технічних засобів навчання на базі нових інформаційних технологій; використання засобів мультимедіа; створення педагогічних програмних засобів обґрунтовано в роботах Ю. К. Бабанського; С. Я. Батишева; В. П. Безпалько; В. Ю. Бикова; Б. С. Гершунського; В. М. Глушкова; Р. С.

Гуревича; М. Ю. Кадемії; М. І. Жалдака; В. М. Монахова; І. П. Підласого; С.О. Сисоєвої та інших відомих дослідників.

Мета дослідження. Розглянуто наукові підходи до розуміння поняття професійних компетенцій з психолого-педагогічної точки зору.

Виклад основного матеріалу. Терміни «компетенція» і «компетентність» широко використовуються останнім часом у дослідженнях; присвячених вихованню і навчанню у вищій школі. У той же час аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з цієї проблеми показує всю складність; багатовимірність та неоднозначність трактування самих понять «компетенція» і «компетентність».

Перш за все; відзначимо; що є два варіанти тлумачення співвідношення цих понять: вони або ототожнюються; або диференціюються. Згідно з першим варіантом; найбільш експліцитно представленому в Глосарії термінів ЄФТ (1997); компетенція визначається як:

здатність робити що-небудь добре або ефективно;

відповідність вимогам; що висуваються при працевлаштуванні;

здатність виконувати особливі трудові функції.

У рамках такого ототожнення цих понять (Л. М. Болотов; В.С. Ледньов; Н. Д. Нікандров; М. В. Рижаків) автори підкреслюють саме практичну спрямованість компетенцій: «Компетенція є сферою відносин; що існує між знанням і дією в людській практиці» [3].

Другий варіант співвідношення понять «компетенція» і «компетентність» сформувався в 70-х рр. в США в загальному контексті запропонованого Н. Хомським у 1965 р. поняття «компетенція» стосовно до теорії мови; трансформаційної граматики.

Н. Хомським було зазначено: «... ми проводимо фундаментальна відмінність між компетенцією (знанням своєї мови мовцем - тим; хто чує) і вживанням (реальним використанням мови в конкретних ситуаціях)» [8; с. 59]. Звернемо тут увагу на те; що саме «вживання» є актуальним проявом компетенції як «прихованого»; «потенційного». Вживання; за Н. Хомським; «насправді; в реальності пов'язане з мисленням; реакцією на використання мови; з навиками і т.д.; тобто пов'язано із самим мовцем; з досвідом самої людини».

Компетенція від латинського «competentia» – добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації; установи або особи [10].

Термін «компетенція» прийшов у педагогіку зі світу праці і підприємств. Як відзначають у своїх дослідженнях С.Є. Шишов та В.А. Кальней; «протягом останніх десятиліть цей світ значно відточив; заформалізував свої концепти і свою техніку оцінки та управління людськими ресурсами. Зіткнувшись з великою конкуренцією і зі швидкою зміною знань і технологій; світ підприємств направив зростаючі інвестиції в розвиток того; що часто називають „людським капіталом” [13].

У виробничій сфері значна частина професій і посад передбачає значний перелік (набір) компетенцій; які використовуються при наймі на роботу; підвищенні кваліфікації співробітників.

За логікою такого підходу компетенція розглядається як складова частина компетентності; що розуміється як інтегративна якість особистості

професіонала; яка включає не тільки уявлення про кваліфікацію; а й «освоєння соціально-комунікативних та індивідуальних здібностей; що забезпечують самостійність професійної діяльності» [13].

Слід зазначити; що у педагогічній літературі термін «компетентність» зустрічається у контексті досліджень професійної компетенції в галузі педагогічної діяльності.

В.А. Сластенін виділяє особистісну та професійну компетентність. Під професійною компетентністю автор розуміє єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності і характеризує її як професіоналізм; а особистісна компетентність зумовлює можливість реалізації професійної готовності людини в її соціальних діях [9].

Таким чином; стосовно професійної діяльності терміни компетентність і компетенція розглядається не як частина і ціле; а в основному як ідентичні й синонімічні категорії; причому; термін компетентність є найбільш усталеним; більш поширеним.

С.Є. Шишов визначає «компетенцію» як загальну здатність; засновану на знаннях; досвіді; цінностях; схильностях; які придбані завдяки навчанню. На його думку; компетенція не зводиться ні до знань; ні до навичок; ні до умінь; вона розглядається як можливість встановлення зв'язків між знаннями та ситуацією [13].

Інший; більш вузький; підхід пов'язаний з «прикладним» розумінням компетентності. Компетентність саме розглядається як володіння методами впливу на середовище; як сукупність знань; умінь і навичок; що дозволяють успішно виконувати завдання. Ряд вчених розуміють під компетентністю характеристику кінцевої мети навчання; інтегральне утворення у структурі моделі фахівця.

У психології перші спроби науково визначити поняття «компетентності» були зроблені у зв'язку з розвитком науки управління і досліджень суб'єктивних факторів управління.

Зокрема; А.Д. Нікіфоров у своїх працях розглядає компетентність у широкому і вузькому сенсі слова. Широке тлумачення при цьому включає методологічний принцип керівництва та управління; форму прояву свідомої громадської активності; елемент соціальної ролі керівництва.

У вузькому сенсі слова компетентність пов'язана з галузевою специфікою управлінської діяльності [5].

Ю.Ф. Майсурадзе [4] здійснив аналіз різних підходів до визначення компетентності та поділив їх на три основні групи:

- 1) визначення компетентності як знання справи; науки управління;
- 2) включення у зміст компетентності рівня освіти; досвіду роботи за спеціальністю; стажу роботи на посаді;
- 3) розгляд компетентності у взаємозв'язку знань і способів реалізації їх на практиці.

Власні роздуми з приводу визначення поняття «компетентність» призводять автора до необхідності розведення понять «компетентність» і «компетенція». Він визначає компетенцію як повноваження; а компетентність як характеристику носія цих повноважень. І приходять до висновку; що люди можуть бути наділені компетенцією; але при цьому

не мати компетентності. Тоді задача оптимізації управління; на думку автора; полягає у тому; щоб «привести у відповідність фактичну та офіційну компетентність».

М. Кяерст [8] також здійснив спробу розгляду компетентності в психологічній концепції вдосконалення управління. Він запропонував розглядати це поняття як складову наступних компонентів:

1. Передумови компетентності (здібності; талант; знання; досвід; умілість; освіта; кваліфікація тощо).

2. Діяльність людини (переважно робота) як процес (її опис; структура; характеристика; ознаки).

3. Результати діяльності (плоди праці; зміни в об'єктах діяльності; кількісні та якісні параметри результатів; а також зустрічаються в них зрушення).

Крім того; автор визначає кілька дефініцій; які розкривають зміст поняття компетентності.

Дефініція 1: Компетентність відображає інтелектуальну відповідність особи тим завданням; рішенням; яких є обов'язковими для працюючої на посаді людини.

Дефініція 2: Компетентність виражається в кількості і якості завдань; сформульованих і розв'язуваних особою на його основній роботі (на основному відрізку праці або в області основних його функцій).

Дефініція 3: Компетентність є одним з основних компонентів особистості або сукупністю відомих властивостей особистості; що обумовлюють успіх у вирішенні основних завдань.

Дефініція 4: Компетентність є системою відомих властивостей особистості; що виражається у результативності вирішених проблемних завдань.

Дефініція 5: Компетентність є одним із властивостей проявів особистості і полягає в ефективності вирішення проблем; що зустрічаються в сфері діяльності людини і які здійснюються в інтересах цієї організації».

Підхід до розгляду компетентності у зв'язку зі здатністю вирішувати проблемні ситуації має місце у Н.В. Яковлевої [14]. Автор визначає компетентність як рівень представленості в індивідуальній свідомості ієрархічної структури проблемних ситуацій діяльності і володіння методами їх вирішення.

В.В. Нестеров і А.С. Белкін у соціальному плані під компетентністю розуміють сукупність; перш за все; «знанневих компонентів у структурі свідомості людини; тобто систему інформації про найсуттєвіші сторони життя і діяльності людини; що забезпечують його повноцінне соціальне буття».

Висновки. Таким чином; у науковій літературі зустрічається розуміння компетентності як «поглибленого знання»; «стану адекватного виконання завдання»; «здібності до актуального виконання діяльності»; «ефективність дій». Значна частина дослідників пов'язує поняття «компетентність» насамперед зі здатністю; потенційною можливістю виконання певної діяльності.

Поняття «компетентність» може використовуватися на самих різних рівнях і; в залежності від цього; наповнюватися різним змістом. Компетентність має певні передумови; забезпечує діяльність людини і впливає на результати цієї

діяльності. Воно дуже різноманітне і може розглядатися за допомогою різних підходів.

Основні розбіжності вчених полягають у різних підходах до визначення інтегруючого компонента змісту поняття «компетентність». Одні таким компонентом вважають знання; вміння; навички; інші – «здатність і готовність особистості до діяльності»; треті поділяють змістовний і процесуальний компоненти компетентності.

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури; можна дати таке визначення поняття професійної компетентності – це особистісна характеристика індивіда; що відображає його здатність використовувати універсальні способи діяльності; заснована на сукупності наукових знань у конкретних життєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Зимова І.А.* Ключові компетенції – нова парадигма результату освіти / І.А. Зимова / Вища освіта сьогодні. – 2003. – № 5. – С. 35 – 41.
2. *Костенко Н.В.; Оссовський В.Л.* Цінності професійної діяльності / Н.В. Костенко; В.Л. Оссовський. – К.; 1996. – 251 с.
3. *Ледньов В.С.; Нікандров Н.Д.; Рижаків М.В.* Державні освітні стандарти в системі загальної освіти: теорія і практика / Ледньов В.С.; Нікандров Н.Д.; Рижаків М.В. – М.; 2002. – 96 с.
4. *Майсурадзе Ю.Ф.* Роль образования в повышении компетентности руководящих кадров // Научное управление обществом. – М.; 1976. – Вып.10. С. 277 – 298.
5. *Никифоров А.Д.* Управление качеством. Учебное пособие для вузов. – 2-е изд.; стереотип. – М.; Дрофа; 2006. – 719 с.
6. *Пометун О. І.* Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / Олена Іванівна Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: колективна монографія / За заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ; 2004. – С. 15 □ 24.
7. *Романенко Ю.А.* Сучасні педагогічні технології [Текст]: Навчально-методичний посібник / Ю.А. Романенко. – Донецьк: ДІСО; 2010. – 152 с.
8. *Сімен-Сіверська О.В.* Формування педагогічної компетентності фахівця соціальної роботи в процесі професійної підготовки у вузі: дис... канд. пед. наук / О.В. Сімен-Сіверська. – Ставрополь; 2002. – 215 с.
9. *Сластенин В.А.* Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин; И. Ф. Исаев; Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина . – М.: Издательский центр "Академия"; 2002. – 576 с.
10. *Словник-довідник з української лінгводидактики : Навчальний посібник / [кол. авторів за ред. М. Пентилюк]. – К. : Ленвіт; 2003. – 149 с.*
11. *Хуторской А.В.* Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 55 – 61.
12. *Шишов И.Г.; Агапов С.Е.* Компетентнісний підхід до освіти: примха чи необхідність? // Стандарти і моніторинг в освіті / Шишов И.Г.; Агапов С. Е. – К.; 2002. – С.58 – 62.
13. *Шишов С.Є.; Кальней В.А.* Моніторинг якості освіти в школі / Шишов С.Є.; Кальней В.А. – М.; 1999. – 147 с.
14. *Яковлева Н.В.* Психологічна компетентність та її формування в процесі навчання у вузі (на матеріалі діяльності лікаря): дис ... канд.психол. наук / Яковлева Н.В. – Ярославль; 1994. – 289 с.

О.А. Сушков; кандидат технических наук;
старший научный сотрудник
Институт уголовно-исполнительной службы

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ВИПУСКНИКОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ: ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Рассмотрены научные подходы к пониманию понятия профессиональных компетенций с психолого-педагогической точки зрения. Проведен анализ научных мнений ученых о соотношении понятий компетентность и компетенция. Отмечены сложность; многомерность и неоднозначность трактовать указанных понятий. Приводится авторская трактовка понятия профессиональной компетенции.

Ключевые слова: компетентность; компетенция; профессиональные компетенции; ключевые квалификации; студент; вуз

O.Sushkov; Ph.D.; senior researcher
Institut penitentiary service

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE GRADUATES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL APPROACH

The scientific approaches to understanding the concept of professional competencies with psychological and pedagogical point of view. The analysis of the scientific opinion of scientists that the concepts of competence and competency. Noting the complexity; multidimensionality and ambiguity of interpretation of these concepts. We present the author's interpretation of the concept of professional competence.

Keywords: competence; competency; professional competence; key qualifications; student; institution of higher education

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються особливості вищої військової освіти як важливого чинника обороноздатності держави в системі національної освіти.

Ключові слова: вища військова освіта; система освіти; військова школа.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства Збройні Сили України будуть і надалі залишатися найважливішою структурою в системі захисту національних інтересів держави.

Вища військова освіта – була; є; і буде залишатися стратегічним ресурсом соціально-економічного; культурного та духовного розвитку суспільства; поліпшення добробуту людей; забезпечення національних інтересів; національної безпеки; зміцнення міжнародного авторитету та іміджу нашої країни; створення умов для самореалізації кожної особистості. Вища військова освіта є специфічною складовою загальнодержавної системи вищої освіти. З нею пов'язане зміцнення обороноздатності держави; відтворення та нарощування кадрового потенціалу ЗС. Вона має відповідати сучасним вимогам щодо забезпечення якості підготовки військових фахівців на основі запровадження інновацій.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив; що питання фундаменталізації навчання у різних аспектах розглядали: Б. Гершунський (філософія освіти для ХХІ ст.); М. Нещадим; Ю. Приходько; А. Зельницький; В. Ягупов (питання військової освіти та професіоналізації військових фахівців); С. Гончаренко (фундаменталізація чи вузький професіоналізм в освіті); В. Гриншкун (фундаменталізація професійної освіти); В. Єфименко (методологічні проблеми фундаменталізації і гуманітаризації освіти); С. Казанцев (фундаменталізація змісту освіти); С. Клепко (змістові основи сучасного ідеалу та мети освіти для людини у ХХІ ст.); І. Левченко (передумови та особливості фундаменталізації освіти на сучасному етапі); В. Ледньов (сучасні підходи до змісту освіти); О. Новиков (постіндустріальна освіта); А. Хуторської (загальні підходи до модернізації змісту освіти) та ін. Питанням професіоналізму і професійної компетентності в останні десятиріччя надається значна увага з метою знаходження завершеної теорії формування фахівця-професіонала. Але в більшості випадків дослідники обмежувалися вивченням набору професійно-значущих якостей; шляхів їх формування і оцінки; досліджень професійної спрямованості; наголошували на безперервному самовдосконаленні особистості протягом життя тощо.

Виклад основних результатів дослідження. Сучасні умови характеризуються все більш зростаючими вимогами до військового фахівця; якому потрібен синтез багатьох знань; здатність до адаптації і уміння працювати в умовах життя; які постійно змінюються та ускладнюються. Тому робиться акцент на поєднанні у майбутнього фахівця професійної компетенції і професійної мобільності; що у свою чергу викликає необхідність підвищення якості вищої освіти і внесення коректив у професійну підготовку військових кадрів. Найважливішими факторами; що визначають умови ефективної

підготовки майбутніх військових фахівців різних рівнів до своєї професійної діяльності; є зміст освіти; педагогічні технології; особистість викладача і організація освітньо-інформаційного середовища.

Головним завданням; яке стоїть перед вищою військовою школою; а рівно і перед ВНЗ є підготовка не просто фахівців; а професіоналів своєї справи. Такі особистості повинні володіти військово-професійними знаннями; високою професійною компетентністю; високою духовністю; морально-етичними переконаннями; загальною культурою; інноваційним характером мислення; системним підходом до аналізу складних виробничих ситуацій; особистостей; здібних до адаптації в складних сучасних ринкових умовах і з прагненням до вдосконалення себе; розвитку і реалізації особистісного потенціалу.

Сучасна парадигма як пріоритет вищої освіти розглядає орієнтацію на інтереси особистості; що адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку. Людина повинна використовувати освіту для свого духовного збагачення; аби бути здатною розвивати потенціал самого середовища. Тому в сучасному ВНЗ уже з першого курсу повинно культивуватися прагнення тих хто навчається до глибокого освоєння фундаментальних знань. Найважливішим компонентом нової освітньої парадигми є концепція фундаменталізації; яка трактує фундаментальність як категорію якості освіти й освіченості особистості [1; 3].

Зважаючи на інтеграційні тенденції розвитку науки необхідно підсилити зміст фундаментального складника освіти з тим; аби створити умови для здобуття широкої базової ґрунтовної освіти; що дозволяє досить швидко переключатися на суміжні сфери професійної діяльності. Значна частина вчених; які працюють над даною проблемою [3–6]; в той же час варто відмітити; щоб перехід до нової освітньої парадигми не зводився до простого збільшення термінів освіти або обсягів навчальних дисциплін. Йдеться про досягненні принципово нових цілей вищої освіти; що полягають у досягненні нового рівня освіченості окремої особистості та суспільства в цілому. Необхідним кроком до цього є створення фундаментальних навчальних курсів; багато в чому якісно відмінних за структурою і змістом від традиційних своєю спрямованістю на універсальні й узагальнені знання; на формування загальної культури і розвиток мислення; їх узгодження аж до створення єдиних циклів. Стара парадигма освіти в основному була парадигмою сциєнтизму; яка полягає в абсолютизації ролі науки в системі культури; в ідейному житті суспільства. Натомість нова освітня парадигма спрямована на формування компетентності; ерудиції; творчості та культури особистості [1; 3–6]. Нова парадигма не відмінняє попередню; вона як би поглинає пріоритети; що стали звичними; і проголошує вищу якість освіти. При цьому річ не в термінологічних відмінностях. Змінюються корінні підходи й ідеали системи освіти. На зміну тому; кого навчають; як більш-менш пасивному об'єкту освітньої дії приходить той; хто навчається; як активний суб'єкт [1; 4–6]; що здобуває освіту. Вимоги до фахівця; змісту і процесу його підготовки повинні мати характер; що випереджає; порівняно з теорією і практикою.

Реформування системи підготовки військових фахівців для ЗС України здійснювалося в умовах постійного перегляду поглядів на національну безпеку та оборону держави; принципів і напрямів підготовки держави до збройного захисту національних інтересів; відсутності чітких і стабільних параметрів щодо поточного та прогнозованого скорочення ЗС України; їх завдань;

загальної та організаційно-штатної структури; кількості та обґрунтованості військово-облікових спеціальностей частин і підрозділів тощо. Пошуки напрямів і шляхів; розроблення програм; планів реалізації зазначених вище Концепцій реформування системи військової освіти; унаслідок невизначеності вихідних умов трансформації ЗС України; як правило; супроводжувалися недостатньою обґрунтованістю; суб'єктивними підходами; відсутністю експертної оцінки; що нерідко призводило до частих структурних змін у системі військової освіти; перегляду спеціалізацій; інтеграційних процесів з цивільною освітою; термінів підготовки військових фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і ланок управління; що; у кінцевому рахунку; дестабілізувало систему військової освіти; призводило до нераціонального розподілу та витрачання; і без того обмежених; матеріально-технічних і фінансових ресурсів. З метою чіткого визначення та розподілу сфер повноважень; оцінки ефективності дій і відповідальності у справі підготовки військових фахівців суперечності; на нашу думку; доцільно розглядати в двох аспектах впливу – зовнішньому та внутрішньому. Суперечності зовнішнього впливу – між: діючими концептуальними поглядами на розвиток військової освіти та сучасними тенденціями; притаманними функціонуванню світових цивільних і військових освітніх систем; сучасним станом управління системою військової освіти; заходами та результатами контрольно-коригувальних дій і науковими поглядами на складові та сутність процесу управління; існуючою мережею ВВНЗ; навчальних центрів і системним підходом до формування державного замовлення на підготовку військових фахівців для ЗС України (оптимізація переліку спеціалізацій; диверсифікація джерел поповнення); нормативними засадами інтеграції військової освіти з цивільною освітою та вимогами щодо якості теоретичної та практичної підготовки військових фахівців; передбаченим фінансовим; матеріально-технічним; інформаційним забезпеченням; оснащенням ВВНЗ; навчальних центрів озброєнням; військовою технікою; тренажерами; засобами імітаційного моделювання; інтегрованими навчальними комплексами тощо та сучасними вимогами й потребами щодо якості підготовки офіцерських кадрів; спроможних виконувати поставлені завдання в динамічних умовах застосування сучасних видів і систем озброєння. Очевидно; що суперечності зовнішнього впливу в системі військової освіти; у підготовці військових фахівців належать до сфер вищих ланок управління й у більшості своїй; за виключенням ресурсного забезпечення; – суб'єктивного походження. Водночас; вони є домінуючими; багато в чому визначальними; тому вкрай негативно впливають на протиріччя внутрішнього впливу; суттєво їх загострюючи та поглиблюючи. Суперечності внутрішнього впливу пов'язані з управлінськими та процесуальними чинниками функціонування ВВНЗ. Вони в цілому відбивають стан неповної відповідності складових процесу підготовки військових фахівців потребам виконання вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ); якісного засвоєння випускниками ВВНЗ освітньо- професійних програм (ОПП). Основними причинами суперечностей внутрішнього впливу є такі: недостатній рівень вимогливості щодо: організації навчально-виховного процесу; його інформаційного; науково-методичного; матеріального-технічного забезпечення; виховної роботи; повсякденної діяльності підрозділів ВВНЗ; стану території; навчальних корпусів; аудиторій; містечок; спортивних споруд; музеїв; ідалень;

відсутність належного реагування на виявлені вади та як наслідок – породження атмосфери байдужості й безвідповідальності; зниження до майже критичної межі мотивації й активності постійного та змінного складу на всіх рівнях навчальної; методичної; наукової; повсякденної діяльності; недостатнє вжиття заходів щодо надання цьому процесу позитивної спрямованості; відсутність системних засад у проектуванні та реалізації компетентнісної моделі військового фахівця за обраною спеціальністю (спеціалізацією); особливо її військово-професійної складової; спрямованість змісту оперативно-тактичних; тактичних; військово-технічних; загальноінженерних навчальних дисциплін на застарілі зразки озброєння; військової техніки; на принципи їх побудови; умов експлуатації; бойового застосування; що не відповідають сучасному стану військово-технічної науки та практики; оперативного мистецтва; низька ефективність застосовуваних технологій навчання; їх невідповідність вимогам формування та розвитку у військових фахівців компетентностей; системних знань; умінь; навичок; невизначеність з підходами щодо теоретичної та практичної підготовки військових фахівців за часом; формами та методами організації; місцем проведення; інформаційним і матеріально-технічним забезпеченням; низька об'єктивність оцінки науково-педагогічним складом рівня знань; умінь; навичок курсантів (слухачів); нераціональність обраних при цьому методик та інструментарію; суттєве зниження в діяльності науково-педагогічних працівників рівня навчально-методичної; наукової роботи; якості викладання навчальних дисциплін; розроблення та вдосконалення дидактичного забезпечення навчального процесу; вимогливості в процесі навчання; професійного зростання; наполегливості в підготовці науково-педагогічних кадрів через ад'юнктуру та докторантуру. Слід наголосити на тому; що низка суперечностей внутрішнього впливу не потребують додаткових фінансових чи інших ресурсів і в цілому могли б бути усунені (або не допущені) засобами ефективного управління; сумлінністю виконання посадових обов'язків; активністю та спрямованістю різних категорій персоналу на досягнення в роботі позитивних результатів. Системний підхід передбачає реформування (проектування) структури; яка б була стійкою до можливих викликів; мінімізувала виникнення суперечностей різної природи та органічно включає заходи нормативного; інформаційного; управлінського; організаційного; процесуального; контрольно-діагностичного; коригувального характеру з відповідними ступенями відповідальності на кожному з передбачених проектами етапів. Актуальність такого підходу викликана такими чинниками: зміною форм і видів збройної боротьби; розробленням нових поколінь озброєння та військової техніки; комплексною; модульною їх побудовою; особливостями функціонування; бойового застосування; експлуатації й обслуговування; інформатизацією; комп'ютеризацією та автоматизацією всіх сфер військової діяльності; зміною підходів до інтеграції з цивільною освітою; можливостями динамічного програмування та моделювання будь-яких процесів; дій; ситуацій; зростанням достовірності прогностичних даних для прийняття різних рішень на основі здобуття потрібної для цього інформації сучасними засобами спостереження; зв'язку та розвідки; актуальністю переходу від інформаційно-знаннєвої моделі підготовки фахівців до компетентнісної; необхідністю перегляду змісту освіти; формування його на засадах системності; запровадженням інформаційних; інноваційних технологій

і засобів навчання; інтегрованих навчальних середовищ; адекватних змісту освіти; спрямованих на формування та розвиток у військових фахівців системи компетентностей; переглядом поглядів на структуру; терміни та етапи теоретичної та практичної підготовки військових фахівців у ВВНЗ і навчальних центрах; необхідністю поліпшення контрольної-діагностичних процедур і матеріально-технічного забезпечення підготовки військових фахівців. При цьому слід відзначити, що внаслідок застарілих озброєння та військової техніки; організації їх оперативного-тактичного застосування; неврахування сучасних найважливіших аспектів розвитку збройної боротьби; інформаційних; автоматизованих засобів; способів; технологій ведення бойових дій [1; 5; 7]; ВВНЗ готують фахівців з більшості спеціальностей по суті на вчорашній день; зі значним відставанням від сучасних тенденцій застосування військ (сил).

Перехід до нових дидактичних засад у підготовці військових фахівців має передбачати: коригування цільових установок (пріоритет загальної мети над тими, що реалізуються у ВВНЗ за відповідними спеціальностями; з урахуванням національних інтересів і національної безпеки; офіцерські кадри повинні усвідомлено підходити до всіх політичних; воєнно-економічних; дипломатичних та інших державних рішень; що мають проектуватися та запроваджуватися в навчальному процесі); оптимізацію інтеграційних процесів військової освіти з цивільною освітою в напрямках перегляду співвідношення нормативної та варіативної складових стандартів вищої військової освіти; військово-професійної спрямованості підготовки фахівців у ВВНЗ; удосконалення структури та змісту підготовки фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів; приведення його у відповідність до досвіду бойової та оперативної підготовки військ (сил); їх застосування в миротворчих операціях; локальних конфліктах і війнах; з психолого-фізіологічними можливостями тих, хто навчається; розроблення принципово нового покоління ОКХ; ОПП; засобів діагностики якості підготовки військових фахівців; теоретико-прикладна підготовка військових фахівців у ВВНЗ; застосування інформаційно-комунікаційних; інноваційних технологій; інтегрованих навчальних середовищ; тренажерів тощо; практична підготовка військових фахівців у навчальних центрах; військових частинах за посадовим призначенням (спеціальністю; кваліфікацією; паспортом посади) на діючому озброєнні та військовій техніці в умовах; наближених до бойових; застосування особистісно-орієнтованих технологій у підготовці військових фахівців; підвищення ефективності інноваційної діяльності в усіх складових військово-педагогічного процесу; достатність матеріально-технічного; фінансового та навчально-методичного забезпечення [6].

Єдність освіти і науки повинна знайти нетрадиційні рішення; бо при переході до методологічної парадигми освіти перевірити якість підготовки фахівців сукупністю знання чинників принципово некоректно. Така властивість; як інтегрована якість особистості; передбачає; наявність таких характеристик: інтелектуальні навички (діагностування явищ і процесів; їх аналіз; інноваційна діяльність; самоосвіта; спілкування; прийняття рішень; адаптація в колективі; колективна робота; позитивна конструктивна поведінка); професійні знання та навички фундаментального характеру (основа для забезпечення професійної мобільності); уніфіковані навички (особиста ініціатива; творче ставлення до роботи; здатність до осмислення перспектив її

розвитку; передбачення ризиків у прийнятті нових нетрадиційних рішень; розуміння законів світогляду) [5–6].

Модернізація системи освіти передбачає забезпечення якості останньої відповідно до новітніх досягнень науки; культури та соціальної практики. Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави [4]; її національних інтересів; дотримання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації прав громадян на освіту. На забезпечення якості освіти спрямовуються матеріальні; фінансові; кадрові та наукові ресурси суспільства і держави. Висока якість освіти передбачає взаємозв'язок освіти і науки; педагогічної теорії і практики. Аналіз цілей і пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти та основні завдання стосовно національної освіти в контексті світових освітніх процесів; визначених в Національній доктрині розвитку освіти; а також основних тенденцій розвитку військової освіти у провідних зарубіжних країнах; дає змогу окреслити перспективні напрями розвитку військової освіти України.

Виходячи з того; що поняття “тенденція” розглядається як спрямованість у поглядах чи діях; доцільно показати наявне у світовій практиці розмаїття поглядів і дій щодо розвитку військової освіти через структуру концептуальних принципів; які формують військову школу. При цьому залишаються чинними головні критерії вимог до розвитку військової освіти: державі потрібні військові фахівці; здатні керувати військами в бою та навчанням їх у мирний час; створювати; експлуатувати і застосовувати найскладніші системи озброєння і військової техніки; супроводжувати і здійснювати фундаментальні та прикладні дослідження; організовувати; проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджувального створення нових поколінь озброєнь; військової та спеціальної техніки. Щодо світової практики; то тут простежується системна закономірність розвитку військової освіти; основою якої є захист національних інтересів і забезпечення національної безпеки держави. Такий погляд; якого дотримується більшість держав світу; дає змогу відійти від традиційного підходу до військової освіти; пов'язаний переважно з військовими та військово-технічними аспектами застосування ЗС.

Жорстко детермінований підхід до виконання нормативної складової державних освітніх стандартів в межах цивільних напрямів порушує принцип спеціалізації освіти взагалі та військової; – зокрема й не може сприяти якісній підготовці військових фахівців.

При цьому головна увага має приділятися виробленню в майбутніх офіцерів активності; лідерських якостей; творчого підходу; гнучкості мислення; навичок критичного аналізу; умінь узагальнювати інформацію; морально-психологічної витримки в критичних ситуаціях; готовності взяти на себе відповідальність за прийняте рішення; забезпечити його виконання.

Висновки. Отже; ситуація; яка склалася; актуалізує проблему пошуку нової парадигми освіти; сутність якої визначають фундаментальність; її цілісність і спрямованість на задоволення інтересів особистості; визнали; що фундаментальна освіта має формувати глибокі теоретичні знання; критичне мислення і бути спрямованою на вирішення проблем глобальної етики і глобальної відповідальності як принципів норм нового гуманізму. Ще одна проблема полягає у “критеріях визначення рівня фундаменталізації освіти”. У системі військової освіти мають готуватися висококваліфіковані фахівці; здатні

протягом служби та підвищення кваліфікації керувати військами (силами) у бою (операції); навчанням; вихованням; розвитком; психологічною підготовкою особового складу в мирний і воєнний час; створювати; експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; супроводжувати та здійснювати фундаментальні; прикладні дослідження; організовувати; проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджального створення нових поколінь озброєння; військової та спеціальної техніки; ефективно діяти при виконанні завдань; які виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій; участі в ліквідації локальних воєнних конфліктів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гершунский Б.С.* Философия образования / Б.С. Гершунский. – М.: Московский психолого-социальный институт; Флинта; 1998. – 432 с.
2. *Єрмолаєв А.В.* Військова реформа в Україні: основні чинники; засади та напрями / А.В. Єрмолаєв; В.П. Тютюнник; В.К. Горovenko // Науково-аналітичний щоквартальний збірник “Стратегічні пріоритети”. – 2011. – № 2. – С. 131–142.
3. *Кремень В.Г.* Модернізація освіти як важливий чинник інноваційного розвитку держави / В.Г. Кремень // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Вип. 1(5). – Харків: НТУ „ХПІ”; 2003. – С. 3–9.
4. *Нещадим М.І.* Військова освіта України: історія; теорія; методологія; практика : монографія / М.І. Нещадим. – К.: Видавн.-поліграф. центр “Київ. ун-т”; 2003. – 852 с.
5. *Телелим В.М.* Підготовка військових фахівців з вищою освітою: системний підхід / В.М. Телелим; Ю.І. Приходько // Військова освіта. – 2013. – № 1. – С. 3–15. – Режим доступу: nbuv.gov.ua/UJRN/vios_2013_1_3.
6. *Толок І.В.* Якість військової освіти як система і технологія / І.В. Толок; Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України. – 2012. – № 26. – С. 185–194.
7. *Управління якістю підготовки військових фахівців з вищою освітою: [проміжний звіт НДР “Якість -2011”].* – К.: НУОУ; 2010. – 325 с.

В. А. Шемчук; кандидат педагогических наук
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются особенности высшего военного образования как важного фактора обороноспособности государства в системе национального образования.

Ключевые слова: высшее военное образование; система образования; военная школа.

V. Shemchuk; PhD in pedagogic
National defense university of Ukraine named after
Ivan Chernyakhovskiy

ISSUES OF THE DAY OF PREPARATION OF SPECIALISTS ARE IN SYSTEM OF HIGHER MILITARY EDUCATION

In the article the features of higher military education as an important factor in the defense of the state in the national education system.

Keywords: higher military education; the education system; military school.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

У статті досліджуються концептуальні засади іншомовної підготовки спеціалістів ДСНС України в закладах післядипломної освіти. Стверджується; що сучасна професіограма фахівців екстремального профілю міжнародного класу містить обов'язкову вимогу опанування іншомовною комунікативною компетенцією. Розглянуто сучасні технології та стратегії навчання; що застосовуються в процесі викладання англійської мови в системі підготовки та перепідготовки спеціалістів-рятувальників. Визначено основоположні методологічні принципи та умови забезпечення ефективного проведення занять з англійської мови. Вказано на можливі проблеми та протиріччя в іншомовній підготовці спеціалістів ДСНС України.

Ключові слова: іншомовна підготовка; фахівець екстремального профілю; англомовна комунікативна компетенція.

Постановка проблеми. Реалізація програм підвищення кваліфікації спеціалістів Державної служби України з надзвичайних ситуацій; які входять до складу аварійно-рятувальних формувань; системи оперативно-диспетчерського управління ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій; гідрометеорологічної служби; які є державними службовцями Центрального апарату ДСНС України тощо; передбачає вдосконалення їхньої професійної майстерності; підвищення психологічної витривалості; покращення тактичної підготовки та опанування схемами організації ефективних заходів із ліквідації надзвичайних ситуацій та управління ними.

На сучасному етапі постало також питання про необхідність іншомовної підготовки спеціалістів екстремального профілю міжнародного класу; тому невід'ємним складником програми професійного розвитку фахівців даної галузі сьогодні є набуття ними англомовної комунікативної компетенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми; пов'язані з іншомовною підготовкою військових спеціалістів; працівників авіаційної та космічної галузей перебувають достатньо давно у колі інтересів вітчизняних теоретиків і практиків освіти. Натомість методологічна проблематика іншомовної підготовки спеціалістів-рятувальників залишається досі недостатньо розробленою. Серед вітчизняних наукових розвідок переважає загальна проблематика психолого-педагогічного супроводу діяльності професій екстремального профілю [1–3].

Аналіз наявної літератури; присвяченої специфіці мовної підготовки та перепідготовки професіонала-рятувальника; свідчить про недостатню артикуляцію питання визначення методологічних принципів побудови процесу англомовної підготовки спеціалістів цієї категорії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням даної розвідки є розгляд спектра питань; пов'язаних із методологією та методикою викладання англійської мови в рамках реалізації програм підготовки та перепідготовки спеціалістів екстремального профілю; виокремлення основних напрямів підвищення ефективності процесу викладання англійської мови для даної категорії слухачів в закладах післядипломної освіти ДСНС України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоденна професійна практика рятувальників пов'язана з екстремальними умовами діяльності; численними

стресогенними чинниками; тому до них висуваються вимоги наявності високого рівня професійних знань; умінь; навичок. Сучасна професіограма спеціалістів екстремального профілю міжнародного класу поряд із професійною компетенцією містить також вимогу опанування комунікативною компетенцією; під якою розуміється система внутрішніх ресурсів ефективної взаємодії: позицій спілкування; ролей; стереотипів; установок; знань; умінь; навичок [4; с. 51–52].

Для спеціалістів екстремального профілю міжнародного класу однією з першочергових вимог є також достатній рівень англійської підготовки для здійснення ефективної комунікації під час роботи в зоні надзвичайної ситуації; наприклад; при наданні невідкладної допомоги постраждалим; в сфері керування евакуацією населення; під час організації аварійно-рятувальних робіт тощо.

Навчання спеціалістів екстремального профілю повинне; за науковцем С.І. Руденком; здійснюватися на основі дотримання низки дидактичних принципів і застосування спеціальних форм і методів; що відображають специфіку конкретної екстремальної професії [5; с. 483].

Англійська підготовка рятувальників повинна здійснюватися у відповідності до вимог нормативних документів ДСНС України; у тісному взаємозв'язку з профільними фаховими дисциплінами; що викладаються в закладах післядипломної освіти ДСНС.

Зміст програми з англійської мови для фахівців такої категорії обов'язково спрямований на ефективне використання мови в ситуаціях професійного спілкування (використання рятувального обладнання; пошук постраждалих під завалами будівель та надання першої медичної допомоги; транспортування населення тощо).

Зміст програми повинен також базуватися на практичному досвіді роботи слухачів мовних курсів у системі ДСНС; їхніх особистісних якостях.

Введення іншомовної підготовки в систему післядипломної освіти спеціалістів екстремального профілю можливе на основі врахування необхідних складників змісту освіти та за умови ретельно вивіреного вибору освітніх технологій; при цьому особливої значущості набувають: цілепокладання освітнього процесу; структурування змісту освіти; розробка системи моніторингу результативності освітнього процесу; адаптування освітньої технології до професійної діяльності фахівців-рятувальників; впровадження у навчальний процес активних методів навчання; індивідуалізація навчального процесу; актуалізація у слухачів потреби в саморозвитку; створення в них мотивації до подальшого вдосконалення мовних навичок; така якість англійської підготовки; за якої слухачі здатні ефективно використовувати набуті знання у своїй професійній діяльності.

Для забезпечення ефективного проведення занять з англійської підготовки рятувальників у закладах післядипломної освіти потрібна сучасна науково-методична база: спеціально оснащені мультимедійними проекторами; комп'ютерами з доступом до мережі Інтернет та лінгвафонним обладнанням кабінети; презентаційні програми; відеоматеріали; тренажерні мовні комплекси тощо.

Необхідною умовою є наявність репозитарію комплексів навчально-методичного забезпечення дисципліни; структурними елементами яких мають бути навчальні плани та програми; навчальні підручники та посібники; методичні рекомендації до проведення практичних занять та заходів тестового контролю; система критеріїв для виміру рівня знань; умінь; навичок слухачів.

Основоположними методологічними принципами англомовної підготовки спеціалістів служби ДСНС мають стати системність; цілісність; специфічність; наукова обґрунтованість.

Принцип системності передбачає розуміння англомовної підготовки як невід'ємної частини системи професійної підготовки спеціалістів ДСНС; узгодженість структури та змісту мовної підготовки зі структурою та змістом підготовки з фаху.

Принцип цілісності передбачає органічну єдність всіх компонентів англомовної підготовки; що розглядається як неперервний; взаємозумовлений процес освіти та самоосвіти слухачів.

Принцип специфічності передбачає практичність вектору спрямування мовних знань; умінь; навичок слухачів на виконання конкретної професійної діяльності; що потребує конкретизації цілей та змісту мовної підготовки залежно від особливостей професійної діяльності різних категорій спеціалістів екстремального профілю; адаптації методики та стилю викладання навчального матеріалу; підбору оптимального комплексу навчальних вправ.

Принцип наукової обґрунтованості передбачає постійну модифікацію змісту мовної підготовки з урахуванням поточного стану мовної практики; впровадження активних методів викладання та сучасних інформаційних засобів навчання.

Англомовна підготовка в структурі підвищення кваліфікації спеціалістів ДСНС включає в себе знання; необхідні для здійснення службової комунікації в ході чергувань; навчань та змагань або настання надзвичайної ситуації; тобто процес засвоєння мовних навичок повинен відбуватися в умовах; максимально наближених до реальних.

Реалізація ефективної системи англомовної підготовки професіонала ДСНС потребує не тільки належного методичного оснащення; а й відповідної кваліфікації викладача англійської мови.

Кваліфікація викладача; необхідна для ефективного здійснення заходів з англомовної підготовки спеціалістів екстремального профілю; передбачає не лише володіння предметом викладання; а й вміле використання активних методів навчання; зрілу професійну психологічну позицію педагога; широкий кругозір; постійне вдосконалення його теоретичних знань з проблематики роботи ДСНС.

Мотиваційно-змістовою спрямованістю викладача повинні стати відкритість особистості; конструктивна позиція викладача; його позитивне ставлення до практичного професійного досвіду слухачів; що дозволяє створити оптимальний сценарій взаємодії викладача та аудиторії; усуває бар'єри нерозуміння між суб'єктами начального процесу.

Наразі існує значна кількість проблем; пов'язаних із методологією процесу викладання англійської мови для спеціалістів екстремального профілю; зокрема; це певне відставання рівня розробленості методики викладання англійської мови для спеціалістів даної категорії від реальних потреб галузі; формальне ставлення до курсу англомовної підготовки; недостатня мотивація до співпраці з викладачем з боку окремих співробітників служб ДСНС; що зумовлює необхідність перегляду ролі та місця даного курсу в системі перепідготовки рятувальників; невміння слухача включати мовні знання у власну професійну практику; недостатня професійна озброєність викладача англійської мови знаннями та вміннями з проблематики екстремальних ситуацій тощо.

Зокрема; слід вказати також на недостатню наявність фахових посібників та підручників для підготовки та перепідготовки спеціалістів екстремального профілю. Сьогодні наявні лише поодинокі вдалі розробки; зокрема нам хотілося б відзначити посібники колективу авторів Н.Я. Вовчатої; Л.І. Дідух та інших для підготовки фахівців із пожежної безпеки та цивільного захисту [6–8].

На сучасному етапі в основу реалізації навчальних заходів з англомовної підготовки спеціалістів екстремального профілю має бути покладено використання інноваційної освітньої стратегії; тобто стратегії продуктивного творчого навчання; застосування діяльнісно-орієнтованого підходу; що передбачає не просте накопичення знань; а засвоєння знань у структурі дій.

Саме в рамках інноваційної стратегії навчання позиція слухача як учасника процесу навчання є найбільш активною. Основними характеристиками стратегії інноваційного навчання є такі: комунікація викладача та слухачів як суб'єктів навчального процесу здійснюється у співпраці та співтворчості; навчальна ситуація позначена різноманітними формами інтеракції між слухачами: робота в групах; парна робота; проектна діяльність; рольова спрямованість викладача – демократичний стиль професійної поведінки; виклад навчального матеріалу через створення проблемної навчальної ситуації тощо.

Ефективно організований інноваційний процес мовної підготовки спеціалістів-рятувальників передбачає узгодженість фонових знань; які слухач здобув до початку курсу вивчення англійської мови у системі перепідготовки спеціалістів ДСНС; з новими знаннями; позитивне емоційне ставлення слухача до предмету вивчення; його оптимальну пізнавальну активність; потребу в самостійному поглибленні набутих на заняттях мовних знань; проектування ним індивідуального подальшого вектору вивчення англійської мови для професійних потреб.

Сьогодні низка науковців виокремлює такі основні сучасні методологічні технології навчання фахівців різних галузей: теорія поетапного формування розумових дій; проблемне навчання (проблемно-діяльнісний підхід до навчання); програмоване навчання; особистісно-діяльнісний підхід до навчання; проєктивне навчання; ігрове навчання; концентроване навчання; активне навчання; дистанційне навчання тощо [9; с. 264].

Серед зазначених вище виокремимо найбільш оптимальні; на нашу думку; технології реалізації англомовної підготовки спеціалістів екстремального профілю: інтерактивні методи – колективні дискусії; метод колективного розв'язання конкретної ситуації (кейс-метод); метод мозкової атаки; ділові та рольові ігри; проектна діяльність; метод інциденту; метод веб-квесту; метод програмованого навчання (реалізується за допомогою алгоритмів; покрокової програми навчання); проблемний метод (передбачає включення слухача в проблемну ситуацію; застосування ним різноманітних способів розумової діяльності) та інші.

Розглянемо окремі методи більш детальноше.

Суть використання методу ділової гри полягає в навчальному моделюванні ситуації з професійної діяльності рятувальників. Цей метод переносить учасників у реальну ситуацію; у ролі конкретної діючої особи; викликає активізацію навчально-пізнавальної діяльності слухачів; дозволяє практикуватися у міжособистісному спілкуванні; як; наприклад; ділова гра для підготовки

рятувальників міжнародного класу “Організація допомоги постраждалим у результаті падіння даху торговельного центру”.

Науковець О.М. Парубок виокремлює такі дидактичні умови використання ігор у системі підготовки спеціалістів екстремального профілю (пожежників): зорієнтованість на моделювання майбутньої професійної діяльності; проблемність змісту і процесу його розгортання в навчальній діяльності; оптимальне співвідношення ігрового та дидактичного планів ділової гри; партнерська взаємодія учасників ділових ігор на основі діалогічного спілкування [10; с. 14].

На думку науковця М.І. Кусія; ефективність проведення ділових ігор для підготовки фахівців ДСНС значно підвищується за використання мережових навчальних комплексів; таких; як HiClass II; та тренажерів для підготовки спеціалістів ДСНС для рятування населення у надзвичайних ситуаціях; як комп'ютерна програма “Служба 911”; симулятор терористичної атаки; комп'ютерний тренажер для пожежників тощо [11; с. 130]. Дані мережеві навчальні комплекси дозволяють побудувати також англійськомовні сценарії проведення ділових ігор.

Метод інциденту передбачає ознайомлення слухачів із екстремальним випадком та формулювання протягом короткого часу (10–15 хвилин) проблеми та прийняття правильного рішення. В якості прикладу можна навести фрагмент заняття з надання рятувальниками екстреної допомоги постраждалим. Рятувальникам демонструється відеофрагмент та опис надзвичайної ситуації. Після чого слухачі у групах складають план організації допомоги постраждалим. Як підсумок; кожна група презентує свій оптимальний груповий план дій. Вимогами до використання прикладів із професійної діяльності рятувальників є достовірність; типовість; яскравість і доступність прикладів; використання реальних статистичних даних.

Одним із методів; що дозволяє на заняттях з англійської мови сформувати у слухачів-рятувальників мотиваційну складову; тобто зацікавленість у набутті мовних знань; є метод веб-квесту. Даний метод становить собою завдання проблемного характеру; що містить також елементи ділової гри та потребує застосування інформаційних ресурсів мережі Інтернет. Веб-квест вимагає нестандартного підходу до розв'язання проблеми; застосування різних видів самостійної роботи; високої розумової активності слухачів.

Формами веб-квестів можуть бути створення бази даних із проблеми; що розглядається; підготовка інтерактивної історії з теми; інтерв'ю з віртуальним персонажем; компіляція різних джерел інформації з досліджуваного питання; демонстрація розуміння теми у вигляді підготовки презентації; доповіді тощо.

Алгоритм побудови веб-квесту; за науковцями М.Ю. Кадемією та Л.І. Дідух; включає такі кроки: вступ; проблема; завдання; процес; ролі; джерела; критерії оцінювання; підсумок [12; с. 269].

Для підготовки слухачів екстремального профілю можна; наприклад; запропонувати веб-квести на такі теми; як “Спілкування у професійній діяльності рятувальників”; “Засоби пошуку людей”; “Пожежогасіння” тощо.

При плануванні навчальних занять з англійської мови доцільно; все ж таки; використовувати не якийсь окремий метод; а еkleктичний підхід; заснований на синтезі методів та форм роботи із метою максимально підвищити ефективність заняття: доповідь-візуалізація (перегляд відеоматеріалів; що відображають специфіку діяльності рятувальників та є яскравим ілюстративним матеріалом; що занурює слухача в навчальну ситуацію); проблемна бесіда (викладач звертається

до досвіду аудиторії; щоб виявити позиції слухачів з аналізу певного питання); використання сучасних Інтернет-технологій (скайп-навчання з залученням спеціалістів-рятувальників з інших країн; відеоконференції; дистанційні курси). Безсумнівним є той факт; що репозитарій різнотипних навчальних матеріалів повинен постійно поповнюватися.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Діяльність в екстремальних умовах вимагає від спеціалістів даного профілю сформованого комплексу професійних та загальних компетенцій; тобто передбачає володіння такими знаннями; уміннями; навичками; що дозволять адекватно оцінити надзвичайну ситуацію; швидко прийняти ефективне рішення; організувати рятувальні роботи; здійснити психологічний супровід своєї діяльності. Сьогодні наявна тенденція вимагати від спеціалістів міжнародного класу галузі надзвичайного реагування опанування іншомовною компетенцією. Забезпечення даного завдання передбачає відповідний науково-методологічний супровід та ефективне функціонування системи закладів післядипломної освіти; що здійснюють підготовку та перепідготовку фахівців даної категорії.

Тому питання методології та методики викладання англійської мови в ході реалізації програм підвищення кваліфікації; підготовки та перепідготовки фахівців у системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій є сьогодні надзвичайно актуальним; перебуває в руслі сучасних методологічних досліджень та потребує подальшої комплексної розробки.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гуріненко І.* Характеристика моделі професійної підготовки державних інспекторів пожежної безпеки / І. Гуріненко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М.Т. Мартинюк] – Умань: ПП Жовтий. – 2011. – Ч. 2. – 364 с. – С. 66–74.

2. *Іванів О.В.* Дослідження організаційно-педагогічних особливостей підготовки пожежних рятувальників / О.В. Іванів // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід; проблеми; перспективи : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. (12 – 14 листопада 2012р.). Вип. 3. Ч. 2 / редкол.: М.М. Козяр; І.А. Зязюн; Н.Г. Ничкало. – К.: Львів: ЛДУ БЖД; 2012. – 290 с. – С. 249–250.

3. *Корсун С.І.; Іванова О.В.* Проблеми психологічного супроводження діяльності професій екстремального профілю / [Електронний ресурс] / С.І. Корсун; О.В. Іванова // Вісник психології і педагогіки : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка; Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 9. – К.; 2012. – Режим доступу до збірника : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_9.

4. *Гора В.* Комунікативна компетентність як фактор професійної успішності у майбутніх керівників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / В. Гора // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: ПП Жовтий О.О.; 2010. Ч. 1. – 307 с. – С. 47–52.

5. *Руденко С.І.* Динаміка формування професійної свідомості фахівця / С. І. Руденко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : збірник наукових праць / головний редактор М.М. Цимбалюк. – Львів: ЛьвДУВС; 2012. – Вип. 2 (91). – 536 с. – С. 477–484.

6. Англійська мова для рятувальників. Частина I: [навч. посіб.] / Вовчата Н.Я. [та ін.]. – Львів: ЛДУ БЖД; 2011. – 128 с.

7. *Вовчата Н.Я.* Англійська мова для рятувальників. Частина II: [навч. посіб.] / Н.Я. Вовчата; Л.І. Дідух. – Львів: ЛДУ БЖД; 2011. – 128 с.

8. *Вовчаста Н.* Методичні засади укладання навчального посібника “Професійна англійська мова: тексти і вправи” / Н. Вовчаста // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – № 3. – С. 59–65.

9. *Домбровська С.М.* Удосконалення механізмів упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців цивільного захисту / С.М. Домбровська // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”; 2015. – Вип. 2 (49). – 324 с. – С. 263–267.

10. *Парубок О.М.* Дидактичні умови застосування ділових ігор у професійній підготовці фахівців пожежної безпеки: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.М. Парубок. – Хмельницький; 2003. – 18 с.

11. *Кусій М.І.* Застосування інноваційних дидактичних технологій у професійній освіті фахівців з пожежної безпеки / М.І. Кусій // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО; О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Харків: НТУ “ХПІ”; 2010. – Вип. 27 (31). – Ч. 1. – 340 с. – С. 128–135.

12. *Кадемія М.Ю.; Дідух Л.І.* Формування мотиваційної компетентності студентів / М.Ю. Кадемія; Л.І. Дідух // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО; О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Харків: НТУ “ХПІ”; 2015. – Вип. 42 (46). – 424 с. – С. 267–275.

Е.И. Шихненко; кандидат педагогических наук
Институт государственного управления в сфере
гражданской защиты

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМ СИТУАЦИЯМ

В статье исследуются концептуальные основы иноязычной подготовки специалистов ДСНС Украины в учреждениях последипломного образования. Утверждается; что современная профессиограмма специалистов экстремального профиля международного класса подразумевает обязательное требование овладения иноязычной коммуникативной компетенцией. Рассмотрены современные технологии и стратегии обучения; применяемые в процессе преподавания английского языка в системе подготовки и переподготовки специалистов-спасателей. Определены основополагающие методологические принципы и условия обеспечения эффективного проведения занятий по английскому языку. Указано на возможные проблемы и противоречия в иноязычной подготовке специалистов ГСЧС Украины.

Ключевые слова: иноязычная подготовка; специалист экстремального профиля; англоязычная коммуникативная компетенция

K. Shykhnenko; Candidate of Pedagogical Sciences
Institute of Public Administration in the Sphere of
Civil Protection

FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONCEPTUAL FRAMEWORK OF UKRAINE STATE EMERGENCY SERVICE SPECIALISTS

Foreign language education conceptual framework of Ukraine SES specialists in postgraduate institutions is analyzed in the article. It is argued that modern profессиogram of the international level experts applying to extreme jobs includes obligatory requirement of foreign language communicative competence acquisition. Modern teaching strategies and methods in English language training of rescuers are considered in the work. Fundamental methodological principles and education facilities to ensure effective English instruction are determined. Possible challenges and contradictions in foreign language education of Ukraine SES specialists are specified.

Keywords: foreign language education; experts of extreme specialization; English communicative competence

Порядок подання та оформлення статей до Збірника наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського

1. Статус збірника та його тематика

"Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України” (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 21.02.2014 р.; серія КВ; № 20600-10400 ПР) планується до випуску два рази на рік (червень; грудень поточного року) з такими термінами подання статей до редакційної колегії:

до 15 квітня (термін видання – червень);
до 15 жовтня (термін видання – грудень).

Основні тематичні напрями збірника:

проблеми та перспективи розвитку системи військової освіти;
стандартизація військової освіти;
удосконалення змісту військової освіти;
інноваційні технології підготовки військових фахівців;
психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу;
виховна робота у вищих військових навчальних закладах;
управління якістю підготовки військових фахівців;
інноваційна діяльність у військових навчальних закладах;
підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
підготовка студентів за програмою офіцерів запасу;
напрями покращення професійної орієнтації молоді; військово-патріотичної роботи; організації довузівської підготовки;
контроль; моніторинг; науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу.

2. Критерії відбору статей редколегією

Відповідно до Постанови ВАК України від 15.01.03 № 7-05/1 “Про підвищення вимог до фахових видань; внесених до переліків ВАК України” до видання приймаються наукові статті, які мають такі необхідні елементи (пункти 3 та 4 цієї Постанови):

постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями;

аналіз останніх досліджень і публікацій; в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми; яким присвячується означена стаття;

формулювання цілей статті (постановка завдання);

виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку;

ключові слова.

3. Вимоги до технічного оформлення статей

Оформлення статей здійснюється з дотриманням таких основних правил:

мова статті – українська та/або англійська; автори, які бажають розмістити статті на веб-сторінці видання збірника; подають їх українською та англійською мовами;

на першій сторінці тексту у правому верхньому куті; починаючи із середини; друкуються (шрифтом 12; вирівнювання зліва) ініціали і прізвища авторів; їхні військові звання; наукові ступені; вчені звання; назва організації в якій працюють автори;

заголовок статті друкується прописними літерами (шрифт 14; жирно; вирівнювання посередині);

під заголовком статті подаються: *анотація* (600-700 знаків без урахування пропусків); *ключові слова* (6-8) українською мовою; для статей англійською мовою відповідна анотація та ключові слова – англійською мовою (шрифт 12; курсив; вирівнювання по ширині);

текст статті виконується у форматі А4 шрифтом 14 (Times New Roman); в редакторі Microsoft Word 97; через один інтервал; з відступами на початках абзаців 1;0 см; з полями: верхнє – 2 см; нижнє – 3 см; ліве – 3 см; праве – 1;5 см; обсяг статті – 7-8 сторінок; як правило; повністю заповнених; рисунки і таблиці повинні мати номери і назви; на які у тексті статті мають бути посилання (у круглих дужках). Кількість математичних співвідношень (формул) не обмежується; якщо їх кількість дві і більше; то вони повинні мати порядкові номери (у круглих дужках); на які у тексті статті можуть бути посилання (набір формул здійснюється в редакторі формул Microsoft Equations. Символи у формулах набираються курсивом). Одиниці фізичних величин указуються в системі СІ. Загальноприйняті терміни; які часто зустрічаються в тексті; наводяться у вигляді аббревіатури; якщо аббревіатура наводиться вперше; то її необхідно розшифрувати (у круглих дужках);

після тексту статті шрифтом 13 відповідно до вимог ВАК України (Бюлетень Вищої атестаційної комісії України. – 2009. – № 5(115). – С. 26–30) подається список літератури; у списку літератури наводяться лише ті першоджерела; на які у тексті статті є посилання (у квадратних дужках). Список літератури складається в порядку посилання за текстом;

після списку літератури наводяться такі дані російською та англійською мовами:

ініціали і прізвища авторів; їхні військові звання; наукові ступені; вчені звання; назви організацій; в яких працюють автори;

назва статті;

анотація;

ключові слова.

На адресу редколегії (03048; м. Київ; Повітрофлотський проспект; 28; тел.: (044) 271–09–40; 063–463–09–27) мають бути надіслані такі матеріали:

стаття; оформлена згідно з наведеними вимогами (у двох примірниках);

електронний варіант статті у вигляді файлу формату *rtf* для Microsoft Word 97 (або пізніша версія) на CD-R (CD–RW);

рецензія на статтю за підписом доктора або кандидата наук; де працює

рецензент;

експертний висновок; завіреним печаткою; про можливість відкритого публікування статті;

дані про автора статті: прізвище; ім'я; по батькові; адреса місця роботи; контактний телефон; e-mail.

Статті, що не відповідають будь-якій з перелічених вимог, до видання не приймаються.

Редакційна колегія доводить до відома авторів; що Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського з 2012 року розміщується в повному обсязі на сайті Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського; а також статті збірника англійською мовою та інформаційні повідомлення – на веб-сторінці сайту Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Редакційна колегія: e-mail: prix.2012@mail.ru

ЗМІСТ

<i>Телелим В. М.; Приходько Ю. І.; Прохоров О. А.</i> Система підготовки військових фахівців: здобутки становлення; напрями та шляхи подальшого реформування.....	3
<i>Басанець В. Ф.</i> Інтерактивні методи навчання англійської мови у вищих військових навчальних закладах.....	15
<i>Бец І. О.</i> Діагностика критеріїв сформованості науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у системі професійної освіти.....	21
<i>Вербин Н. Б.</i> Теоретичний аналіз професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх магістрів військового управління.....	27
<i>Возняк С. М.; Тонконог І. В.</i> Підготовка кадетів у полтавському кадетському корпусі	35
<i>Воробйов В. І.</i> Шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх військових фахівців Національної гвардії України.....	42
<i>Гапоненко Г. М.</i> Диференціація фізичної підготовки у водолазів усіх найменувань і спеціальностей.....	49
<i>Гніденко М. П.; Льїн О. О.</i> Сертифікація у вищій освіті як основний чинник підвищення якості підготовки ІКТ-фахівців.....	55
<i>Голубєва О. М. Мітягін О. О.; Коваленко В. А.</i> Національно-патріотичне виховання – складова становлення громадянина; військовослужбовця-патріота...	65
<i>Деменко О. Ф.</i> Напрями трансформації відносин України та провідних центрів сили в сучасному середовищі безпеки.....	72
<i>Дерев'янчук А. І.</i> Вплив зручності інтерфейсу користувача на якісні показники підготовки військових фахівців.....	81
<i>Жупінський П. О.</i> Диспозиція професіограми при підготовці офіцера-артилериста у ВВНЗ до прийняття рішення.....	86
<i>Заїка Л. А.</i> Сутність; зміст та структура професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління.....	96
<i>Зелений В. І.</i> Позитивний імідж правоохоронних органів та його формування в сучасних умовах.....	104
<i>Зельницький А. М.; Прохоров О. А.; Рибчук О. О.</i> Концептуальні підходи до розроблення професійного стандарту з підготовки військових фахівців тактичного рівня.....	111
<i>Зельницький А. М.; Рибчук О. О.</i> Методика оцінювання стану матеріально-технічної бази ввнз в системі моніторингу якості освітньої діяльності.....	124
<i>Капосльоз Г. В.; Рибчук О. О.; Савченко А. О.</i> Досвід організації підготовки докторів філософії у деяких країнах європейського союзу.....	132
<i>Кобзар А. О.</i> Підготовка соціологів для структур виховної роботи Збройних Сил України в 1992-2007 роках.....	142
<i>Козубцов І. М.</i> Зміст; структура та функції методологічної культури ад'юнктів.....	149
<i>Красильник Ю. С.</i> ІТ-технології як засіб підвищення пізнавальної активності слухачів курсів підвищення кваліфікації.....	157
<i>Кучерявий А. О.; Бура Ю. С.</i> Спільні та відмінні цілі й принципи виховання майбутніх фахівців у вищих педагогічних та військових навчальних закладах..	165
<i>Лащихіна В. П.</i> Історико-компаративний аналіз розвитку неперервної освіти...	171
<i>Лемешко О. В.</i> Професійна компетентність як складова готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон.....	179

<i>Медвідь М. М.; Павлов Я. В.</i> Підхід до визначення компетенцій та умов для формування відповідних компетентностей успішної миротворчої діяльності...	185
<i>Мітягін О. О.; Сафронов О. В.</i> Управління якістю підготовки фахівців військових навчальних закладів згідно з міжнародними стандартами якості....	195
<i>Мотика С. М.</i> Форми виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею.....	203
<i>Олійник Л. В.</i> Модель навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління.....	208
<i>Осьодло В. І.; Карпова-Чемерис Л. І.</i> Актуальні проблеми підготовки фахівців вищої військової школи: культурологічний аспект.....	214
<i>Петрачков О. В.; Петрачкова О. О.</i> Вплив надмірної ваги тіла на стан здоров'я людини.....	221
<i>Полторак М. Ф.; Черних О. Б.; Черних Ю. О.</i> Досвід організації підготовки кандидатів наук для Збройних Сил України.....	229
<i>Роговенко С. Б.; Полторак М. Ф.</i> Впровадження в навчальний процес вищих військових навчальних закладів досвіду застосування військ (сил) Збройних Сил України в антитерористичній операції.....	238
<i>Романюк І. М.</i> Складові готовності офіцерів органів по роботі з особовим складом Збройних Сил України до професійної діяльності.....	244
<i>Руденко М. В.; Калениченко Р. А.</i> Педагогіко-психологічні аспекти формування здоров'язберігаючої соціальної відповідальності у майбутніх працівників органів Державної фіскальної служби України.....	251
<i>Сафронов О. В.; Капосльоз Г. В.; Мельниченко О. С.</i> Особливості формування інфраструктури наукових досліджень в інтересах збройних сил США.....	261
<i>Семеняко І. М.</i> Комунікативні стратегії навчання суспільно-політичній лексиці майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах.....	271
<i>Серветник Р. М.</i> Формування компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів у вищому військовому навчальному закладі.....	277
<i>Сушков О. О.</i> Формування професійних компетенцій випускників вищих навчальних закладів: психолого-педагогічний підхід.....	284
<i>Шемчук В. А.</i> Актуальні проблеми підготовки фахівців у системі вищої військової освіти.....	290
<i>Шихненко К. І.</i> Теоретичні засади іншомовної підготовки фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій.....	297
<i>Порядок подання та оформлення статей до “Збірника наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України“.....</i>	304

CONTENTS

<i>V. M. Telelim; Y. I. Prikhodko; O. A. Prokhorov</i> System of training military specialists: achievements formation; directions and ways of further reforming.....	3
<i>V. F. Basanets</i> Interactive methods of teaching English at higher military educational institutions.....	15
<i>I. O. Bets</i> The diagnostics of the criteria of research competence formation of the future border guards in the professional education system.....	21
<i>N. Verbin</i> Theoretical analysis professional applied physical preparations of future masters of military management.....	27
<i>S. N. Wozniak; I. V. Tonkonog</i> Preparing cadets at the Poltava cadet corps.....	35
<i>V. I. Vorobyov</i> Ways of improvement professional training future military experts of national guard of Ukraine.....	42
<i>H. Haponenko</i> Differentiation of physical preparation divers of all kinds and specialties....	49
<i>M. P. Gnidenko; O. A. Ilyin</i> Certification in higher education as the basis of quality improvement of preparation of ICT-specialists.....	55
<i>E. N. Golubeva; O. A. Mityagin; V. A. Kovalenko</i> National-patriotic education – formation of a compound of the citizen soldier-patriot.....	65
<i>O. F. Demenko</i> Directions of transformation relations and Ukraine leading centers of power in today's security environment.....	72
<i>A. Y. Derevjanchuk</i> Influence on user udobstva qualitative indicators preparation specialists..	81
<i>P. O. Zhupinskiy</i> Professiogram disposition in the course of artillery officer of higher military educational institutional decision making.....	86
<i>L. Zaika</i> Essence; content and structure of professional competence of military master degree..	96
<i>V. I. Zeleniy</i> Positive image of law enforcement and its formation in modern conditions....	104
<i>A. Zelnytskiy; O. Prohorov; O. Rubchuk</i> Conceptual approaches to the development of tactical level military specialist training professional standard.....	111
<i>A. Zelnytskiy; O. Rubchuk</i> Higher military educational establishments' material and technical basis condition estimation technique in educational activities quality monitoring system.....	124
<i>G. Kaposlyoz; O. Rybchuk</i> Philosophy doctor preparation organization experience in some countries of the European union.....	132
<i>A. Kobzar</i> Training of sociologists for the structure of educational work armed forces of Ukraine 1992-2007 years.....	142
<i>I. Kozubtsov</i> Table of contents; structure and functions of methodological culture of adjuncts...	149
<i>Y. S. Krasilnik</i> IT-technologies as a means of increasing cognitive activity training courses...	157
<i>A. Kucheriavyyi</i> The general and distinctive aims and principles of upbringing of future specialists are in higher pedagogical and soldiery educational establishments.....	165
<i>V. Lashchykhina</i> Historical and comparative analysis of the development of life-long education..	171
<i>O. V. Lemeshko</i> Professional competence as a part of future border guard officers to the localization of non standard situations at check points across the state border.....	179
<i>M. Medved; Y. Pavlov</i> Going is near determination of competences and terms for forming of corresponding professional skills of successful peacemaking activity.....	185
<i>O. Mitiahin; O. Safronov</i> Quality control of military higher educational institutions specialists' training according to the international quality standards.....	195
<i>S. M. Motuka</i> Forms education patriotic youth of military lyceum.....	203
<i>L. Oleinik</i> Model's studies military special discipline of development of military social management masters.....	208
<i>V. Osedlo; L. Karpova-Chemerys</i> Actual problems of preparation fahft visa military school: culturology aspect.....	214
<i>A. Petrachkov; O. Petrachkova</i> The influence of excessive weight on the human state of health..	221
<i>M. Poltorak; O. Chernykh; J. Chernykh</i> Preparation experience organization candidates sciences for armed forces of Ukraine.....	229
<i>S. B. Rohovenko; M. F. Poltorak</i> Implementation in educational process of higher military school the experience of use of troops (forces) of the armed forces of Ukraine in	238

the	antiterrorist
operation.....	
<i>I. Romanyuk</i> Components of readiness for officers of the working with members of the armed forces of Ukraine to professional activity.....	244
<i>M. V. Rudenko; R. A. Kalenychenko</i> Pedagogy and psychological health-aspects of social responsibility in future of employees fiscal state of Ukraine.....	251
<i>O. Safronov; G. Kaposlyoz; L. Melnichenko</i> Features of forming of infrastructure of scientific researches are in interests of the armed forces of the USA.....	261
<i>I. Semeniako</i> Communicative strategies of teaching social-political vocabulary to future masters of military management in foreign affairs.....	271
<i>R. M. Servetnyk</i> Formation of the competency-based approach to the postgraduates' training at the higher educational institution.....	277
<i>O. Sushkov</i> Formation of professional competence graduates of higher educational institutions: psychological and pedagogical approach.....	284
<i>V. Shemchuk</i> Issues of the day of preparation of specialists are in system of higher military education.....	290
<i>K. Shykhnenko</i> Foreign language education conceptual framework of ukraine state emergency service specialists.....	297
<i>ORDER OF REGITRATION AND PRESENTATION OF THE ARTICLES INTO THE “COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS “MILITARY EDUCATION” OF NATIONAL DEFENSE UNIVERSITY OF UKRAINE”</i>	304

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського

№ 1 (33)

Відповідальний за випуск *Ю.І. Приходько*
Коректори *О.С. Мельниченко; О.О. Рибчук*

Підписано до друку 29. 04. 16. Здано до набору 29. 04. 16. Формат 15x21
Обл. вид. арк. 12. Наклад 100 прим.
Україна; 03049; м. Київ; Повітрофлотський проспект; 28

Віддруковано Поліграфічним центром Осадчого В. В.
тел. (044) – 587-78-35